

PRÁVNÍ MONOGRAFIE

Vedlejší doložky v závěti

Ondřej Drachovský

Wolters Kluwer

Vedlejší doložky v závěti

PRÁVNÍ MONOGRAFIE

Vedlejší doložky v závěti

Ondřej Drachovský

Vzor citace:

DRACHOVSKÝ, O. *Vedlejší doložky v závěti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2025, 188 s.

Právní stav publikace je k 1. 1. 2026

Recenzent: doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

© JUDr. Ondřej Drachovský, Ph.D., 2025

ISBN 978-80-286-0185-0 (brož.)

ISBN 978-80-286-0186-7 (pdf)

www.wolterskluwer.cz

OBSAH

Poděkování	IX
O autorovi	X
Seznam použitých zkratk	XI
Úvod	XII

1. Vymezení a základní charakteristika důležitých pojmů a institutů . . .	1
1.1 Vedlejší doložky v závěti	1
1.1.1 Vedlejší doložky v závěti v užším smyslu	4
1.1.2 Vedlejší doložky v závěti v širším smyslu	5
1.2 Podmínka v souvislosti s povoláním dědice či odkazovníka	5
1.2.1 Základní rozdělení podmínek	7
1.2.2 Odlišení podmínky od vyjádření pohnutky vedoucí k pořízení závěti	9
1.2.3 Odlišení podmínky od doložení času	10
1.2.4 Odlišení podmínky od příkazu	15
1.2.5 Odlišení podmínky od odkazu	17
1.3 Doložení času v souvislosti s povoláním dědice či odkazovníka	18
1.3.1 Základní varianty doložení času	20
1.4 Příkaz v souvislosti s povoláním dědice či odkazovníka	20
1.4.1 Rozlišení mezi příkazem a pouhým přáním bez právní závaznosti	22
1.4.2 Rozlišení mezi příkazem a podmínkou	24
1.4.3 Rozlišení mezi příkazem a odkazem	24
1.4.4 Zákaz zcizení a/nebo zatížení a meze takového zákazu	26
1.5 Vykonavatel závěti	31
1.6 Svěřenské nástupnictví	33
1.6.1 Přední a následný dědic	36
1.6.2 Substituční případ	37
1.6.3 Substituční jmění	38
1.6.4 Konstruktivní svěřenské nástupnictví a jeho výklad	40
1.6.5 Svěřenské nástupnictví ohledně zbytku	43
1.7 Kasatorní (privatorní) doložka	46
2. Historický vývoj pohledu na vedlejší závětní doložky	49
2.1 Římské právo	49
2.1.1 Římskoprávní pojetí vedlejších závětních doložek v užším smyslu	49

2.1.2	Římskoprávní pojetí závětní substitute	51
2.2	Obecný zákoník občanský	52
2.2.1	Výminka (podmínka) v pojetí o. z. o.	52
2.2.2	Určení času v pojetí o. z. o.	53
2.2.3	Příkaz v pojetí o. z. o.	53
2.2.4	Prání bez právní závaznosti dle o. z. o.	54
2.2.5	Výkonavatel závěti a správce pozůstalosti dle o. z. o.	54
2.2.6	Obecná a fideikomisární substitute dle o. z. o.	54
2.3	Vládní návrh z 30. let 20. století	56
2.4	Občanský zákoník z roku 1950	57
2.5	Občanský zákoník z roku 1964	58
2.6	Vývoj v rámci příprav současného občanského zákoníku	60
2.6.1	Vývoj úpravy vedlejších doložek v užším smyslu během rekodifikačních prací	61
2.6.2	Vývoj úpravy povolání správce pozůstalosti během rekodifikačních prací	62
2.6.3	Vývoj úpravy vykonavatele závěti během rekodifikačních prací	62
2.6.4	Vývoj úpravy svěřenského nástupnictví během rekodifikačních prací	63
2.6.5	Hodnocení vývoje právní úpravy během rekodifikačních prací	63
2.6.6	Přehled rozhodných ustanovení, která v průběhu rekodifikačních prací prošla vývojem	64

3. Vadné vedlejší závětní doložky a jejich vliv na platnost

	(části) posledního pořízení	69
3.1	Vymezení jednotlivých kategorií vadných vedlejších závětních doložek	70
3.1.1	Nemožné vedlejší závětní doložky	70
3.1.2	Nedovolené (zakázané) vedlejší závětní doložky	74
3.1.2.1	Šikanózní a nesmyslné vedlejší závětní doložky	74
3.1.2.2	Vedlejší závětní doložky ponechávající volbu dědice na jiné osobě	77
3.1.2.3	Vedlejší závětní doložky odporující veřejnému pořádku či dobrým mravům	80
3.1.2.4	Některé varianty příkazu neodporovat závěti (kasatorní doložky)	82
3.1.3	Neurčitě a nesrozumitelné vedlejší závětní doložky	83
3.1.4	Vedlejší závětní doložky, které trpí nedostatkem formy	85
3.2	Právní následky vadných vedlejších závětních doložek	86
3.2.1	Právní následky nemožných vedlejších závětních doložek	86
3.2.1.1	Právní následky nemožných podmínek	87
3.2.1.2	Právní následky „nemožného doložení času“	89
3.2.1.3	Právní následky (od počátku) nemožného příkazu	90
3.2.2	Právní následky nedovolených vedlejších závětních doložek	91

3.2.3	Právní následky neurčitých a nesrozumitelných vedlejších závětních doložek	95
3.2.4	Právní následky vedlejších závětních doložek, které trpí nedostatkem formy	97
4.	Splnění a nesplnění vedlejších závětních doložek v užším smyslu	99
4.1	Splnění vedlejších závětních doložek v užším smyslu a jeho následky	99
4.1.1	Míra přesnosti splnění jednotlivých vedlejších závětních doložek v užším smyslu	102
4.1.2	Vymáhání splnění příkazu	105
4.1.2.1	Aktivní legitimace osoby, které je příkaz ku prospěchu	107
4.1.2.2	Aktivní legitimace vykonavatele závěti či jiné zůstavitelem povolané osoby	108
4.1.2.3	Aktivní legitimace právnické osoby oprávněné hájit zájmy určité skupiny osob	109
4.1.2.4	Aktivní legitimace orgánu veřejné moci	111
4.1.2.5	Aktivní legitimace dědiců?	112
4.1.3	Opakované splnění podmínky	112
4.1.4	Následky splnění vedlejší závětní doložky v užším smyslu	115
4.2	Nesplnění (následná nesplnitelnost) vedlejších závětních doložek v užším smyslu	116
4.2.1	Zmaření vedlejších závětních doložek v užším smyslu a jeho následek	118
4.2.1.1	Zmaření možnosti splnit příkaz	118
4.2.1.2	Zmaření podmínky	119
4.2.2	Jiné možné následky nesplnění vedlejší závětní doložky než pozbytí práva	122
5.	Doložka (listina) o povolání vykonavatele závěti a doložka (listina) o povolání správce pozůstalosti	125
5.1	Doložka (listina) o povolání vykonavatele závěti	125
5.1.1	Přípustné způsoby povolání vykonavatele závěti	125
5.1.2	Formální náležitosti doložky (listiny) o povolání vykonavatele závěti a odvolání takového povolání	126
5.1.3	Obsahové náležitosti doložky (listiny) o povolání vykonavatele závěti	128
5.2	Doložka (listina) o povolání správce pozůstalosti	130
5.2.1	Přípustné způsoby povolání správce pozůstalosti	130
5.2.2	Formální náležitosti povolání správce pozůstalosti a odvolání takového povolání	131
5.2.3	Obsahové náležitosti povolání správce pozůstalosti	132

Závěr	135
Příloha: Porovnání ustanovení o vedlejších doložkách v závěti a souvisejících institutech v průběhu příprav občanského zákoníku	147
Seznam použitých zdrojů	159
Abstrakt	168

PODĚKOVÁNÍ

Předesílám, že výčet osob v tomto poděkování vychází z chronologického přístupu, a nikoli tedy z porovnání míry jejich přínosu, neboť na takové porovnání si netroufám.

Děkuji tedy v první řadě svým rodičům, bez nichž by tato publikace nemohla vzniknout, neboť to byli oni, kdo mě přiměli se přihlásit na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy (a to již před jedenácti lety). Na ní mě osud propojil s prof. JUDr. PhDr. Davidem Elischerem, Ph.D., jemuž patří vřelé poděkování nejen za trpělivé vedení této mé publikace, za jeho pokorný přístup a za to, že mě nasměroval na cestu zkoumání soukromého práva, ale i za to, že je mým průvodcem na této cestě.

Děkuji také doc. JUDr. et Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., doc. JUDr. Filipu Melzerovi, Ph.D., LL.M., a doc. JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D., za jejich cenné podněty k obsahu i formě, které jsem se pokusil zapracovat do textu této publikace.

Děkuji také Kláře a Taťáně, které významně ovlivňují mou životní cestu, a tím pádem ovlivnily i tuto publikaci. Jim patří poděkování především za to, že na mě zcela nezanevřely, přestože jsem se v poslední době namísto nich často věnoval spíše vedlejším závětním doložkám.

Konečně děkuji také všem, kteří si přečtou tuto publikaci či kteroukoli její část.

O AUTOROVI

JUDr. Ondřej Drachovský, Ph.D., je odborným asistentem na katedře občanského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Vedle akademické kariéry působí jako advokát. Zaměřuje se především na dědické právo, svěřenské fondy a smluvní právo.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK*

ABGB

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (rakouský občanský zákoník)

AußStrG

Außerstreitgesetz (rakouský zákon o nesporných řízeních z roku 1854)

BGB

Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)

Gl. U.

Sammlung von civilrechtlichen Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes (Glaserova a Ungerova sbírka soudních rozhodnutí)

Gl. U. N. F.

Glaser-Unger Neue Folge (nová řada Glaserovy a Ungerovy sbírky soudních rozhodnutí)

katastrální zákon

zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)

OGH

Oberste Gerichtshof (rakouský Nejvyšší soud)

OLG

Oberlandesgerich (Vrchní zemský soud)

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ64

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

o. z.

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

z. ř. s.

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

* Není-li dále uvedeno jinak, jsou všechny předpisy v textu citovány ve znění pozdějších předpisů.

ÚVOD

„Vůle individuální jest živlem, který v první řadě rozhoduje v oboru práva dědického... [U]platňování vůle jedincovy potřebuje korektivů, aby se nestalo z vůlí, škodnou s vyššího hlediska mravního a společenského.“¹ Slova velikána československé právní vědy, která trefně vystihují podstatu toho, o čem pojednává tato publikace. Podstatou následujících několika stran totiž bude lidská svoboda (nejen) v oblasti rozhodování o osudu majetku pro případ smrti a meze této svobody.

Stěžejní zásadou a základním východiskem, a to nejen pro tuto práci, ale pro celé soukromé právo, je zásada autonomie vůle. V době „porekodifikační“ platí tato teze více, než tomu bylo ještě před pár lety. Jedním z konkrétních projevů obecné autonomie vůle je testovací svoboda, tedy právo člověka rozhodnout o osudu jeho majetku pro případ smrti. S testovací svobodou je neoddělitelně spjata také možnost začlenit do posledního pořízení tzv. vedlejší doložky. Jak ovšem vyjadřují již věty, které tuto práci uvozují, testovací svoboda není neomezená, neboť právní úprava musí usilovat o vyvážení mezi zůstavitelovými zájmy a zájmy dědiců, jakož i mezi zůstavitelovými zájmy a zájmy společnosti či třetích osob.

Vzhledem k rozsahu materie, jakož i vzhledem k tomu, že jedním z mých hlavních cílů je, aby toto pojednání nebylo povrchní, se zaměřím především na problematiku otázky právní úpravy vedlejších doložek v závěti a bezprostředně souvisejících institutů. V rámci analytické části této publikace bude vedle úpravy podmínek, doložení času a příkazu věnován prostor také svěřenskému nástupnictví, které je s vedlejšími závětními doložkami neoddělitelně spjata a jehož právní úprava vyvolává mnohé sporné otázky. Úzké souvislosti mezi vedlejšími doložkami a svěřenským nástupnictvím si všiml již Rouček, který poznamenal, že „*podstata fideikomisární substituce spočívá v tom, že jde o instituci, která je doložena výminkou odkládací nebo lhůtou počínací*“.²

Co se týká metod, které hodlám v práci použít, již předechozí odstavec naznačuje, že bude pracováno především s metodami analytickými. Právě v rámci hluboké analýzy totiž člověk poznává, jak krásná je právo disciplína. Tato publikace se bude opírat především o logické metody, tj. analýzu, syntézu, abstrakci,

¹ Srov. SVOBODA, E. Problém vůle v rakouském právu dědickém. *Právník*, 1912, s. 198.

² Srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531–858)*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 175. V naší současné úpravě je mostem mezi svěřenským nástupnictvím a vedlejšími doložkami § 1513 o. z., v jehož světle se § 1567 o. z. jeví jako spíše nadbytečný – shodně např. ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. (§ 1475 až 1720)*. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2019, k § 1567, s. 213.

indukci a dedukci. Abstrakci použiji při vymezování klíčových pojmů, indukci při přechodu od dílčích poznatků k obecným závěrům. Deduktivní a syntetické metody využiji zejména k navržení interpretačních řešení problematických aspektů platné a účinné právní úpravy. V práci také upozorním na rozdíly mezi českou a ostatními evropskými úpravami,³ jakož i na významné závěry tamní judikatury a doktríny. Pochopitelně se nelze vyhnout ani deskriptivní metodě, kterou se však snažím využívat toliko v nezbytné míře, neboť publikace tohoto typu nemohou být čistou deskripcí ani pouhým kompilátem dosavadních poznatků doktríny, ale měly by přijít s něčím zcela novým, zodpovědět některé otázky, v nichž praxe tápe, a mnohé další nové otázky přinést, čehož důsledkem bude obohacení právního diskursu.

Právě a jen takové publikace, které stojí primárně na analytických metodách, mohou vést k tomu, že právní věda neustrne *in statu quo*. Právní věda podle mého má za úkol mimo jiné představit jiné možnosti a poskytnout jiná řešení, než jaká vyplývají z (ustálené) rozhodovací praxe orgánů veřejné moci (popř. z legislativy, pokud jde o úvahy v rovině *de lege ferenda*). Je to právě diskuse o nových řešeních a možnostech, která právo tříbí a která přispívá k rozvoji právní vědy. Jedním z úkolů této publikace je jednak do diskuse přispět a jednak diskusi o některých otázkách otevřít.

Tato publikace by měla poskytnout odpovědi a vodítka pro ty, kteří budou postaveni před řešení některé z problematických otázek, které současná právní úprava skýtá. Ti, kdo na výstupy této publikace narazí, by v nich měli získat doktrinální oporu pro své závěry. Mým cílem je, aby tato publikace přispěla k obohacení právního diskursu v České republice, a to mimo jiné zprostředkováním některých řešení plynoucích ze zahraniční dogmatiky. Komparace je cenná, a to nejen při hledání odpovědi na otázky, které jsou u nás sporné, ale mnohdy také jako inspirace v tom, jaké otázky si máme klást. Tato publikace nebude obsahovat žádné čistě komparativní (pod)kapitoly, které by toliko popisovaly zahraniční právní úpravu, neboť taková komparace by byla jen jakousi „komparací pro komparaci“. Za vhodnější pokládám prezentovat zahraniční řešení v rámci analýzy české právní úpravy. Současně se budu zamýšlet nad použitelností zahraničních závěrů v našem právním prostředí. Předpokládám, že nejvíce použitelných závěrů naleznou v Rakousku, neboť tamní úprava dědického práva, a tedy i vedlejších závětních doložek, velmi připomíná tu naši (či spíše *vice versa*) – a to nejen v rovině díkce právní úpravy, ale i v rovině jejího teleologického pozadí.

Podle mého soudu je při psaní o právu nepostradatelné se také vyjádřit k právně-metodologickému přístupu (přístupu k metodologii nalézání práva), z něhož bude vycházeno. V tomto ohledu opírám své úvahy a závěry především o díla Zdeňka

³ Ze zahraničních zdrojů se soustředím především na zdroje rakouské, neboť tamní právní úprava byla silným inspiračním zdrojem našeho soukromoprávního kodexu. Podpůrně čerpám také z německých pramenů, neboť i tamní úpravou se náš zákonodárce částečně inspiroval, především v úpravě týkající se vykonavatele závěti, a dále v obecné úpravě následků neoprávněného zmaření podmínky (srov. § 162 BGB a § 549 o. z.).

Kühna,⁴ Filipa Melzera,⁵ Franze a Petera Bydlinských,⁶ Clause-Wilhelma Canarise⁷ a Karla Larenze⁸. Především, že se řadím spíše mezi intencionalisty, tedy mezi zastánce názoru, že při nalézání práva hraje prim smysl a účel zákona, kterému v některých případech musí ustoupit i jednoznačný zákonný text. Domnívám se, že z tohoto názoru vychází i platný a účinný občanský zákoník („o. z.“), což opírám především o: (i) § 2 odst. 1 o. z., konkrétně o jeho pasáž, podle níž musí výklad zákona „*pouze podle jeho slov*“ ustoupit výkladu „*ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec [a] se zásadami*“, na kterých občanský zákoník spočívá; (ii) § 2 odst. 2 o. z., konkrétně především jeho pasáž, podle které se „*nikdo [...] nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu*“; a (iii) § 10 o. z., který výslovně potvrzuje přípustnost analogie, jejíž podstatou je upřednostnění smyslu a účelu zákona před jeho textem, resp. před jeho mlčením.

Konkrétní cíle publikace nevymezuji v podobě hypotéz, neboť právo není exaktní vědou, a není tedy možné vždy dospět k empiricky ověřitelným závěrům nebo k jedinému správnému řešení. Z tohoto důvodu také není možné s jistotou potvrdit či vyvrátit hypotézy, jak je běžné v jiných vědních disciplínách.⁹ Namísto toho se zaměřuji na jednotlivé výzkumné otázky, které mají podobu otázek, které řeší či může řešit odborná právnícká literatura, popř. judikatura. Hlavní výzkumné otázky znějí:

- a) Podle jakých kritérií posuzujeme, o kterou z vedlejších závětních doložek se jedná?
- b) Jaký smysl má odlišovat mezi jednotlivými vedlejšími závětními doložkami?
- c) Kdy vzniká dědické právo dědice povolaného pod odkládací podmínkou nebo s počáteční dobou (odkládacím doložením času)?
- d) Kdo nabude dědictví v případě, že dosud nedošlo ke splnění odkládací podmínky, nebo pokud se splní rozvazovací podmínka, jestliže zůstavitel oprávněnou osobu pro tento případ neurčil?
- e) Může zůstavitel ponechat volbu následného dědice na předním dědici, ať již zcela neomezeně, nebo například ze zůstavitelem vymezeného okruhu osob?
- f) Jaké jsou právní následky nepřipustné (nedovolené) vedlejší doložky odkládací povahy?

⁴ KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002.

⁵ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2010.

⁶ BYDLINSKY, F., BYDLINSKY, P. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 4. Auflage. Wien: 2023.

⁷ CANARIS, C.-W. *Die Feststellung von Lücken im Gesetz*. 2. Auflage. Berlin: Duncker & Humblot, 1983.

⁸ LARENZ, K. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 4. Auflage. Berlin – Heidelberg: Springer, 1979.

⁹ Podobný přístup volí ve své disertační práci např. TALANDA, A. *Problematika reprezentace v dědickém právu*. [online]. [cit. dne 31-01-2023]. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s. 7–8. Dostupné z: <https://theses.cz/id/k82qlj>, který uvádí také podobné odůvodnění takového řešení.

- g) K jakým právním následkům vede porušení závětního zákazu zcizení a/nebo zatížení?
- h) Jaký je vztah mezi pravidly o vymáhání příkazu a pravidlem, podle něhož se příkaz posuzuje jako rozvazovací podmínka?
- i) Kdy povinnost plynoucí z příkazu nabývá dospělosti?
- j) Jaký je rozdíl mezi příkazem a odkazem?
- k) Lze vykonavatele závěti povolat i v jiném pořizení pro případ smrti, popř. v jiném právním jednání než v závěti?
- l) Může zůstavitel povolat pro jednu závěť (jedno pořizení pro případ smrti) více vykonavatelů?
- m) Lze pravidlo o tom, že pro povolání správce pozůstalosti je nezbytná forma veřejné listiny, analogicky vztáhnout i na listinu, kterou se povolává vykonavatel závěti?
- n) Vyžaduje současná právní úprava vedlejších doložek v závěti nějaké změny?

Všechny konkrétní otázky, jimiž se v práci zabývám, zde pochopitelně vyjmenovat nelze, neboť takový výčet by čítal několik desítek stran. Další otázky jsou proto kladeny a posléze analyzovány v příslušných kapitolách publikace, což je logičtější i čtenářsky přívětivější.

Pokud jde o strukturu, publikace se řídí tematickým přístupem. Tato úvodní kapitola poskytuje přehled o kontextu a významu tématu, vymezuje cíle a nastiňuje metodiku a strukturu publikace. Následuje kapitola, v níž věnuji prostor vymezení základní terminologie a dále charakteristice jednotlivých institutů, o nichž tato publikace pojednává, což je nezbytné proto, aby publikace stála na pevných základech. V této první kapitole se nachází také základní vymezení institutu svěřenského nástupnictví a pojmů, které se s ním pojí. Druhá kapitola je zasvěcena historickému vývoji právní úpravy. Kapitola třetí se zaměřuje na vadné doložky a jejich následky. V této souvislosti věnuji pozornost zejména rozdílům mezi nemožnými, nedovolenými a nesrozumitelnými doložkami, jejich právním následkům a možnostem jejich výkladu a kvalifikace. Ve čtvrté kapitole publikace se zaměřuji na otázky, které se týkají splnění a nesplnění vedlejších doložek. Významná pasáž v uvedené kapitole je zasvěcena dospělosti a vymahatelnosti příkazů. Následuje poslední kapitola před závěrem, v níž se zabývám listinami (doložkami) o povolání vykonavatele závěti a/nebo správce pozůstalosti, zejména pak jejich obsahovými a formálními náležitostmi. Práci uzavírá závěrečné shrnutí, které obsahuje i úvahy *de lege ferenda*.

1. VYMEZENÍ A ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA DŮLEŽITÝCH POJMŮ A INSTITUTŮ

Pro terminologickou jednotu a srozumitelnost publikace považuji za žádoucí nejprve vymezit, jaké právní instituty můžeme označit za vedlejší doložky v závěti. Vedle pojmu vedlejších závětních doložek se věnuji také vymezení souvisejících institutů, mezi něž řadím vykonavatele závěti a svěřenské nástupnictví. Věnuji se také odlišení vedlejších závětních doložek mezi sebou a od jiných souvisejících institutů. Vymezení základních pojmů a jejich charakteristika poskytuje důležitý rámec pro pochopení následujících kapitol.

Vzhledem k tomu, že pojem vedlejších doložek v závěti může být chápán v užším i širším smyslu, je žádoucí učinit na tomto místě terminologickou distinkci mezi těmito alternativami. Zároveň se v této kapitole věnuji tomu, co vše lze do kategorie vedlejších závětních doložek zařadit. Krátce se zamyslím také nad otázkou, jestli je zákonný pojem „vedlejší doložky v závěti“ vhodně zvolen.

1.1 Vedlejší doložky v závěti

Pojem vedlejší doložky v závěti lze vymezit několikerým způsobem. Začnu vymezením, s nímž v této práci dále pracovat nebudu. Pod uvedeným pojmem si lze bez znalosti kontextu představit v podstatě všechna ustanovení v závěti, která nejsou základní, chcete-li esenciální, složkou závěti. Za esenciální složku závěti můžeme označit nepochybně ustanovení o určení dědiců a patrně také ustanovení o určení velikosti dědických podílů. Všechna ostatní závětní ustanovení esenciální nejsou, a proto bychom je mohli charakterizovat jako vedlejší ustanovení (doložky) v nejširším smyslu. Sem by vedle podmínek, doložení času, příkazu a povolání správce pozůstalosti či vykonavatele závěti spadal také např. příkaz k započtení na dědický podíl či na povinný díl, dále by sem spadalo určení náhradníka, jakož i pověření třetí osoby tím, aby rozdělila pozůstalost, a v neposlední řadě též vyloučení dědictví ze správy zákonného zástupce nezletilého dědice. Nicméně zákon takto vedlejší doložky v závěti nepojímá, a není proto praktické říci, že by se ustanovení závěti dělila na esenciální a vedlejší, přičemž žádná další kategorie neexistuje (*tertium non datur*).

V této práci volím takový přístup k pojmu vedlejších doložek v závěti, který respektuje zákonnou systematiku. Podle tohoto přístupu mezi vedlejší závětní doložky řadíme ty instituty, které zákon upravuje v pododdíle nazvaném „Vedlejší doložky

v závěti“. Konkrétně tedy jde o: (i) doložku o povolání vykonavatele závěti; (ii) doložku o povolání správce pozůstalosti, (iii) podmínku; (iv) doložení času a (v) příkaz.

Pokud jde o použitý výraz „vedlejší doložky v závěti“, můžeme říci, že tento pojem je tradiční.¹⁰ Jedním dechem bychom však měli dodat, že tradičně se pod uvedeným výrazem skrývají pouze doložky, které níže označím za vedlejší závětní doložky v užším smyslu, tedy podmínky, doložení času a příkazy. Povolání správce pozůstalosti či vykonavatele závěti má s vedlejšími závětními doložkami v užším smyslu pouze málo společného, a proto z dogmatického hlediska není nejvhodnější řadit je s nimi do stejné kategorie. Pravdou však je, že institut vykonavatele závěti je s vedlejšími doložkami v užším smyslu velmi úzce spjatý, a proto dává smysl o něm i v této práci pojednat podrobněji.

Za zamyšlení stojí také slova „v závěti“ – tedy zejména to, jestli tato slova znamenají, že předmětná pravidla nemůžeme použít i na jiná pořízení pro případ smrti. Tak tomu pochopitelně není, neboť pravidla obsažená v rubrice vedlejší doložky v závěti jsou použitelná nejen na závěti, ale také na dovětky. To plyne z první věty § 1498 o. z., která stanoví, že podstatou dovětku je mimo jiné stanovení podmínky, doložení času nebo uložení příkazu (dědici a/nebo odkazovníkovi).

Otázka použitelnosti pravidel obsažených v pododdílu o vedlejších závětních doložkách na dědickou smlouvu je spornější. Je nepochybné, že dikce právní úpravy na podmínky, doložení času ani na příkazy obsažené v dědických smlouvách nedopadá.¹¹ Nicméně naše úvahy se nesmí omezit pouze na metody jazykového výkladu, ale je potřeba provést také analýzu z hlediska smyslu a účelu dotčených pravidel. A přinejmenším v případě příkazu obsaženého v dědické smlouvě – neboť o. z. neobsahuje výslovnou obecnou úpravu příkazu – se právní úprava v § 1551 o. z. a násl. použít může. Některá z ustanovení pododdílu o vedlejších závětních doložkách podle mého můžeme použít také na doložení času v dědických smlouvách, avšak s tím, že musíme mít na paměti, že rozhodující nebude pouze vůle zůstavitele (§ 1494 odst. 2 o. z.), ale vůle obou smluvních stran (což plyne především z § 556 o. z.).¹²

Naopak na podmínky v dědických smlouvách úpravu obsaženou v pododdílu o vedlejších doložkách podle mého aplikovat nemůžeme, a to ani analogicky.¹³ Je

¹⁰ O podmínce, doložení času a příkazu hovořil jako o vedlejších ustanoveních již např. HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vydání. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929, s. 541; či KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1937, s. 38; se stejným pojmem pracoval i návrh občanského zákoníku z roku 1937 (viz rubriku nad § 511 a násl. návrhu). Tehdy se však přívlastek „vedlejší“ používal jako ekvivalent slova „*accidentalita*“ – dnes bychom tedy řekli spíše „nahodilé“ či „nepravidelné“ (srov. poznámku pod čarou č. 21).

¹¹ Srov. § 1587 o. z., podle něhož se na podmínky (nikoli tedy na doložení času a příkazy) v dědické smlouvě mají aplikovat § 548 a § 549 o. z.

¹² Shodně patrně PLAŠIL, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 668, k § 1587, marg. č. 8.

¹³ Opačně MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 488–489, k § 1551, marg. č. 5, který připouští přinejmenším použití § 1563, ale i § 1561 a § 1562 o. z. také na podmínky v dědických smlouvách. V komentáři k obecné části o. z. tentýž autor dospívá k závěru, že se pravidlo obsažené v § 1563 o. z. aplikuje na právní jednání obecně [MELZER, F.

tomu tak proto, že v tomto případě narážíme na meze dotváření práva (hranice *legis lata*).¹⁴ Podle převažujícího právně-metodologického přístupu totiž analogie není přípustná tehdy, pokud by její použití odporovalo jednoznačné dikci zákona, kterou navíc podporuje zřejmý úmysl historického zákonodárce^{15,16} – a to je dáno právě v tomto případě, neboť: (i) ustanovení § 1587 o. z. stanoví, že se na podmínky v dědické smlouvě mají aplikovat ustanovení § 548 a § 549 o. z.; a zároveň (ii) důvodová zpráva výslovně vylučuje použití ustanovení § 1561 a násl. na takové podmínky: „[P]ři ujednání podmínek v dědické smlouvě [se] neuplatní ustanovení o podmínkách v závěti (§ 1561 a násl.), nýbrž obecná ustanovení o podmínkách v právních jednáních. Tak směřuje-li podmínka k jednání druhé smluvní strany, postačí splnění této podmínky již za zůstavitelova života.“¹⁷

Zároveň se domnívám, že ani z právně-politického hlediska není vhodné, aby se na dědickou smlouvu aplikovalo pravidlo obsažené v § 1562 o. z.,¹⁸ podle něhož je v pochybnostech potřeba splnění podmínky opakovat i po smrti zůstavitele. U dědické smlouvy by totiž podle mého mělo platit spíše opačné pochybnostní pravidlo (přínejmenším za předpokladu, že zůstavitel povolá za dědice či odkazovníka druhou smluvní stranu a podmínka bude směřovat ke komisivnímu jednání). Domnívám se totiž, že pravidlo obsažené v § 1562 o. z. vychází z toho, že zůstavitel chce dědice či odkazovníka motivovat a chce dosáhnout typicky toho, aby tento dědic či

In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*. Praha: Leges, 2014, s. 550, k § 548, marg. č. 66–69]. Naopak shodný názor, jako vyslovuji zde, zastává PLAŠIL, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 666, k § 1587, marg. č. 5, podle něhož se na podmínky v dědické smlouvě úprava v § 1551 o. z. a násl. nepoužije.

¹⁴ K hranicím *legis lata* srov. MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*, s. 232–234; BYDLINSKY, F., BYDLINSKY, P. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*, s. 112 a násl.; popř. též KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. 1. Auflage. Bern: Stämpfli, 1998, s. 152, který v tomto kontextu hovoří o kvalifikovaném mlčení zákona.

¹⁵ Srov. MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*, s. 232–233; či KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*, s. 207–208. Poněkud zdrženlivější je PULKRÁBEK, Z. In: K problému otevřenosti psaného práva a možnostem jeho dotváření. *Právník*, 2000, č. 11, s. 1041.

¹⁶ Tento přístup je odůvodněn mj. principem právní jistoty a dále pravidly o dělbě moci – pokud zákonodárce jednoznačně projeví svou vůli a pokud zároveň dá najevo, že si uvědomuje možné nepříznivé důsledky, které se s tím pojí, musí se soudní moc tomuto jeho rozhodnutí podřídít. To vystihuje nálezný Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 2264/13: „Soudce zásadně není oprávněn vyplnit vědomou mezeru v zákoně. Pokud je hodnotově nekoherentní úprava zákonodárcem skutečně chtěná (je si vědom rozporu s teleologickým pozadím právního řádu, a přesto takovou úpravu přijme), je tím posílen demokratický princip a princip dělby moci, když tvorba práva přísluší primárně demokraticky zvolenému zákonodárci, nikoli soudci. To, zda šlo o vědomé či nevědomé rozhodnutí zákonodárce (mezeru vědomou či nevědomou), lze zjistit především jasně průkazným úmyslem zákonodárce; jde o skutečnou vůli zákonodárce (subjektivní historický výklad), nikoli o vůli, která se bude jen předpokládat (platí presumpce opačná, předpoklad racionálního zákonodárce).“

¹⁷ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, s. 417 [online]. [cit. dne 27-11-2024]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 394–395.

¹⁸ A to na rozdíl od pravidla obsaženého v § 1563 o. z., jehož aplikace i na dědickou smlouvu se jeví spíše jako vhodná.

odkazovník něco vykonal právě na základě zůstavitelova stimulu – a pokud bude dědic či odkazovník jako druhá strana dědické smlouvy o podmínce vědět, získá takový stimul už za zůstavitelova života, a proto by také obecně mělo postačovat, pokud ke splnění podmínky dojde již před zůstavitelovou smrtí.¹⁹

1.1.1 Vedlejší doložky v závěti v užším smyslu

Vedlejšími závětními doložkami v užším smyslu se rozumí modifikace dědické instituce (či povolání odkazovníka), které spočívají v omezení dědického práva či práva na odkaz. Jak jsem již uvedl, spadají sem podmínky, doložení času a příkaz. Pokud tedy v dalším textu hovořím o vedlejších závětních doložkách v užším smyslu, mám tím na mysli právě uvedené tři instituty. Tyto tři instituty mají společné to, že umožňují zůstaviteli, aby se neomezil pouze na prosté povolání dědice (či prosté zřízení odkazu), ale aby mohl učinit rozsáhlejší opatření a více tak ovlivnil osud svého majetku v období následujícím po odchodu na věčnost.

Je otázkou, jestli by vhodnějším pojmenováním nebylo „doložky o omezení dědického práva“, popř. „nepravidelné doložky v závěti“. První z uvedených pojmenování podle mého lépe reflektuje povahu podmínek, doložení času a příkazů a zároveň nevzbuzuje dojem o přílišné šíři dotčené kategorie (viz shora v prvním odstavci této podkapitoly 1.1.). Použití tohoto pojmu by zčásti navazovalo také na o. z. o., kde se však hovořilo o „omezení poslední vůle“;²⁰ třebaže přesnější by podle mého bylo např. pojmenování „omezení z poslední vůle“. Druhá z nabízených variant, tedy pojem „nepravidelné doložky v závěti“, pak podle mého o něco lépe odpovídá současnému dělení složek právního jednání – podmínky, doložení času a příkazy jsou řazeny mezi *accidentalia negotii*, tedy nahodilé či nepravidelné prvky obsahu právního jednání.²¹ Další poměrně výstižná pojmenování pro vedlejší závětní doložky v užším smyslu skýtají sousloví „modality dědického ustanovení“;²² (popř. „nástroje k zajištění vůle zůstavitele“, což je však pojem, který by odpovídal spíše vedlejším závětním doložkám v širším smyslu).²³

¹⁹ U dědické smlouvy se podle mého mohou použít principy ohledně opětovné splnitelnosti podmínky, které pro právní jednání obecně vyjádřil MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, s. 551, k § 548, marg. č. 73–75.

²⁰ V němčině „*Einschränkung des letzten Willens*“.

²¹ Accidentalie bývaly překládány jako „vedlejší“ částky právního jednání (srov. např. KROPSBAUER, F., PANTŮČEK, F., TILŠER, J. In: *Ottův slovník naučný. První díl. A–Alpy*. Praha: J. Otto, 1888, s. 117). Až později se český ekvivalent uvedeného pojmu změnil, což však o. z. v názvu příslušného pododdílu nereflektuje (srov. např. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 182; či FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné. 2. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 120).

²² Srov. BONFANTE, P. *Institute římského práva*. 9. vydání. Brno: ČS. A. S. Právnick, 1932, s. 650.

²³ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. 1. Auflage. Wien: Springer Verlag, 2010, s. 514 a násl. (originální pojmenování používané v uvedeném díle zní: „*Instrumente*“).

1.1.2 Vedlejší doložky v závěti v širším smyslu

Vedlejšími závětními doložkami v širším smyslu rozumím vedle podmínek, doložení času a příkazů také doložky o povolání vykonavatele závěti a/nebo správce pozůstalosti. O vedlejších závětních doložkách v širším smyslu však na mnoha místech hovořit nebudu, neboť jde o poměrně heterogenní skupinu, kterou je podle mého nezbytné rozdělit do dvou kategorií, jimiž jsou: (i) vedlejší doložky v užším smyslu; a (ii) doložky o povolání vykonavatele závěti a/nebo správce pozůstalosti.

Doložky o povolání vykonavatele či správce nejsou nikterak zvlášť složité, a proto jim v této práci není věnován takový prostor jako vedlejším závětním doložkám v užším smyslu. Institutu vykonavatele závěti jako takovému se věnuji podrobněji než institutu správce pozůstalosti, neboť tento institut je velmi úzce spjatý s vedlejšími doložkami v užším smyslu (kdežto institut správce pozůstalosti podle mého s vedlejšími doložkami v užším smyslu nesouvisí téměř nijak).

Lze tedy říci, že tato publikace je zasvěcena primárně vedlejším doložkám v užším slova smyslu a podpůrně také souvisejícím institutům, kterými jsou: (i) svěrenské nástupnictví; a dále (ii) vykonavatel závěti. O obecném náhradnictví (vulgární substitucí) pojednávám doplňkově pouze v rámci historického exkurzu, neboť obecné náhradnictví podle mého mezi vedlejší závětní doložky nespadá.²⁴

1.2 Podmínka v souvislosti s povoláním dědice či odkazovníka

První z vedlejších doložek v užším smyslu je podmínka (*condicio*). Podmínku v závěti můžeme charakterizovat jako vedlejší doložku, která činí nabytí či pozbytí dědictví (popř. odkazu) závislým²⁵ na budoucí nejisté události. Událost, s níž podmínka pracuje, je obecně charakteristická tím, že není jisté, zda (a případně také kdy) dojde k jejímu naplnění. Podle mého názoru není v našem právním prostředí přesné hovořit o tom, že podmínka ovlivňuje vznik dědického práva, neboť se domnívám, že podle našeho práva vzniká i dědické právo navázané na odkládací podmínku již zůstavitelovou smrtí (a že splnění takové odkládací podmínky má za

zur Sicherung des Erblasserwillens“ – uvedení autoři řadí do této kategorie i vykonavatele závěti, a dále svěrenské nástupnictví).

²⁴ Srov. např. již BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, či HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, kteří o vedlejších doložkách v užším smyslu a substitucích referují ve dvou samostatných kapitolách.

²⁵ Srov. SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 48–49: „Výminka není událost sama; nýbrž závislost práva na události.“ Nadále však z důvodu lepší čitelnosti (a na úkor dogmatické přesnosti) budu i o události, s níž podmínka pracuje, hovořit jako o „podmínce“. Použití slova „podmínka“ také pro pojmenování události připouští např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*. Wien: MANZ, 2019, s. 219, k § 696 ABGB, marg. č. 2.

následek dospělost dědického práva)²⁶ – tento závěr obhajují níže v části 1.2.3. této publikace.

Podmínka v závěti může být využita k různým účelům. V první řadě může být podmínka – na rozdíl od doložení času – prostředkem motivace konkrétního dědice²⁷ (tj. např.: „Můj syn Karel nabyde dědictví, pokud vystuduje alespoň magisterský program na vysoké škole.“). Podmínkou lze také omezit rozsah dědictví či odkazu – např.: „Má dcera Julie získá také mou sbírku právnické literatury, pokud úspěšně vykoná advokátní zkoušky.“

Podmínka podle mého může sloužit i k určení toho, kdo se stane dědicem či odkazovníkem – pokud by ovšem konkrétní určení osoby dědice záviselo na potestativní podmínce, není jisté, že by takové řešení obstálo, neboť v důsledku takového řešení by *de facto* docházelo k tomu, že zůstavitel přenechá další osobě své právo určit dědice (což je v rozporu s § 1496 o. z.).²⁸ Sporné by proto bylo např. takové ustanovení závěti, podle něhož „*dědicem celé pozůstalosti bude ta ze sester, která se postará o pohřeb*“.²⁹ V části 3.1.2.2. této publikace však uvádím argumenty, proč podle mého není vždy nutné ani správné trvat na tom, aby dědice vždy zcela konkrétně (jmenovitě) určil jen a pouze zůstavitel.

Podmínka umožňuje zůstaviteli dosáhnout toho, aby se okruh dědiců (či odkazovníků) a způsob rozdělení pozůstalosti mezi ně přizpůsobil okolnostem, u nichž v době poručení závěti není jisté nebo o nichž je přinejmenším neznámé, jestli nastanou, nebo nikoli.³⁰ Podmínka tak může sloužit jako prostředek k vytvoření flexibilních a individuálně přizpůsobených testamentárních dispozic. Ovšem měli bychom zároveň upozornit, že použití podmínky v závěti může vést také k důsledkům, kterých zůstavitel nedohlédl (jedním z nich je to, že s podmínkou v závěti je pojmově spjata svěřenské nástupnictví a s ním související omezení ve vztahu k nakládání s pozůstalostí).³¹

²⁶ Pokud bych byl přesto v dalším textu nedůsledný a některá z použitých formulací by naznačovala, že jsem změnil názor, není to záměr.

²⁷ Srov. ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*. 2. Auflage. Wien: LexisNexis, 2013, s. 478, k § 696 ABGB, marg. č. 1, podle něhož „*lze podmínkou rozhodnout nejen o tom, zda někdo právo získá nebo ztratí, ale také o tom, které z více osob má právo připadnout.*“

²⁸ K nepřipustnosti takových doložek srov. např. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, s. 542, k § 548, marg. č. 18.

²⁹ Tento příklad používají GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 528, a to s odkazem na rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. 11. 1985, sp. zn. 6 Ob 699/85, kde soudy posuzovaly závětní ustanovení, podle něhož zůstavitelčiny úspory a byt má získat ten z příbuzných, který se postará o její pohřeb a hrob. Nejvyšší soudní dvůr dospěl k závěru, s nímž se ztotožňují, že předemtná dispozice je platná, neboť není nezbytně nutné, aby byl přesný okruh dědiců znám již k okamžiku zůstavitelovy smrti.

³⁰ Obecně k vedlejším závětním doložkám v užším smyslu srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*. 6. Auflage. Wien, New York: Springer, 2016, s. 79.

³¹ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit. České právo. Časopis Spolku notářů československých*. Praha: Spolek notářů československých, 1929, č. 9, s. 73: „*Naproti tomu nelze přehlédnouti, že svěřenské nástupnictví znamená pronikavé omezení disposiční moci dědicovy.*“

1.2.1 Základní rozdělení podmínek

Podmínky lze podle řady kritérií rozdělit do několika kategorií. Podle formulace můžeme identifikovat podmínky pozitivní, jejichž formulace vyžaduje, aby určitá skutečnost nastala, a podmínky negativní, jejichž formulace naopak vyžaduje, aby určitá skutečnost nenastala.³² Toto dělení však nemá přílišný praktický význam,³³ a to v prvé řadě proto, že negativní podmínku obvykle lze formulačně pozměnit na pozitivní a *vice versa*.

Patrně nejdůležitější³⁴ je rozlišování na (i) podmínky odkládací, u nichž právní následky nastávají až při splnění podmínky, a (ii) podmínky rozvazovací,³⁵ kde právní následky při splnění podmínky zanikají. Právní účinky těchto kategorií podmínek se mezi sebou významně liší. V případě odkládací podmínky získává dědic jakési „čekatelské právo“³⁶ s tím, že do jejího splnění dědictví nenabývá.³⁷ Naproti tomu u rozvazovací podmínky dědic nabývá dědictví ihned, ale při splnění podmínky o něj přichází.

Při hledání odpovědi na otázku, zda je podmínka odkládací, nebo rozvazovací, hraje prim opět zůstavitelova vůle, kterou se vždy musíme pokusit najít.³⁸ Zároveň bychom měli ctít obecnou zásadu, podle níž je třeba hledat takový výklad závěti, který jí dává rozumný, možný a přípustný smysl.³⁹ Pokud skutečnou vůli zůstavitele nedokážeme zjistit, budeme hledat alespoň vůli hypotetickou – tzn. že budeme hledat odpověď na otázku, jestli by zůstavitel spíše chtěl, aby podmínka byla rozvazovací, nebo odkládací. Při posuzování této otázky bychom měli vycházet primárně z povahy zkoumané doložky. Souhlasím se závěrem rakouské doktríny, podle něhož v některých případech musíme doložky při výkladu formulačně přizpůsobit – tedy např. při pořízení, podle něhož „*dědičkou bude ta má sestra, která bude pečovat o můj hrob*“, musíme tuto na první pohled spíše odkládací podmínku interpretovat

³² Srov. např. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 38; a dále MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 492, k § 1551, marg. č. 23.

³³ Výslovně např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 219, k § 696 ABGB, marg. č. 3.

³⁴ V obecné rovině označují toto dělení za nejdůležitější výslovně např. TILSCH, E., SVOBODA, E. *Občanské právo. Část všeobecná*. 3. vydání. Praha: Spolek československých právníků „Všeohrd“, 1925, s. 176. V kontextu podmínek v závěti jej takto označuje WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 219, k § 696 ABGB, marg. č. 3.

³⁵ Pojem „rozvazovací“ podmínka je ustálený. Zajímavostí je, že v meziválečném období bylo pokuzováno na jeho nepřesnost a bylo navrhováno jeho nahrazení pojmem „končící“ – srov. SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*, s. 49.

³⁶ Srov. také KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 316, k § 1507, marg. č. 11, která v souvislosti s tímto čekatelským právem hovoří o „zdeditelné naději“ na nabytí dědictví.

³⁷ Srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 40.

³⁸ Srov. APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*. Wien: Springer Verlag, 2005, s. 526, k § 697 ABGB, marg. č. 3.

³⁹ Srov. GSCHNITZER, F. *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts*. Wien: Springer Verlag, 1966, s. 216. Tato zásada plyne z obecnější zásady *favor negotii*.

jako podmínku rozvazovací, tedy formulačně ji pozměnit do podoby „*dědičkou bude má sestra, dokud bude pečovat o můj hrob*“.⁴⁰ I u podmínek v pořízeních pro případ smrti tedy podle mého můžeme vyjít z obecného pravidla, podle něhož má být negativní odkládací podmínka v pochybnostech vyložena jako pozitivní podmínka rozvazovací – příkladem je podmínka, podle níž má být manžel dědicem, pokud se neodstěhuje z České republiky (takovou podmínku tedy musíme vyložit jako rozvazovací, tj. přeformulovat ji takto: „*manžel získá dědictví, akorát o něj přijde, pokud se odstěhuje do zahraničí*“).⁴¹ Podobně pořízení, podle něhož se „*vnuk stane dědicem, pokud nikdy nebude brát drogy*“, bychom měli vykládat jako „*vnuk se stane dědicem, ale dědictví ztratí, jakmile začne brát drogy*“.⁴²

Teprve pokud se nám ani na základě shora uvedených kritérií nepodaří dospět k závěru o povaze posuzované podmínky, použije se i v případě závěti podpůrné zákonné pravidlo obsažené v § 548 odst. 3 o. z., podle něhož je podmínka v případě pochybností odkládací.⁴³ Správná aplikace tohoto pochybnostního pravidla může být v případě vedlejších závětních doložek komplikovaná, neboť to, co je pro předního dědice (odkazovníka) rozvazovací podmínkou, je pro následného dědice (odkazovníka) podmínkou odkládací, a *vice versa*.⁴⁴ Je pak otázkou, z jakého úhlu máme věc posuzovat (jestli z úhlu předního, nebo z úhlu následného dědice).⁴⁵ Podle mého lze při odpovědi na otázku položenou v předchozí větě vyjít z tohoto podpůrného pravidla – pokud je jmenován pouze dědic či odkazovník, kterého se podmínka týká, bude podmínka rozvazovací právě z pohledu této jmenované osoby – tím, že zůstavitel dotyčnou osobu jmenoval, dal najevo, že tuto osobu chce obmyslet, na rozdíl od ostatních (nejmenovaných) osob, u kterých to najevo nedal.

Významné je také dělení podmínek na potestativní a kazuální – splnění potestativní podmínky je závislé na vůli dotčeného dědice či odkazovníka, kdežto splnění podmínky kazuální závisí na náhodě; na pomezí mezi potestativními a kazuálními

⁴⁰ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 529.

⁴¹ Srov. TILSCH, E., SVOBODA, E. *Občanské právo. Část všeobecná*, s. 176–177; souhlasně MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, s. 543, k § 548, marg. č. 26.

⁴² Příklad je inspirován příkladem, který používá WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 228, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 5.

⁴³ Použitelnost uvedeného pochybnostního pravidla i na závěti dovozují (bez bližší argumentace) ŠEŠINA, M., MUŽIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*. Praha: Leges, 2019, s. 31. Poukazují také na DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1748, k § 548, marg. č. 35, která hovoří při výkladu § 548 odst. 3 pouze o smlouvách, když uvádí, že: „*Jestliže však v případě nejjasnosti o povaze podmínky nebude prokázán opak, bude podmínka ve smlouvě posuzována jako odkládací*.“ Domnívám se však, že uvedená autorka neměla v úmyslu říci, že se uvedený odstavec nemůže aplikovat i na jiná právní jednání.

⁴⁴ To výslovně zmiňuje např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 219, k § 696 ABGB, marg. č. 3.

⁴⁵ Tento problém platí i u smluv, neboť i např. u podmíněného darování rozvazovací podmínka z pohledu dárce představuje pro obdarovaného podmínku odkládací [srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, s. 543, k § 548, marg. č. 24].

podmínkami pak stojí podmínky smíšené (kvazipotestativní).⁴⁶ O smíšenou podmínku by šlo např. tehdy, pokud by byla dcera povolána za odkazovnici sbírky odborné literatury pod podmínkou, že s úspěchem složí odbornou zkoušku⁴⁷ – to, jestli na zkoušku půjde i jaký tam podá výkon, záleží na její vůli, nicméně její úspěch či neúspěch záleží i na vnějších okolnostech. Potestativní i smíšené podmínky v závěti slouží jako motivace pro obmyšlenou osobu (dědice či odkazovníka)⁴⁸ – takové podmínky se zároveň (zpravidla) stávají nesplnitelnými v důsledku smrti obmyšlené osoby, a proto dědické právo podmíněné potestativní či smíšenou podmínkou nepřechází na dědice této obmyšlené osoby (a to podle mého názoru na rozdíl od dědického práva suspenzivně podmíněného kazuální podmínkou, popř. podmínkou sice potestativní či smíšenou, avšak kterou lze splnit i po smrti dědice, např. proto, že závisí na vůli jiné osoby, než je dotčený dědic – bližze srov. níže v části 1.2.3. této publikace).

Podle posledního ze standardně uváděných dělení můžeme rozlišovat podmínky pravé a nepravé. Pravé podmínky vztahují právní následky k budoucí nejisté události, kdežto ty nepravé je vztahují k událostem minulým (a podle některých i k budoucím událostem, které jsou ovšem jisté).⁴⁹ Toto dělení je však relevantní spíše v případě smluv a dvoustranných právních jednání a v případě závětí a dovětek podle mého přílišnou roli nehraje.

1.2.2 Odlišení podmínky od vyjádření pohnutky vedoucí k pořízení závěti

Pro správné uchopení institutu podmínky v závěti je klíčové její odlišení od souvisejících právních institutů. Důležité je v prvé řadě rozlišování mezi podmínkou a pouhým uvedením důvodu (pohnutky) pro pořízení závěti, resp. pojmenování situace, za níž bylo přistoupeno k sepsání poslední vůle.⁵⁰ Správné odlišení těchto dvou situací je stěžejní, neboť zatímco nesplnění podmínky vede k pozbytí (nenabytí) dědického práva či práva na odkaz, nenaplnění okolností popsanych v rámci vyjádření pohnutky nemá žádné právní následky. Ztotožňují se se závěry rakouského Nejvyššího soudního dvora, který jako vyjádření pohnutky (a tedy nikoli jako podmínku) vyhodnotil tuto formulaci: „*Pokud se již nevrátím do svého domova,*

⁴⁶ Srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 282.

⁴⁷ Srov. TILSCH, E., SVOBODA, E. *Občanské právo. Část všeobecná*, s. 177.

⁴⁸ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*. Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1952, k § 599 ABGB, s. 671, který poukazuje na to, že podmínky potestativní a smíšené (zejména) v dědickém právu převažují.

⁴⁹ Srov. např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 219, k § 696 ABGB, marg. č. 4; u nás MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, s. 490, k § 1551, marg. č. 15 (popř. tamtéž, s. 491, marg. č. 17).

⁵⁰ Srov. např. ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 478, k § 696 ABGB, marg. č. 1.

dům a velká pastvina připadne Tobě nebo Tvým dětem. “Povolaná osoba tak nabyla odkaz i přesto, že se zůstavitel domů vrátil a zemřel až o několik let později; důležité nicméně bylo mj. to, že po návratu domů řekl příbuzné jednoho z „adresátů“ dopisu obsahujícího jeho poslední vůli, aby dopis dobře uschovala. Při hledání vůle zůstavitele hrálo roli i to, že zůstavitel – přestože na to měl několik let – žádnou jinou poslední vůli nepořídil. Soud uzavřel, že v uvedeném případě neexistuje nic, co by „nasvědčovalo tomu, že by pro porřízení závěti byla rozhodující úvaha zůstavitele, že doufá, že přežije své nasazení ve válce a poté bude moci činit další dispozice, a že tedy chtěl svůj kodicil podmínit odkládací podmínkou.”⁵¹

Velmi podobný případ byl řešen také v rozhodnutí, které bylo publikováno jako Gl. U. pod č. 4360. Právní věta uvedeného rozhodnutí zní: „*Dodatek ‚kdybych na své cestě zemřel‘ není podmínkou, ale uvádí důvod porřízení závěti.*”⁵²

1.2.3 Odlišení podmínky od doložení času

Podmínku je třeba odlišovat také od doložení času (*dies*). Hlavní rozdíl mezi těmito dvěma doložkami spočívá v tom, že u podmínky není jisté, jestli daná událost vůbec nastane, zatímco u doložení času je to, že daná událost nastane, jisté. Rozhodným okamžikem pro posouzení, zda je daná událost nejistá, či nikoli, je okamžik porřízení závěti (či dovětku).⁵³

Klíčovou otázkou je, zda má rozlišování mezi podmínkami a doložením času v kontextu současné právní úpravy vedlejších závětních doložek nějaký význam. Jako relevantní rozdíl se uvádí, že u odkládacích podmínek je ke vzniku práva dědice či odkazovníka potřeba, aby dědic či odkazovník přežil okamžik splnění podmínky, kdežto u počátečního doložení času stačí, když povolaná osoba přežije zůstavitele – dědické právo či právo na odkaz pak přechází na právní nástupce povolané osoby.^{54,55}

⁵¹ Jde o rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 21. 9. 1965, sp. zn. 8 Ob 251/65.

⁵² Právní věta byla publikována např. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 282.

⁵³ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 490, k § 1551, marg. č. 16.

⁵⁴ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 87 – ovšem k rakouským názorům zde můžeme přihlížet pouze velmi omezeně (ne-li vůbec), neboť tamní právní úprava je jiná. Ustanovení § 703 ABGB, které je obdobou našeho § 1562 o. z., totiž jednoznačně stanoví, že dědic povolaný pod odkládací podmínkou musí přežít okamžik splnění podmínky.

⁵⁵ U nás je tento rozdíl dán podle následujících autorů: ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI (§ 1475 až 1720)*, k § 1562, s. 207; a dále FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 195, k § 1563, marg. č. 14, který si sice všímá, že naše úprava se liší od té rakouské, ovšem přesto ji vykládá tak, jako kdyby byla stejná. Podobně uvažuje také KLEIN, Š. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, k § 1562, marg. č. 1.

Podle mého názoru však *de lege lata* tento rozdíl neplatí, neboť i u dědiců či odkazovníků povolanych pod odkládací podmínkou obecně stačí, když přežijí zůstavitele a jsou zároveň relativně dědicky způsobilí (není-li zřejmá jiná zůstavitelova vůle). To opírám o § 1562 o. z., podle něhož – na rozdíl od odpovídajících ustanovení o. z. o. a vládního návrhu zákona z roku 1937 – postačí k nabytí suspenzivně podmíněného dědického práva (či práva na odkaz), aby obmyslená osoba přežila zůstavitele a byla dědicky způsobilá.⁵⁶

Ustanovení § 1565 o. z., podle něhož zůstavené právo přechází na dědice obmyslené osoby v případě, že tato osoba zemře před tím, než nastane doložený čas, sice svou dikcí dopadá pouze na doložení času, nicméně z hlediska smyslu a účelu by toto pravidlo podle mého mělo dopadnout i na podmínky. Není totiž žádný legitimní důvod pro rozlišování mezi podmínkou a doložením času z hlediska rozhodného okamžiku pro vznik čekatelského oprávnění suspenzivně povolaného dědice či odkazovníka (samozřejmě za předpokladu, že podmínku – pokud je závislá na vůli člověka – může splnit i jiná osoba než onen dědic či odkazovník). Pokud byla určitá osoba povolána pod potestativní podmínkou, kterou může splnit pouze ona, tak se samozřejmě smrtí této osoby stává podmínka nesplnitelnou a čekatelské oprávnění nepřechází.⁵⁷ Pokud však podmínka bude kazuální, pak je taková situace teleologicky velmi podobná doložení času, a nemůžeme proto z § 1565 o. z. *a contrario* dovozovat, že dědické právo dědice (či právo odkazovníka) povolaného pod odkládací podmínkou nepřechází na právní nástupce, popř. že toto právo nelze postoupit (zcizit) ještě před splněním podmínky.⁵⁸

Lze také argumentovat tím, že § 1562 o. z. by neměl žádný smysl, pokud by měl pouze zdůraznit to, co platí i obecně, a sice že předpoklady dědění jsou mj. přežití zůstavitele a relativní dědická způsobilost.⁵⁹ Tentýž závěr totiž plyne i z § 1479 a z § 1481 a násl. o. z. a racionální zákonodárce pravidla neopakuje, z čehož plyne, že pro § 1562 o. z. musíme hledat jiný smysl, než je zopakování či zdůraznění obecně platného pravidla. A tímto smyslem je vyjmenovat všechny předpoklady pro vznik suspenzivně podmíněného dědického práva.⁶⁰

Shrnuji tedy, že již smrtí⁶¹ zůstavitele vzniká dědické právo či právo na odkaz osoby, kterou zůstavitel povolal k dědění pod odkládací podmínkou (i s počátečním

⁵⁶ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 528–531, k § 1562, marg. č. 3 a násl. (popř. tamtéž, s. 538, k § 1564, marg. č. 13).

⁵⁷ Tamtéž, s. 530, k § 1562, marg. č. 17.

⁵⁸ Tamtéž, s. 539, k § 1565, marg. č. 7.

⁵⁹ Shodně tamtéž, s. 528–531, k § 1562, marg. č. 3 a násl.; opačně KLEIN, Š. In: *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1562, marg. č. 1, který uvádí, že „*změna formulace patrně měla zdůraznit, že dědické právo nemůže vzniknout osobě, která by se smrtí zůstavitele nedožila, byť by ještě za života splnila podmínku.*“

⁶⁰ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 530, k § 1562, marg. č. 14.

⁶¹ Shodně tamtéž, s. 38, § 1475, marg. č. 16 (či s. 530, k § 1562, marg. č. 13 a násl.). Jinak KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 316, k § 1507, marg. č. 10 a 11 (či s. 332, k § 1512, marg. č. 14 a 15), která dovozuje jiný okamžik vzniku dědického

doložením času). Již smrtí zůstavitele také zásadně vzniká právo takové osoby dědictví odmítnout. Odložená je pouze dospělost dědického práva.⁶² Před splněním podmínky má dědické právo či právo na odkaz povahu práva čekatelského. Čekatelské právo lze postoupit, resp. zcizit podle pravidel o zcizení dědického práva. Pokud může být odkládací podmínka splněna i po smrti povolané osoby, přechází podmíněně dědické právo či právo na odkaz na její právní nástupce (za předpokladu, že nedošlo k jeho zcizení). To vše platí, pokud nevyjde najevo jiná vůle zůstavitele,⁶³ který může výslovně či nepřímou dávat najevo, že si nepřeje, aby čekatelské oprávnění předního dědice přešlo na jeho dědice, popř. aby bylo zcizitelné.

Nicméně proto, že většina doktríny zastává opačný názor, než který jsem vyslovil v předchozích odstavcích, pokládám za nezbytné věnovat náležitý prostor také odlišení podmínek a doložení času. Pokud by se totiž většinový pohled prosadil, bude mít správná kvalifikace konkrétní závětní doložky stěžejní význam.

Obecně kvalifikujeme jako podmínku v první řadě navázání právních následků na událost, která se latinsky označuje pojmem *dies incertus an, incertus quando* (tj. událost, u níž je nejisté jak to, jestli nastane, tak i to, kdy nastane). O tom, že uvedená situace má být kvalifikována jako podmínka, nepanují spory.

O něco komplikovanější bude posoudit případy, v nichž zůstavitel naváže právní následky na událost, která se skrývá pod pojmenováním *dies certus an, incertus quando*⁶⁴ (tedy na událost, u které se ví, kdy má nastat, ovšem to, jestli vůbec nastane, jisté není). V pochybnostech podle mého bude i navázání právních následků na takovou událost podmínkou, neboť z hlediska rozlišování mezi podmínkou a doložením času má být rozhodná primárně jistota o tom, jestli určitá událost nastane či nikoli, kdežto jistota ohledně času, kdy má ona událost nastat, při tomto rozlišování v zásadě žádnou roli nehraje.⁶⁵ Nicméně argumentace obsažená v předchozí větě je formalistická

práva (smrtí zůstavitele podle ní dědické právo nevzniká, neboť vzniká pouze „naděje na nabytí dědictví“, která je zděditelná). Nicméně v ostatních ohledech je její názor velmi podobný tomu, který vyslovuji v této práci – uvedená autorka na rozdíl od většiny ostatních autorů reflektuje rozdíl mezi úpravou v § 603 ABGB a našim § 1562 o. z.

⁶² Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 530, k § 1562, marg. č. 13 a násl.; a dále MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, [online], s. 417: „[P]ři dědění ze závěti nebo podle dědické smlouvy může být **dospělost** dědického práva vázána na splnění podmínky, doložením času nebo při povolání svěřenského nástupce. Proto ustanovení o nabytí dědictví nestanovují, že se dědictví nabyvá již zůstavitelovou smrtí, protože dědic může nabyt pozůstalost nebo poměrný díl z ní i později.“

⁶³ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 530, marg. č. 12; či tamtéž, s. 539, k § 1565, marg. č. 8.

⁶⁴ Doložením času bude vždy událost skrývající se pod spojením *dies certus an, certus quando* (např. 10. února 2030), a většinou také událost, kterou lze označit jako *dies certus an, incertus quando* – srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 492, k § 1551, marg. č. 26.

⁶⁵ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 538, k § 1564, marg. č. 12; či obecně také např. BECLIN, B. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 897–916 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2011, s. 64, k § 897 ABGB, marg. č. 88.

a o. z. podle mého preferuje opačný směr, tj. intencionalismus.⁶⁶ Proto se musíme zamyslet také nad smyslem a účelem právní úpravy a zásadami, na nichž právní úprava spočívá. Závěr opírající se o zásady a smysl a účel právní úpravy pak bude mít přednost před formalistickým závěrem. V tomto kontextu je klíčovou zásadou autonomie zůstavitelovy vůle vyjádřená v § 1494 odst. 2 o. z. A v duchu této zásady musíme primárně zkoumat to, co zůstavitel zamýšlel a s jakými předpoklady pracoval⁶⁷ – pokud dovodíme, že zůstavitel vycházel z toho, že rozhodná skutečnost nastane s vysokou pravděpodobností, měli bychom danou dispozici posoudit spíše jako doložení času.⁶⁸ Tak tomu bude například tehdy, pokud zůstavitel povolá za dědice svého vnuka s tím, že vnuk má dědictví nabýt, jakmile dovrší dvacátý rok věku – i pokud by vnuk tragicky zemřel např. v devatenácti letech, přesto bychom se zde podle mého měli v pochybnostech přiklonit k tomu, že jde o doložení času, a že tedy dědici vnuka i při prosazení většinového výkladu o. z. vstoupí do (čekatelského) dědického práva vnuka po zůstaviteli (pochopitelně za předpokladu, že vnuk přežil zůstavitele).

Doložky vázící právní následky na dosažení určitého věku jsou poměrně často předmětem zkoumání ze strany doktríny i judikatury. Např. v rozhodnutích Gl. U. 2049 a Gl. U. 13.494 se soudy v pochybnostech také přiklonily k tomu, aby se jako doložení času posoudila doložka, podle níž má obmyšlená osoba obdržet peněze po dosažení 25 let. Na druhou stranu v jiném rozhodnutí byla formulace „*po dosažení zletilosti...*“ vyhodnocena jako podmínka spočívající v dožití se určitého věku.⁶⁹ Rakouská literatura poskytuje různé výkladové pomůcky pro tyto případy. Ztotožňují se s následujícími Welserymi⁷⁰ závěry: Pokud vyhodnotíme, že cílem zůstavitelovy dispozice bylo poskytnout prospěch určité „rodinné linii“, půjde spíše o doložení času, kdežto pokud půjde o plnění přizpůsobené osobě obmyšleného, půjde spíše o podmínku přežití (do této druhé kategorie spadá např. odkaz peněz na nákup automobilu, k němuž má dojít poté, co odkazovník nabyde zletilosti).

Z toho, co bylo uvedeno v předchozím odstavci, plyne také princip platný pro vedlejší závětní doložky obecně, a sice že rozhodující je materiální posouzení dané doložky, nikoli použitá formulace.⁷¹ Pokud by tedy zůstavitel uvedl, že jeho dcera

⁶⁶ Viz úvod této publikace.

⁶⁷ Vůli zůstavitele jako kritérium rozhodující pro posouzení, zda se jedná o podmínku či doložení času, výslovně uvádí také rakouská doktrína – viz např. WELSER, R. In: RUMMEL, P., LUKAS, M. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband Erbrecht*. 4. Auflage. Wien: Manz, 2014, s. 143–144. Výslovně ve vztahu k doložce vyžadující „dosažení zletilosti“ pak ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 475, k § 704, marg. č. 1.

⁶⁸ Podrobně včetně konkrétního příkladu KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 333, k § 1512, marg. č. 19. V obecné rovině vyslovuje obdobný názor DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 1744, k § 548, marg. č. 7; a dále BERAN, V. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 548, marg. č. 5.

⁶⁹ Srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 5454; a dále rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 9261.

⁷⁰ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 226, k § 706 ABGB, marg. č. 4.

⁷¹ Srov. tamtéž, kde se mj. uvádí, že nesmíme zkoumat pouhou formulaci, ale musíme se zaměřit také na účel posuzované dispozice.

nabyde dědictví např. až do okamžiku svatby dvou konkrétních osob, půjde o podmínku, neboť není jisté, jestli k oné svatbě opravdu dojde (byť by použitá slova „až do...“ mohla naznačovat, že jde o odložení zániku dědického práva na jiný okamžik, a tedy o doložení času).⁷²

Shora uvedené závěry lze podpořit také rakouskou judikaturou, která jde dokonce ještě dále. I ona zdůrazňuje přednost vůle zůstavitele, a to včetně vůle hypotetické, před formálními hledisky. V konkrétním případě soudy řešily situaci, v níž zůstavitel, vlastník pozemku v Tyrolsku, povolal za následné dědice své ostatní syny, a to pro případ, že jeho syn Erich povoláný jako první v pořadí zemře bez zanechání potomků. Tito ostatní synové sice zůstavitele přežili, avšak zemřeli dříve než Erich. Erich zároveň zemřel bez zanechání potomků, nicméně potomky měl jeden ze zbylých synů, kteří byli povoláni za následné dědice. Soudy tehdy dospěly k závěru, že zůstavitelovým úmyslem bylo udržet nemovitosti v přímé linii příbuzenstva,⁷³ a proto rozhodly, že se následní dědicové nemuseli dožít substitučního případu (zde tedy smrti Ericha bez zanechání potomků) k tomu, aby jejich čekatelské oprávnění mohlo přejít na jejich potomky.⁷⁴ Přitom kdyby rakouské soudy onu závětní dispozici posuzovaly striktně, šlo by o podmínku, a nikoli o doložení času, a proto by musely dovodit, že čekatelské oprávnění následných dědiců zde na jejich dědice nepřechází. Úvaha rakouského Nejvyššího soudního dvora, s níž se ztotožňuji, byla vyjádřena těmito slovy: „[P]okud zůstavitel počítal s možností, že v případě úmrtí mladšího syna povoláného za dědice nabyvatele hospodářství [...] budou oba starší synové povoláni za následné dědice v rozhodné době již po smrti, avšak zároveň budou naživu jejich legitimní potomci, byl by s největší pravděpodobností upřednostněn přechod dědického práva na jeho vnuky před zánikem svěřenského nástupnictví... [Z]ůstavitel chtěl, aby se pokud možno prosadila jeho vlastní představa o dědění, podle níž mělo hospodářství zůstat jeho potomkům a nebyt závislé na závěti syna, který zůstal bez vlastních legitimních potomků.“⁷⁵

Dodávám, že k přechodu dědického práva, které je navázáno na negativní odkladací podmínku, na právní nástupce (dědice) by v pochybnostech o konkrétní zůstavitelově vůli mělo docházet i v případě, že by se prosadil výklad dosavadní většiny naší odborné literatury. Pokud tedy bude např. osoba A povolána za dědice pod podmínkou, že přední dědic B nezanechá potomky, mělo by podle mého zásadně docházet k přechodu podmíněného dědického práva osoby A na dědice této osoby, a to po celou dobu, dokud neodpadne stav nejistoty (*condicione pendente*).⁷⁶

⁷² Srov. např. BECLIN, B. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 897–916 ABGB*, s. 64, k § 897 ABGB, marg. č. 88.

⁷³ K tomuto závěru dospěl soud mj. na základě předchozí zůstavitelovy závěti, v níž zůstavitel výslovně použil pojem „příbuzenská linie“ a deklaroval cíl zachovat statek v přímé příbuzenské linii.

⁷⁴ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 8. 2. 1990, sp. zn. 6 Ob 1/90, na které odkazuje ECCHER, B. In: *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 87.

⁷⁵ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 8. 2. 1990, sp. zn. 6 Ob 1/90.

⁷⁶ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*. Wien: MANZ, 1924, s. 432, který toto dovozoval i v kontextu § 703 ABGB (který obsahuje pravidlo, které podle většiny naší literatury platí i v České republice).

Vyskytnout se může také kombinace více doložek, z nichž jedna je podmínkou a druhá doložením času. Posouzení takových situací bude opět záležet na vůli zůstavitele.⁷⁷ Při hledání této vůle bude hrát roli samozřejmě i to, jestli jsou doložky formulovány jako kumulativní, nebo jako alternativní: Pokud např. zůstavitel stanoví, že „jeho dcera nabyde dědictví po úspěšném ukončení studia na vysoké škole, nikoli však dříve než v 26 letech,“ půjde o podmínku. Naopak spíše jako doložení času bychom měli posoudit, pokud zůstavitel uvede, že jeho dcera má získat dědictví „po ukončení studia, jinak až od 1. ledna 2035“.⁷⁸

1.2.4 Odlišení podmínky od příkazu

Rozlišování mezi podmínkou a příkazem (*modus*) může být mnohdy nesnadné.⁷⁹ Základní rozdíl tkví v tom, že:

- podmínka představuje navázání práva na nejistou událost, na níž závisí existence či obsah dědického práva či práva na odkaz, aniž by takové navázání zakládalo právní povinnost obmyšlené osoby,⁸⁰ kdežto
- příkaz zavazuje dědice či odkazovníka k určitému konání nebo nekonání, aniž by nesplnění z něj plynoucí povinnosti muselo nutně ovlivňovat trvání práva.

Podmínka tedy na rozdíl od příkazu nezakládá právní povinnost a její nesplnění má za následek zánik práva. Jak jsem předznamenal shora, rozlišování mezi dvěma dotčenými typy závětních doložek má význam proto, že příkaz nemusí mít stejný právní osud jako podmínka. Klíčový rozdíl mezi podmínkou a příkazem spočívá také v tom, že příkaz je na rozdíl od podmínky přímo vynutitelný žalobou.⁸¹ U příkazu zákon počítá s jeho vymáháním, kdežto v případě podmínky dojde při jejím nesplnění automaticky k pozbytí dědického práva či práva na odkaz (popř. k pozbytí možnosti dědictví či odkaz nabýt). Jinými slovy, nesplnění podmínky bez dalšího vede k pozbytí práva, kdežto u příkazu tomu tak není.⁸²

Další důležitý důvod pro to, abychom usilovali o správné rozlišení mezi podmínkou a příkazem, tkví v tom, že podmínka je oproti příkazu přísnější tím, že je

⁷⁷ Ve vztahu k podmínkám obecně srov. BERAN, V. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 550, marg. č. 1: „V případě pochybností, zda se jedná o doložení času nebo podmínku, je třeba přihlížet především k vůli jednajícího.“

⁷⁸ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 82.

⁷⁹ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 526.

⁸⁰ Povinnost nezakládají ani podmínky potestativní povahy, jejichž splnění či nesplnění závisí na vůli podmíněně povolání dědice či odkazovníka – MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 552, k § 1569, marg. č. 29.

⁸¹ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 526 (a díla citovaná tamtéž v pozn. pod čarou č. 83 až 85).

⁸² Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 493, k § 1551, marg. č. 30.

zásadně nezbytné ji splnit přesně, kdežto u příkazu počítá zákon i s mírnějším standardem v podobě alespoň přibližného splnění (§ 1570 o. z.).⁸³ K tomu srov. blíže v kapitole 3 této publikace.

Jak jsem uvedl již v předchozím textu, při kvalifikaci konkrétní doložky je rozhodující skutečná vůle zůstavitele. Ta však může být (a často bývá) nejasná nebo nedostatečně vyjádřená.⁸⁴ Proto bychom podle mého měli při interpretaci zohlednit také hypotetický zůstavitelův záměr (tzv. hypotetickou vůli zůstavitele⁸⁵). Při hledání této hypotetické vůle podle mého můžeme vyjít z těchto pomocných zásad:

- Určí-li zůstavitel vedle dědice povolaného s vedlejší doložkou i osobu, která má dědictví získat při nenaplnění vedlejší doložky, půjde v pochybnostech spíše o podmínku než o příkaz, neboť za takové situace zůstavitel prokazatelně počítal s tím, že se doložka nesplní, a chtěl, aby v takovém případě dědic o své právo přišel.
- Naopak pokud zůstavitel určí pouze dědice, k němuž vztahuje doložku rozvazovací povahy (půjde tedy o tzv. konstruktivní svěřenské nástupnictví), bude hypotetický zůstavitelův záměr odpovídat spíše zřízení příkazu s možností, aby oprávněné osoby vymáhaly jeho splnění. Lze totiž vyjít z toho, že zůstavitelé, kteří v podobné situaci pojmenují pouze předního dědice, aniž by jmenovali dědice zadního, by spíše chtěli, aby dědictví zůstalo osobě určené za předního dědice, než aby připadlo zákonným dědicům. To, že by tato osoba neměla dědictví získat, je patrně ani nenapadlo (protože kdyby tomu tak bylo, pravděpodobně by jmenovali i následného dědice).⁸⁶
- I přestože se v zákoně nakonec výslovné pochybnostní pravidlo neobjevilo,⁸⁷ můžeme se podle mého v případech pochybností, které nelze odstranit ani úvahami o hypotetické zůstavitelově vůli naznačenými shora, přiklonit k tomu, kvalifikovat spornou doložku jako příkaz, neboť ten je pro dědice méně tíživý.⁸⁸ Ze zákona lze totiž dovodit, že dědic nemá být vedlejšími doložkami ani

⁸³ Srov. tamtéž, s. 552, k § 1569, marg. č. 26.

⁸⁴ Při hledání zůstavitelovy vůle mohou pomoci různá podpůrná kritéria – např. v rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. 4. 1967, sp. zn. 2 Ob 1, 2/67, vedlo ve prospěch závěru, že posuzovaná dispozice je příkazem (a nikoli podmínkou), mimo jiné to, že zůstavitelka pověřila svého bratra, aby až do zletilosti dědiců vykonával různé agendy v oblasti správy nemovitostí z pozůstalosti, a zejména aby jmenoval vykonavatele závěti.

⁸⁵ K hypotetické vůli zůstavitele srov. zejména WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band, 2. Auflage, k § 552 a 553 ABGB, s. 226 (227) – uvedený autor uvádí také příklady ustanovení, v nichž sám zákon vychází z hypotetické vůle zůstavitele, a dále dva příklady z judikatury a literatury.

⁸⁶ Nicméně na tomto místě je potřeba upozornit, že práce s hypotetickou vůlí zůstavitele je mnohdy zrádná, a proto na právě uvedených tezích rozhodně nelze lpět jako na dogmatech.

⁸⁷ V průběhu rekodifikačních prací totiž došlo k odstranění ustanovení, které znělo takto: „*V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.*“

⁸⁸ Srov. např. PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*. Wien: Manz, 1877, s. 615; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 231, k § 709 ABGB, marg. č. 12.

s nimi spojeným svěřenským nástupnictvím zatěžován více, než je nutné, resp. opodstatněné, což podle mého můžeme vztahovat i k následkům toho, když se vedlejší závětní doložka nesplní.⁸⁹ Tyto následky jsou u příkazu obecně méně tíživé než u podmínky. Důvodem, pro který se kloním k tomu, posoudit vedlejší doložku v pochybnostech spíše jako příkaz, je i to, že podle zákona u příkazů stačí v případě jejich nesplnitelnosti i přiblížení splnění. Oproti tomu podmínky musí být splněny přesně, a pokud přesné splnění podmínky není možné, vede to buďto k neplatnosti doložky, nebo k neplatnosti celé dědické instituce – a naším cílem je pokud možno „nezneplatňovat“ závěť ani její část, neboť nám zákon příkazuje ctít vůli zůstavitele (§ 1494 odst. 2 o. z.).

Pro ilustraci myšlenky, že i v tomto kontextu platí, že rozhodující je vůle zůstavitele a její výklad, nikoli použitá formulace,⁹⁰ lze poukázat na rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora (OGH), který posuzoval ustanovení závěti, podle něhož bratr zůstavitelky bude dědicem „pod podmínkou“, že převede vlastnictví její bytové jednotky a vybavení této jednotky na dva její kmotřence poté, až dosáhnou zletilosti. OGH dospěl k závěru, že uvedené závětní ustanovení není podmínkou (jako podmínka by bylo nesplnitelné),⁹¹ ale má se kvalifikovat jako příkaz.⁹² S takovým posouzením se i v poměrech naší právní úpravy ztotožňuji do té míry, že se nejednalo o podmínku, ovšem podle mého by bylo správnější posoudit onu dispozici spíše jako odkaz.⁹³

1.2.5 Odlišení podmínky od odkazu

Tím se dostáváme k tomu, že mohou nastat situace, v nichž nebude jasné, zda máme konkrétní závětní dispozici posoudit jako podmínku, nebo jako odkaz. Také při řešení této otázky bude rozhodující skutečná, potažmo hypotetická vůle zůstavitele a materiální posouzení projevu poslední vůle.

Pokud zůstavitel např. uvede, že „paní Novotná má po smrti zůstavitele získat jeho majetek pod podmínkou, že bude financovat studium zůstavitelova synovce“, musíme zkoumat, jestli vůle zůstavitele směřovala k tomu, aby paní Novotná dědic-tví pozbyla v případě, že by synovcovo studium nefinancovala (tedy zda zůstavitel

⁸⁹ Srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 45, který argumentuje § 613 o. z. o., jehož obdobu o. z. neobsahuje. To, že o. z. tenduje k tomu, „*nehatit svobodný pohyb majetku dispozičními omezeními nad nevyhnutelnou, resp. opodstatněnou míru*,“ dovozuje např. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 334, k § 1512, marg. č. 24.

⁹⁰ Srov. např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 231, k § 709 ABGB, marg. č. 12.

⁹¹ Podrobnější rozbor toho, jaké by byly důsledky posouzení předmětné doložky jako podmínky (ať již odkládací, či rozvazovací), přináší v kontextu naší právní úpravy KLEŇOVÁ, V. *Podmienka, príkaz a odkaz – jeden prípad z rakúskej judikatúry*, s. 9 a násl.

⁹² Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. 4. 1967, sp. zn. 2 Ob 1, 2/67.

⁹³ Zřejmě shodně hodnotí dotčenou doložku KLEŇOVÁ, V. *Podmienka, príkaz a odkaz – jeden prípad z rakúskej judikatúry*, s. 12–13.

chtěl s plněním oné povinnosti spojovat trvání dědického práva). Při posuzování této otázky podle mého bude hrát roli opět mimo jiné to, jestli zůstavitel např. jmenoval konkrétní další osobu, která se má stát dědicem v případě neplnění povinností ze strany paní Novotné. Pokud by tomu tak nebylo a pokud bychom ani jinak nedokázali dovodit vůli zůstavitele, měli bychom se dle mého přiklonit k tomu, že jde spíše o odkaz (či o příkaz), jehož splnění může synovec vymáhat, a to v duchu podobné logiky, kterou popisují shora v části 1.2.4. Lze totiž předpokládat, že zůstavitel chtěl, aby paní Novotná byla dědičkou a aby se synovci dostalo financování studií od paní Novotné, a že zároveň nepředpokládal, že by paní Novotná měla dědictví pozbyt – posoudíme-li vedlejší doložku spíše jako odkaz či příkaz, pak v případě dobrovolného neplnění ze strany paní Novotné může být přesto dosaženo popsání stavu, a to skrze vymáhání odkazu (či příkazu).

Obecně tedy platí, že v závislosti na zůstavitelově vůli může být stejný požadavek zůstavitele (tedy stejné konání či dání) vyhodnocen někdy jako podmínka, někdy jako příkaz a někdy jako odkaz. Nesmíme se nechat příliš zmást označením, slovy či formulací, které zůstavitel zvolí, neboť z hlediska správné kvalifikace bude rozhodující spíše účel, který zůstavitel sledoval – což plyne ze zásady *favor testamenti* zakotvené v § 1494 odst. 2 o. z.⁹⁴

1.3 Doložení času v souvislosti s povoláním dědice či odkazovníka

V případě doložení času se na rozdíl od podmínky jedná o odložení právních následků v oblasti dědického práva na takový okamžik, o kterém je od počátku jisté, že nastane (a to bez toho, aby zároveň bylo nutné s jistotou vědět, kdy daný okamžik nastane). V případě doložení času tedy panuje jistota v otázce, **zda** událost nastane (naopak u podmínky tato jistota nepanuje), zatímco odpověď na otázku, **kdy** událost nastane, může být u obou variant doložek jak jistá, tak nejistá.

Zatímco podmínka staví právní účinky do nejistoty, což znamená, že právní následek nastane pouze při splnění podmínky, doložení času vede k tomu, že předvídaný právní následek je jistý, pouze je časově odložen nebo ohraničen.

Pořídí-li tedy zůstavitel v tom smyslu, že dědic má získat pozůstalost až do své smrti, půjde v zásadě vždy o doložení času (*dies certus an, incertus quando*). Výjimku budou tvořit některé případy, v nichž zůstavitel povolá řadu dědiců a v nichž nebude dědění/nabytí dědictví navázáno na smrt, ale spíše na to, že jedna osoba přežije jinou. Může jít např. o situace, v nichž zůstavitel uvede, že „dědičkou bude jeho manželka, po její smrti se dědicem stane bratr zůstavitele a po smrti bratra bude dědicem synovec“. Při právní kvalifikaci takových povolání více než dvou dědiců v řadě bude opět rozhodovat primárně vůle zůstavitele – pokud tedy ve shora

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 9 (a násl.).

uvedeném příkladu zůstavitel vnímal jako předpoklad pro to, aby bratr nabytí dědictví, to, že manželka bratra **přežije**, půjde o podmínku, neboť přežití je budoucí nejistou událostí. Pokud však zůstavitel s přežitím nepočítal, resp. jej nevyžadoval, půjde spíše o doložení času.⁹⁵ V takovýchto řadách dědiců podle mého není z praktického hlediska tak významné, jestli danou doložku posoudíme jako doložení času, nebo jako podmínku, ale spíše to, jaká byla vůle zůstavitele z hlediska toho, jestli si přál, aby v případě smrti dědice, který je v řadě uprostřed (není tedy ani prvním dědicem, ani posledním dědicem v řadě), získali dědictví spíše dědici tohoto předemřelého dědice, nebo následný dědic. V případě pochybností se přikláním k tomu, posoudit situaci tak, že upřednostníme následného dědice, a to bez ohledu na to, jestli dotčená vedlejší doložka bude podmínkou, nebo doložením času. Následného dědice si totiž zůstavitel přímo vybral, a to na rozdíl od dědiců předemřelého předního dědice, a proto můžeme vyjít z předpokladu, že by jej také upřednostnil.⁹⁶ K vedlejší doložce vážící právní následky na dosažení určitého věku srov. také výklad shora v části 1.2.3. této publikace.

Doložením času bude vždy situace, v níž zůstavitel odloží okamžik nabytí či pozbytí dědictví nebo odkazu na konkrétní den, např. na 1. 1. 2040 (*dies certus an, certus quando*). Naopak, v pochybnostech ohledně skutečné zůstavitelovy vůle⁹⁷ půjde spíše o podmínku např. tehdy, pokud by bylo dědické právo omezeno do 75 let věku dědice.⁹⁸

Blíže o odlišení doložení času od podmínek pojednávám v části 1.2.3. této publikace, kde také prosazují názor, že odlišení podmínek a doložení času není tak významné, jako bylo např. v poměrech o. z. o., který – na rozdíl od naší úpravy – výslovně stanovil, že pro přechod dědického práva podmíněného odkládací podmínkou na dědice takto povolané osoby docházelo pouze tehdy, pokud povolaná osoba přežila splnění podmínky.

⁹⁵ Srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 333, k § 1512, marg. č. 18–19. Uvedená autorka však v otázce, zda dojde k přechodu dědického práva předemřelého dědice na jeho dědice, zřejmě přisuzuje rozhodující význam tomu, jestli konkrétní doložku posoudíme jako podmínku či doložení času, čímž se její přístup částečně liší od toho, který zde prosazují. Ovšem z toho, co uvedená autorka uvádí tamtéž v marg. č. 16–17, lze naopak dovozovat, že její pohled na věc se s tím mým shoduje.

⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 332–333, k § 1512, marg. č. 16–17, a především tato slova, s nimiž se ztotožňuji: „*Jako výkladové pravidlo pro případ, že zůstavitel nestanoví jinak, lze navrhnout: Svěřenský nástupce vylučuje transmissi naděje ve prospěch dědiců předcházejícího dědice, který zemře před splněním substituční podmínky. Transmise naděje se uplatňuje až u posledního svěřenského nástupce v řadě, který zemřel před splněním substituční podmínky.*“

⁹⁷ K tomu srov. shora v části 1.2.3., kde dovozují, že vůle zůstavitele a jeho přesvědčení o tom, jestli dotčený okamžik nastane, má přednost před kvalifikací na základě formálních kritérií.

⁹⁸ Ve vztahu k podmínkám obecně srov. např. BECLIN, B. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 897–916 ABGB*, s. 64, k § 897 ABGB, marg. č. 88.

1.3.1 Základní varianty doložení času

Doložení času lze dělit na počáteční dobu⁹⁹ (což je z hlediska účinků obdoba odkládací podmínky – *dies a quo*) a konečnou dobu¹⁰⁰ (která je z hlediska účinků obdobou rozvazovací podmínky – *dies ad quem*). U počáteční doby nabývá obmyšlená osoba k okamžiku smrti zůstavitele určitá práva (právo na odkaz či dědické právo), avšak dospělost nebo plná využitelnost těchto práv se odkládají na pozdější okamžik – proto lze hovořit o čekatelském oprávnění. U konečné doby právo obmyšlené osoby obecně také vzniká smrtí zůstavitele, avšak vzniká zásadně v plném rozsahu a tím, že konečná doba nastane, zaniká.

Lze říci, že doložení času nečiní právní následek pochybným, pouze jej odkládá (počáteční doba), nebo časově omezuje (konečná doba).¹⁰¹ Počáteční doba vede ke vzniku zděditelného, zcizitelného a zastavitelného čekatelského postavení,^{102,103} kdežto konečná doba znamená jistotu, že postavení dědice či odkazovníka jednoho dne zanikne.¹⁰⁴

1.4 Příkaz v souvislosti s povoláním dědice či odkazovníka

Příkaz (*modus*) představuje vedlejší závětní doložku, skrze kterou zůstavitel ukládá dědici či odkazovníkovi povinnost k určitému jednání nebo opomenutí.¹⁰⁵ Předmětem příkazu může být v zásadě jakékoli plnění, které může být předmětem obligace.¹⁰⁶

⁹⁹ Melzer používá pojem odkládací doložení času, což odpovídá i terminologii používané v německý mluvícím prostředí (jednání MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 537, k § 1564, marg. č. 3).

¹⁰⁰ Melzer hovoří o rozvazovacím určení času (MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 537, k § 1564, marg. č. 3). Pojmy počáteční a konečná doba jsou ustálené (srov. např. DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 1750, k § 550, marg. č. 3). I když nejsou tyto pojmy zcela nejpřesnější, budu je používat právě z důvodu jejich ustálenosti.

¹⁰¹ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 530.

¹⁰² Za předpokladu, že dědic povoláný s počáteční dobou přežije zůstavitele a je k okamžiku zůstavitelovy smrti dědicky způsobilý.

¹⁰³ Ke zděditelnosti a převoditelnosti čekatelského oprávnění srov. např. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 528.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 530.

¹⁰⁵ Srov. např. tamtéž, s. 526; či APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 532, k § 709 ABGB, marg. č. 1.

¹⁰⁶ Srov. KRÁLIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*. 3. Auflage. Wien: Manz, 1983, s. 266; či GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band, k § 709, s. 692.

To znamená, že příkaz může směřovat: (i) jak k aktivnímu jednání (positivní příkaz), tak k pasivnímu jednání (negativní příkaz),¹⁰⁷ a dále (ii) jak k plnění jednorázovému, tak k plnění opakující se povahy, jakož i k plnění trvající povahy. Předmětem příkazu může být i povinnost směřující do oblasti rodinného práva či jiných sfér, pokud zůstavitel v tomto ohledu projeví vůli a pokud z jeho posledního pořízení dovodíme, že chtěl, aby tato povinnost měla závazný charakter (a pokud daná doložka nevybočí z limitů § 1551 o. z.).¹⁰⁸ Povinnost plynoucí z příkazu přechází v případě pochybností na dědice obtížené osoby.¹⁰⁹

Na rozdíl od podmínky a doložení času splnění či nesplnění příkazu bezprostředně neovlivňuje trvání dědického práva ani nabytí dědictví (či práva na odkaz), což z něj činí nástroj, který je podle mého v mnohých ohledech vhodnější než zbylé vedlejší závětní doložky v užším smyslu. Příkaz představuje celkově neflexibilnější ze všech vedlejších závětních doložek v užším smyslu, neboť u něj přímo zákon počítá s řadou možných modifikací (např. upravuje osoby aktivně legitimované k vymáhání příkazu, umožňuje za určitých podmínek i jeho přibližné splnění apod.).

Jako příkaz vyhodnotila stará rakouská judikatura např. nařízení zůstavitele, aby mu dědic či odkazovník vystavěl náhrobek,¹¹⁰ popř. aby dal sloužit mši.¹¹¹ Český Nejvyšší soud jako příkaz posoudil „nařízení zůstavitele..., aby na nemovitostech [jí zůstavených...] nechala postavit mobilheim plně vybavený a se všemi přípojkami.“¹¹² Příkazem by mohla být např. závětní doložka, podle níž „dědic nesmí za žádných okolností umožnit panu AB vstup na zděděný pozemek“,¹¹³ popř. podle níž „dědic musí zajistit každoroční mše za duši zůstavitele“. Při konečném posouzení však posouzení pouhé formulace nestačí. Rozhodovat bude, jestli vůle zůstavitele směřovala: (i) spíše k tomu, aby dědic či odkazovník při nesplnění cíle, s nímž posuzovaná doložka pracuje, své postavení pozbyl, ale aby zároveň splnění dané povinnosti nebylo možné přímo vymáhat; nebo (ii) spíše k tomu, aby dědic či odkazovník i při nesplnění předmětného cíle dědicem zůstal s tím, že ho bude možné zažalovat na to, aby předmětný cíl splnil.

Příkazem může být také uložení povinnosti dědici (či odkazovníku), aby ve stanovené lhůtě učinil prohlášení vlastníka, kterým rozdělí zděděnou nemovitou věc

¹⁰⁷ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 529, k § 709 ABGB, marg. č. 1.

¹⁰⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 554, k § 1569, marg. č. 34, který se vypořádává i s § 1722 o. z.

¹⁰⁹ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 529, k § 709 ABGB, marg. č. 4; či GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 709, s. 694.

¹¹⁰ Srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 15.849 (na které poukazuje dále citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022).

¹¹¹ Srov. např. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 2028 (na které poukazuje dále citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022).

¹¹² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

¹¹³ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 530, k § 709 ABGB, marg. č. 10; či GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 526 (a díla citovaná tamtéž v pozn. pod čarou č. 78).

na jednotky, jež následně bude pronajímat, prodávat či poskytovat k bezplatnému užívání. Naopak není přípustné vtělit prohlášení vlastníka přímo do závěti ani jiného pořízení pro případ smrti, neboť s takovým řešením zákon nepočítá.¹¹⁴ Souhlasím také se závěrem rakouské judikatury, že příkaz může směřovat i např. k založení nadace – zůstavitel tedy nemusí závěti nadaci přímo zřídit, ale může i takovým zřízením pověřit dědice či odkazovníka (a dát mu k tomu více či méně konkrétní pokyny).¹¹⁵

Jako příkaz budeme kvalifikovat také závětní zákaz zcizení a/nebo zatížení. To plyne mimo jiné ze zákonné systematiky, neboť limity pro zákaz zcizení a/nebo zatížení jsou upraveny v rubrice o příkazu (konkrétně v § 1569 odst. 2 o. z.). K jeho limitům i dalším souvisejícím výkladovým otázkám srov. část 1.4.4. této publikace.

1.4.1 Rozlišení mezi příkazem a pouhým přáním bez právní závaznosti

Příkaz může být formulován jako imperativ, ale také jako přání či doporučení.¹¹⁶ Rozhodující pro posouzení je skutečná vůle zůstavitele, nikoli použitá formulace.¹¹⁷ Tak např. pokud zůstavitel uvede, že si přeje, aby jeho dědic v letních měsících každý den zaléval zděděnou zahradu, jinak tento dědic o tuto zahradu přijde a získá ji např. zůstavitelův soused, měli bychom takové pořízení podle mého posoudit jako

¹¹⁴ Srov. DVOŘÁK, T. Prohlášení vlastníka po první novele právní úpravy bytového spoluvlastnictví v občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2020, č. 13–14, s. 473. Uvedený autor sice kvalifikuje vedlejší doložku jako podmínku, ovšem domnívám se, že vzhledem k předmětu citovaného článku nebylo jeho hlavním cílem co nejpřesněji posoudit, o jakou z vedlejších závětních doložek by se jednalo, ale pouze vyslovit názor, že vedlejší závětní doložka může směřovat k rozdělení nemovité věci na jednotky.

¹¹⁵ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 26. 11. 1996, sp. zn. 1 Ob 2138/96k: „Zůstavitel, který chce věnovat svůj majetek nebo jeho část na nadační účely, může nadaci sám založit formou závětního prohlášení o založení a ustanovit ji dědicem (spoludědicem) nebo odkazovníkem; závětní dispozice však pak musí obsahovat prohlášení vůle, které přímo směřuje k založení nadace samotným zůstavitelem. Zůstavitel však také může [...] zřízení nadace svěřit do rukou dědice nebo odkazovníka prostřednictvím příkazu.“

¹¹⁶ Opačně SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 105, marg. č. 92. Spíše opačně také KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1569, marg. č. 2: „Pojmovým znakem přitom je použití imperativních výrazů projevujících závaznou vůli, jinak se může jednat o pouhé nezávazné přání (§ 1573).“

¹¹⁷ Srov. APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 532, k § 709 ABGB, marg. č. 1; WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 232–233, k § 711, marg. č. 1–3; či GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 527, a dále např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 5. 9. 1996, sp. zn. 2 Ob 2209/96h, v němž zaznává mj. závěr, že i když je v závětní doložce použito slovo „prosim“, může jít o závazný příkaz. Soud v něm mj. uvádí, že „i když je třeba vycházet z obvyklého významu slov, nelze se na znění doložky upínat.“

příkaz či rozvazovací podmínku. Tím, že zůstavitel stanovil právní následek v podobě ztráty práva, totiž podle mého jednoznačně vyjádřil, že jeho vůle směřovala k tomu, aby dotčená dispozice byla právně závazná.

Souhlasím s tím, že příkazem může být i jen obecné uvedení účelu, k němuž má být zůstavěná či odkázaná věc použita – tedy příkazem může být i např. nařízení, aby být určitá částka byla použita k dobročinným účelům, na ochranu zvířat atd. (a to navzdory ustanovení § 1573 o. z., které obsahuje jen pochybnostní pravidlo).¹¹⁸

V rakouské judikatuře byla jako příkaz posouzena také tato dispozice: „*Můj dům a zahrada mají být odevzdány výhradně mé dceři Bärbel B***, avšak s prosbou, aby tento majetek byl odevzdán buď jednomu z jejích vlastních dětí, nebo jednomu z mých dvou vnuků Hannese nebo Karin.*“ – rakouský Nejvyšší soudní dvůr vyhodnotil tuto klauzuli tak, že obsahuje příkaz, a to i přes použití slov „s prosbou“ („*mit der Bitte*“).¹¹⁹ Jak jsem již předznamenal, podobné závěry podle mého mohou být přijaty i v kontextu naší právní úpravy, neboť použitá slova nesmějí hrát klíčovou roli – tato slova jsou pouze prvotním přiblížením k zůstavitelově vůli.¹²⁰

Z důvodu právní jistoty však lze jednoznačně doporučit, aby zůstavitelé volili raději imperativní formulace, neboť jinak hrozí, že se soud přikloní k posouzení dané dispozice pouze jako přání bez právní závaznosti¹²¹ (ve smyslu § 1573 o. z.) – to pak má za následek, že osoba povoláná za dědice či odkazovníka získá své právo, aniž by o něj zároveň mohla přijít, ba dokonce aniž by zároveň bylo možné splnění zůstavitelova přání vymáhat. Tuto tendenci vycházet pouze z použitých slov dokládá např. následující úvaha z rozsudku Okresního soudu Praha-západ ze dne 4. 2. 2021, č. j. 15 C 4/2020-47 (kde se řešilo, zda závěť obsahuje pouhé přání bez právní závaznosti, nebo odkaz): „*Zůstavitelka v prohlášeních sice vyslovuje, k jakému účelu mají dědici nemovitost použít (prodat ji žalobcům), neukládá jim (žádnému z nich) k tomu však povinnost. Výslovně naopak uvádí, že je toto jejím přáním.*“ *Prohlášení*

¹¹⁸ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3*, k § 709 ABGB, s. 693; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 554, k § 1569, marg. č. 36.

¹¹⁹ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. 10. 1987, sp. zn. 3 Ob 516/87.

¹²⁰ Srov. také další příklady, které uvádí WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 233, k § 711, marg. č. 3.

¹²¹ Na tomto místě poukazuji na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011, který vycházel z předchozí právní úpravy, a tedy ze zcela jiných paradigmat, přesto však hrozí, že soudy budou mít tendenci jeho závěry následovat. Nejvyšší soud v něm uvedl, že přání zůstavitele vyslovené v závěti, aby dědic vyplatil jiné osobě určitý peněžitý obnos, nevyvolává právní následky a dědice zavazuje pouze morálně. Z téhož rozhodnutí plyne, že na formulace použité v notářských zápisech musíme klást přísnější požadavky, s čímž na rozdíl od zbyvajících tezí z uvedeného rozhodnutí částečně souhlasím. Ani u notářských zápisů však nesmíme být zcela striktní, neboť „*existuje zvýšené riziko, že závěť pořizená ve formě veřejné listiny nebude plně odpovídat tomu, co zůstavitel skutečně zamýšlel [...] notář, veden pochopitelnou snahou o vnější jasnost, i když plně zohlední směřování zůstavitelovy vůle, bude přesto ovlivněn svými vlastními zkušenostmi a názory, a jím sepsaná závěť tak bude odrážet vůli zůstavitele méně dokonale než např. vlastnoručně psaná závěť a ostatní formy soukromé závěti (ledaže i u nich zapůsobila ruka právního experta).*“ (srov. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 552 a § 553 ABGB, s. 225).

tak nelze vyložit ani jako darování závislé na podmínce, že obdarování zůstavitelku přežijí. Z textace je naopak zjevné, že se jedná o pouhá přání ve smyslu § 1573 o. z., tedy přání bez právní závaznosti.“ Především poslední citovaná věta je podle mého problematická, neboť to, jestli zůstavitel zřídil odkaz či uložil příkaz, anebo vyslovil pouhé přání, nemůžeme posuzovat pouze na základě textace (jak dokládá shora uvedené rozhodnutí OGH ve věci sp. zn. 3 Ob 516/87).

1.4.2 Rozlišení mezi příkazem a podmínkou

O rozlišení mezi příkazem a podmínkou podrobněji pojednávám shora v části 1.2.4., na kterou odkazuji. Na tomto místě pouze shrnuji, že příkaz lze v případě jeho nesplnění přímo vymáhat soudní cestou, kdežto splnění podmínky přímo vymáhat nelze.¹²² Zároveň platí, že příkaz, který nelze splnit, nemusí být splněn přesně, ale stačí, pokud se dědic či odkazovník k jeho splnění přiblíží.¹²³ Naopak, pokud nelze přesně splnit podmínku, je taková podmínka nespelnitelná, což v případě odkládacích podmínek vede k tomu, že podmíněně povoláná osoba právo vůbec nenabyde, a v případě rozvazovacích podmínek k tomu, že se k oné podmínce vůbec nepřihlíží. Rozdílné jsou také důsledky nesplnění příkazu a podmínky, neboť nesplnění příkazu nemusí vést k pozbytí dědického práva, ale může vést také k vymáhání příkazu oprávněnou osobou nebo k aktivaci sankčního mechanismu stanoveného zůstavitelem (takovým mechanismem může být např. povinnost dědice poskytnout náhradní plnění, například zaplatit určité osobě konkrétní obnos peněz jakožto odkaz).¹²⁴

1.4.3 Rozlišení mezi příkazem a odkazem

Odlišit příkaz a odkaz (*legatum*) je v kontextu naší právní úpravy velmi obtížné.¹²⁵ Je tomu tak proto, že podle mého naše úprava nečiní tradiční rozdíl mezi těmito

¹²² Srov. APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 532–533, k § 709 ABGB, marg. č. 1.

¹²³ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 527–528, kteří tento rozdíl dokonce výslovně označují za nejdůležitější. U nás na tento rozdíl poukazuje např. KLEŇOVÁ, V. *Podmienka, príkaz a odkaz – jeden prípad z rakúskej judikatúry*, s. 12–13.

¹²⁴ Povinnost vyplatit odkaz jako následek nesplnění příkazu připouštějí např. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 527. Jde o tzv. *legatum poenae nomine relictum* – srov. např. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 44; či MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, s. 392 [online].

¹²⁵ Toho si všimá i MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 573, 574, k § 1571, marg. č. 10 a násl., podle něhož se zdá, že náš zákonodárce rozdíl mezi příkazem a odkazem opomenul.

dvěma instituty – tedy že příkaz se od odkazu liší tím, že nepřináší konkrétní osobě přímý prospěch.¹²⁶ Uvedený rozdíl se pak projevuje v tom, že osoba, jejíž prospěch zůstavitel příkazem sledoval, nemá právo přímo vymáhat takový prospěch, a nemůže proto úspěšně podat žalobu proti osobě obtížené příkazem.¹²⁷ Trefně to vystihuje např. následující úvaha rakouského Nejvyššího soudního dvora, který posuzoval poslední pořízení, v němž zůstavitel uložil odkazovníkům povinnost pečovat o postižené dítě zůstavitele a kde zaznívá mj. toto: „*Vzhledem k tomu, že žalované obmyslené ani jejímu synovi nebyla poskytnuta žádná možnost vymáhání povinnosti, nejde [...] o odkaz.*“¹²⁸ Jak jsem však již uvedl, domnívám se, že u nás takové rozlišování není možné, neboť § 1571 o. z. výslovně přiznává osobě, které je příkaz ku prospěchu, právo vymáhat splnění příkazu.

Navrhují tedy vycházet z následujícího rozlišování, ovšem s vědomím, že to nebude vždy zcela jednoduché. Pokud výkladem posledního pořízení dovodíme, že zůstavitel chtěl primárně přiznat konkrétní obmyslené osobě majetkový prospěch, půjde o odkaz. I z příkazu sice může mít prospěch konkrétní osoba, ovšem tento prospěch nebude primárně majetkové povahy (sem může spadat např. vedlejší doložka, podle níž má dědic či odkazovník pečovat o konkrétní osobu – taková doložka podle mého může být příkazem, a to spíše než odkazem). Domnívám se, že příkazem (tedy nikoli odkazem) zásadně budou takové dispozice, kterými zůstavitel ukládá povinnosti: (i) jejichž splnění nesměruje vůči konkrétním osobám, popř. (ii) jejichž splnění směřuje toliko vůči neomezenému okruhu osob či (iii) ve prospěch veřejného zájmu.

Příkaz také – na rozdíl od odkazu – může zatěžovat dědice či odkazovníka, aniž by zároveň vedl ke vzniku jakéhokoli prospěchu třetí osoby (příkladem je např. příkaz požadující péči o zůstavitelův hrob).¹²⁹

Opakují tedy, že pokud zůstavitelova vůle směřuje primárně k tomu, aby na základě plnění dědice či odkazovníka vznikl přímý majetkový prospěch konkrétní osobě, půjde o odkaz.¹³⁰ Oproti tomu pokud zůstavitelova vůle směřuje k realizaci obecného zájmu, popř. ku prospěchu neomezeného okruhu osob, k ochraně

¹²⁶ Srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 44: „*Jestliže pořizovatel nařízením takovým poskytuje někomu přímý prospěch majetkový, je tu nařízení odkazové a platí o něm ustanovení zvláštní.*“

¹²⁷ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 418–419, podle něhož se příkaz od odkazu liší tím, že osoba, která má mít z příkazu prospěch, není oprávněna požadovat plnění od osoby obtížené příkazem.

¹²⁸ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 5. 9. 1996, sp. zn. 2 Ob 2209/96h.

¹²⁹ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 82.

¹³⁰ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. 5. 1925, sp. zn. Rv I 581/25 (Vážný 5029) – ovšem s přihlédnutím k tomu, že úprava o. z. o. byla ve shora popsaném ohledu odlišná od té současné: „*Rozdíl mezi příkazem [...] a odkazem, který jest zajisté také příkazem v širším slova smyslu, daným dědicům, záleží v tom, že odkaz má vždy za účel majetkový prospěch obmyslené osoby, čehož u příkazu [...] není. [...] U odkazu jest priměrním zůstavitelův úmysl, poskytnouti obmyslené osobě majetkový prospěch, kdežto u příkazu jest priměrním zatížení toho, komu příkaz byl uložen. [...] Jak zřejmo z obsahu posledního pořízení [zůstavitelky...], neměla tato úmyslu, zatížití spolek k ochraně zvířat, jehož členkou byla, naopak chtěla mu poskytnouti peněžitou podporu k blahu trpících zvířat. Příkaz posledního pořízení, by spolek prodal do tří měsíců*

zůstavitelovy památky či zachování jeho majetku (např. péče o domácí zvíře, které náleželo zůstaviteli), o odkaz nepůjde a podle okolností se bude jednat o příkaz, podmínku či o zůstavitelovo přání bez právní závaznosti.

Rakouská doktrína se v případě pochybností přiklání k tomu, posoudit dotčenou doložku spíše jako příkaz než jako odkaz, a to s argumentací, že příkaz je méně zatěžující ve vztahu k dědici či odkazovníkovi.¹³¹ Domnívám se však, že u nás tuto argumentaci použít nemůžeme, neboť odkaz v pojetí našeho kodexu není tíživější než příkaz, ba dokonce mám za to, že je tomu opačně. Jak příkaz, tak odkaz totiž může oprávněná osoba vymáhat. Rozdíl v postavení osoby obtížené odkazem a osoby obtížené příkazem – který činí postavení osoby obtížené odkazem o něco příznivějším – pak spočívá v tom, že při nesplnění odkazu hrozí nanejvýš soudní, potažmo exekuční vymáhání odkazu, kdežto v případě příkazu může obtížená osoba dokonce přijít o své dědické právo či o právo na odkaz. Domnívám se proto, že u nás je logika přesně opačná a v případě pochybností, které nevyřešíme ani výkladem zůstavitelovy vůle, bychom se měli přiklonit k tomu, posoudit závětní dispozici spíše jako odkaz než jako příkaz.¹³²

Pro úplnost dodávám, že rakouské soudy posuzovaly také zajímavý případ, v němž zůstavitelka určila, že dědic má použít polovinu z čisté hodnoty pozůstalosti na financování studia třetí osoby v zahraničí. Soudy nižších stupňů dospěly k závěru, že uvedená dispozice představuje příkaz. Nejvyšší soudní dvůr se však zabýval jinými právními otázkami a k tomuto bodu se jednoznačně nevyjádřil.¹³³ U nás by s ohledem na shora uvedené úvahy šlo podle mého spíše o odkaz.

1.4.4 Zákaz zcizení a/nebo zatížení a meze takového zákazu

Zákaz zcizení a zatížení představuje podkategorii příkazu,¹³⁴ jehož podstata spočívá v omezení dědice či odkazovníka v nakládání s určitou věcí či s určitými věcmi.¹³⁵ Tento zákaz je jednou z možností, jak může zůstavitel ovlivnit osud pozůstalosti po delší dobu.

dům čís. 104 žalobcům za 30.000 Kč, není tedy příkazem ve smyslu §u 709 obč. zák., nýbrž dalším odkazem dle §§ 649 a 650 obč. zák.“

¹³¹ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 527 (a díla citovaná tamtéž v pozn. pod čarou č. 90).

¹³² Shodně, byť s částečně jinou argumentací MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 574, k § 1571, marg. č. 13.

¹³³ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 3 Ob 272/07g.

¹³⁴ Srov. PLAŠIL, F. *Zákaz zcizení nebo zatížení věci v pořízení pro případ smrti – nařizuje se, nebo rovnou zřizuje? Ad Notam*, 2018, č. 1, s. 3–7.

¹³⁵ Zákaz zcizení a zatížení účinkuje přímo *ex lege* také ve všech případech svěřenského nástupnictví, tedy např. je-li povolán dědic pod podmínkou či s doložením času. Takový zákaz je širší v tom, že obecně zakazuje také pořídit o majetku, na který se zákaz vztahuje, pro případ smrti.

Zákaz zcizení a/nebo zatížení je v rámci českého právního řádu přípustný, ale za splnění dvou základních předpokladů, kterými jsou: (i) existence vážného zájmu na takovém zákazu, který je hodný právní ochrany; a (ii) časová limitace, neboť uvedený zákaz může být zřízen pouze na určitou přiměřenou dobu (§ 1569 odst. 2 o. z.). Úprava v uvedeném ustanovení je velmi podobná obecné úpravě obsažené v § 1761 o. z. – ze závěrů k uvedenému ustanovení můžeme čerpat i v tomto kontextu, ovšem s přihlédnutím k tomu, že zde je zákaz zřizován jednostranně, nikoli smluvně.¹³⁶

Přípustný je také např. zákaz, který směřuje jen ke zcizení ve vztahu ke konkrétnímu okruhu osob, popř. dokonce pouze konkrétním jmenovitě určeným osobám¹³⁷ (např. zůstavitel zakáže dědici prodat či jinak zcizit jednotku z pozůstalosti¹³⁸ vyjmenovaným příbuzným, s nimiž měl konfliktní vztahy).

Obsah a rozsah zákazu zcizení a/nebo zatížení zjistíme za pomoci výkladu zůstavitelovy vůle. Významnou roli při jejím zjišťování bude hrát i účel zákazu: pokud zákaz – byť formulovaný pouze jako zákaz zcizení – slouží primárně k zachování rodinného majetku, budou podle mého za porušení zákazu vedle prodeje, darování a směny zpravidla považována i taková zatížení, která by mohla vést i k prodeji dotčeného majetku (např. zástavní právo).¹³⁹ Obecně formulovaný zákaz zcizení a zatížení účinkuje proti všem věcněprávním dispozicím, tj. proti zcizení věci, a dále zejména proti zřízení zástavního práva a práv odpovídajících věcnému břemeni. Analogicky však zákaz musíme vztáhnout i na další dispozice, jež by mohly znemožnit realizaci zůstavitelovy vůle, jako by bylo např. opuštění věci, na niž se zákaz vztahuje.¹⁴⁰

Vážný zájem hodný právní ochrany, tedy první z požadovaných zákonných předpokladů, může zahrnovat celou škálu situací. Typickým příkladem je ochrana kulturní nebo umělecké hodnoty věci (např. zůstavitel uloží galerii či muzeu v postavení odkazovníka zákaz zcizení uměleckého díla, aby zajistil jeho zpřístupnění širší veřejnosti po co nejdélejší dobu).¹⁴¹ Soudím však, že zájmem hodným právním

¹³⁶ Obdobně MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 561, k § 1552, marg. č. 77 (marg. č. 81 a 85).

¹³⁷ Takové omezení připouští obecně např. LEUPOLD, A. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. [Hrsg.] *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar. §§ 353 bis 379 ABGB*, s. 495, k § 364c ABGB, marg. č. 1.

¹³⁸ Zákaz by se měl týkat zásadně věcí z pozůstalosti, nikoli věcí, které dědic či odkazovník nabyt jinak. Rakouská úprava dokonce výslovně nepřipouští, aby se testamentární zákaz zcizení a/nebo zatížení týkal jiných věcí než těch, které pocházejí od zůstavitele – srov. SAILER, H. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. [Hrsg.] *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*. 3. Auflage, s. 374, k § 610 ABGB, marg. č. 16.

¹³⁹ Srov. ve vztahu k zákazům zcizení obecně LEUPOLD, A. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. [Hrsg.] *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar. §§ 353 bis 379 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2011, s. 496, k § 364c ABGB, marg. č. 19.

¹⁴⁰ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 561, k § 1569, marg. č. 73.

¹⁴¹ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1569, marg. č. 11.

ochrany může být i samotný zájem zůstavitele na tom, aby dědic uchoval zděděné věci či předmět odkazu ve svém vlastnictví pro další generace.¹⁴² Zájem hodným právní ochrany je také ochrana osoby oprávněné z věcného břemene k některé z věcí z pozůstalosti.¹⁴³ Souhlasím s názorem, že zájem hodný právní ochrany nemusí být vysvětlen přímo v textu dotčeného pořízení, ale můžeme jej dovozovat i z jiných okolností (a to i přesto, že zákon hovoří o tom, že zákaz musí být „odůvodněn...“).¹⁴⁴ Opačný výklad by byl přehnaně formalistický.

Neomezené trvání tohoto zákazu je nepřipustné, protože může přílišně zasahovat do práva vlastníka svobodně nakládat se svým majetkem. Právní úprava tak sleduje snahu najít rovnováhu mezi ochranou zůstavitelovy vůle a vlastnickým právem, což se projevuje i ve druhém ze zákonných předpokladů, podle něhož zákaz zcizení a/nebo zatížení musí být zřízen na určitou přiměřenou dobu. Požadavek přiměřené doby musíme posuzovat podle okolností konkrétního případu. Nelze tedy paušálně říci, že doba deseti let¹⁴⁵ je vždy v pořádku, kdežto např. doba devadesáti let je vždy nepřiměřená.¹⁴⁶ Nelze proto ani říci, že by doba trvání zákazu nesměla přesahovat vydržecí dobu.¹⁴⁷ Podle mého bychom měli vyjít z toho, že délka maximální přípustné doby závisí primárně na důvodu, o který se zákaz zcizení a/nebo zatížení opírá – pokud bude (hlavním) důvodem zřízení zákazu ochrana pokojného užívání bytu osobou oprávněnou ze služebnosti bytu, bude takovou přiměřenou dobou doba trvání této služebnosti.¹⁴⁸ Pokud existuje legitimní důvod pro zákaz zcizení, ovšem tomuto legitimnímu důvodu neodpovídá doba, na niž zůstavitel

¹⁴² Ve vztahu k zakazu zcizení a zatížení obsaženém v darovací smlouvě dovozují tento závěr ELISCHER, D. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 94; ve vztahu k závětnímu zakazu srov. např. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 103, marg. č. 92; či rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 6. 6. 2018, č. j. 9 C 57/2018-39, který byl sice zrušen Nejvyšším soudem, ovšem pro předčasnost (k právnímu posouzení posuzovaného zákazu zcizení a zatížení se dovolací soud nevyjádřil). Ochrana rodinného majetku jako typický důvod pro zřízení zákazu zcizení a zatížení uvádí např. LEUPOLD, A. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. [Hrsg.] *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar. §§ 353 bis 379 ABGB*, s. 496, k § 364c ABGB, marg. č. 20.

¹⁴³ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1569, marg. č. 11.

¹⁴⁴ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 562, k § 1569, marg. č. 84.

¹⁴⁵ Dobu deseti let v konkrétním případě vyhodnotil jako přiměřenou Okresní soud v Kladně ve svém rozsudku č. j. 8 C 12/2022-54, bod 5.

¹⁴⁶ Horní hranici však patrně představují pravidla o nejdelší přípustné době trvání svěřenského nástupnictví, která bychom zde podle mého měli aplikovat analogicky.

¹⁴⁷ Jak dovozují KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1569, marg. č. 10: „Jako obecný referenční rámec je patrně možno použít dobu, kterou zákon vyžaduje pro vydržení, tj. tři roky u věcí movitých a deset let u věcí nemovitých, neboť má-li po uplynutí této doby ochrana oprávněné držby převážet nad ochranou vlastnického práva, tím spíše by měla po uplynutí téže doby převážet ochrana držby dědice nad ochranou přání zůstavitele jako dřívějšího vlastníka.“

¹⁴⁸ Srov. též MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 562–563, k § 1569, marg. č. 86 (marg. č. 87), který správně dovozují, že dobou určitou ve smyslu uvedeného ustanovení je také *dies certus an, incertus quando*.

zákaz zřídil, měli bychom aplikovat § 577 o. z. o úpravě množství, časového či jiného rozsahu.¹⁴⁹

Při posuzování přiměřenosti doby budou hrát roli také okolnosti, za nichž má takový zákaz účinkovat, a to včetně okolností na straně zákazem obtížená osoba.¹⁵⁰ To, že tyto okolnosti máme zohledňovat, plyne také z toho, že zákon umožňuje zrušení zákazu v případě změny okolností (§ 1569 odst. 2 o. z. *in fine*). Roli hraje také charakter věci, k níž se zákaz vztahuje – jinak posuzujeme věci, které rychle podléhají zkáze, a jinak např. nemovitě věci, u nichž předpokládáme růst hodnoty v čase.¹⁵¹ Méně přísní budeme také u zákazů, které jsou nějakým způsobem omezené [např. zakazují toliko zcizení ve vztahu k omezenému okruhu osob – u těchto zákazů bychom podle mého měli zpravidla dovodit to, že budou trvat po nejdelší přípustnou dobu (ta podle mého plyne z § 1515 o. z.)].

Pokud se zákaz zcizení a zatížení týká nemovitě věci a pokud zároveň má mít věcněprávní účinky, je nutné jej zapsat do katastru nemovitostí. Tím se zajišťuje, že zákaz bude účinkovat také vůči třetím osobám. Věcněprávní zákaz zcizení a zatížení se zapisuje do katastru na základě § 11 odst. 1 písm. n) katastrálního zákona. Věcněprávní zákaz zcizení a zatížení lze zapsat také např. k námořnímu plavidlu, což plyne z § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, ve znění pozdějších předpisů. Zápis testamentárního zákazu zcizení a/nebo zatížení do veřejného seznamu zajišťuje soudní komisař na základě § 190 odst. 1 z. ř. s.

Splnění, popř. trvání podmínek pro existenci zákazu zcizení a/nebo zatížení posuzuje soud. V prvé řadě k takovému posuzování dochází v pozůstalostním řízení, kde soudní komisař, eventuálně odvolací či dovolací soud posuzuje, jestli jsou splněny podmínky pro zřízení zákazu,¹⁵² resp. zda byly splněny v době, kdy zůstavitel učinil dotčené poslední pořízení¹⁵³. Posléze – kdykoli za trvání zákazu – může osoba obtížená zákazem podat žalobu u obecného soudu a požadovat, aby soud zákaz zrušil, popř. aby se v konkrétním případě¹⁵⁴ k zakazu nepřihlíželo. Soud může takové žalobě vyhovět z důvodu následné změny okolností, pro kterou nelze po obtížené osobě požadovat, aby zákaz nadále dodržovala.¹⁵⁵ Řízení u obecného soudu bude vedeno podle o. s. ř. (nikoli dle z. ř. s.), a pokud neexistuje konkrétní osoba, které

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 564, marg. č. 95 (marg. č. 97). Autor zde uvádí, že by se § 577 o. z. měl aplikovat analogicky. Podle mého není nezbytná analogie, ale stačí extenzivní výklad – též za pomoci § 11 o. z. Až na tento formální rozdíl se však s úvahami uvedeného autora zcela ztotožňuji.

¹⁵⁰ Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 103, marg. č. 92.

¹⁵¹ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1569, marg. č. 10.

¹⁵² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2020, sp. zn. 24 Cdo 2864/2019. Jinak SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 103, marg. č. 92.

¹⁵³ Rozhodný by měl být spíše okamžik pořízení – srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 563, k § 1569, marg. č. 91 (marg. č. 92).

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 565–566, marg. č. 104–107.

¹⁵⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2020, sp. zn. 24 Cdo 2864/2019; či MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 564, k § 1569, marg. č. 93 (a dále tamtéž, s. 564–566, marg. č. 99 a násl.)

je zákaz zcizení a/nebo zatížení ku prospěchu, nemusí být v žalobě označen žádný žalovaný.¹⁵⁶ Podle mého bychom ovšem měli k takovému řešení přistupovat zdrženlivě a to, že „nepotřebujeme“ žalovaného, dovozovat jedině tehdy, pokud by jinak hrozilo odepření spravedlnosti. K úvaze dávám, jestli by žalovanými neměli být alespoň dědici osoby obtížená zákazem, neboť právě dědici¹⁵⁷ by měli z dodržení zákazu prospěch, neboť by zdědili věc, k níž se zákaz vztahuje – tito dědici budou neznámí, takže je zapotřebí jim v řízení ustanovit opatrovníka. Zákon stanoví, že o zrušení zákazu může soud rozhodnout pouze ve vztahu k věcem zapsaným ve veřejném seznamu, ovšem pro takovou omezující úpravu není žádný logický důvod, a proto musíme zákonnou úpravu teleologicky rozšířit i na ostatní věci.¹⁵⁸

Nedodržení přípustného zákazu zcizení a/nebo zatížení může vést k různým následkům, které se liší zejména v závislosti na tom, jestli: (1) zákaz účinkuje jen vůči obtížené osobě,¹⁵⁹ nebo jestli: (2) má věcněprávní povahu. Přípustné jsou obě tyto varianty a zůstavitel si může zvolit kteroukoli z nich – pokud tak neučiní přímo ani nepřímo (takovou nepřímou volbou by bylo např. pořízení, v němž by zůstavitel např. přikázal, aby byl zákaz zapsán do katastru nemovitostí), měli bychom vycházet z toho, že zákaz vůči třetím osobám neúčinkuje (srov. podpůrně § 1761 o. z.).¹⁶⁰

Pokud půjde o variantu č. 1, tj. bude-li porušen zákaz působící pouze vůči obtížené osobě, má to za následek ztrátu dědického práva či práva na odkaz, neboť porušení zákazu zde bude účinkovat jako rozvazovací podmínka (§ 1569 odst. 1 o. z.). Rozdíl oproti variantě č. 2 tkví především v tom, že u varianty č. 1 získá třetí osoba od porušitele zákazu právo k věci bez ohledu na to, jestli je v dobré víře, či nikoli.

U varianty č. 2, tj. působí-li zákaz jako věcné právo, je následkem jeho porušení podle mého názoru buďto (i) neúčinnost¹⁶¹ dotčeného právního jednání, nebo (ii) nabytí vlastnického či jiného věcného práva od neoprávněného. V prvním uvedeném případě se tedy osoby oprávněné vymáhat splnění příkazu mohou dovolávat vyslovení neúčinnosti, popř. neúčinnost nastane *ex lege* – tak je tomu u věcí zapsaných ve veřejném seznamu, kde by – v ideálním případě – vůbec nemělo dojít

¹⁵⁶ To plyne z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2019, sp. zn. 24 Cdo 2956/2019. Takto – tedy bez žalovaného – rozhodoval i Okresní soud v Kladně ve svém rozsudku č. j. 8 C 12/2022-54.

¹⁵⁷ Srov. LEUPOLD, A. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. [Hrsg.] *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar. §§ 353 bis 379 ABGB*, s. 495, k § 364c ABGB, marg. č. 17: „I v případě testamentárního zákazu zcizení a zatížení bude zpravidla existovat třetí osoba oprávněná ze zákazu, a to – případně budoucí – dědicové osoby obtížené zákazem.“

¹⁵⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 566, k § 1569, marg. č. 109–112.

¹⁵⁹ To, že i zákaz zcizení a/nebo zatížení zřízený závětí, může mít věcněprávní povahu, dovozuje např. PLAŠIL, F. *Zákaz zcizení nebo zatížení věci v pořízení pro případ smrti – nařizuje se, nebo rovnou zřizuje*, s. 3–7.

¹⁶⁰ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 566–567, k § 1569, marg. č. 114 a násled.

¹⁶¹ A to analogicky dle pravidel o svěřenském nástupnictví – ve vztahu k § 1761 o. z. srov. DVOŘÁK, B. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1761, marg. č. 15.

k předmětnému zápisu.¹⁶² Zároveň je otázkou, jestli neúspěšný pokus dědice či odkazovníka porušit zákaz povede k zániku jeho dědického práva či jeho práva na odkaz. Domnívám se, že spíše nikoli, neboť takový neúspěšný pokus nevede ke zmaření vůle zůstavitele, a proto bychom mu neměli přiznávat tak závažné následky, jakým je ztráta práva.

Ve druhém případě, tj. nabyde-li třetí osoba od porušitele zákazu právo podle pravidel o nabytí od neoprávněného, povede porušení zákazu k pozbytí dědického práva či práva na odkaz, a to podle mého zcela nepochybně (opět na základě § 1569 odst. 1 o. z.).

1.5 Vykonavatel závěti

Vykonavatel závěti je osoba určená zůstavitelem, jejímž úkolem je dohlížet na naplnění zůstavitelovy poslední vůle, a to v době, kdy již zůstavitel nemůže dědice nijak přímo ovlivňovat. Vykonavatel závěti je tedy jakousi prodlouženou rukou zůstavitele, která také hájí a prosazuje zůstavitelovu vůli proti jejímu zpochybňování ze strany dědiců či dalších osob. Při splnění zákonem stanovených předpokladů může vykonavatel závěti také spravovat pozůstalost (tj. zejména tehdy, nepovolá-li správce pozůstalosti zůstavitel). Pokud jde o charakter pozice vykonavatele závěti, souhlasím s tím, že vykonavatel je spíše než příkazníkem či osobou vykonávající „soukromý úřad“ osobou povolanou zůstavitelem podobně jako dědic či odkazovník¹⁶³ – to se pak projevuje např. v tom, že by vykonavatel závěti měl být dědicky způsobilý a že pouze zůstavitel může určit, kdo se má vykonavatelem stát.

Vykonavatel závěti představuje právní institut, který umožňuje zůstaviteli zajistit, aby jeho poslední vůle byla náležitě naplněna. Tento institut hraje klíčovou roli zejména v případech, že zůstavitel předpokládá, že by mohlo dojít k obtížím při pozůstalostním řízení, popř. k pozdějšímu konfliktu mezi (v úvahu přicházejícími) dědici. Jde o nástroj, který velmi úzce souvisí s vedlejšími závětními doložkami v užším smyslu, především pak s podmínkami a příkazy, neboť právě vykonavatel závěti bude „suplovat“ zůstavitele v roli toho, kdo dohlíží nad řádným splněním těchto dispozic.¹⁶⁴ Vykonavatel závěti může sloužit také jako nestranný prostředník, který má za úkol předcházet konfliktům mezi dědici (a/nebo odkazovníky), popř.

¹⁶² Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 20. 6. 1989, sp. zn. 5 Ob 42/89; či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2022, sp. zn. 21 Cdo 1813/2021: „Porušení zákazu zatížení nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí, který byl zřízen jako věcné právo, nepůsobuje samo o sobě neplatnost zástavní smlouvy, jejímž uzavřením byl tento zákaz porušen, ale je důvodem pro zamítnutí návrhu na vklad zástavního práva do katastru nemovitostí.“

¹⁶³ Srov. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band. 2. Auflage, k § 816 ABGB, s. 1034.

¹⁶⁴ Srov. např. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 92, který vyzdvihuje zejména plnění příkazů.

který má tyto konflikty pomáhat řešit.¹⁶⁵ Postavení vykonavatele nelze převést ani postoupit na jiného¹⁶⁶ (patrně ani tehdy, pokud by to zůstavitel připustil).¹⁶⁷ Vykonavatel se však může pro jednotlivá právní jednání nechat zastoupit zmocněncem.¹⁶⁸

Funkce vykonavatele závěti je dobrovolná, což znamená, že vykonavatel může své povolání odmítnout – opačný přístup by byl v rozporu se zásadou rovnosti, z níž plyne, že v soukromém právu nelze žádné osobě nutit povinnost (ani právo) proti její vůli.

Funkce vykonavatele závěti trvá zásadně tak dlouho, dokud neodpadne její smysl (např. do okamžiku splnění podmínky stanovené v závěti).¹⁶⁹ Proto tato funkce – na rozdíl od funkce správce pozůstalosti – zpravidla nezaniká s koncem pozůstalostního řízení.¹⁷⁰ Naopak, teprve po skončení pozůstalostního řízení se role vykonavatele závěti obvykle stává nejvýznamnější.¹⁷¹ Jedině v případech, v nichž je nařízena likvidace pozůstalosti, platí, že dnem právní moci rozhodnutí o nařízení likvidace zaniká také funkce vykonavatele závěti [§ 200 písm. g) z. ř. s.].¹⁷²

Obecně může funkce vykonavatele zaniknout také uplynutím doby, pokud jej zůstavitel povolal na dobu určitou, dále smrtí vykonavatele závěti,¹⁷³ popř. také tehdy, je-li vykonavatel omezen ve svéprávnosti takovým způsobem, že to není slučitelné s právy a povinnostmi vykonavatele závěti.¹⁷⁴ Vykonavatele také může zprostit funkce či z ní odvolat soud (§ 1560 o. z.) a vykonavatel také může odstoupit (§ 1553

¹⁶⁵ Srov. ELIÁŠ, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5, s. 102; či GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 531. Důvodová zpráva k o. z. v souvislosti se zavedením institutu vykonavatele závěti odkazuje na nebývalé výstižná Svobodova slova – SVOBODA, E. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 11: „[V] dědicích bojujících o svoje zájmy často se uplatní nejtemnější stránky lidské bytosti,“ a že je „zájem mimořádné hodnoty mravní, aby smrt člověka nebyla doprovázena úpornými zápasy, nenávisí a zlobou mezi příbuznými,“ když „ten, kdo by mohl zasáhnouti – je mrtev.“

¹⁶⁶ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 532.

¹⁶⁷ Jinak zřejmě WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 477, k § 816 ABGB, marg. č. 2 (s odkazem na rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 5295).

¹⁶⁸ Srov. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band, k § 816 ABGB, s. 1040.

¹⁶⁹ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 533; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 479, k § 816 ABGB, marg. č. 15.

¹⁷⁰ Srov. NEMETH, K. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 526, k § 816 ABGB, marg. č. 5; či SAILER, H. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 636, k § 816 ABGB, marg. č. 5.

¹⁷¹ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 479, k § 816 ABGB, marg. č. 15.

¹⁷² Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 511, k § 1553, marg. č. 8.

¹⁷³ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 479, k § 816 ABGB, marg. č. 16; či již WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band. 2. Auflage, k § 816 ABGB, s. 1035, který uvádí, že povolání za vykonavatele závěti není děditelné. Tentýž autor nepřipouští ani transmissi, s čímž lze souhlasit i v kontextu naší úpravy.

¹⁷⁴ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 93.

odst. 2 o. z. *in fine*). Naopak není přípustné, aby vykonavatele odvolali dědicové¹⁷⁵ – dědicové však mohou iniciovat odvolání soudem, a to např. tehdy, když vykonavatele již nelze považovat za nestranného ochránce zůstavitelovy poslední vůle (pokud vykonavatel zastupuje některé z několika spoludědiců a ostatní nikoli; popř. pokud se chová tak, že to dává důvod se domnívat, že kdyby zůstal vykonavatelem, bylo by to nebezpečné pro zájmy dědiců).¹⁷⁶

Funkce vykonavatele naopak automaticky nezaniká v důsledku vykonavatelova úpadku (ani v důsledku zahájení insolvenčního řízení, ani v důsledku konkursu).¹⁷⁷

1.6 Svěřenské nástupnictví

Svěřenské nástupnictví (fideikomisární substitute) je nástroj, který umožňuje zůstaviteli, aby povolal více osob k dědění (či k odkazu) postupně za sebou. Jedna pozůstalost je v důsledku svěřenského nástupnictví postupně předmětem několikeré univerzální sukcese (resp. singulární sukcese, jde-li o svěřenské nástupnictví k odkazům).¹⁷⁸ Tento institut tedy umožňuje zůstaviteli ovlivnit osud pozůstalosti po delší dobu¹⁷⁹ a stanovit konkrétní pravidla pro přechod majetku na další generace.¹⁸⁰

V důsledku svěřenského nástupnictví může určitá osoba nabýt dědictví či odkaz teprve poté, co postavení dědice či odkazovníka náleželo jiné osobě. Jinými slovy, svěřenské nástupnictví vede k několikerému dědění téhož majetku (jmění) po témže zůstaviteli.¹⁸¹ Se svěřenským nástupnictvím se pojí také řada dalších specifických pojmů, které postupně představím v dílčích částech této podkapitoly.

Pokud jde o funkci svěřenského nástupnictví, můžeme říci, že svěřenské nástupnictví nabízí jednodušší a přístupnější alternativu k rodinným fundacím a svěřenským fondům, které na rozdíl od něj vyžadují komplexní a zpravidla i nákladnou správu. Rakouská literatura proto s nadsázkou označuje svěřenské nástupnictví jako „nadaci pro chudé“.¹⁸² Vedle zmíněné snahy upravit přechod majetku na další

¹⁷⁵ Srov. NEMETH, K In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, k § 810, s. 521, marg. č. 3.

¹⁷⁶ Srov. WEIB, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band. 2. Auflage, k § 816 ABGB, s. 1041; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 479, k § 816 ABGB, marg. č. 14, který uvádí, že důvodem pro odvolání vykonavatele obecně bude to, že se vykonavatel stane „nehodným zůstavitelovy důvěry“.

¹⁷⁷ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 479, k § 816 ABGB, marg. č. 16.

¹⁷⁸ Srov. FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*. 2. Auflage. Wien: Manz, 2020, s. 323.

¹⁷⁹ Srov. např. OLZEN, D., LOOSCHELDERS, D. *Erbrecht*. 5., erweiterte und neu bearbeitete Auflage. Berlin: De Gruyter, 2017, s. 98.

¹⁸⁰ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 517.

¹⁸¹ Srov. WIECH, T. *Der Nacherbschutz gem. § 823 BGB*. Berlin: Duncker und Humblot, 1999, s. 13.

¹⁸² Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 518.

generace (zachování majetku v rodině) mohou zůstavitele ke zřízení svěřenského nástupnictví motivovat i další důvody, jako je např. nedůvěra ve schopnost nebo dobrou vůli osoby povolané dědit jako první v pořadí zachovat pozůstalost tak, aby z ní měla prospěch i jiná osoba, popř. ochrana nezkušených či nedostatečně vyspělých potomků či jiných osob zůstaviteli blízkých.¹⁸³

Jako zřízení svěřenského nástupnictví budeme vykládat např. tyto formulace: (i) „*Nejdříve bude mým univerzálním dědicem můj manžel a pak moje sestra Klára.*“¹⁸⁴ nebo (ii) „*Můj drahý bratr Karel zdědí můj dům v Říčanech, ale nesmí o tomto domě pořádit pro případ své smrti, aby jej jednou získali jeho zákonní dědicové.*“¹⁸⁵

Z těchto příkladů plyne mimo jiné závěr, že ke zřízení svěřenského nástupnictví není zapotřebí, aby zůstavitel použil imperativ.¹⁸⁶ Na druhou stranu však i sám o. z. ve svém § 1512 odst. 2 stanoví, že pokud je zůstavitelovo nařízení do té míry neurčitě, že nelze zjistit, zda povolal náhradníka, nebo svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka – z toho plyne úmysl zákonodárce přistupovat ke svěřenskému nástupnictví spíše restriktivně.¹⁸⁷ To znamená, že v pochybnostech o vůli zůstavitele, kterou se nám nepodaří vyjasnit ani výkladem, musíme dospět k závěru, že svěřenské nástupnictví zřízeno nebylo.¹⁸⁸ To, co jsem uvedl v předchozí větě, ovšem nelze vnímat příliš striktně. Ke zřízení svěřenského nástupnictví totiž může dojít i jinak než pouze na základě formulace, která obsahuje slova „svěřenské nástupnictví“, popř. přední dědic, následný dědic či jiné výrazy, které jsou pro svěřenské nástupnictví typické. Dokonce podle mého ani není potřeba trvat na zvýšeném důkazním standardu, tedy na tom, že by zůstavitel musel „zcela určitě a nade vši pochybnost“ vyjádřit, že chce zřídit svěřenské nástupnictví. Pokud však z použitých slov, jakož i z dalších výkladových materiálů sloužících ke zjištění zůstavitelovy vůle,¹⁸⁹ dovodíme, že zůstavitel chtěl dědici pouze poradit či doporučit, komu má majetek pro případ smrti přenechat, o svěřenském nástupnictví nepůjde.¹⁹⁰

¹⁸³ Srov. WIECH, T. *Der Nacherbschutz gem. § 823 BGB*, s. 13.

¹⁸⁴ Srov. FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 323; či již ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 176.

¹⁸⁵ Tyto a další příklady formulací uvádějí GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 519, marg. č. 11; či FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 323.

¹⁸⁶ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 23. 5. 1984, sp. zn. 1 Ob 561/84; WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, k § 614 ABGB, marg. č. 2, s. 156; či FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 318.

¹⁸⁷ Srov. SVOBODA, J. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 101–102, k § 1512, marg. č. 4 (s odkazem na prvorepublikovou i rakouskou judikaturu). Z rakouských pramenů lze odkázat také např. na WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, § 614 ABGB, marg. č. 2, s. 156.

¹⁸⁸ Právě tyto závěry podle mého plynou z rozhodnutí rakouského OGH, na která odkazuje dílo citované v předchozí pozn. pod čarou (sp. zn. 2 Ob 272/52 a 1 Ob 561/84).

¹⁸⁹ Těmi mohou být např. svědecké výpovědi a moderněji také např. audio- či videozáznamy.

¹⁹⁰ Srov. FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 318; a dále rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 2. 4. 1952, sp. zn. 2 Ob 272/52: „[P]ouhá rada,

Vyřčení závěru, že svěřenské nástupnictví nebylo zřízeno, tedy musí v každém případě (tedy i v případě, že zůstavitel použil slova „prosím“ apod.) předcházet zjišťování skutečné vůle zůstavitele.¹⁹¹

Ad illustrandum uvádím příklad z rakouské judikatury, v němž se soudy pouze na základě posouzení formulace v závěti jednomyslně shodly na tom, že šlo o zřízení svěřenského nástupnictví: „*Já, Elsa K***, tímto povolávám svou sestru za svou jedinou dědičku s následující výhradou: včas učinit opatření směřující k tomu, aby dědictví po její smrti připadlo naší sestřenci Anni H***, resp. jejím dětem Gudrun a Klausovi. Tuto myšlenku jsem své sestře sdělila již před lety a ona toto omezení přijala.*“ Soudy vyslovily závěr, že podle znění závěti „*nešlo o pouhé přání nebo doporučení zůstavitelky, ale o svěřenské nástupnictví, [... což] vyplývá ze skutečnosti, že zůstavitelka vyjádřila povolání dědice s výhradou a následně předpokládala ‚omezení‘ dědického práva.*“¹⁹²

V případě povolání dědice s podmínkou či s doložením času půjde o svěřenské nástupnictví vždy. I když nebude určeno, kdo má nabýt dědictví v případě splnění podmínky, či naopak před ním, popř. nebude-li určeno, kdo má nabýt dědictví před tím, než nastane doložený čas, popř. poté, až doložený čas nastane, půjde o tzv. konstruktivní svěřenské nástupnictví. To pak konkrétně znamená, že na chybějící místo předního či zadního dědice dosadíme zákonné dědice zůstavitele. K pojmu konstruktivní svěřenské nástupnictví a jeho výkladu blíže srov. část 1.6.4. této publikace.

Pokud jde o příkazy, je otázka, jestli se omezení plynoucí ze svěřenského nástupnictví vůbec použijí na dědice (odkazovníka) povolání s příkazem. Ustanovení § 1513 o. z. totiž příkaz jako jeden z důvodů pro vznik tzv. konstruktivního svěřenského nástupnictví výslovně neuvádí. Příkaz nezmiňuje ani ustanovení § 1567 o. z., které také odkazuje na úpravu svěřenského nástupnictví. I systematické zařazení § 1567 o. z. – tedy zařazení před úpravu příkazu – může naznačovat, že se toto ustanovení na příkaz použít nemá. Na druhou stranu však musíme pracovat také s § 1569 odst. 1 o. z., podle něhož se příkaz posuzuje zásadně jako rozvazovací podmínka – otázka tedy zní, jak daleko sahá tento blanket. A podle mého bychom měli odpověď na uvedenou otázku hledat zejména ve smyslu a účelu právní úpravy omezení plynoucích ze svěřenského nástupnictví, kterými je především zajistit zachování majetku pro následného dědice – a potřeba takového zachování platí u příkazu v zásadě stejně jako u ostatních vedlejších doložek v užším smyslu. Obecně tak podle mého platí, že se pravidla o svěřenském nástupnictví použijí i v případě,

pouhé doporučení dědici, aby později zůstavil pozůstalost někomu jinému, nepředstavuje svěřenské nástupnictví.“

¹⁹¹ Toto zjišťování bude často muset být předmětem dokazování, a proto se bude odehrávat mimo pozůstalostní řízení (typicky v rámci sporu o dědické právo).

¹⁹² Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 18. 5. 1988, sp. zn. 3 Ob 592/87. Rozhodnutí je významné v tom, že Nejvyšší soudní dvůr kvalifikoval uvedenou doložku jako doložku zřizující svěřenské nástupnictví ohledně zbytku (ke svěřenskému nástupnictví ohledně zbytku srov. část 1.6.5. této publikace).

že zůstavitel povolal někoho za dědice s příkazem. Tato pravidla se však nepoužijí tehdy, když zůstavitel zcela vyloučil, aby se příkaz posuzoval jako rozvazovací podmínka (např. namísto toho stanovil dědici pro případ nesplnění příkazu povinnost zaplatit určitou částku jako odkaz). Zároveň se domnívám, že bychom měli v případě dědiců povolaných s příkazem častěji dovodit, že se mají aplikovat pravidla o svěřenském nástupnictví ohledně zbytku,¹⁹³ a to i tehdy, když zůstavitel dědici výslovně neumožnil s dědictvím volně nakládat. Tak tomu bude typicky tehdy, nebudou-li pochybnosti o tom, že zůstavitel vycházel z toho, že dědic příkaz s největší pravděpodobností splní.

1.6.1 Přední a následný dědic

Osoba v postavení dědice či odkazovníka, které není definitivní, se nazývá přední dědic (fiduciář).¹⁹⁴ To tedy znamená, že pokud zůstavitel výslovně či konkludentně povolá delší řadu dědiců, je v postavení předního dědice každý z nich s výjimkou toho posledního, resp. toho, který je dědicem k okamžiku zániku svěřenského nástupnictví. Přední dědic je vlastníkem, nikoli pouhým poživitelem, tedy oprávněným z limitovaného věcného práva. Jeho právní postavení se oproti poživiteli liší mj. v tom, že se může stát plnohodnotným vlastníkem, a to typicky tehdy, pokud se podmínka či příkaz stanou nesplnitelnými (a to jinak než v důsledku záměrného jednání předního dědice).¹⁹⁵ Postavení předního dědice se tedy od postavení poživatele či jiného oprávněného z limitovaného věcného práva liší svou elasticitou.¹⁹⁶

Osoba, která se stává dědicem či odkazovníkem po konkrétním zůstaviteli až poté, co jím byla osoba jiná, se nazývá následný dědic (potažmo svěřenský nástupce, zadní dědic či fideikomisař).¹⁹⁷ Jak jsem uvedl v předchozím odstavci, následným dědicem je ten, kdo získává dědické postavení definitivně (s konečnou platností, tj. nepodmíněně a bez doložení času či obtížení příkazem). Následný dědic je dědicem zůstavitele, ale dědictví získává až po předním dědici.¹⁹⁸ Následný dědic je dědicem již ke dni smrti zůstavitele (za předpokladu, že je relativně dědicky způsobilý a že

¹⁹³ Ke svěřenskému nástupnictví ohledně zbytku srov. níže v části 1.6.5. této publikace.

¹⁹⁴ Srov. KLIČKA, O. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1512, podle něhož „ze za předního dědice označit i osobu, která dědí před jakýmkoliv následným dědicem; v tomto případě jde jen o odlišovací označení, aby v každém stupni svěřenského náhradnictví bylo možné rozlišit, kdo dědí dříve a kdo následně.“

¹⁹⁵ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 73; či KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 356, k § 1521, marg. č. 3.

¹⁹⁶ Tuto myšlenku vyslovuje KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 356, k § 1521, marg. č. 3.

¹⁹⁷ Uvažovalo se také o pojmu „poddědic“ jakožto ekvivalentu německého „Nacherbe“, ovšem ten byl odmítnut s argumentací, že jde o „stejně nesprávné a mimo to i nehezké slovo“ – srov. SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revizi občanského zákoníka pro Československou republiku*, s. 32.

¹⁹⁸ Srov. např. FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 323.

existuje, tj. že nejde např. o právnickou osobu, která ještě nevznikla).¹⁹⁹ Právní postavení následného dědice lze také charakterizovat jako věcně působící čekatelství.

Toto věcně působící čekatelství omezuje postavení předního dědice. Důsledkem věcněprávního působení tohoto čekatelství je to, že třetí osoby mohou od předního dědice derivativně nabýt v zásadě pouze právo omezené tímto čekatelstvím (s výjimkou případů svěřenského nástupnictví ohledně zbytku).²⁰⁰

1.6.2 Substituční případ

Jako substituční případ²⁰¹ (*casus substitutionis*) označujeme okolnost, která vyvolá to, že namísto předního dědice nabyde dědictví následný dědic (popř. je-li povolána delší řada dědiců, nabývá dědictví namísto předního dědice v bližším pořadí přední dědic ve vzdálenějším pořadí). Patrně nejtypičtějším substitučním případem je smrt předního dědice.²⁰² Smrt předního dědice je substitučním případem také tehdy, pokud zůstavitel zřídí svěřenské nástupnictví a zároveň v pořizení pro případ smrti neurčí jiný substituční případ.²⁰³

Substituční případ velmi úzce souvisí s vedlejšími závětními doložkami v užším smyslu.²⁰⁴ Substitučním případem totiž může být splnění podmínky, dále to, že nastane doložený čas, popř. že dědic či odkazovník nesplní příkaz²⁰⁵ a vymáhání splnění příkazu nebude úspěšné, možné a/nebo zůstavitelem chtěné. Naopak okolnost, která vedlejší doložkou v užším smyslu není, může být substitučním případem pouze sporadicky (může jít např. o případ, kdy má dědit nasciturus či právnická osoba,

¹⁹⁹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 64, k § 1475, marg. č. 151; či usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 9. 2020, sp. zn. 29 Co 286/2020, bod 28 (a 31), kde se uvádí, že dědické právo následného dědice „vzniká smrtí zůstavitele (§ 1479 věta první o. z.), [a] nevzniklo by, jen kdyby svěřenský nástupce zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním (§ 1479 věta druhá). Jde-li o svěřenského nástupce, který v době smrti zůstavitele jako osoba ještě neexistuje (srov. § 1515 o. z.), nevznikne mu dědické právo jako následnému dědici až úmrtím předního dědice, ale již okamžikem, kdy získá právní osobnost (u fyzické osoby okamžikem početí ve smyslu § 23 a 25 o. z., narodí-li se živá).“

²⁰⁰ Srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 356, k § 1521, marg. č. 4.

²⁰¹ Pojem substituční případ u nás používá např. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 332, k § 1512, marg. č. 10; a v Rakousku např. GRUBER, M., SPOHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, 519, marg. č. 12.

²⁰² Srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 332, k § 1512, marg. č. 10.

²⁰³ Srov. např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 2. 4. 1952, sp. zn. 2 Ob 272/52.

²⁰⁴ Srov. již ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 175; a dále KLEIN, Š. *Konstruktivní svěřenské nástupnictví, aneb co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice. Ad Notam*, 2017, č. 1, s. 5.

²⁰⁵ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 88.

kteřá v době zůstavitelovy smrti ještě neexistovala – v obou těchto případech však substituční případ zpravidla nastane dříve, než skončí pozůstalostní řízení, a navíc dle některých autorů jsou i tyto situace zvláštní variantou podmíněného povolání²⁰⁶).

1.6.3 Substituční jmění

Předmět svěrenského nástupnictví můžeme označovat také jako substituční jmění.²⁰⁷ Tento pojem používá i náš právní řád, konkrétně o. s. ř. v rámci svých ustanovení o výkonu rozhodnutí.²⁰⁸ Substitučním jměním tedy je majetek a dluhy, které mají přecházet na následného dědice (nastane-li substituční případ). Substitučním jměním je zásadně²⁰⁹ pouze jmění zůstavitele,²¹⁰ neboť nikdo nemůže určit dědice jiné osobě – povolání dědiců je vysoce osobním oprávněním, které nelze na nikoho delegovat.²¹¹ Ani rodič tak např. nemůže pořídit závěť (povolat dědice) ve vztahu ke jmění svého dítěte, které toto dítě získalo jinak než děděním po tomto rodiči, a to i přesto, že by dítě z důvodu nedostatku pořizovací způsobilosti závěť pořídit nemohlo.²¹²

Substituční jmění nemá právní osobnost a není právnickou osobou, přesto však jde o relativně samostatný majetkový soubor, který je oddělen od ostatního majetku předního dědice. Závěry předchozí věty platí i v případě, zřídí-li zůstavitel svěrenského nástupnictví ohledně zbytku (*fideicommissum eius, quod supererit*),²¹³ neboť ani v těchto případech dle mého nesmí dojít ke smísení substitučního jmění se zbylým

²⁰⁶ Srov. však MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá. Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927, s. 49, který uvádí, že i tyto případy představují jen zvláštní případ podmíněného povolání.

²⁰⁷ Pojem substituční jmění se používal také za účinnosti o. z. o. na našem území (srov. např. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. N. F. jako č. 5520; či rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 10. 1930, sp. zn. R I 616/30 – Vážný 10257). Kleňová používá pojem „substituční masa“ – srov. např. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 356, k § 1521, marg. č. 3.

²⁰⁸ Srov. např. § 322 odst. 5, a dále zejména § 303 odst. 2 o. s. ř.: „*Výkon rozhodnutí nelze provést ohledně pohledávky z účtu u peněžního ústavu, kterou povinný nabyt jako dědic dědictvím, které podle nařízení zůstavitele má přejít na svěrenského nástupce jako následného dědice (dále jen „substituční jmění“). To neplatí, má-li povinný právo s pohledávkou volně nakládat nebo jde-li o výkon rozhodnutí, kterým jsou vymáhány zůstavitelovy dluhy nebo dluhy související s nutnou správou věci nabytých jako substituční jmění.*“

²⁰⁹ Tím však není dotčena platnost zásady surogace, o které pojednávám níže.

²¹⁰ Srov. např. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 518, 520; či FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 323; popř. již rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované jako Gl. U. č. 6604, podle něhož „*substituční jmění není pozůstalostí předního dědice*“.

²¹¹ Srov. FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 323 (a prameny citované tamtéž v pozn. pod čarou č. 2142).

²¹² Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 87.

²¹³ Srov. tamtéž, s. 89; a dále rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. 10. 1968, sp. zn. 7 Ob 196/68.

majetkem předního dědice.²¹⁴ Tento zvláštní majetkový soubor, který rakouská civilistika označuje pojmem *Sondervermögen* (oddělené jmění),²¹⁵ je tedy v mnohých ohledech podobný svěřenskému fondu.²¹⁶ To se projevuje i v tom, že v případě, že dědic zdědí v rámci substitučního jmění i pohledávku za svou osobou, nedojde k automatickému zániku dluhu z důvodu splnutí.²¹⁷

Domnívám se, že se ohledně substitučního jmění i u nás použije tzv. zásada surogace.^{218, 219} Podstatou zásady surogace je, že stejný režim jako „původní“ substituční jmění bude sdílet i majetek, který byl nabyt na základě právní skutečnosti vztahující se k některé části substitučního jmění (např. při poškození věci bude namísto poškozené věci součástí substitučního jmění pohledávka na náhradu škody, popř. na pojistné plnění, a nakonec – po splnění dané pohledávky – získané plnění). Podstatou zásady surogace je zachování hodnoty substitučního jmění, a to i přesto, že substituční jmění změní formu (např. pohledávky se „přemění“ na peníze; nemovitost vložená do obchodní korporace „se stane“ podílem v této korporaci apod.).

²¹⁴ Opačné závěry plynou z rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 16. 2. 1926, sp. zn. Rv I 1611/25 (Vážný 5756), s nímž se však vypořádává SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 74: „[T]u snad zašel nejvyšší soud poněkud příliš daleko. Není pochyby o tom, že dědic může ze svého i ze substitučního majetku zaplatiti jakékoli dluhy, že tímto majetkem může po libosti nakládati. Ale přes to musí jmění substituční zůstati massou oddělenou a zjištěnou soupisem.“

²¹⁵ Ekvivalent „oddělené jmění“ pro výraz *Sondervermögen* používá např. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 51, k § 1475, marg. č. 83 (s. 18, výklad před § 1475, marg. č. 72).

²¹⁶ Srov. PIHERA, V., RONOVSÁ, K. K některým mýtům a omylům o svěřenských fondech. *Bulletin advokacie*, 2020, č. 7–8, s. 44; a dále KOCÍ, M. Svěřenské fondy: teorie tranzitivního vlastnictví jako léčba zvláštní formy Münchhausenova syndromu v zastoupení. *Právní rozhledy*, 2022, č. 22, s. 782–787, podle něhož lze „v ‚Sondervermögen‘ přirozeně spatřovat částečnou paralelu k majetku ve svěřenském fondu, pokud jde o dva jeho atributy: ‚oddělenost‘ a ‚účelovou svázanost‘.“ Opačně TICHÝ, L., TROUP, T. K základním otázkám svěřenského fondu (reakce na kritiku). *Bulletin advokacie*, 2022, č. 1–2, s. 54–55.

²¹⁷ Opačně rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 16. 2. 1926, sp. zn. Rv I 1611/25 (Vážný 5756); shodně patrně SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 74; a především KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 358, k § 1521, marg. č. 15–17, s jejimiž úvahami a závěry se ztotožňuji.

²¹⁸ I když ve vztahu k pozůstalosti po dobu trvání pozůstalostního řízení zásada surogace obecně neplatí – v tomto ohledu souhlasím s Melzerovými závěry včetně podnětů v rovině *de lege ferenda* (MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 28–29, před § 1475, marg. č. 111 až 114).

²¹⁹ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 89; či rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. 10. 1968, sp. zn. 7 Ob 196/68: „Pokud přední dědic vložil majetek, který mu připadl, např. do obchodní společnosti, je tento majetek stále přítomen v podobě obchodního podílu, který v důsledku toho nabyl [...]. Pokud, jako v tomto případě, přední dědička prodala majetkové hodnoty z pozůstalosti a kupní cenu si nechala zaplatit na bankovní účet, který patřil jí, nebo z pozůstalostního majetku poskytla zápůjčky, pak majetek v těchto hodnotách stále existuje [...]. I kdyby byla přední dědička oprávněna volně nakládat s pozůstalostí a mohla ji celou užívat, nemohla by zmenšovat rozsah substitučního jmění tím, že by poskytovala zápůjčky z pozůstalosti a plnění těchto pohledávek pak považovala za svůj vlastní majetek, ohledně něhož by mohla volně porýdit závěť.“

Závěr o použitelnosti zásady surogace v kontextu svěřenského nástupnictví plyne z § 1521 o. z., v němž je uvedeno, že se svěřenské nástupnictví vztahuje jak na to, co přední dědic nabyt děděním, ale „i k tomu, co nabyt náhradou za zničení, poškození nebo odnětí věci z dědictví.“²²⁰ Následným dědicům tedy náleží ty části majetku pocházejícího od zůstavitele, popř. jejich surogáty, které existovaly v okamžiku substitučního případu. Pokud jde o plody substitučního jmění, následnému dědici náleží pouze takové plody, které vznikly od substitučního případu. Naopak plody vzniklé od smrti zůstavitele do substitučního případu náleží přednímu dědici (a je-li substitučním případem smrt předního dědice, zdědí tyto plody dědici předního dědice).²²¹

Substitučním jměním nemusí být celá pozůstalost. Jinými slovy, svěřenské nástupnictví se může vztahovat i pouze na některé dědické podíly, popř. na některé věci z pozůstalosti.²²² O případech, v nichž se svěřenské nástupnictví vztahuje jen na konkrétní věc nebo na konkrétní právo, hovoří rakouská nauka jako o „nepravém nástupnictví“ („*uneigentlichen Substitution*“).²²³

1.6.4 Konstruktivní svěřenské nástupnictví a jeho výklad

Případy, v nichž zůstavitel např. povolá někoho k dědění pod podmínkou, ovšem zároveň neurčí, kdo má pozůstalost dostat v případě, že se podmínka splní, popř. dokud se podmínka nesplní, označujeme jako konstruktivní svěřenské nástupnictví. Obecně jde o ty situace svěřenského nástupnictví, ve kterých zůstavitel vymezil substituční případ a zároveň určil pouze předního, nebo pouze následného dědice. Často se bude jednat o svěřenské nástupnictví, které zůstavitel zřídil nevědomky – jako určitý průvodní jev jiné dispozice.

Konstruktivní svěřenské nástupnictví bývá označováno také jako tacitní svěřenské nástupnictví (nástupnictví zřízené mlčky).²²⁴ Tento pojem používal např. obecný zákoník občanský v nadpisu nad § 610. Striktně vzato však tento pojem není zcela přesný, neboť svěřenské nástupnictví v těchto případech nenastává v důsledku zůstavitelova mlčení, ale v důsledku jeho pořízení – kdyby zůstavitel nepořídil (mlčel), svěřenské nástupnictví by nevzniklo. Proto by podle mého bylo výstižnější

²²⁰ Použití zásady surogace z uvedeného ustanovení dovozuje také KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 358, k § 1521, marg. č. 15 a násl.

²²¹ Srov. např. GSCHNITZER, F. *Erbrecht*. Berlin – Heidelberg: Springer, 1964, s. 75.

²²² Srov. např. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 84; WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*. 14. Auflage. Wien: MANZ, 2015, s. 583, marg. č. 2161; či FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 323, pozn. pod čarou č. 2142; popř. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 140, k § 608 ABGB, marg. č. 1.

²²³ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 84.

²²⁴ O mlčky zřízeném svěřenském nástupnictví hovoří mj. např. důvodová zpráva – MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, s. 377; a dále SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 193 a násl.

hovořit o konkludentním svěřenském nástupnictví, popř. právě o konstruktivním svěřenském nástupnictví.²²⁵ Právě pojem konstruktivní svěřenské nástupnictví se ustálil v germánském právním prostředí,²²⁶ a proto pracuji s ním.

Konstruktivní svěřenské nástupnictví úzce souvisí s tématem této publikace, neboť často vzniká právě v důsledku toho, že zůstavitel včlení do závěti podmínku, doložení času či příkaz, aniž by si zároveň uvědomoval, že se v důsledku toho budou aplikovat pravidla o svěřenském nástupnictví (a to na základě § 1567 odst. 1 o. z., popř. na základě § 1513 o. z.).

Existují různé názory na to, jak v případech konstruktivního svěřenského nástupnictví postupovat – tedy jak naložit se situacemi: (i) v nichž substituční případ dosud nenastal a zůstavitel neurčil, kdo má být dědicem před nastoupením substitučního případu; a (ii) v nichž substituční případ naopak nastal, avšak zůstavitel neurčil, kdo má nabýt dědictví po nastoupení substitučního případu.²²⁷ Přikláním se k většinovému názoru a domnívám se, že by do pozice předního, resp. zadního dědice měli zásadně nastupovat zákonní dědicové zůstavitele, ledaže dovedíme, že zůstavitelova vůle byla jiná.²²⁸

Pokud tedy zůstavitel povolá někoho za dědice s odkládací podmínkou nebo počáteční dobou, je tato osoba následným dědicem, zatímco zákonní dědicové zůstavitele v době zůstavitelovy smrti jsou dědici předními; totéž platí i tehdy, pokud zůstavitel povolal za dědice dosud nenarozené či neexistující osoby.²²⁹ Jinak by tomu bylo pouze tehdy, pokud bychom dovedli, že zůstavitelova vůle směřovala k jinému řešení – souhlasím tedy s tím, že by přednost před zákonnými dědici měl dědic oprávněný z akrescence dědického podílu. Akrescence bude nastávat typicky tehdy, pakliže by spolu s dědicem povoláním pod odkládací podmínkou či s počáteční dobou byli rovným dílem povoláni i jiní dědicové (za předpokladu, že tito

²²⁵ Pojem konstruktivní svěřenské nástupnictví u nás podle mého jako první použil KLEIN, Š. *Konstruktivní svěřenské nástupnictví, aneb co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice*, s. 3–6.

²²⁶ Srov. např. FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 327; či GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 519 (a autoři citovaní tamtéž v pozn. pod čarou č. 13).

²²⁷ Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 193, marg. č. 180, kteří uvádějí, že druhým možným řešením může být, že „předním dědicem bude přímo dědic následný (neboť je povinností zůstavitele určit i předního dědice, pokud určuje dědice následného)“. Toto druhé řešení je však v rozporu s vůlí zůstavitele a mj. také s § 1513 o. z., který by byl při takovémto výkladu víceméně zbytečný.

²²⁸ Srov. např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 227, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 1; GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 528; ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 88; popř. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. 3. 1973, sp. zn. 6 Ob 66/73. U nás např. KLEIN, Š. *Konstruktivní svěřenské nástupnictví, aneb co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice*, s. 3–6, či SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 193; popř. obsáhle a přesvědčivě KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 338–340, k § 1513, marg. č. 11–15.

²²⁹ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 227, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 2.

dědici byli povoláni bez odkládací vedlejší doložky, popř. ve vztahu k nim již byla doložka splněna, eventuálně nastal doložený čas).²³⁰ Naopak, přednost před zákonnými dědici zůstavitele by podle mého spíše neměl mít náhradník dědice povolaného s vedlejší doložkou s odkládacími účinky.²³¹ Pokud by byla zákonným dědicem ta samá osoba, kterou zůstavitel povolal pod odkládací podmínkou či s počáteční dobou, měli bychom tuto osobu vynechat, neboť zůstavitelova vůle v těchto případech směřovala k odloženému či podmíněnému obmyšlení takové osoby.²³²

Je-li určitá osoba povolána s konečnou dobou nebo pod rozvazovací podmínkou, je tato osoba předním dědicem, zatímco zákonní dědicové zůstavitele jsou dědici následnými.²³³ Při určování rozhodného data pro určení „následných zákonných dědiců“ u nás na rozdíl od rakouského práva²³⁴ podle mého nerozlišujeme mezi konečnou dobou a rozvazovací podmínkou. V obojím případě jsou podle mého následnými dědici ti, kdo byli zákonnými dědici zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti – je tomu tak proto, že podmíněné dědické právo u nás podle mého vzniká již smrtí zůstavitele; a rozvazovací podmínka je z hlediska „zákonných (konstruktivních) následných dědiců“ podmínkou odkládací, a proto bychom i u nich měli podmínky pro vznik dědického práva dovozovat z § 1562 o. z., z něhož plyne, že postačuje přežití zůstavitele a dědická způsobilost (blíže srov. výklad v části 1.2.3. této publikace).

Částečně jinak je tomu u odkazů. Dokud nenastane odkládací podmínka nebo doložený čas, náleží předmět odkazu navázaného na odkládací podmínku nebo zřízení s počáteční dobou dědici, který byl takovým odkazem obtížen (či odkazovníkovi, který byl obtížen pododkazem).²³⁵ V případě odkazu vázaného na konečnou dobu nebo rozvazovací podmínku případně předmět odkazu po splnění podmínky, či nastane-li doložený čas zpět dědici (či odkazovníkovi), který byl odkazem (či pododkazem) obtížen.²³⁶

²³⁰ Srov. ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 476, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 2; či KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 338, k § 1513, marg. č. 11.

²³¹ Srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 316–317, k § 1507, marg. č. 12–15 (a rakouští autoři citovaní tamtéž v pozn. pod čarou č. 1001).

²³² Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 193, marg. č. 180.

²³³ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 227, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 2.

²³⁴ Srov. např. KRALIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 264, či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 227, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 2 (marg. č. 3). Srov. však také ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 476–477, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 3, podle něhož jsou konstruktivními následnými dědici zákonní dědici v době splnění rozvazovací podmínky a v okamžiku, kdy nastala doložená konečná doba.

²³⁵ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 227, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 4; ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 476, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 2; popř. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 340, k § 1513, marg. č. 16.

²³⁶ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 227, k § 707 a § 708 ABGB, marg. č. 4; či ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 477, k § 707

1.6.5 Svěřenské nástupnictví ohledně zbytku

Obecná zákonná úprava svěřenského nástupnictví vychází ze snahy zajistit, aby na následného dědice přešel majetek v co největším rozsahu. Proto tato úprava omezuje předního dědice v nakládání s majetkem. Ne vždy však bude zůstavitel upřednostňovat ochranu následného dědice před zájmem předního dědice na volném nakládání se substitučním jměním.²³⁷ Navíc některý majetek je poměrně nevhodný k tomu, aby byl předmětem svěřenského nástupnictví – zejména mám na mysli peníze, popř. pohledávku za bankou z titulu smlouvy o běžném účtu. Ze shora uvedených důvodů zákon připouští, aby zůstavitel zákonná omezení vyloučil a aby svěřil přednímu dědici právo se substitučním jměním volně nakládat.²³⁸ K tomuto účelu konkrétně slouží institut, jehož latinský název zní *fideicommissum eius, quod supererit*. Já jej po vzoru rakouských civilistů²³⁹ označuji jako „svěřenské nástupnictví ohledně zbytku“.²⁴⁰

O svěřenském nástupnictví ohledně zbytku tedy hovoříme tehdy, pokud má následný dědic podle zůstavitelovy poslední vůle obdržet pouze to, co zbylo poté, co nastane substituční případ (tedy typicky po smrti předního dědice, kterým bývá velmi často manžel).^{241,242} Přední dědic, který je díky svěřenskému nástupnictví „osvobozen“ od zákonných omezení, může se substitučním jměním v zásadě volně nakládat, a to úplatně i bezúplatně,²⁴³ a může jej i spotřebovat.²⁴⁴ Jeho hlavní omezení spočívá v tom, že nemůže o substitučním jmění pořizovat pro případ smrti.²⁴⁵

a § 708 ABGB, marg. č. 3; popř. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 340, k § 1513, marg. č. 18.

²³⁷ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 435; a dále KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 358, k § 1521, marg. č. 19: „*Při fideikomisu na ‚zbytek‘ chce zůstavitel dědicovi více dopřát přednímu než následnému dědici, následnému dědici ale více než dědicům předního dědice.*“

²³⁸ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 73.

²³⁹ Rakouští autoři používají pojem „*Nacherbschaft auf den Überrest*“ či „*Substitution auf den Überrest*“ – srov. např. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 435 a násl.; či WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*, s. 589. Podobně již Svoboda hovořil o „svěřenském nástupnictví ve zbytek zůstaveného jmění“ (SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 73, 74).

²⁴⁰ Kleňová používá pojem svěřenské nástupnictví „na zbytek“, což je více doslovný překlad německojazyčného pojmu – srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 358, k § 1521, s. 358 a násl. Důvodová zpráva hovoří o svěřenském nástupnictví „zřízeném pro zbytek“ – MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, s. 378.

²⁴¹ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 73: „*Svěřenské nástupnictví jest instituce beze sporu dobrá a praktická. Bude často jedinou cestou, kterou zůstavitel může nastoupit, aby na jedné straně nepřešel mlčením blízkou osobu, kterou chce mít dědicem (zejména pozůstalého manžela), ale na druhé straně, aby zabezpečil zůstavený majetek pro jinou osobu, jejíž budoucnost mu leží na srdci.*“

²⁴² Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 90.

²⁴³ Srov. např. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 435; či GRÜBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRÜBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 521.

²⁴⁴ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 90.

²⁴⁵ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 73–74.

Připustit bychom však podle mého mohli dokonce i to, aby zůstavitel výslovně umožnil přednímu dědici o substitučním jmění pořídit pro případ smrti, jak připouští Ehrenzweig.²⁴⁶ Svoboda uvedenou eventualitu patrně nevylučuje, ovšem pochybuje o její praktičnosti, neboť „*tu by už celé substituční ustanovení nemělo více smyslu, než vyslovení zůstavitelova zhola nezávazného přání.*“²⁴⁷ Podle mého může mít i varianta s připuštěním pořízení pro případ smrti ohledně substitučního jmění svůj smysl, neboť tím zůstavitel dá sice přednost případným závětním či smluvním dědicům předního dědice před zůstavitelem zvoleným následným dědicem, zároveň však dává najevo, že tohoto následného dědice upřednostňuje před zákonnými dědici předního dědice – a vzhledem k tomu, že svěřenské nástupnictví je i obecně založené na důvěře zůstavitele vůči přednímu dědici,²⁴⁸ a především vzhledem k zásadě respektu k zůstavitelově poslední vůli,²⁴⁹ bychom se podle mého měli přiklonit k závěru, že je přípustné i to, aby zůstavitel zřídil i toto jakési „svěřenské nástupnictví naturální povahy“.

Podle mého je často vhodné povolit volné nakládání dědicům povoláním s rozvazovací podmínkou – obzvláště pak u negativních rozvazovacích podmínek a patrně ještě více u příkazů. Lze zobecnit, že svěření práva volného nakládání obecně stojí přinejmenším za úvahu v těch případech, v nichž bude stav nejistoty (*condizione pendente*) pravděpodobně trvat dlouhou dobu. Jinak hrozí, že přední dědic bude omezen více, než by si zůstavitel představoval. Protože však zůstavitel nemusí vždy domyslet všechny důsledky, které se např. s využitím negativní rozvazovací podmínky (či příkazu) pojí, tak často ani nemyslí na to, že takovou dispozicí svého dědice omezí v nakládání s dědictvím. Je otázka, jestli bychom v těchto případech mohli dovodit, že se jedná o svěřenské nástupnictví ohledně zbytku i přesto, že tak zůstavitel výslovně neuvedl. Paušálně takovou kvalifikaci připustit nemůžeme, neboť obecně nelze dovodit, že by si to zůstavitel ve většině případů takto přál. K tomu, abychom dovodili zřízení svěřenského nástupnictví ohledně zbytku i bez toho, že zůstavitel výslovně svěří přednímu dědici právo volně s dědictvím nakládat, potřebujeme i další indicie, z nichž bychom dovodili, že zůstavitel chtěl, aby měl jím povoláný dědic od začátku širší práva než pouhý „vylepšený“ poživatel (tedy že např. má mít možnost dědictví či jeho část také spotřebovat).

Rakouská civilistika se přiklání k tomu, že se svěřenské nástupnictví má v pochybnostech posuzovat jako svěřenské nástupnictví ohledně zbytku.²⁵⁰ Tento závěr

²⁴⁶ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 436.

²⁴⁷ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 74.

²⁴⁸ Jak plyne i z etymologie pojmu fideikomisární – tento pojem vychází ze sousloví *fidei committere*, tj. „svěřit důvěře“. Srov. také SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 74: „*Úhrnem možno říci, že ustanovení nástupnictví tohoto způsobu je se strany zůstavitele projevem skutečné důvěry ve fiduciáře, totiž důvěry, že bude jmění spravovati, a že je pokud možno nejlépe pro substituta zachová, aniž je třeba zajistiti toto chování zasahováním soudu, opatrovníka nebo sama substituta.*“

²⁴⁹ Tato zásada platí i v případě, že zůstavitel zvolí řešení, které se objektivně nejví jako nejvhodnější, nejsprávnější či nejpraktičtější.

²⁵⁰ Srov. PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*, s. 257; FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G.

se opírá o § 614 ABGB, podle něhož se svěřenské nástupnictví (i obecné náhradnictví) má v pochybnostech vykládat tak, aby dědicova vlastnická svoboda byla omezena co nejméně. Je otázka, jestli můžeme uvedené závěry dovést i u nás, kde obdoba uvedeného pravidla není v zákoně výslovně vyjádřena. Podle mého názoru tyto závěry dovést můžeme, neboť pravidlo obsažené v § 614 ABGB je pouhou konkretizací obecných zásad, které platí nejen v Rakousku, ale i u nás.²⁵¹ I z o. z. totiž plyne, že zákonodárce nemá zájem na bezbřehém omezování vlastnické autonomie předního dědice, což plyne mimo jiné: (i) z limitace doby trvání svěřenského nástupnictví (§ 1515 o. z.); dále (ii) z toho, že zákon upravuje řadu důvodů pro jeho automatický zánik (§ 1517 o. z. a násl.); jakož i (iii) z pravidla obsaženého v § 1512 odst. 2 o. z., podle něhož v případě pochybností o tom, jestli zůstavitel povolal náhradníka, nebo svěřenského nástupce, se poslední vůle vyloží jako povolání náhradníka.

Ve prospěch opačného závěru, tedy že v pochybnostech budeme vykládat dotčenou doložku spíše jako „klasické“ svěřenské nástupnictví než jako svěřenské nástupnictví ohledně zbytku, nelze argumentovat ani tím, že svěřenské nástupnictví ohledně zbytku je výjimkou z obecného pravidla, a proto je zapotřebí jeho restriktivní výklad. Je tomu tak v prvé řadě proto, že teze, podle níž musíme výjimky zapotřebí vykládat restriktivně, je podle mého již překonaná.²⁵² Restriktivně musíme vykládat nikoli výjimky, ale nesystémová pravidla a nesystémové instituty.²⁵³ A nesystémovým institutem je vzhledem k intenzivnímu zásahu do vlastnické svobody, který se s ním pojí, spíše „klasické“ svěřenské nástupnictví než svěřenské nástupnictví ohledně zbytku. Navíc svěřenské nástupnictví ohledně zbytku není institutem výjimečné (neobvyklé) povahy.²⁵⁴

V pochybnostech bychom tedy i dnes měli jako zřízení svěřenského nástupnictví ohledně zbytku vyložit formulaci poslední vůli, podle níž se „*pozůstalý manžel stane nejprve neomezeným vlastníkem, ale pak...*“, popř. formulaci „*Pozůstalý manžel se stane jediným dědicem a teprve to, co zbyde, si rozdělí příbuzní*“.²⁵⁵

M. Erbrecht, s. 318; či ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 83–84. Z judikatury srov. především rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 18. 5. 1988, sp. zn. 3 Ob 592/87.

²⁵¹ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 74: „*A tento paragraf, který ukládá vykladači ustanovení substitučního, aby v pochybnosti rozhodl se pro výklad, kterým by svoboda dědicova, nakládáti zděděným majetkem, spíše méně než více byla omezena, není ustanovení nahodilé. Je spíše konkrétním výrazem jednoho z myšlenkových základů občanského zákoníka.*“

²⁵² Srov. LARENZ, K. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 4. Auflage. Berlin – Heidelberg: Springer, 1979, s. 343–345; či MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*, s. 148–152, marg. č. 155 a násl.

²⁵³ Srov. MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*, s. 184–185, marg. č. 191, 192; a dále tam citovaná díla, především KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*, s. 157–158. O potřebě restriktivního výkladu nesystémových pravidel hovoří také BYDLINSKY, F., BYDLINSKY, P. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*, s. 102–103.

²⁵⁴ Srov. SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit*, s. 74; či PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, s. 257–258.

²⁵⁵ Srov. PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*, s. 253, pozn. pod čarou č. 58.

1.7 Kasatorní (privatorní) doložka

Kasatorní (privatorní)²⁵⁶ doložka – slovy zákona příkaz neodporovat závěti – je taková závětní klauzule, podle níž má být dědic či odkazovník zatížen nějakou újmou, bude-li odporovat závěti nebo jednat v rozporu s ní.²⁵⁷ Pokud dědic či odkazovník kasatorní doložku poruší, může dojít ke ztrátě dědictví nebo odkazu, avšak pouze v případě, že tato doložka netrpí neplatností (neúčinností).

Limity této doložky jsou nicméně poměrně široké a upravuje je v první řadě § 1574 o. z., podle něhož je neúčinná každá doložka, kterou „zůstavitel dědici nebo odkazovníku přikáže s pohrůzkou ztráty nějaké výhody, aby závěti neodporoval [...], jde-li jen o odpor proti pravosti závěti nebo proti výkladu jejího smyslu.“ Z tohoto ustanovení nelze a contrario dovozovat, že všechny ostatní kasatorní doložky budou přípustné – rozsah každé takovéto doložky musíme určit v souladu s (hypotetickou) vůlí zůstavitele, přičemž zpravidla můžeme vyjít z toho, že by zůstavitel nechtěl sankcionovat osoby, které v dobré víře vznášejí takové námitky, jež mají vést k odstranění nežádoucí dispozice a k prosazení zůstavitelovy skutečné vůle.²⁵⁸ Blíže k limitům této klauzule srov. níže v části 3.1.2.4. této publikace.

Právní povaha (přípustné) kasatorní doložky může být dvojitá – tato doložka může být buďto rozvazovací podmínkou, nebo příkazem. Rozhodující při kvalifikaci je vůle zůstavitele. Pokud se nám ji nepodaří zjistit, pak je otázkou, ke které ze dvou uvedených variant se přikloníme. Někteří autoři chápou kasatorní doložku v pochybnostech jako rozvazovací podmínku,²⁵⁹ jiní ji interpretují jako příkaz, který dědici nebo odkazovníkovi ukládá povinnost zdržet se určitého jednání.²⁶⁰ Spíše se přikláním k názoru, že se v pochybnostech jedná o příkaz, a to především na základě argumentů systematického výkladu, neboť ustanovení o kasatorních doložkách je upraveno právě u příkazu.²⁶¹ U nás však toto rozlišování nemá přílišný praktický význam,²⁶² neboť v obou případech dojde při porušení zákazu ke stejnému následku,

²⁵⁶ Možné varianty pojmenování této klauzule nabízí např. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 81.

²⁵⁷ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 582, k § 1574, marg. č. 1. Uvedený autor používá pojem „kasační klauzule“.

²⁵⁸ Srov. WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*, s. 558.

²⁵⁹ Srov. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2021, k § 712, marg. č. 6; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*; s. 234, k § 712 ABGB, marg. č. 4.

²⁶⁰ Za příkaz označuje kasatorní doložku např. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 420.

²⁶¹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 582, k § 1574, marg. č. 2.

²⁶² Patrně proto také někteří rakouští autoři pouze obecně konstatují, že kasatorní doložka může mít buďto povahu příkazu, nebo rozvazovací podmínky, aniž by se touto otázkou blíže zabývali – srov. např. APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar*

a sice ke ztrátě zůstavitelem přiznané výhody²⁶³ (v tomto případě zásadně nepřichází v úvahu aplikace dalších rozdílů mezi rozvazovací podmínkou a příkazem, neboť u kasatorní doložky nelze rozlišovat mezi přesným a nepřesným splněním, a proto na ni nelze aplikovat § 1570 o. z.,²⁶⁴ a zároveň u ní ztrátě výhody nemusí předcházet vymáhání, protože takové vymáhání – typicky žaloba na zdržení se podávání žalob – by bylo absurdní).

Pokud zůstavitel v posledním pořízení obecně zakáže dědicům odporovat závěti, popř. použije jinou formulaci podobného charakteru, budeme muset obsah této doložky vyložit, a to za pomoci zjišťování zůstavitelovy skutečné vůle či za pomoci hypotetické vůle.²⁶⁵ Souhlasím se závěrem, že v pochybnostech o zůstavitelově vůli nebudeme kasatorní doložku vztahovat např. na namítání omylu, popř. bezprávné výhrůžky, neboť předpokládaná zůstavitelova vůle by patrně nesměřovala k tomu, potrestat osoby, které by se v dobré víře snažily prosadit zůstavitelovu skutečnou vůli.²⁶⁶ Podle částečně opačného názoru se napadání zůstavitelova omylu děje na vlastní riziko napadající osoby – pokud napadající osoba se svou námitkou (žalobou) uspěje, pozbývá závětní dispozice včetně kasatorní doložky platnosti, kdežto pokud neuspěje, ztrácí napadající osoba v důsledku kasatorní doložky své dědické právo nebo právo na odkaz (či jejich část, pokud zůstavitel vztáhl kasatorní doložku jen k části pozůstalosti).²⁶⁷ Kasatorní doložka se naopak může a bude vztahovat typicky např. na povolání vykonavatele závěti a určení konkrétní osoby takovým vykonavatelem.

Odporováním závěti se obecně rozumí jakékoli jednání směřující ke zpochybnění posledního pořízení nebo jeho části (typicky půjde o žalobu vedoucí k zahájení sporu o dědické právo).²⁶⁸ Podle některých rakouských autorů se však kasatorní klauzule v pochybnostech nevztahuje na pouhé tvrzení neplatnosti závěti v řízení o pozůstalosti²⁶⁹ – u nás podle mého takto paušální závěr vyslovit nelze.

Zůstavitel určuje vedle obsahu samotné kasatorní doložky také to, jaká ztráta výhody bude z porušení této doložky plynout – v tomto ohledu např. může zůstavitel

zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz, s. 539, k § 720, marg. č. 1.

²⁶³ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. 6 Ob 10/14k, bod 4.2.

²⁶⁴ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 582, k § 1574, marg. č. 2 (marg. č. 3).

²⁶⁵ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*; s. 235, k § 712 ABGB, marg. č. 7 a násled.

²⁶⁶ Srov. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, k § 712, marg. č. 14; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 583, k § 1574, marg. č. 11.

²⁶⁷ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 531.

²⁶⁸ Srov. blíže MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 583, k § 1574, marg. č. 12; či rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. 6 Ob 10/14k, bod 6.1.

²⁶⁹ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 531.

nařídít snížení dědického podílu, jeho úplné odnětí nebo uložit obmyšlené osobě, aby uhradila sankční odkaz.²⁷⁰

Ani přípustná kasatorní doložka samozřejmě nebrání dědici či odkazovníkovi v tom, aby se pokusil poslední zůstavitelovu vůli zpochybnit. Pokud se však obmyšlená osoba navzdory kasatorní doložce rozhodne poslední vůli zpochybňovat, mohou nastat dva scénáře: (i) pokud se obmyšlené osobě povede dosáhnout prohlášení doložky za neplatnou, zdánlivou či jinak vadnou, nehrozí jí žádná sankce; (ii) pokud naopak neuspěje, ztrácí zpochybňovatel výhodu (a pokud je nepominutelným dědicem a zůstavitel určil, že mu při porušení kasatorní doložky mají být odejmuty veškeré výhody, zbyde mu nanejvýš právo na povinný díl).²⁷¹

²⁷⁰ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 235, k § 712 ABGB, marg. č. 9.

²⁷¹ Srov. WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*, s. 558.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ POHLEDU NA VEDLEJŠÍ ZÁVĚTNÍ DOLOŽKY

Testovací svoboda, která umožňuje jedinci rozhodnout o osudu jeho majetku (a dluhů) po smrti, má hluboké historické kořeny. Ovšem tím, že kulturní i sociální prostředí u nás podléhalo řadě změn, prošla si i právní úprava řadou etap. A ne ve všech těchto etapách hrála testovací svoboda prim.

Pochopení historického vývoje pojmání vedlejších závětních doložek je klíčové pro rozbor současné právní úpravy a její hodnotové zakotvení. Cílem této kapitoly je zmapovat historický vývoj právního pojmání vedlejších závětních doložek i souvisejících institutů. Věnovat se budu těm etapám, které nejvíce ovlivnily tu současnou (římské právo, obecný zákoník občanský a meziválečné práce na jeho revizi), a dále úpravám, které také platily na našem území a které vycházejí ze zcela opačných paradigmat než současná úprava (socialistické civilní kodexy).

2.1 Římské právo

Podmínky, příkazy a další vedlejší doložky představovaly významné instituty římského dědického práva, které již v dobách starověku umožňovaly zůstavitelům precizněji upravit přechod majetku na právní nástupce. Přestože se pojmání od dob římského práva změnilo, řada tehdejších myšlenek zůstává relevantní dodnes.

Rozbor římskoprávního pojmání vedlejších závětních doložek ukazuje na vysokou míru propracovanosti římského dědického práva. Římskoprávní pojmání vedlejších testamentárních doložek ovšem pochopitelně vykazovalo několik specifik oproti pozdějšímu vývoji. V této kapitole pojednávám především o těchto specifikách.

2.1.1 Římskoprávní pojetí vedlejších závětních doložek v užším smyslu

Již římské právo pracovalo s institutem podmínky (*condicio*), která obecně mohla být odkládací (*condicio suspensiva*), nebo rozvazovací (*condicio resolutive*).²⁷² Odkládací podmínka stanovila, že právní účinky testamentu, tedy nabytí dědicství testamentárním dědicem, nastanou až poté, co nastane určitá událost. Naopak

²⁷² Srov. HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 541.

rozvazovací podmínka, která by dědice po splnění podmínky o dědictví připravila, byla v římském právu zásadně nepřípustná, což bylo odůvodňováno tím, že taková podmínka koliduje se zásadou „*semel heres, semper heres*“ (tedy „jednou dědic, navždy dědic“).²⁷³ Později však bylo možno dosáhnout řešení, které je funkčně s rozvazovací podmínkou v zásadě rovnocenné, a to díky univerzálnímu fideicommissu.²⁷⁴

Podmínky nesměly být nemožné, nemravné ani právně nedovolené – tyto byly pokládány za nenapsané (*pro non scriptis habentur*).²⁷⁵ Zároveň bylo vzhledem k zásadě nepřípustnosti se smluvně vázat pro případ smrti zakázáno povolát jinou osobu za dědice pod podmínkou, že tato osoba povolá za svého dědice zůstavitele (*institutio captatoria*).²⁷⁶

V kontextu odkládacích podmínek zasluhuje bližší pojednání tzv. *cautio Muciana*, která umožňovala řešit právní osud pozůstalostního jmění v mezidobí od zůstavitelovy smrti do splnění podmínky. Tato *cautio* představovala jistotu (kauci), kterou skládal dědic obtížený podmínkou k rukám svého nejbližšího substituta, a to zejména pro případ, že by zemřel před splněním podmínky, popř. že by bylo splnění podmínky zmařeno.²⁷⁷ Díky složení této jistoty získal čekatel na dědické právo *bonorum possessio*, a mohl tedy s pozůstalostí nakládat, přestože podmínku zatím nesplnil.²⁷⁸ Pokud jistota složena nebyla, byl na dobu trvání stavu *condicione pendente* jmenován *curator bonorum* (což je *cum grano salis* obdoba dnešního správce pozůstalosti).²⁷⁹

Vedle podmínek znala římskoprávní dogmatika také doložení času (*dies*), které váže právní účinky na jistou budoucí událost. Podobně jako u rozvazovacích podmínek, římské právo použití doložení času v závětech zakazovalo (s drobnou výjimkou týkající se vojenských testamentů).²⁸⁰ Odkládací ani rozvazovací doložení času, tedy počáteční ani konečná doba, nebyly u testamentů přípustné, protože se rovněž přičilo zásadě „*semel heres, semper heres*“ v tehdejší pojetí.

Římské právo znalo také příkaz (*modus*). Modus nebyl považován za rozporný se shora uvedenou zásadou proto, že v případě neplnění uložených povinností dědic nepozbýval postavení dědice, akorát mohl být žalován na splnění příkazu,²⁸¹ popř. dokonce postižen z moci úřední, bylo-li splnění modu ve veřejném zájmu a jednalo-li se o tzv. *modus qualificatus*.²⁸² Modus ukládal dědici povinnost něco vykonat,

²⁷³ Srov. BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, s. 652; HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 541; či REBRO, K., BLAHO, P. *Římské právo*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 449–450. K zásadě „*semel heres, semper heres*“ srov. Gaius D. 28,5,89.

²⁷⁴ Srov. BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, s. 652.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 651.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Srov. HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 542.

²⁷⁸ Srov. BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, s. 651.

²⁷⁹ Srov. HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 542.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 543; či SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 120.

²⁸¹ Blíže srov. BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, s. 651–652; či HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 543.

²⁸² Srov. KINCL, J. In: KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 104–105; HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 543.

jako například podpořit určitý veřejný zájem či se o někoho starat. Jeho konkrétním příkladem je např. povinnost uložená dědici, aby vystavěl zůstaviteli památník, nebo aby prodal určitého otroka.²⁸³ Rozlišoval se *modus qualificatus*, který byl závazný a jehož neplnění mohlo být žalovatelné, a *modus simplex*, který představoval pouhé doporučení bez právní závaznosti.²⁸⁴

Již římské právo znalo také institut vykonavatele závěti (*procurator/executor ex testamento*).²⁸⁵

2.1.2 Římskoprávní pojetí závětní substitute

Substitute (*substitutio*), podobně jako dnešní obecné náhradnictví, umožňovala zůstaviteli především určit náhradního dědice pro případ, že by prvně ustanovený dědic dědictví nenabyl. Nejčastější byla substitute vulgární, skrze kterou byl povolán náhradní dědic pro případ, že první dědic (institut) dědictví nabýt nemůže či nechce.²⁸⁶ Kromě ní existovala substitute pupillární, používaná u nedospělých osob. Tato forma umožňovala zůstaviteli určit dědice pro jeho nedospělého potomka, pokud by tento zemřel sice po zůstaviteli, avšak zároveň před dosažením dospělosti – i toto řešení je přitom podle některých v rozporu se zásadou *semel heres, semper heres* v jejím striktním pojetí.²⁸⁷ Podle mého lze říci, že substitute pupillární je blízka dnešnímu svěřenskému nástupnictví. Justinián později zavedl tzv. substituci kvazipupillární, která byla aplikována na duševně nemocné, němé či hluché dědice, kteří zemřou po zůstaviteli, aniž by se uzdravili.²⁸⁸

Podobně jako dnes mohl zůstavitel využít substituci poměrně širokým způsobem, tj. např. i v několika stupních, popř. mezi dědici navzájem (tedy oběma směry) atd.²⁸⁹

Klasické svěřenské nástupnictví v dnešním pojetí se připouštělo opět pouze ve vojenských testamentech.²⁹⁰

Vymáhání příkazu magistrátem však bylo připuštěno až za Justiniána (BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, s. 652 a pozn. pod čarou č. 101).

²⁸³ Srov. RÜFNER, T. In: BABUSIAUX, U. a kol. *Handbuch des Römischen Rechts. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2023, § 53, marg. č. 20, s. 1318 [citováno dle MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 548, k § 1569, marg. č. 3].

²⁸⁴ Srov. KINCL, J. In: KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, s. 104–105.

²⁸⁵ Srov. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 816 ABGB, s. 1033 (1034) (a dále prameny citované tamtéž v pozn. č. 1).

²⁸⁶ Srov. HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 544.

²⁸⁷ Srov. BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, s. 654; či HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 546.

²⁸⁸ Srov. BONFANTE, P. *Instituce římského práva*, s. 655.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 653; či HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 544.

²⁹⁰ Srov. Ulp. D. 29,1,5. Podrobněji k římskoprávnímu vývoji svěřenského nástupnictví srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 331, k § 1512, marg. č. 3.

2.2 Obecný zákoník občanský

Obecný zákoník občanský z roku 1811 („o. z. o.“) představuje první komplexní kodifikaci soukromého práva, která platila na našem území. Úprava dědického práva v jeho původní verzi čerpá z bohaté tradice římského práva, ovšem vykazuje oproti němu i řadu specifíků, která obecně směřují k rozšíření autonomie zůstavitelovy vůle.

Obecný zákoník občanský upravoval vedlejší závětní doložky v rubrice nazvané „Způsoby omezení poslední vůle“.²⁹¹ V této rubrice byly upraveny konkrétně výminky, určení času a příkazy. Pravidla v o. z. o. se snaží zejména o vyvážení mezi autonomií zůstavitelovy vůle na straně jedné a ochranou dědiců před zůstavitelovou libovůlí na straně druhé. Tato pravidla sloužila jako jeden z hlavních inspiračních zdrojů současné právní úpravy v o. z.²⁹² – to se týká především úpravy vedlejších závětních doložek v užším smyslu a úpravy svěřenského nástupnictví. Proto na tomto místě nepřináším komplexní pojednání o tehdejší úpravě a jejich výkladech, neboť s těmito výklady pracuji shora i níže v rámci analytické části publikace, kde se vypořádávám i s jejich použitelností v kontextu současné úpravy. Tato podkapitola poskytuje pouze základní přehled úpravy v o. z. o.

2.2.1 Výminka (podmínka) v pojetí o. z. o.

Institut výminky (podmínky) byl upraven v § 696 až 703 o. z. o. Jednalo se o vedlejší doložku, která činila nabytí či pozbytí dědictví závislým na budoucí nejisté události. Na rozdíl od římského práva připouštěl o. z. o. nejen odkládací, ale i rozvazovací podmínky.²⁹³ Podobně jako naše současná právní úprava stanovil i o. z. o., že pokud nebylo možné podmínku splnit, byla odkládací varianta podmínky považována za neplatnou, zatímco u rozvazovací podmínky se na ni hledělo, jako kdyby nebyla připojena.²⁹⁴ Tato úprava dopadala nejen na podmínky nespelnitelné fakticky, ale i na podmínky nespelnitelné právně – tj. na doložky nedovolené.²⁹⁵ Podobně jako

²⁹¹ Hlava dvacátá: O omezení a zrušení poslední vůle; § 696 a násl. Nicméně ve skutečnosti se spíše než o omezení poslední vůle jedná o omezení dědiců (jak si všímá ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 279).

²⁹² Na to poukazuje i Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022 [s odkazem na FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck]: „V Obecném zákoníku občanském [...] byla tato problematika upravena v § 695–712, vychází ze stejné koncepce, je podobná a výklad těchto ustanovení je v mnohém použitelný i při interpretaci § 1551–§ 1574 o. z.“

²⁹³ Srov. § 696 o. z. o. *in fine*.

²⁹⁴ Srov. § 698 o. z. o.

²⁹⁵ Srov. § 698 o. z. o. poslední věta. Jako příklad nedovolené výminky se uvádí výminka v podobě zákazu „vyživovati otce z dědictví“ (srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 3626), popř. výminka příkazující dědici, aby uzavřel manželství s konkrétním člověkem (rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. N. F. jako č. 291).

dnes stanovil zákon, že pokud došlo ke splnění podmínky za zůstavitelova života, bylo v pochybnostech o zůstavitelově vůli nutné splnění podmínky opakovat i po zůstavitelově smrti (bylo-li opakované splnění možné).²⁹⁶

2.2.2 Určení času v pojetí o. z. o.

O. z. o. – opět na rozdíl od římského práva – v zásadě bez dalšího připustil navázat povolání určité osoby za dědice či odkazovníka na určení (doložení) času. Určení času v závěti, upravené v ustanoveních § 704 až 706 o. z. o., se liší od výminky tím, že je vázáno na budoucí událost, u níž je jisté, že nastane (např. smrt určitého člověka či konkrétní den).²⁹⁷

O. z. o. zároveň stanovil, že v případě nejistoty, zda stanovený čas či stanovená událost nastane, se na předmětnou závětní doložku hledí jako na výminku.²⁹⁸ Rozlišování mezi určením času a výminkou bylo velmi důležité, neboť u doložení času přecházelo dědické právo dědice povolaného s počátečním doložením času na dědice tohoto dědice, pokud se tento dědic nedožil rozhodného okamžiku (ledaže zůstavitel stanovil jinak).²⁹⁹ U dědice povolaného s odkládací podmínkou přechod podmíněného dědického práva na dědicovy dědice nenastával,³⁰⁰ což je podle mého názoru jeden z hlavních rozdílů oproti současné právní úpravě, neboť ustanovení § 1562 o. z. (obdoba § 703 o. z. o.) stanoví mírnější podmínky pro vznik dědického práva vázaného na odkládací podmínku – blíže srov. část 1.2.3. této publikace.

2.2.3 Příkaz v pojetí o. z. o.

Příkaz (§ 709–712 o. z. o.) představuje nařízení zůstavitele, aby dědic či odkazovník s dědictvím naložil určeným způsobem, něco vykonal nebo se určitého jednání zdržel. Odlíšení mezi příkazem a výminkou však ani tehdy nebylo ve všech případech jednoduché – v pochybnostech se však praxe klonila k posouzení dotčené doložky jako příkazu, neboť ten byl pro dědice méně tíživý.³⁰¹

Pokud dědic nesplnil příkaz, ztrácel dědictví a jeho práva přecházela na jiného dědice, neboť nesplnění příkazu mělo obdobné účinky jako nastoupení rozvazovací

²⁹⁶ Srov. § 701 o. z. o.

²⁹⁷ Srov. § 705 o. z. o.

²⁹⁸ Srov. § 704 o. z. o.

²⁹⁹ Srov. § 705 o. z. o.; či ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 296–297.

³⁰⁰ Srov. § 703 o. z. o.

³⁰¹ Srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 45; či KOŽUŠNÍKOVÁ, V. Porovnání a výklad některých ustanovení nového občanského zákoníku a obecného zákoníku občanského týkajících se závětí. *Ad Notam*, 2013, č. 2, s. 4.

podmínky.³⁰² I tehdy však bylo možné splnění příkazu také vymáhat – aktivní legitimace náležela vykonavateli závěti, dědici, popř. příslušným úřadům, církvi nebo obci v případě příkazu ve veřejném zájmu.³⁰³

2.2.4 Přání bez právní závaznosti dle o. z. o.

O. z. o. také výslovně řešil otázku, jak v případě pochybností kvalifikovat povolání dědice s účelovým určením. Pokud zůstavitel spolu s určením toho, k čemu má být zůstavená věc použita, neuložil dědici povinnost toto účelové určení dodržet, bylo takové pořízení v pochybnostech vykládáno jako přání bez právní závaznosti³⁰⁴ (jde tedy o jakousi obdobu toho, co římskoprávní dogmatika označovala jako *modus simplex*). Zdůrazňuji však, že šlo – podobně jako dnes – pouze o pochybnostní pravidlo. Rozhodující roli hrála vůle zůstavitele, nikoli použitá formulace (blíže srov. shora v části 1.4.1. této publikace).

2.2.5 Vykonavatel závěti a správce pozůstalosti dle o. z. o.

O. z. o. znal také institut vykonavatele závěti.³⁰⁵ Ten však nebyl často využíván, což bývá odůvodňováno tím, že na splnění zůstavitelovy vůle dohlížely soudy.³⁰⁶ Za zmínku stojí, že vykonavatel závěti automaticky nevykonával správu pozůstalosti,³⁰⁷ ale i tak mohl být správou pověřen – buďto na základě zůstavitelova projevu vůle, nebo i na základě jmenování soudem.³⁰⁸

Ani správce pozůstalosti nebyl v o. z. o. upraven tak podrobně jako v současné právní úpravě. V kontextu tématu této publikace je významné, že o. z. o. neobsahoval žádná výslovná pravidla o tom, že zůstavitel může povolat správce pozůstalosti a v jaké formě či s jakými jinými náležitostmi k tomu může dojít.

2.2.6 Obecná a fideikomisární substituce dle o. z. o.

Právní úprava v o. z. o. znala také obecné a fideikomisární náhradnictví. Úprava těchto institutů byla obsažena v hlavě desáté o. z. o., nazvané „O dědictví náhradních

³⁰² Srov. § 709 o. z. o.; či rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 6422.

³⁰³ Srov. SVOBODA, E. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 52.

³⁰⁴ Srov. § 711 o. z. o.; či rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. N. F. jako č. 2279.

³⁰⁵ Pracovalo s ním však v zásadě pouze jedno ustanovení, a sice § 816 o. z. o. Srov. také např. MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá. Právo dědické*, s. 47.

³⁰⁶ Srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 558.

³⁰⁷ Srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 15.108.

³⁰⁸ Srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 9871.

a svěřenstvích“. Vedle shora zmíněných náhradnictví znal o. z. o. také rodinný fideikomis (rodinné svěřenství), a to až do účinnosti zákona č. 179/1924 Sb., o zrušení fideikomisů. Rodinný fideikomis fungoval tak, že dědictví vždy muselo připadnout některému členovi či některým členům rodiny, a to většinou na základě primogenitury³⁰⁹ a na základě prohlášení zřizovatele fideikomisu, kterým byl z rodového majetku učiněn majetek, který se v zásadě nemůže dostat mimo rodinu (slovy zákona byl z majetku učiněn „*nezcizitelný statek rodiny*“).³¹⁰ Rodinný fideikomis využívala především šlechta.³¹¹

Fideikomisární substitute (svěrenské nástupnictví, resp. slovy o. z. o. svěrenské náhradnictví) je právním nástrojem, který umožňuje zůstaviteli určit, aby pozůstalostní jmění připadlo po původním dědici ještě další osobě, která je také dědicem zůstavitele – jde tedy o vytvoření jakési řady dědiců. Tento institut je neoddelitelně spjatý s vedlejšími závětními doložkami v užším smyslu,³¹² především pak s podmínkami a doloženými časy. Mohlo vzniknout podobně jako podle současného o. z. buďto na základě výslovného zřízení, nebo nepřímým, že zůstavitel zakázal dědici, aby o zanechaném jmění pořídil, popř. ustanovil svému dědici dědice, eventuálně mu přikázal povolát určitou osobu za dědice či povolal za dědice osobu, která v okamžiku dědického nápadu ještě nebyla ani počata.³¹³

Podle o. z. o. mohl zůstavitel utvořit relativně dlouhou řadu svěrenských nástupců – musel jen dostat požadavku, aby postupně nastupující dědici byli jeho současníky.³¹⁴ Pokud měl být svěrenským nástupcem nesoučasník, mohla řada postupně povolaných dědiců sahát: (i) v případě movitých věcech až do druhého stupně; a (ii) v případě nemovitých věcí do prvního stupně³¹⁵ – v řešení této otázky se tedy tehdejší úprava od té současné zčásti lišila. Podobně jako podle platné právní úpravy, svěrenský nástupce dle o. z. o. nebyl ve vztahu k pozůstalosti zůstavitele dědicem předního dědice, nýbrž byl přímo dědicem a právním nástupcem zůstavitele.³¹⁶ Z toho důvodu musel svěrenský nástupce přežít smrt zůstavitele a být také relativně způsobilý dědit ve vztahu k zůstaviteli.

Princip ležící pozůstalosti, který je jednou z hlavních odlišností mezi o. z. o. a naším současným dědickým právem, vyžadoval po následném dědici, aby poté,

³⁰⁹ Srov. SALÁK, P. K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu. *Právní rozhledy*. 2014, č. 12, s. 434–435.

³¹⁰ Srov. např. NEVŠÍMAL, A. V. *Obecný zákonník občanský mocnářství rakouského. Ku potřebě právníkův a každého občana vůbec vysvětlen a potřebnými formuláři opatřen: přidány důležitější výnosy a rozhodnutí nejvyšších soudcův, jakož i příslušné zákony až na dobu nejnovější*. Praha: M. Knapp, 1903, s. 340 a násl.

³¹¹ Srov. např. SVOBODA, J. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 101, k § 1512, marg. č. 2.

³¹² Srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 175.

³¹³ Srov. § 609 a 610 o. z. o.

³¹⁴ Srov. § 611 o. z. o.

³¹⁵ Srov. § 612 o. z. o.

³¹⁶ Srov. např. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované jako č. Gl. U. N.F. 5520.

co nastal *casus substitutionis* (tj. splnění podmínky nebo uplynutí času stanoveného zůstavitelem),³¹⁷ podal dědickou přihlášku. Následný dědic nabýval pozůstalost až okamžikem, kdy mu byla soudem odevzdána.³¹⁸ Přední dědic měl obecně právo dědictví (substituční jmění) užívat a brát z něj užítky,³¹⁹ ledaže se jednalo o svěřenské nástupnictví ohledně zbytku (ke zbytku), kde byl okruh jeho oprávnění širší. Jeho vlastnické právo však bylo v obecném zákonném režimu omezeno; nemohl například zatěžovat věci z pozůstalosti nebo je zcizovat bez souhlasu následného dědice. Podobně jako podle současné úpravy však o. z. o. připouštěl i to, aby zůstavitel povolil přednímu dědici volně nakládat se substitučním jměním – pak se hovořilo o svěřenském náhradnictví ke zbytku (*fideicommissum eius, quod supererit*).³²⁰

I obecné náhradnictví upravoval o. z. o. velmi podobně jako současný o. z. Od náhradnictví svěřenského se to obecné – obdobně jako dnes – lišilo v tom, že u obecného náhradnictví náhradník vstupoval na místo původního dědice pouze tehdy, pokud tento dědictví nenabyl.³²¹ Naproti tomu u svěřenského náhradnictví se přední dědic dědictví ujal, ale byl omezen doložením času či podmínkou, po jejímž splnění dědictví přecházelo na následného dědice.³²²

2.3 Vládní návrh z 30. let 20. století

V předchozí kapitole byl vysloven závěr, že současná právní úprava vedlejších doložek v závěti v užším smyslu a souvisejících institutů vykazuje řadu podobností s úpravou v o. z. o. Zřejmě ještě větší podobnost lze spatřovat mezi současnou právní úpravou a úpravou v návrhu revize o. z. o. z roku 1937.³²³ Tato inspirace je zřejmá zejména z verze návrhu současného o. z. z roku 2005. Bližší dnešnímu pojetí byl např. návrh ohledně časové limitace svěřenského nástupnictví – podobně jako dle současné úpravy mělo i podle vládního návrhu svěřenské nástupnictví zanikat v okamžiku, kdy pozůstalostní jmění nabyl první svěřenský nástupce, který nebyl

³¹⁷ I za doby účinnosti o. z. o. byla nejčastějším substitučním případem smrt předního dědice – srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 175.

³¹⁸ Srov. MIKEŠ, J. O fideikomisární substituci (Výklad problematiky). *Ad Notam*, 2005, č. 3, s. 93.

³¹⁹ Srov. § 613 o. z. o. ve spojení s § 511 až 520 o. z. o.

³²⁰ Srov. např. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 187.

³²¹ Srov. § 604 o. z. o.

³²² Srov. § 608 o. z. o.; a dále SALÁK, P. K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu. *Právní rozhledy*, 2014, č. 12, s. 436.

³²³ Srov. DADUOVÁ, M., HORÁK, O. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*, 2016, č. 1, s. 11, podle nichž je úprava posledních pořízení (kam se ovšem řadí i dědická smlouva, jejíž úprava je do značné míry převzatá ze Švýcarska, a dále privilegovaných závětí, kde je patrná zejména německá inspirace) shodná s vládním návrhem cca ze 74 %. U náhradnictví a svěřenského nástupnictví činí shoda dokonce 94 %.

současníkem zůstavitele.³²⁴ Zároveň bylo opuštěno rozlišování maximální doby trvání svěřenského nástupnictví pro věci movité a nemovité, neboť takové rozlišování „*hřeší proti všeobecné poslušnosti a dělení dědictví dle podílů*“.³²⁵

Ustanovení o vedlejších doložkách v závěti byla obsažena v § 511 až 530 vládního návrhu. Meziválečné rekodifikační práce vycházely z vysokého respektu k o. z. o. a měly vést pouze k jeho opatrné revizi.³²⁶ To se projevilo i v ustanoveních o vedlejších závětních doložkách, neboť ustanovení o nich ve vládním návrhu více méně odpovídala příslušným ustanovením o. z. o.

Změny podstatnějšího charakteru spatřují pouze u institutu vykonavatele závěti. Vládní návrh totiž upravoval problematiku vykonavatele závěti o něco konkrétněji,³²⁷ neboť oproti o. z. o. obsahoval ustanovení označené jako § 635: „*Uřčil-li zůstavitel, kdo má provéstí porřízení pro případ smrti (vykonavatele poslední vůle) a on vznesený úkol na se vezme, má vykonavatel povinnost pečovati o náležitě splnění poslední vůle a má k tomu účelu všechna práva, kterých ke splnění přijatých úkolů je potřeby.*“ Vládní návrh zároveň výslovně uváděl, že vykonavatel závěti může být jmenován správcem pozůstalosti (resp. opatrovníkem pozůstalosti či opatrovníkem k provedení nároků pozůstalostních).

2.4 Občanský zákoník z roku 1950

Historický vývoj dědického práva u nás přirozeně odrážel i širší společensko-politické souvislosti. Úprava dědického práva byla podřízena jak hospodářským, tak ideologickým požadavkům doby. To se projevilo zejména v obou socialistických zákonících.

První z nich, občanský zákoník z roku 1950, úpravu dědického práva podstatnou měrou redukoval. Tato cesta se později ukázala jako slepá a současná právní úprava ji naštěstí opouští. Ve vztahu k oběma socialistickým zákoníkům je tedy současná úprava diskontinuitní, a lze proto říci, že s prameny z dob socialismu v podstatě nemá smysl při analýze současné úpravy pracovat.

Kodex z roku 1950 kladl důraz na rodinné vazby jako na základní princip dědické poslušnosti, což odpovídalo ideologii posilování rodinných struktur jako základny rozvoje národa.³²⁸ Omezení principu testovací volnosti se projevilo mimo

³²⁴ Srov. § 458 a § 459 vládního návrhu zákona z roku 1937.

³²⁵ Srov. SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*, s. 33–34.

³²⁶ Srov. *Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva*. Praha: Vláda republiky Československé, 1936, Část I., s. 236.

³²⁷ Uvažovalo se však i o tom, že úprava vykonavatele závěti bude ještě podrobnější, a to po vzoru německého nebo švýcarského práva – srov. DADUOVÁ, M., HORÁK, O. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*, s. 10.

³²⁸ Podle důvodové zprávy k zákoníku z roku 1950 měla zásadní neplatnost vedlejších doložek v závěti za cíl zabránit omezování dědice ve volném nakládání se zůstavěným majetkem na úkor co

jiné v podstatné limitaci přípustnosti podmínek, jakož i doložení času a příkazů v závěti.³²⁹ Možnost vázat nabytí dědictví na podmínku, příkaz či doložení času byla v podstatě znemožněna, neboť § 550 občanského zákoníku z roku 1950 počítal s neplatností takových doložek.³³⁰ Nepřípustné bylo taktéž povolání správce pozůstalosti či vykonavatele závěti³³¹ (vykonavatel závěti by ani přílišnou roli nehrál, neboť význam tohoto institutu stojí a padá s přípustností vedlejších závětních doložek v užším smyslu).

Kodex naopak připouštěl alespoň závětní zřízení práva odpovídajícího věcnému břemenu.³³² Připuštěn byl také odkaz³³³ a dále např. zopakování „podmínky“, která plyne ze zákona (např. povolání počatého dítěte za dědice pod podmínkou, že se toto dítě narodí živé).³³⁴

Také fideikomisární substituce byla nově prohlášena za nepřípustnou.³³⁵ Nicméně zákon alespoň zachovával platnost těch pasáží v závětech obsahujících fideikomisární substituci, které byly pořízeny před rokem 1951, a to zároveň za předpokladu, že zůstavitel, který fideikomisární substituci zřídil, zemřel před rokem 1951.³³⁶ Naopak obecné náhradnictví zákoníku z roku 1950 připouštěl.³³⁷

2.5 Občanský zákoník z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1964 („OZ64“) byl přijat jako součást snahy o sjednocení právního řádu se socialistickou ideologií, což se projevilo také v oblasti dědického práva. Dědění bylo upraveno ve značně omezeném rozsahu. Tento zákoník se velmi

nejefektivnějšího hospodářského využití. (NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ REPUBLIKY ČESKO-SLOVENSKÉ. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku*. 1950. [online]. [cit. dne 25-12-2024]. Dostupné z: https://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm). Tamtéž se uvádí, že dědické právo „v kapitalistickém řádu [...] rozšiřuje dispoziční svobodu soukromého vlastníka i za hranice jeho fyzického života. Vlastník mohl různými podmínkami a příkazy, připojenými k závěti, omezovat své právní nástupce.“

³²⁹ Srov. např. PETRŽELKA, K. In: KNAPP, V., ŠKUNDIN, Z. I., PETRŽELKA, K. *K otázkám nového občanského práva*. Praha: Orbis, 1950, s. 68.

³³⁰ Srov. HOLUB, R. *Komentář k občanskému zákoníku: právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 175, který výslovně uvádí, že šlo o neplatnost absolutní. Tamtéž se uvádí, že neplatné bylo vždy pouze dotčené vedlejší ustanovení, což znamená, že povolání dědic se vždy stával dědicem, třebaže k jeho povolání došlo např. s odkládací podmínkou.

³³¹ Tamtéž, s. 177.

³³² Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 10. 6. 1953, sp. zn. 15 Co 269/53; či KNAPP, V. *Učebnice občanského a rodinného práva, díl čtvrtý: právo dědické*. Praha: Orbis, 1954, s. 44.

³³³ Srov. § 537 zákoníku z roku 1950.

³³⁴ Srov. HOLUB, R. *Komentář k občanskému zákoníku: právo dědické*, s. 176, který uvádí i další „výjimky“ z nepřípustnosti vedlejších závětních doložek (tyto výjimky vesměs představují odkaz, nebo obecné náhradnictví).

³³⁵ Srov. § 550 zákoníku z roku 1950, podle něhož je neplatné „ustanovení závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově.“

³³⁶ HOLUB, R. *Komentář k občanskému zákoníku: právo dědické*, s. 177.

³³⁷ Srov. § 539 zákoníku z roku 1950.

podstatně odklonil od detailnějších úprav starších kodifikací, jako byl zejména o. z. o. OZ64 kladl podobně jako kodex z roku 1950 důraz na instatátní poslušnost, kterou upřednostňoval před testamentárním děděním. Tento přístup byl v kontrastu s právními řády demokratických zemí, kde už na počátku 20. století (resp. ještě dříve) hrála prim autonomie zůstavitelovy vůle.³³⁸ OZ64 obsahoval např. ustanovení, podle něhož dědický podíl, který nenabyl závětní dědic, automaticky přecházel na dědice ze zákona, čímž došlo k vyloučení možnosti přírůstku (akrescence) závětních dědických podílů.³³⁹

K vedlejším závětním doložkám se OZ64 stavěl velmi restriktivně. Konkrétně ustanovení § 478 OZ64 stanovilo, že podmínky připojené k závěti nemají právní následky. Při výkladu zákona se šlo ještě dále, neboť bylo dovozováno, že bez právních následků jsou nejen podmínky, ale i příkazy a doložení času, na něž by zůstavitel vázal nabytí dědictví.³⁴⁰ Někteří autoři z uvedeného ustanovení dovozovali např. i to, že závěti nebylo možné zřídit předkupní právo.³⁴¹ Tento extenzivní výklad se opíral o stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR, podle něhož: „*Ustanovenie § 478 O. z. o tom, že akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky, nebráni tzv. všeobecnému náhradníctvu. Podmienkami v zmysle ustanovenia § 478 O. z. treba rozumieť iba obmedzenia, príkazy a zákazy, ktoré podľa vôle závetu majú obmedziť dedičov vo voľnej dispozícii s jeho majetkom. Pri ustanovení náhradného dediča však tomu tak nie je.*“³⁴²

Výklad představený v předchozím odstavci krizitoval Bednář, který hájil názor, že by příkazy i doložení času v závěti měly být přípustné, a to v duchu zásady legální licence.³⁴³

³³⁸ Srov. TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, s. 19 a násl.

³³⁹ Srov. MIKEŠ, J. *Dědické právo*. Praha: Panorama, 1981, s. 36–37.

³⁴⁰ Srov. např. MUZIKÁŘ, L. In: ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Svazek I*. Praha: Linde, 2008, k § 478, s. 1283; či KOVÁŘ, O. In: FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, k § 478: „*I přes použití výrazu ‚podmínky‘ zákon v tomto ustanovení odírá právní následky především příkazu pořizovatele omezujícímu dědice v dispozicích s pozůstalostí. Příkaz je nahodilou (vedlejší) složkou právního úkonu.*“

³⁴¹ Srov. JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J. Nad předkupním právem. *Právní rozhledy*, 1994, č. 5: „*Za současného platného právního stavu nelze zatím připustit výklad, podle kterého by bylo možno předkupní právo zřídit i závěti. Takovýto způsob zřízení předkupního práva by bylo třeba považovat za podmínku, která by neměla žádné právní následky (§ 478 OZ64).*“

³⁴² Srov. POKORNÝ, M. [ed.] *Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezidia Nejvyššího soudu 1965–1967*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1974, s. 551, 552.

³⁴³ Srov. BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 86; či DRACHOVSKÝ, O. *Rozhovor: Václav Bednář – O občanském zákoníku, vč. historek z „natačení“ – část II*. Právní prostor.cz. [online]. [cit. dne 17. 11. 24]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/o-rozhovor-vaclav-bednar-o-obcanskem-zakoniku-vc-historek-z-nataceni-cast-ii>: „*Šlo např. o výklad § 478 předchozího občanského zákoníku. Zde se z právní úpravy, která zapovídala jakékoli podmínky připojené k závěti, dovozovalo, že se nepřihlíží ani k příkazům či doložením času, protože je to to samé jako podmínka. Jestliže tradičně rozlišujeme mezi podmínkami a doložením času, přijde mi takový výklad rozporný s tím, na jakých principech stojí soukromé*

Nepřípustné bylo také svěřenské nástupnictví. OZ64 navíc dokonce retroaktivně stanovil, že „*dnem 1. dubna 1964 zanikají všechna omezení vyplývající ze svěřenského náhradnictví*“.³⁴⁴

Naopak jako přípustné bylo opět vyhodnoceno např. závětní zřízení práva odpovídajícího věcnému břemenu.³⁴⁵ Podobně bylo připuštěno i povolání náhradního dědice (vulgární substitute).³⁴⁶ Na konci účinnosti OZ64 připustil Nejvyšší soud i „*příkaz k výplatě peněz*“.³⁴⁷

Změna politického režimu vedla k postupné transformaci právního řádu směrem k demokratickému uspořádání a k evropským standardům. Klíčovou novelizaci OZ64 přinesl zákon č. 509/1991 Sb., který znamenal i několik změn v oblasti dědického práva. Vedlejších závětních doložek se však tato novela nedotkla. V zásadě jedinou novelou OZ64, která přinesla určité změny pro oblast vedlejších závětních doložek, tak byl zákon č. 554/2004 Sb., který zavedl institut správce dědictví.³⁴⁸

2.6 Vývoj v rámci příprav současného občanského zákoníku

Úprava vedlejších doložek v závěti a souvisejících institutů prošla v rámci jednotlivých verzí návrhu současného občanského zákoníku určitým vývojem. Ke změnám došlo především ve schváleném znění zákona, tj. mezi lety 2007 a 2012. Základní struktura a principy právní úpravy zůstaly od roku 2005 zachovány, došlo však k několika formulačním zpřesněním a nakonec také k obsahovým úpravám, které stojí za zmínku.

Mezi lety 2005 a 2007 k podstatnějším změnám nedošlo; obecně lze říci, že došlo spíše k formulačním než ke koncepčním změnám, a to s výjimkou svěřenského nástupnictví, které se objevilo teprve ve verzi návrhu z roku 2007.

právo. Tím spíše, když Nejvyšší soud na druhé straně konstatoval, že povolání náhradního dědice nevedí, ačkoliv se také jedná o podmínku v závěti.“

³⁴⁴ Srov. § 859 odst. 2 OZ64.

³⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91: „*Zřízení věcného břemena na základě závěti nelze považovat za podmínku ve smyslu ust. § 478 OZ64; jde o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídající věcnému břemenu, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic.*“

³⁴⁶ Srov. FIALA, R., MIKEŠ, J. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1458, kteří zmiňují i přípustnost příkazu k započtení ve smyslu § 484 OZ64, jenž však vedlejší doložkou není. Shodně také MIKEŠ, J. In: JEHLÍČKA, O., ŠVESTKA, J. *Občanský zákoník. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 397.

³⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2013, sn. zn. 21 Cdo 2214/2012.

³⁴⁸ Srov. zejména § 480d OZ64.

2.6.1 Vývoj úpravy vedlejších doložek v užším smyslu během rekodifikačních prací

Ve finálním znění o. z. se objevuje několik ustanovení, která předchází verze návrhu zákona neznaly. Publikovaný zákonný text oproti pracovním verzím obsahuje obecné ustanovení o nepřihlížení k nesrozumitelným a obtěžujícím vedlejším doložkám (§ 1551 o. z.), což je spíše systematická než věcná změna, neboť předchozí verze obsahovaly podobné pravidlo také, avšak rozptýleně u jednotlivých typů doložek. Finální znění také explicitně uvádí, že se nepřihlíží k doložkám odporujícím veřejnému pořádku, kdežto předchozí verze namísto toho zmiňovaly doložky nemravné – ani tato změna však není věcného charakteru, neboť dobré mravy i veřejný pořádek byly a jsou korektivem, který se použije na právní jednání obecně.³⁴⁹

Významnou změnou mezi léty 2007 a 2012 prošla pravidla o příkazu, neboť finální znění o. z. oproti předchozím verzím nově obsahuje ustanovení o jejich vymáhání a osobách nadaných aktivní legitimací k tomuto účelu. Publikovaný text o. z. zároveň oproti původním verzím připustil, aby závěť obsahovala zákaz zcizení a zatížení, což předchází verze zakazovaly.³⁵⁰ Úprava příkazu ve finálním textu také navíc výslovně upravuje právní režim příkazů ve prospěch více osob.

Významnou změnou prošla také úprava osudu podmínky uložené dědici či odkazovníku v případě, že dědic či odkazovník dědictví nebo odkaz nenabydou a na jejich místo nastupuje náhradník. Obě původní verze návrhu počítaly s tím, že se podmínka uložená dědici nebo odkazovníku na náhradníka nevztahuje, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.³⁵¹ Ve schváleném a publikovaném znění o. z. však toto pravidlo není. Použije se tedy obecné pravidlo § 1509 o. z., z něhož plyne závěr, který je vůči původním verzím návrhu opačný. Podle zmíněného ustanovení totiž platí, že omezení uložená dědici postihují také náhradníka, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli, popř. to plyne z povahy věci.

Za pozornost stojí také vypuštění pravidla, podle něhož se vedlejší doložka v pochybnostech pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.³⁵² Toto pravidlo se v konečném znění o. z. neobjevuje, a je proto otázkou, jestli přesto můžeme dovodit, že platí. Důvodová zpráva se k tomu nijak nevyjadřuje, a proto nemůžeme říci, že bychom zde měli jednoznačnou vůli historického zákonodárce směřující buďto k tomu, aby

³⁴⁹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 496, k § 1551, marg. č. 48, podle něhož je na doložky rozporné s dobrými mravy potřeba analogicky aplikovat § 1551 odst. 1 o. z., a to mj. proto, že o. z. s veřejným pořádkem a dobrými mravy zásadně zachází rovnocestně.

³⁵⁰ Srov. § 1312 odst. 2 verze návrhu z roku 2005, a dále § 1355 odst. 2 verze návrhu z roku 2007: „*Na příkaz bránící věc z pozůstalosti zcizit nebo zatížit ji se hledí, jako by k závěti nebyl připojen.*“ Verze návrhu z roku 2005 je dostupná zde: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf [cit. 30-11-24]. Verze návrhu z roku 2007 je dostupná zde: https://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf [cit. 30-11-24].

³⁵¹ To bylo obsaženo v § 1303 verze návrhu z roku 2005, resp. v § 1346 verze návrhu z roku 2007.

³⁵² Srov. § 1314 verze návrhu z roku 2005, a dále § 1357 verze návrhu z roku 2007: „*V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.*“

uvedené pravidlo neplatilo, nebo dokonce k tomu, aby platilo pravidlo opačné. Proto dovozují, že je i nadále možné, abychom se v pochybnostech přiklonili k posouzení dané doložky spíše jako příkazu, a to i přes absenci výslovného zákonného pravidla³⁵³ – blíže srov. v části 1.2.4. této publikace.

K vývoji došlo také v návrhu úpravy zakázaných doložek souvisejících s uzavřením manželství, resp. setrvání v něm. Publikovaný text totiž oproti předchozím zněním navíc zapovídá: (i) doložku, která ukládá dědici, aby uzavřel manželství,³⁵⁴ a dále (ii) doložku, která ukládá dědici, aby v manželství setrval anebo aby manželství zrušil.³⁵⁵ Za zmínku stojí také pravidlo vylučující aplikaci zákonného pravidla, podle něhož je potřeba splnění podmínky opakovat i po zůstavitelově smrti, je-li takové opakování možné, a to v případě, že se prokáže jiná zůstavitelova vůle.³⁵⁶

2.6.2 Vývoj úpravy povolání správce pozůstalosti během rekodifikačních prací

V úpravě správce pozůstalosti a jeho povolání přináší finální verze o. z. požadavek formy veřejné listiny pro povolání správce a podrobněji upravuje vztahy mezi správcem a vykonavatelem závěti. Nově je také upravena možnost odvolání správce soudem. Přibylo taktéž ustanovení, že projev vůle, kterým byl správce pozůstalosti povolán, lze zrušit stejným způsobem, jakým se zrušuje závěť.

2.6.3 Vývoj úpravy vykonavatele závěti během rekodifikačních prací

Návrh úpravy vykonavatele závěti doznal nejpodstatnější změny mezi léty 2005 a 2007. V novější z uvedených verzí byla vypuštěna část týkající se dohledu nad nakládáním s tělem zůstavitele a zařízením pohřbu.³⁵⁷ To však spíše nelze hodnotit

³⁵³ Takový přístup je podle mého přípustný a nenaráží na hranice *lex lata*, neboť nejde o dotváření práva.

³⁵⁴ V původních verzích (i v návrhu z roku 1937) byla výslovně zapovězena jen doložka směřující k uzavření manželství.

³⁵⁵ Srov. § 1306 verze návrhu z roku 2005 (a § 1349 verze návrhu revize o. z. o. z roku 2007): „*Na podmínku, aby dědic nebo odkazovník neuzavíral manželství se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Zůstavitel však může zanechat někomu požívací právo nebo důchod na dobu, než uzavře manželství.*“

A dále § 1552 o. z.: „*Nepřihlíží se k vedlejší doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Zůstavitel však může zříditi někomu právo na dobu, než uzavře manželství.*“

³⁵⁶ Srov. § 1561 o. z. *in fine*, kde zákon na rozdíl od předchozích verzí obsahuje slova: „*není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.*“

³⁵⁷ Viz § 1297 odst. 2 návrhu z roku 2005: „*Vykonavatel závěti rovněž dohlédne, zda s tělem zůstavitele bylo naloženo podle zůstavitelova přání a zůstavitel jej může pověřit i zařízením svého pohřbu a opatřením pohřebišť.*“

jako posun v chápání role vykonavatele závěti směrem k převážně majetkovým záležitostem – jde totiž o důsledek zobecnění právní úpravy, a sice konkrétně důsledkem nové části věty „*a vůbec dbát o splnění zůstavitelových pokynů*“ (tato část věty se nachází v § 1554 odst. 1 o. z. *in fine*).

Do výsledného textu byla ještě doplněna pasáž o právu vykonavatele závěti z funkce kdykoli odstoupit a o tom, že odstoupení je účinné, dojde-li soudu. Došlo také k výslednému zakotvení povinnosti péče řádného hospodáře jako standardu, kterým má být činnost vykonavatele poměřována.³⁵⁸

2.6.4 Vývoj úpravy svěřenského nástupnictví během rekodifikačních prací

Na počátku prací se se znovuzavedením svěřenského nástupnictví nepočítalo. Přesněji řečeno, při projednávání věcného závěru na Ministerstvu spravedlnosti byl prvotní návrh na jeho začlenění do zákona dokonce zamítnut.³⁵⁹ Ani v návrhu z roku 2005 se proto svěřenské nástupnictví neobjevuje.³⁶⁰ V návrhu z roku 2007 však již svěřenské nástupnictví najdeme, a to v podobě, která víceméně přetrvala až dodnes (pouze se stylistickými změnami).³⁶¹ Patrně nejvýznamnější změnou, k níž došlo mezi lety 2007 a 2012, bylo doplnění maximální doby trvání svěřenského nástupnictví (100 let v § 1515 odst. 2 o. z.). Došlo také k vypuštění pravidla, podle něhož „*zákaz zcizit určitý předmět nevylučuje právo o něm pořádit*“³⁶² – toto pravidlo však podle mého v případě pochybností o skutečné zůstavitelově vůli platí i nadále.³⁶³

2.6.5 Hodnocení vývoje právní úpravy během rekodifikačních prací

Den 1. 1. 2014 se nesmazatelně vryl do dějin české civilistiky. Nebýt tohoto dne, neměl bych na následujících stranách o čem psát, neb tento den znamenal rovněž opětovné připuštění institutu vedlejších závětních doložek (i souvisejícího institutu svěřenského nástupnictví). Vedlejší závětní doložky byly systematicky zařazeny

³⁵⁸ Viz druhou větu § 1553 odst. 2 o. z.

³⁵⁹ Srov. ELIÁŠ, K. *Základní pojety návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, s. 102.

³⁶⁰ Srov. verze návrhu zákona z roku 2005, s. 489: „*Osnova zamýšlí upravit jen náhradnictví obecné. Svěřenské náhradnictví (fideikomisární substitute) se zavést nezamýšlí.*“

³⁶¹ Srov. § 1303 a násl. verze návrhu zákona z roku 2007.

³⁶² Srov. § 1304 odst. 2 verze návrhu zákona z roku 2007.

³⁶³ I bez výslovné úpravy ho totiž dovozovala judikatura i literatura za účinnosti o. z. o. – srov. např. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 3630, a dále ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 182.

do samostatného pododdílu v rámci právní úpravy závěti, konkrétně do § 1551 až 1574. Vedlejších závětních doložek se však bezprostředně dotýká i celá řada dalších ustanovení, a to zejména § 1520 až 1524 o svěřenském nástupnictví, a dále ustanovení § 1644 o tom, že povinný díl má zásadně zůstat nezatížen. S instituty správce pozůstalosti a vykonavatele závěti pak velmi úzce souvisí úprava správy cizího majetku a s vykonavatelem závěti také některá pravidla o nadacích a nadačních fondech.³⁶⁴ Na vedlejší závětní doložky dopadají také ustanovení obecné části civilního kodexu, především pravidla o právních jednáních. Významné je také přechodné ustanovení obsažené v § 3070 o. z., díky kterému lze jako platné posoudit i vedlejší doložky v závětech pořízených před nabytím účinnosti o. z., a to za předpokladu, že zůstavitel zemře 1. 1. 2014 a později.

Na závěr této kapitoly lze shrnout, že úpravu v o. z. můžeme hodnotit jako zlepšení oproti úpravám v obou socialistických zákonících. Souhlasím s tím, že přístup dávající větší volnost zůstaviteli je správnější, neboť tento přístup nabádá lidi „*k produktivní činnosti, ke spořivosti, podporuje starostlivost o rodinu [...] a vede [...] k pořádanému životu, kdežto opačné upravení svádělo by k lehkomyšlnosti a neracionální konzumpci všech statků.*“³⁶⁵ Tento opačný přístup by ve výsledku vedl k tomu, že by „*místo všeobecného blahobytu panovala [...] všeobecná chudoba.*“³⁶⁶

2.6.6 Přehled rozhodných ustanovení, která v průběhu rekodifikačních prací prošla vývojem

Následující tabulka obsahuje přehled rozhodných ustanovení, která mezi léty 2005 a 2012 prodělala podstatnější vývoj a která stojí za zmínku. Tabulka s kompletním přehledem vývoje tvoří přílohu této publikace.

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	§ 1304 (2)	–
–	<i>Zákaz zcizit určitý předmět nevylučuje právo o něm pořídit.</i>	–
–	–	§ 1515 (2)

³⁶⁴ Srov. zejména § 310 až 312, § 330, a dále § 396 odst. 2 o. z.

³⁶⁵ TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*, s. 15–16. Toto dílo cituje i důvodová zpráva k ustanovením § 1551 a § 1552 o. z. (MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, s. 388. [online]: „[J]eví se jako nejvyšší účelné dát zůstaviteli možnost, aby dal pokyny, jak uspořádat majetkové poměry vzešlé z jeho celoživotní činnosti pro dobu po jeho smrti.“)

³⁶⁶ TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*, s. 16 (a citace obsažené tamtéž v pozn. pod čarou č. 8).

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
-	-	Svěřenské nástupnictví zanikne nejpozději uplynutím sta let od smrti zůstavitele, a to i když nařídil delší dobu. Má-li však svěřenský nástupce nabyt dědictví nejpozději při smrti dědice žijícího v době zůstavitelovy smrti, zanikne svěřenské nástupnictví teprve, až první ze svěřenských nástupců nabude dědictví po tomto dědici.
-	§ 1311 (1) <i>Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, je vlastnické právo dědice k tomu, co děděním nabyt, omezeno na práva a povinnosti poživitele. To platí i o tom, co dědic nabyt náhradou za zničení, poškození nebo odnětí věci z dědictví.</i>	§ 1521 <i>Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, je vlastnické právo dědice k tomu, co nabyt děděním, jakož i k tomu, co nabyt náhradou za zničení, poškození nebo odnětí věci z dědictví, omezeno na práva a povinnosti poživitele. To neplatí, je-li věc z dědictví zcizena nebo zatížena za účelem úhrady zůstavitelových dluhů.</i>
§ 1296 (2)	§ 1339 (2)	§ 1553 (2)
<i>Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel v závěti ustaven, vyrozumí ho o tom.</i>	<i>Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel v závěti ustaven, vyrozumí ho o tom.</i>	<i>Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel závěti povolán, vyrozumí ho o tom. Vykonavatel závěti může z funkce kdykoli odstoupit; odstoupení je účinné, dojde-li soudu.</i>
§ 1297 (1)	§ 1340 (1)	§ 1554 (1)
<i>Vykonavatel závěti, přijme-li svou funkci, pečuje o řádné splnění poslední vůle zůstavitele a působí na odstranění neshod mezi dědici. Může též namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka.</i>	<i>Vykonavatel závěti, přijme-li svou funkci, pečuje o řádné splnění poslední vůle zůstavitele a působí na odstranění neshod mezi dědici. Může též namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka.</i>	<i>Vykonavatel závěti dbá o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře. Náleží mu všechna práva potřebná k splnění jeho úkolů, včetně práva před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka a vůbec dbát o splnění zůstavitelových pokynů.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1297 (2)	–	–
<i>Vykonavatel závěti rovněž dohlédne, zda s tělem zůstavitele bylo naloženo podle zůstavitelova přání a zůstavitel jej může pověřit i zařízením svého pohřbu a opatřením pohřebiště.</i>	–	–
§ 1299 (1)	§ 1342 (1)	§ 1556 (1)
<i>Zůstavitel může závěti ustavit správce pozůstalosti nebo některé její části (dále „správce pozůstalosti“) a určit, jaké má povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.</i>	<i>Zůstavitel může závěti ustavit správce pozůstalosti nebo některé její části (dále „správce pozůstalosti“) a určit, jaké má povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.</i>	<i>Zůstavitel může povolat správce pozůstalosti nebo některé její části (dále jen „správce pozůstalosti“) a případně určit, jaké má povinnosti a zda i jak bude odměňován. Povolání správce pozůstalosti vyžaduje formu veřejné listiny.</i>
–	–	§ 1556 (2)
–	–	<i>Projev vůle, kterým byl správce pozůstalosti povolán, lze zrušit stejným způsobem, jakým se zrušuje závěť.</i>
§ 1301	§ 1344	první věta § 1554 odst. 2
<i>Není-li správce pozůstalosti ustaven, platí, že správou pozůstalosti zůstavitel pověřil vykonavatele závěti.</i>	<i>Není-li správce pozůstalosti ustaven, platí, že správou pozůstalosti zůstavitel pověřil vykonavatele závěti.</i>	<i>Nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti, náleží vykonavateli závěti také správa pozůstalosti, dokud soud nerozhodne o jiném opatření.</i>
§ 1302	§ 1345	§ 1561
<i>Směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být po smrti zůstavitele znovu vykonáno, i když se tak již stalo za života zůstavitele.</i>	<i>Směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být po smrti zůstavitele znovu vykonáno, i když se tak již stalo za života zůstavitele.</i>	<i>Směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být znovu vykonáno po smrti zůstavitele, třebaže se tak stalo již za zůstavitelova života, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.</i>
§ 1303	§ 1346	obecný § 1509
<i>Podmínka uložená dědici nebo odkazovníku se nevztahuje na náhradníka, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.</i>	<i>Podmínka uložená dědici nebo odkazovníku se nevztahuje na náhradníka, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.</i>	<i>Omezení uložená dědici postihují také náhradníka, ledaže zůstavitel projevil vůli, že se tato omezení vztahují jediné k osobě dědice, nebo plyne-li to z povahy věci.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1306	§ 1349	§ 1552
<i>Na podmínku, aby dědic nebo odkazovník neuzavíral manželství, se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Zůstavitel však může zanechat někomu poživací právo nebo důchod na dobu, než uzavře manželství.</i>	<i>Na podmínku, aby dědic nebo odkazovník neuzavíral manželství, se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Zůstavitel však může zanechat někomu poživací právo nebo důchod na dobu, než uzavře manželství.</i>	<i>Nepřihlíží se k vedlejší doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Zůstavitel však může zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství.</i>
§ 1305 (1)	§ 1348 (1)	§ 1563 (1)
<i>Na nemravnou, nezákonnou nebo nesrozumitelnou podmínku se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Totéž platí o nemožné podmínce rozvazovací.</i>	<i>Na nemravnou, nezákonnou nebo nesrozumitelnou podmínku se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Totéž platí o nemožné podmínce rozvazovací.</i>	<i>Uděluje-li se někomu právo s nemožnou rozvazovací podmínkou, nepřihlíží se k ní.</i>
§ 1312 (2)	§ 1355 (2)	§ 1569 (2)
<i>Na příkaz bránící věc z pozůstalosti zcizit nebo zatížit ji se hledí, jako by k závěti nebyl připojen.</i>	<i>Na příkaz bránící věc z pozůstalosti zcizit nebo zatížit ji se hledí, jako by k závěti nebyl připojen.</i>	<i>Zákaz zcizení nebo zatížení zavazuje obtíženého, jen je-li nařízen na určitou přiměřenou dobu a odůvodněn vážným zájmem hodným právní ochrany, jinak může soud na návrh obtíženého rozhodnout, že se k zákazu nepřihlíží. Byl-li zákaz zapsán do veřejného seznamu, může obtížený požadovat, aby soud zákaz zrušil; soud návrhu nevyhoví, neprokáže-li se, že zájem na zrušení zákazu zřejmě převyšuje zájem na jeho zachování.</i>
–	–	§ 1570 (2)
–	–	<i>Směřuje-li příkaz k veřejnému prospěchu, může splnění příkazu vymáhat i příslušný orgán veřejné moci.</i>
§ 1314	§ 1357	–
<i>V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.</i>	<i>V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.</i>	–
–	–	§ 1571

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	–	<i>Právo vymáhat splnění příkazu má kromě osoby, již je příkaz k prospěchu, také vykonavatel závěti nebo jiná osoba k tomu v závěti povolána.</i>
–	–	§ 1572 (1)
–	–	<i>Směřuje-li příkaz k prospěchu více osob bez bližšího určení, splní obtížená osoba příkaz vůči právnické osobě oprávněné chránit zájmy těchto osob. Je-li takových právnických osob více a není-li zřejmá jiná zůstavitelova vůle, má volbu osoba obtížená příkazem; neprovede-li ji bez zbytečného odkladu, určí oprávněnou osobu soud na návrh toho, kdo na tom má právní zájem.</i>
–	–	§ 1572 (2)
–	–	<i>Směřuje-li příkaz k veřejnému prospěchu, může splnění příkazu vymáhat i příslušný orgán veřejné moci.</i>

3. VADNÉ VEDLEJŠÍ ZÁVĚTNÍ DOLOŽKY A JEJICH VLIV NA PLATNOST (ČÁSTI) POSLEDNÍHO POŘÍZENÍ

Autonomie zůstavitelovy vůle (testovací autonomie) je emanací autonomie vlastnické, na které je vybudován celý právní i společenský řád. Tato autonomie stojí v popředí rekonstruovaného dědického práva i v popředí právní úpravy vedlejších závětních doložek.³⁶⁷ To bylo demonstrováno již v první kapitole této publikace, především pak v těch pasážích, které se věnují rozlišování mezi jednotlivými vedlejšími závětními doložkami v užším smyslu navzájem, jakož i rozlišování mezi nimi a souvisejícími instituty (odkazem, přáním bez právní závaznosti atd.).

Testovací autonomie nicméně není bezbřehá. I pro ni existuje několik omezení, která pak mohou mít za následek neplatnost či zdánlivost závětních doložek, či dokonce neplatnost či zdánlivost celého povolání určité osoby za dědice či odkazovníka.

Tato kapitola se zaměřuje především na otázku, jaké vedlejší závětní doložky v užším smyslu jsou vadné a jakým způsobem jednotlivé vady doložek ovlivňují platnost závěti jako celku, platnost povolání dědice či odkazovníka, popř. platnost samotných doložek. Základní následky vadné závětní doložky jsou obecně dvojí: (i) neplatnost, neúčinnost či zdánlivost celého ustanovení závěti, ve kterém se vadná vedlejší doložka nachází – což se pak projevuje v neplatnosti, neúčinnosti či zdánlivosti povolání určité osoby za dědice či odkazovníka; a dále (ii) neplatnost či zdánlivost pouze vadné podmínky – to se pak projevuje v tom, že se obmyšlená osoba stává dědicem či odkazovníkem nepodmíněně. I zde je klíčovým kritériem (hypotetická) vůle zůstavitele, jejímž prizmatem budeme posuzovat otázku následků vadných doložek a která bude ve většině případů rozhodující.

Vedlejší závětní doložky, které nevyhovují požadavkům zákona, označují souhrnně jako vadné vedlejší závětní doložky. V této kapitole nejprve vymezím jednotlivé hlavní kategorie vadných vedlejších závětních doložek a poté se věnuji následkům vadných vedlejších doložek.

³⁶⁷ Srov. SVOBODA, E. *Problém vůle v rakouském právu dědickém*, s. 195, podle něhož je pořizovací svoboda mj. „základnou poslušností dědické“.

3.1 Vymezení jednotlivých kategorií vadných vedlejších závětních doložek

Do kategorie vadných vedlejších závětních doložek spadají především vedlejší doložky, které jsou nemožné, nedovolené, nesrozumitelné, a dále doložky, které nebyly vyjádřeny v náležitě formě. Právní jednání, v němž je vedlejší doložka obsažena, jakož i samotná doložka, pochopitelně musí splňovat i další pojmové znaky a náležitosti právního jednání (např. svoboda vůle; absence omylu atd.).

O tom, jestli je doložka vadná, mohou panovat pochybnosti a začasť bude pro zúčastněné osoby žádoucí zjistit, jestli tomu tak je, či nikoli. Bezvadná doložka totiž podstatně omezuje práva předního dědice, a proto zejména přední dědic může mít zájem na tom zjistit, jestli je opravdu předním dědicem, nebo jestli ve skutečnosti předním dědicem není a je dědicem „klasickým“, a to z důvodu, že vedlejší doložka v zůstavitelově poslední vůli trpí nějakou vadou. Nabízí se proto otázka, jaký nástroj zákon poskytuje zúčastněným osobám k tomu, aby právní stav postavili nájisto. Obecným nástrojem pro tyto případy je určovací žaloba, kterou upravuje § 80 o. s. ř. Z toho plyne, že např. dědic či odkazovník, který si není jistý, jestli musí plnit příkaz uložený zůstavitelem, neboť má za to, že příkaz trpí nějakou vadou, může po soudu požadovat, aby určil, že je jeho dědické právo či právo na odkaz neomezené. Naléhavý právní zájem podle mého zpravidla bude dán.³⁶⁸

3.1.1 Nemožné vedlejší závětní doložky

Nemožné vedlejší doložky v užším smyslu můžeme vymezit jako takové podmínky, (doložení času) či příkazy, které jsou od počátku objektivně³⁶⁹ nesplnitelné, a to nejen po přechodnou dobu.³⁷⁰ Příkladem nemožné vedlejší doložky může být např.: (i) doložka, podle níž se někdo má stát dědicem a zůstat jím až do doby, než dovrší pětistý rok věku; nebo (ii) doložka, podle níž se bratr stane dědicem, „*porazí-li silný dub pouhou rukou*“; popř. (iii) doložka, podle níž dědic získá veškerý zůstavitelův majetek, „*ale pozbuďte jej, jestliže udělá z olova zlato*“.³⁷¹

Shora uvedené učebnicové příklady jsou jednoznačné, ovšem mohou se vyskytnout i situace, které jsou z hlediska posouzení o poznání složitější. Tak například

³⁶⁸ Žalobu na určení neplatnosti vedlejší závětní doložky připustil rakouský Nejvyšší soudní dvůr např. ve svém rozhodnutí ze dne ze dne 14. 5. 1974, sp. zn. 4 Ob 534/74.

³⁶⁹ Nižší standard platí u příkazu, kde hraje roli primárně subjektivní možnost na straně příkazem obtížen osoby, a dále u posuzování otázky, zda je podmínka opakovatelná ve smyslu § 1561 o. z. K tomu srov. níže v této práci.

³⁷⁰ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 529; WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 222, k § 698 ABGB, marg. č. 3, uvádí, že nemožnost musí být trvalé povahy.

³⁷¹ Srov. NEVŠÍMAL, A. V. *Obecný zákoník občanský mocnářství rakouského*, s. 870.

doložka, podle níž má povolána osoba dědit, pokud postaví na pozemku z pozůstalosti bytový dům, což však územní plán nepovoluje. Taková doložka podle mého nemožná být nemusí, neboť postavení bytového domu objektivně možné je a zároveň lze použít i argument, že nemožnost splnit doložku může být pouze dočasná, neboť územní plán se může změnit. Argumentovat můžeme také nezávislostí uplatňování soukromého práva na právu veřejném (§ 1 odst. 1 o. z.). Uvedenou doložku bychom tedy měli posoudit jako platnou, ovšem spíše jako příkaz než jako podmínku, a to proto, že příkaz umožňuje i nepřesné splnění (§ 1570 o. z.) a lze předpokládat, že zůstavitel by spíše chtěl, aby se jeho přání splnila alespoň přibližně než vůbec. Tímto přibližným splněním by mohl být i prodej pozemku a nákup nového, který by výstavbu bytového domu umožnil (za předpokladu, že by takové řešení nebylo v rozporu se zůstavitelovou vůlí). Podobnou situaci řešil rakouský Nejvyšší soudní dvůr ve velmi zajímavém případě – zůstavitelka ve svém posledním pořízení odkázala pozemek o rozsáhlé výměře spolku, kterému zároveň uložila, aby vystavěl dům, ve kterém zřídí zůstavitelčině matce právo doživotního užívání.³⁷² Výstavbu domu na pozemku však neumožňoval územní plán. Nejvyšší soudní dvůr posoudil tuto dispozici jako pododkaz, ovšem u nás by podle mého mohlo jít také o příkaz.³⁷³ Otázku, jestli a jak měla být ona dispozice splněna, soud definitivně nevyřešil, neboť předmětem řízení byla otázka platnosti předmětného pořízení pro případ smrti – pro nás je důležitý mj. závěr, který je podle mého použitelný i u nás, a sice že dispozice byla vyhodnocena jako platná.

Striktně vzato může být nemožná toliko podmínka či příkaz; nemožné doložení času je tak trochu *contradictio in adiecto*. Zákon přesto pro jistotu obsahuje § 1566, podle něhož se klauzule, v níž zůstavitel zřídí právo od doby či do doby, která nemůže nastat, posoudí jako nemožná podmínka, a to s výjimkou případů, v nichž došlo k nepochybnému omylu (typicky k chybě v psaní) – obecně se tedy i v případech „nemožných doložení času“ aplikuje § 1563 o. z., k němuž se blíže vyjadřuji níže. V případě nepochybných omylů o. z. vyžaduje, abychom vyšli z pravděpodobné vůle zůstavitele. Pokud závět' uvádí, že k nabytí dědického práva má dojít 31. června, dospějeme patrně k závěru, že zůstavitel měl na mysli 30. červen,³⁷⁴ ledaže by ze závěti či z jiných důkazů bylo zřejmé, že se zůstavitel „přepsal“ schválně (např. by v závěti vysvětloval, že daného „dědice“ nemá vůbec v oblibě apod.). Dalším možným příkladem „nemožného doložení času“ může být ustanovení, v němž by zůstavitel navázal vznik či zánik práva na den svatby zemřelé osoby.³⁷⁵

³⁷² Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze 25. 11. 1999, sp. zn. 6 Ob 244/99x.

³⁷³ Rakouský soud argumentoval tím, že podle tamní doktríny a judikatury u příkazu nemá ten, kdo má mít z odkazu prospěch (zde matka), právo požadovat u soudu jeho splnění. To však neodpovídalo vůli zůstavitelky, neboť ta spíše chtěla, aby její matka toto právo měla. Tento rozdíl však podle mého u nás neplatí (srov. blíže část 1.4.3. této publikace).

³⁷⁴ Srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů*. In: *obcanskyzakonik.justice.cz* [online], s. 390.

³⁷⁵ Srov. ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*; s. 476, k § 706 ABGB, marg. č. 1.

V otázce, zda je konkrétní doložka možná, resp. splnitelná, platí jiné standardy u příkazů a jiné u podmínek. V případě podmínek se totiž vyžaduje striktní splnění, kdežto u příkazů stačí splnění přibližné či splnění v míře odpovídající možnostem (§ 1570 o. z.). Zcela nesplnitelný (nemožný) příkaz tak bude v důsledku tohoto pravidla poměrně výjimečný. Z toho podle mého plyne, že v případě nekonkrétních zůstavitelových požadavků bychom v zájmu ochrany vůle zůstavitele a také z důvodu zásady *potius valeat actus quam pereat* měli dospět k závěru, že je dotčená vedlejší doložka spíše příkazem než podmínkou (a to i v případě, bude-li použita formulace nasvědčovat spíše tomu, že jde o podmínku).

Správný postoj podle mého zaujal Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022, který jako splnitelný příkaz vyhodnotil ustanovení závěti, podle něhož má dědička nechat postavit „*mobilheim plně vybavený a se všemi přípojkami voda el. odpady*“. Kvituji také to, že Nejvyšší soud zvažoval i to, že by namísto postavení mobilheimu mohlo dojít ke splnění příkazu i vyplacením finanční kompenzace (což by podle mého bylo namísteť tehdy, pokud by se ukázalo, že postavení mobilheimu na dotčeném pozemku není přípustné např. z důvodu stavebních předpisů). Poukázat můžeme také na prvorepublikové rozhodnutí, kde se řešila závěť, podle níž měla dědička v zůstavitelčině domě zřídit jesle k opatrování batolátek – to se ukázalo jako nemožné ze zdravotních a bezpečnostních důvodů, a tak bylo jako dostatečné vyhodnoceno, že dědička mohla veškeré peníze a výtěžek za svršky z pozůstalosti uložit na vkladní knížku, kterou vinkulovala jako fond ke zřízení jeslí.³⁷⁶ Z rakouské judikatury můžeme zmínit např. rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ve věci 2 Ob 1, 2/67, o kterém pojednávám v části 1.2.4. této publikace – OGH tam jako příkaz posoudil doložku, podle níž se měl bratr zůstavitelky stát dědicem „pod podmínkou“, že převede vlastnictví ke zděděné bytové jednotce a jejímu vybavení na další dva dědice po dosažení jejich zletilosti (jako podmínka by byla uvedena dispozice nesplnitelná z důvodu nedělitelnosti rakouského bytového spoluvlastnictví – *Wohnungseigentumsrecht*).³⁷⁷

Od počátku nesplnitelnou vedlejší doložkou je pouze taková doložka, která byla nesplnitelná v okamžiku pořízení závěti či dovětku, v němž je ona doložka obsažena.³⁷⁸ Pro to, abychom posoudili doložku jako nesplnitelnou, nemusí zůstavitel

³⁷⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 5. 1937, sp. zn. Rv I 2045/35 (Vážný 16126).

³⁷⁷ Srov. KLEŇOVÁ, V. *Podmienka, príkaz a odkaz – jeden prípad z rakúskej judikatúry*, s. 9 a násl.; za obzvlášť výstižná pokládám tato její slova na s. 10: „*Ještě před konstatováním neplatnosti povolání Josefa R. za dědice, mohl odvolací soud zvážit, jestli by odkládací podmínka [...] odpovídala účelu sledovanému zůstavitelkou.*“

³⁷⁸ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 698 ABGB, s. 668, který také navrhuje řešení pro případ, že se podmínka nemožná v době pořízení posléze stane možnou (např. díky pokroku v poznání přírody, v technologii nebo díky změnám v legislativě atd.). Souhlasím s tím, že dočasná nebo domnělá nemožnost nemá právní účinky stanovené v § 1563 o. z., a proto je třeba podmínku, která se později stala možnou, považovat za splnitelnou a testamentární dispozici, která je na ní závislá, posuzovat jako platnou.

o nesplnitelnosti vědět (případná nevědomost zůstavitele o tom, že je doložka nesplnitelná, však může vést k aplikaci pravidel o omylu – především § 1531 o. z.).³⁷⁹ Pokud se doložka stane nesplnitelnou později, měli bychom se obecně zejména pokusit zodpovědět otázku, co by chtěl zůstavitel, pokud by v době pořízení závěti mohl nesplnitelnost vedlejší doložky rozpoznat a pokud by s nadhledem zvážil situaci, která se následně odehrála.³⁸⁰

Tezi uvedenou v poslední větě předchozího odstavce lze demonstrovat na rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora, jehož závěry jsou podle mého použítelné i u nás. Soudní dvůr v něm posuzoval závěť, v níž zůstavitel povolal svou družku za jedinou dědičku. K povolání družky za dědičku mělo podle závěti dojít „*pouze tehdy, pokud se o zůstavitele bude starat, protože zůstavitel nechce zemřít v nemocnici*“. Zůstavitel však nakonec v nemocnici zemřel, a to přestože o něj družka před tím pečovala v jejich společném domově. Nakonec nicméně muselo dojít k hospitalizaci, kterou nařídili lékaři a kterou družka nemohla nijak ovlivnit. Dalšími v úvahu přicházejícími dědičkami byly pozůstalé sestry, s nimiž se zůstavitel téměř nestýkal. Nejvyšší soudní dvůr v rozhodnutí uvedl, že před tím, než uzavřeme, že podmínka nebyla splněna, musíme zkoumat zůstavitelův skutečný úmysl. Výklad závěti by neměl být založen pouze na jejím doslovném znění. K hledání skutečné vůle mají být využity všechny dostupné okolnosti, včetně dalších ústních či písemných prohlášení zůstavitele, jakož i jeho jednání a záměrů, které lze doložit. Pokud se nám skutečnou vůli zjistit nepodaří, měli bychom vyjít z vůle hypotetické,³⁸¹ která bude zohledňovat, co by zůstavitel chtěl, kdyby předvídal budoucí běh událostí (jako je např. nevyhnutelná hospitalizace). V tomto konkrétním případě si tedy musíme položit otázku, jestli by zůstavitel trval na svém přání zůstat do konce života ve svém domě i v případě, že se toto přání ukáže jako nesplnitelné z jiných důvodů, než je nedostatek péče ze strany družky, např. z důvodu nezbytné hospitalizace. Pokud dospějeme k závěru, že by na svém přání netrval (což bychom za uvedených okolností podle mého spíše měli), bude dědit družka. Nejvyšší soudní dvůr však ve svém rozhodnutí konkrétní odpověď nedal, neboť mu k tomu chyběl patřičný skutkový podklad.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 667, kde se též uvádí, že při posuzování platnosti dispozice – nikoli jejího výkladu – jsou rozhodující pouze objektivní skutečnosti, nikoli to, jak si je zůstavitel představoval. Tato teze není zcela přesná, neboť k neplatnosti může vést i omyl a při jeho posuzování samozřejmě zůstavitelovy představy roli hrají.

³⁸⁰ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 529; a především rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 24. 5. 1996, sp. zn. 8 Ob 2017/96t.

³⁸¹ Výklad podle hypotetické vůle však podle OGH musí v závěti najít nějakou, byť nepatrnou, indicii, a především nesmí být v rozporu s vůlí zůstavitele, která je v závěti jednoznačně vyjádřena. Výklad dle hypotetické vůle byl *in concreto* přípustný, neboť závěť neobsahovala žádné výslovné ustanovení o tom, zda by se ona podmínka měla uplatnit také v případě, že by se přání zůstavitele zůstat ve svém domově až do konce života, ukázalo jako neuskutečnitelné z jiných důvodů, než je nedostatečná péče ze strany družky.

3.1.2 Nedovolené (zakázané) vedlejší závětní doložky

Nedovolené³⁸² vedlejší doložky jsou doložky právně nemožné, tedy takové, které odporují zákonu (nebo dobrým mravům, které však podle mého jsou součástí zákona v širším smyslu). Některé důvody nedovolenosti upravuje o. z. výslovně v pododdílu o vedlejších závětních doložkách, další důvody můžeme dovodit z obecné právní úpravy. V této části publikace postupně představuji jednotlivé zvláštní důvody nedovolenosti.

Obecnou otázkou je, k jakému okamžiku posuzujeme, jestli je vedlejší doložka nedovolená. Podle mého by měl být rozhodným okamžikem zpravidla okamžik smrti zůstavitele. Je tomu tak proto, že doložku posoudíme jako nedovolenou typicky tehdy, pokud je způsobilá vyvolat nebo podpořit chování, které je v rozporu se zákonem. A tento „motivální“ účinek se zpravidla projeví až po smrti zůstavitele – např. pokud zůstavitel přikáže svému dědici, aby se stal členem spolku, který byl v době, kdy zůstavitel pořizoval svou závěť, zakázaný, bude takový dědic přesto dědit, pokud bude dotčený zákaz v mezidobí zrušen (a spolek bude povolen).³⁸³

3.1.2.1 Šikanózní a nesmyslné vedlejší závětní doložky

Realizace autonomie zůstavitelovy vůle nesmí přerůst do zůvě,³⁸⁴ popř. zneužití této autonomie. Proto o. z. výslovně zapovídá obtěžující (šikanózní) vedlejší doložky, a to ve svém § 1551 odst. 2, který stanoví, že se nepřihlíží k vedlejší doložce, která směřuje „*jen k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole*“. Jazykový výklad citovaného ustanovení naznačuje, že bychom se v pochybnostech měli přiklonit spíše k závěru, že k vedlejší doložce přihlédnout máme. Uvedené ustanovení totiž obsahuje řadu zpřísňujících požadavků, především jde o použité přívlastky „zřejmému“ a „zjevné“.³⁸⁵ Právě za pomoci výrazu „zjevné“ zákonodárce vyjadřuje pochybnostní pravidlo, podle něhož se v případě pochybností musíme přiklonit k tomu, dotčené ustanovení neaplikovat – „zjevnost“ znamená jasnost, zřejmost, jednoznačnost či nepochybnost konkrétního právního závěru.³⁸⁶ V případě ustanovení, která obsahují slovo „zjevné“, je úmyslem zákonodárce, aby se

³⁸² Gschnitzer rozlišoval nedovolené a nepřípustné podmínky – nedovolené podmínky jsou podle něj takové, které lze splnit, nepřípustné pak takové, které splnit nelze (jenom ty jsou podle něj „právně nemožné“). Mezi nepřípustné podmínky podle něj patří manželství osob stejného pohlaví či pojištění odpovědnosti bez spoluúčasti – srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 698 ABGB, s. 666–667.

³⁸³ Srov. tamtéž, s. 669, kde je uveden nejen tento příklad, ale i stejný závěr ohledně rozhodného okamžiku.

³⁸⁴ Srov. SVOBODA, E. *Problém vůle v rakouském právu dědickém*, s. 198: „[U]platňování vůle jedincovy potřebuje korektivů, aby se nestalo zvlů...“

³⁸⁵ Podobně MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 494, k § 1551, marg. č. 38.

³⁸⁶ Srov. obecně rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, č. j. 31 Cdo 36/2020-103. O jednotlivých významech předmětného pojmu napříč o. z. pojednává PULKRÁBEK, Z. „Zjevný“ v občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2015, č. 1, s. 3.

právní následek aplikoval spíše rezervovaně a strážlivě. Pokud by tedy bylo z hlediska právního posouzení sporné, jestli závětní doložka vychází jen ze zjevné zůstavitelovy svévole, musíme uzavřít, že dotčená doložka zakázaná není. Slovo „zřejmě“ pak podle mého vyjadřuje, že otázku, zda dochází k obtěžování dědice, musíme posuzovat za pomoci objektivizovaných kritérií, tedy nikoli čistě z pohledu dotčeného dědice.

K tomu, abychom konkrétní závětní doložku vyhodnotili jako šikanózní, je zaprvé potřeba, aby tato doložka dědice či odkazovníka zřejmě obtěžovala (tak tomu může být např. tehdy, požaduje-li posuzovaná doložka po potenciálním dědici či odkazovníkovi, aby učinil ponižující jednání nebo aby strpěl jednání ze strany jiné osoby, které ho bude ponižovat).³⁸⁷ Zadruhé musí doložkou zároveň docházet ke zneužití testovací svobody ze strany zůstavitele (slovy zákona, jde o akt zůstavitelovy svévole)³⁸⁸ – o takové zneužití nepůjde typicky tehdy, pokud bude existovat nějaký legitimní důvod, o který zůstavitel svůj požadavek opírá. Požadavek zůstavitele může být legitimizován také jeho vlastním počínáním. Pokud např. zůstavitel vyhrál mistrovství světa v některé z plaveckých disciplín a pokud k plavání vedl i své děti, bude podle mého z hlediska § 1551 odst. 2 o. z. legitimní, aby tento zůstavitel pořídil tak, že jeho syn nabude dědictví pouze tehdy, pokud také zvítězí na světovém šampionátu. Naopak o poznání spornější by byla stejná vedlejší doložka, pokud by ji do své poslední vůle vtělil zůstavitel, který nikdy nesportoval a o sport se ani nezajímal, a pokud by navíc ani syn povoláný k dědění neměl pro sport žádné vlohy (např. by byl obézní, nebo by byl dokonce tělesně postižený). Legitimním důvodem nemusí být pouze důvod na straně zůstavitele či zůstavitelův zájem, ale může jím být také objektivní zájem na straně dědice, popř. odůvodněný zájem třetí osoby.³⁸⁹

Důvodová zpráva uvádí jako příklad zakázané šikanózní doložky: (i) příkaz, aby se dědic stal členem konkrétní politické strany, dále (ii) podmínku, podle níž dědici případně dědictví jen tehdy, opustí-li své dosavadní zaměstnání; (iii) podmínku, podle níž dědici případně dědictví jen tehdy, ukončí-li své studium, a dále (iv) doložení času, podle něhož má dědictví dědici připadnout bez rozumného důvodu jen na nepřiměřeně krátkou dobu.³⁹⁰ Ani jeden z uvedených příkladů však podle mého není natolik přiléhavý, abychom mohli bezpečně říci, že opravdu spadá do působnosti vykládaného pravidla.³⁹¹ Pro definitivní posouzení totiž v důvodové zprávě chybí

³⁸⁷ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 494, k § 1551, marg. č. 36.

³⁸⁸ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1551, marg. č. 13, podle něhož stanoví zákon tři předpoklady pro to, aby doložka byla zakázaná: (i) obtěžování musí být zřejmé; (ii) pohnutkou zůstavitelova jednání musí být zjevná svévole; a (iii) doložka musí směřovat právě a jen k účelu obtěžování dědice či odkazovníka.

³⁸⁹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 494, k § 1551, marg. č. 37.

³⁹⁰ Srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů*. In: *obcanskyzakonik.justice.cz* [online], s. 389.

³⁹¹ Shodně MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 494–495, k § 1551, marg. č. 40. Ztotožňuji se také s tím, co je uvedeno tamtéž, s. 495, marg. 41, ohledně vedlejší doložky směřující k vystudování další vysoké školy.

další rozhodné skutečnosti. Tak např. požadavek na vstup do politické strany může být odůvodněn např. tím, že zůstavitel tuto politickou stranu založil (to nemění nic na tom, že tato vedlejší doložka může být problematická z hlediska souladnosti s veřejným pořádkem).³⁹² Požadavek na ukončení studia či opuštění dosavadního zaměstnání pak může být legitimizován např. tím, že zůstavitel má dlouhodobě pocit, který se ideálně opírá i o nějaká fakta, že dané studium či práce postrádá smysl a vede ke strádání na straně dědice či mrhání jeho potenciálem.

Naopak doložkami, které zpravidla mezi zakázané doložky ve shora uvedeném smyslu patří, budou vedlejší doložky tzv. nesmyslné (či nerozumné) – *condiciones ineptae, derisoriae*.³⁹³ Jde o takové vedlejší doložky, které jsou pro seriózního člověka nerozumné, směšné, nevkusné, či dokonce nechutné a které neslouží žádnému legitimnímu účelu.³⁹⁴ Příkladem může být příkaz uložený dědici, aby každé pondělí alespoň hodinu tančil v převleku koně uprostřed Staroměstského náměstí. I tyto vedlejší doložky musíme posuzovat individuálně, ovšem zpravidla je vyhodnotíme jako nepřípustné, neboť smyslem zákona není podporovat nesmyslné výstřednosti a hlouposti – a to, co je nesmyslné, bude často také nevhodné a protispolečenské, a proto můžeme nesmyslné doložky postavit naroveň těm nedovoleným.³⁹⁵ I přesto bychom si však i u doložek, které nám na první pohled připadají nesmyslné, pro jistotu měli položit tyto otázky: (i) zda daná vedlejší doložka sleduje legitimní cíl a přináší smysluplný výsledek – většinou tomu tak nebude; (ii) zda daná vedlejší doložka nevyžaduje od obmyšleného absurdní, ponižující nebo zbytečné jednání; a také (iii) zda je zůstavitelova vůle vůbec vážná – pokud zůstavitel vtělí do svého posledního pořízení doložku, která je natolik absurdní, že naznačuje nevážnost zůstavitelova jednání, může být ohroženo dokonce celé poslední pořízení (toto pořízení by mohlo trpět zdánlivostí z důvodu nedostatku vážné vůle, a to na základě § 552 o. z.).³⁹⁶ Nesmyslná doložka může také vzbuzovat pochybnosti o testovací způsobilosti zůstavitele.³⁹⁷

³⁹² Srov. ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*, k § 1551, s. 187; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 496, k § 1551, marg. č. 46.

³⁹³ Srov. např. PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*, s. 561–562, k § 697 ABGB, marg. č. VI.; či GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 697 ABGB, s. 666.

³⁹⁴ Obecně srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III., (§ 419–654)*, s. 551–552, k § 548, marg. č. 78; v kontextu pořízení pro případ smrti srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 494, k § 1551, marg. č. 39 (a rakouští autoři citovaní tamtéž v pozn. pod čarou č. 1469 a 1470).

³⁹⁵ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 697 ABGB, s. 666.

³⁹⁶ Srov. již PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*, s. 561–562, k § 697 ABGB, marg. č. VI.; WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 221, k § 697 ABGB, marg. č. 2; či GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 697 ABGB, s. 666.

³⁹⁷ Srov. např. WELSER, R. In: RUMMEL, P., LUKAS, M. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband Erbrecht*, k § 697 ABGB, marg. č. 1.

3.1.2.2 Vedlejší závětní doložky ponechávající volbu dědice na jiné osobě

Zvláštním případem nedovolené vedlejší závětní doložky je taková, kterou zůstavitel „přenechává“ volbu dědice jiné osobě. Taková doložka se obecně nepřipouští, neboť povolání dědice je výlučně osobním oprávněním zůstavitele, které nelze delegovat.³⁹⁸ Jako vadné proto podle většinového náhledu musíme vyhodnotit ty závětní doložky, které vedou k takovéto delegaci – ať již přímo, či dokonce nepřímou. Příkladem doložky, která nepřímou přenáší volbu osoby budoucího dědice na jinou osobu, a která je proto podle většinového náhledu nepřipustná, je doložka, podle níž má k nabytí dědictví dojít splněním podmínky, která závisí čistě na vůli třetí osoby³⁹⁹ (např.: „*Petr bude mým dědicem, pokud Karel rozhodne, že mu to takto vyhovuje.*“).⁴⁰⁰

Z toho se dovozuje také nepřipustnost takové vedlejší doložky, podle níž by přední dědic volil dědice následného – to se odůvodňuje tím, že následný dědic je také dědicem zůstavitele (nikoli dědicem předního dědice), a proto ani volbu tohoto dědice nelze delegovat.⁴⁰¹ Přední dědic ani nemůže volit některou z osob ze zůstavitelem vymezeného okruhu – podle aktuální rakouské judikatury je proto nepřipustná např. doložka, podle níž má přední dědic podle svého uvážení určit některého ze zůstavitelových pokrevních příbuzných, který se stane následným dědicem po smrti předního dědice.⁴⁰² V rakouské judikatuře se nakonec neprosadil ani výklad, podle něhož by u doložek tohoto typu měla být možná konverze na příkaz. Příkaz, který by zavazoval předního dědice k tomu zvolit následného dědice z určitého okruhu osob, by totiž podle Nejvyššího soudního dvora nepřijatelně zasahoval do testovací svobody předního dědice a do základních východisek dědického práva.⁴⁰³

³⁹⁸ To plyne mj. z § 1496 a podpůrně také z § 1498 o. z. V rakouské literatuře srov. např. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 526; či FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 323–324.

³⁹⁹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 492, k § 1551, marg. č. 24; a dále rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. 5. 1974, sp. zn. 4 Ob 534/74: „*Ustanovení, podle něhož by odkazovník [požulatý manžel zůstavitelky] měl ztratit své nároky ze závětního pořízení, pokud vstoupí do partnerského soužití bez souhlasu dědice, obsahuje podmínku založenou na vůli třetí osoby, a proto je rovněž neplatné.*“ Podle mého je však uvedená doložka sice opravdu neplatná, ale z jiného důvodu.

⁴⁰⁰ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 375, který v této souvislosti hovoří o „*Wollensbedingung*“. Souhlasím s tím, že takováto doložka by měla být vyhodnocena nepřipustná.

⁴⁰¹ Srov. např. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 519–520; či WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*, s. 585.

⁴⁰² Srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 331, k § 1512, marg. č. 9; a dále rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 2. 10. 2007, sp. zn. 5 Ob 121/07s – v dané věci soud vyhodnotil jako neplatnou doložku, v níž zůstavitel stanovil, že si jedno z jeho dětí „*může ponechat zděděné nemovitosti do konce svého života, ale poté by tyto nemovitosti měly přejít na pokrevního příbuzného podle jeho uvážení.*“

⁴⁰³ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 2. 10. 2007, sp. zn. 5 Ob 121/07s; či rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 23. 5. 2005, sp. zn. 10 Ob 14/04p.

Někteří rakouští autoři však mají o něco méně radikální pohled na věc. Podle nich stačí, aby byl následný dědic v okamžiku substitučního případu určitelný tak, že jeho určení plyne z předem stanovených kritérií (např. nejstarší syn či osoba vykonávající určité povolání). Postačovat by mělo i to, aby zůstavitel přenechal výběr přednímu dědici či třetí osobě podle objektivních kritérií. I tito autoři však uvádějí, že pokud zůstavitel ponechá výběr následného dědice na libovůli předního dědice, bude taková vedlejší doložka neplatná. Ani omezení volby následného dědice na určitý okruh osob (např. pokrevní příbuzné předního dědice) nečiní vedlejší doložku platnou, pokud zůstavitel nestanoví konkrétní kritéria, která by výběr objektivizovala.⁴⁰⁴

Se shora uvedenými závěry se neztotožňuji. Podle mého bychom neměli na potřebě přesně určit i následného dědice takto striktně lpět. Domnívám se totiž, že takový přístup je jednak v rozporu s ochranou zůstavitelovy vůle, a především vede k rozlišování mezi svěřenským nástupnictvím a nadačnickými či svěřenskými fondy, pro které nedokážu najít legitimní odůvodnění. Zatímco totiž připouštíme diskreční svěřenský fond či nadační fond, v němž obmyšlené (oprávněné) osoby volí členové statutárního orgánu, a umožňujeme i zřízení takových fondů v závěti, v případě svěřenského nástupnictví trváme na tom, aby všechny dědice (včetně těch, kteří mají dědit až za několik desítek let) vždy přesně určil jen a pouze zůstavitel. To pak – vyjdeme-li z toho, že svěřenské nástupnictví je „(nadačním) fondem pro chudé“⁴⁰⁵ – vede k tomu, že ti, kdo mají prostředky, mohou svou vůli plně realizovat a platně přenechat určení obmyšlených na třetí osobě, kdežto ti, kdo prostředky nemají, svou vůli realizovat nemohou, neboť jejich závětní doložky přenechávající možnost volby příjemce prospěchu na osobě, které věřili, prohlásíme za neplatné.

Přikláním se tak spíše k tomu, co prosazovala starší rakouská judikatura,⁴⁰⁶ která umožňovala konverzi závětních doložek tohoto typu na příkaz či odkaz.⁴⁰⁷ Striktní

S těmito rozhodnutími souhlasí např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 530, k § 709, marg. č. 10.

⁴⁰⁴ Názory prezentované v tomto odstavci zastávají např. FERRARI, S. In: FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*, s. 324; a patrně také GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 519–520.

⁴⁰⁵ Jak v nadsázce uvádějí GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 518.

⁴⁰⁶ Srov. např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 3. 7. 1986, sp. zn. 8 Ob 582/86; dále rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. 10. 1987, sp. zn. 3 Ob 516/87; či rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. 10. 1993, sp. zn. 10 Ob 1517/93, kde soudní dvůr jako příkaz vyhodnotil přání zůstavitele zachovat majetek pro jednoho z několika vnuků („vše do jedné rukou“).

⁴⁰⁷ U odkazu je obecně kladen nižší důraz na osobní povahu, a proto se připouští, aby sám odkazovník určil pododkazovníka (srov. např. WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*, s. 585). Welser proto v jednom ze svých dřívějších děl připouští právě konverzi takového doložek na pododkaz (srov. WELSER, R. In: RUMMEL, P., LUKAS, M. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband Erbrecht*. 3. Auflage, k § 564 ABGB, marg. č. 2 – cit. dle rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 24. 4. 2001, sp. zn. 1 Ob 90/01v.

aplikace § 1496 o. z. je podle mého v případě doložky, která ponechává určení následného dědice⁴⁰⁸ na předním dědici či třetí osobě, zpravidla v rozporu se zásadou testovací autonomie, a proto je namístě uvedené ustanovení pro tyto případy teleologicky redukovat. Argument zásahem do testovací svobody předního dědice,⁴⁰⁹ z něhož vychází rakouská judikatura, mě nepřesvědčuje, neboť přední dědic má stále právo zcela svobodně pořídit o veškerém svém ostatním majetku (který netvoří substituční jmění). Zároveň přímo zákon připouští i takovou doložku, kterou se přednímu dědici zcela zakáže, aby o substitučním jmění jakkoli pořizoval pro případ své smrti (§ 1513 o. z. – především slova: „... zakáže-li dědici, aby o zanechaném jmění pořizoval“).

Presvědčivější než Kletečkovy⁴¹⁰ názory, na kterých stojí současná rakouská judikatura v těchto otázkách, je podle mého pohled, který zastával Ehrenzweig.⁴¹¹ Podle Ehrenzweiga by mělo být platné i povolání dědice pod podmínkou, která je zcela nebo částečně závislá na vůli dědice či třetí osoby⁴¹² (např. pokud zůstavitel povolá dědice pod podmínkou, že dědic uzavře manželství s třetí osobou,⁴¹³ popř. pokud zůstavitel určí následného dědice pro případ, že přední dědic o majetku zděděném po zůstaviteli nepořídí pro případ smrti). Stejně tak bychom měli jako platné vyhodnotit povolání dědiců tak, že zůstavitel namísto konkrétních osob určí dědice podle určitých znaků, a to s tím, že posouzení, které konkrétní osoby tyto znaky splňují, ponechá na třetí osobě (Ehrenzweig uváděl příklad, v němž zůstavitel povolá za dědice třicet živnostníků, kteří byli postiženi nehodou a u nichž rada města rozhodne, že si dědictví nejvíce zaslouží; popř. povolá určitou osobu či osoby za dědice pod podmínkou bezúhonnosti/dobrého chování s tím, že rozhodnutí o splnění této podmínky ponechá na třetí osobě). Pokud zůstavitel stanoví, že celý jeho majetek má přejít na jím určenou osobu, aby jej rozdělila podle svého uvážení nebo tajného pokynu, pak se podle Ehrenzweiga taková doložka v případě pochybností o zůstavitelově vůli považuje za povolání této osoby za dědice (bez přívlastku, tj. nikoli o předního dědice) – podle mého je tomu tak proto, že i jako dědic může takto povolaná osoba majetek z pozůstalosti rozdělit; a povinnost majetek rozdělit lze vyložit jako příkaz.⁴¹⁴

⁴⁰⁸ Přinejmenším tehdy, omezí-li zůstavitel okruh oprávněných osob.

⁴⁰⁹ Podle této argumentace by totiž byla „méně vadná“ doložka, která ponechává přednímu dědici neomezené právo volby následného dědice.

⁴¹⁰ Srov. KLETEČKA, A. Die materielle Höchstpersönlichkeit letztwilliger Verfügungen. *Juristische Blätter*, 1999, č. 5, s. 277 a násl. (s. 284 a násl.); či KLETEČKA, A. *Ersatz- und Nacherbschaft*. Wien: Manz, 1999, s. 163 a násl. I

⁴¹¹ Myšlenky prezentované v tomto odstavci pocházejí z EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 375.

⁴¹² Toto připouští i rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. 3. 1973, sp. zn. 6 Ob 66/73, podle něhož je platná „testamentární dispozice, která je podmíněna úkonem zcela nebo zčásti závislým na libovůli třetí osoby.“

⁴¹³ Taková doložka by však u nás zřejmě narazila na jiný limit, a tím je zákaz doložek, kterými zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství (§ 1552 o. z.).

⁴¹⁴ Byť o. z. v § 1697 odst. 1 umožňuje zůstaviteli, aby pověřil třetí osobu rozdělením pozůstalosti, vykládá se tato možnost zatím poměrně přísně tak, že zůstavitel nemůže dát třetí osobě téměř žádnou

Závěry prezentované v této části vyžadují teleologickou redukci právní úpravy. Ta je podle mého v tomto kontextu přípustná, neboť nenarážíme na hranice *lex lata*, jak byly popsány shora či v judikatuře našich vysokých soudů.⁴¹⁵ Důvodem pro teleologickou redukci je snaha o hodnotovou bezrozpornost právní úpravy – tato bezrozpornost by podle mého nebyla zajištěna, pokud bychom teleologickou redukci nepřipustili. Jde navíc o teleologickou redukci pouze pro omezený okruh případů, tj. pouze pro případy, kdy přední dědic má právo volby dědice následného. Ve všech ostatních případech by dědice mohl i nadále volit pouze a jen zůstavitel.

3.1.2.3 Vedlejší závětní doložky odporující veřejnému pořádku či dobrým mravům

Další kategorií nedovolených vedlejších doložek jsou doložky rozporné s veřejným pořádkem a/nebo s dobrými mravy. Jakkoli zákon v § 1551 odst. 2 o. z. výslovně zmiňuje pouze kategorii veřejného pořádku, nemění to nic na tom, že nemravné doložky jsou také zakázané. Úmyslem zákonodárce totiž nepochybně nebylo vyloučit použití tohoto obecného korektivu (koneckonců určitou podkategorií nemravných doložek jsou doložky šikanózní, které § 1551 odst. 2 o. z. výslovně upravuje a o kterých pojednávám shora v části 3.1.2.1. této publikace). Na nemravné vedlejší doložky se proto uplatní § 588 o. z.⁴¹⁶

V již zmiňovaném § 1551 odst. 2 o. z. je uvedeno, že zakázány jsou pouze takové doložky, které veřejnému pořádku odporují „zjevně“. Požadavek „zjevnosti“ platí i ve vztahu k rozporu s dobrými mravy, neboť i § 588 o. z. pracuje s tímto pojmem.⁴¹⁷ Zjevnost zde opět znamená nepochybnost právního posouzení, jak blíže vysvětluji shora v části 3.1.2.1. této publikace. *Cum grano salis* tedy můžeme říci, že pokud dospějeme k závěru, že by se na posouzení určité závětní doložky jako nemravné neshodlo deset z deseti hypotetických soudců, neměli bychom uvedenou doložku vyhodnotit jako zakázanou.

Jako příklad doložky odporující veřejnému pořádku uvádí důvodová zpráva „*příkaz podporovat nezákonnou organizaci rozněcující rasovou či náboženskou nenávisť*“.⁴¹⁸ S tímto příkladem lze souhlasit.⁴¹⁹ Příkladem nemravné doložky, která

volnost (včetně toho, že zůstavitel spíše nemůže třetí osobě ponechat ani možnost určit velikost dědických podílů) – srov. např. JINDŘICH, M. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 1364–1373, k § 1697, marg. č. 23 a násl. S takto přísným pojetím se neztotožňuji.

⁴¹⁵ Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2025, sp. zn. Pl. ÚS 26/24, body 111 a násl. (včetně tam citované prejudikatury); či nález Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24 #2, body 35 až 37.

⁴¹⁶ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 496, k § 1551, marg. č. 48, podle něhož zákaz nemravných doložek plyne také z § 1551 odst. 2 o. z. *per analogiam*.

⁴¹⁷ Srov. rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, č. j. 31 Cdo 36/2020-103.

⁴¹⁸ Srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů*. In: *obcanskýzákoník.justice.cz* [online], s. 389.

⁴¹⁹ Shodně MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 496, k § 1551, marg. č. 46.

je zároveň v rozporu s veřejným pořádkem, by mohl být příkaz použit zděděné finanční prostředky na podporu obchodníků s drogami. Judikatura vyhodnotila jako nemravnou také doložku, podle níž dědic nesmí z pozůstalosti poskytnout výživné svému (ovdovělému) otci,⁴²⁰ popř. podmínku neodpustit sourozencům.⁴²¹

Další příklady doložek rozporných s veřejným pořádkem i dobrými mravy⁴²² pak zakazuje zákon výslovně v § 1552 o. z. Jde obecně o doložky související s uzavřením či ukončením, popř. neuzavřením či neukončením manželství, partnerství nebo registrovaného partnerství.⁴²³ Takové doložky zasahují do osobní autonomie a práva obmyšleného na soukromý a rodinný život, a proto lze s jejich zákazem souhlasit. Zákon zakazuje v zásadě jakoukoli vedlejší závětní doložku, která váže nabytí či pozbytí dědictví či odkazu na vstoupení či nevstoupení do manželství, setrvání v manželství, popř. na ukončení manželství, a to bez ohledu na to, jestli je dotčená doložka obecná (např. vázaná na sňatek s jakoukoli osobou), nebo jestli se vztahuje ke konkrétní osobě partnera či manžela, popř. k vymezenému okruhu osob (např. osoby určité národnosti, určitého vyznání apod.).⁴²⁴

Na první pohled je poněkud problematická druhá věta § 1552 o. z., která relativizuje to, co je řečeno ve větě první téhož ustanovení. Tato druhá věta umožňuje, aby zůstavitel někomu zřídil právo na dobu, než uzavře manželství. Toto pravidlo vychází z o. z. o., avšak tehdy se vztahovalo pouze ke vdově po zůstaviteli.⁴²⁵ Smyslem tohoto pravidla je učinit výjimku z pravidla první věty – s tím, že tato výjimka bude dána tehdy, bude-li předmětná podmínka navázána na legitimní účel.⁴²⁶ Pravidlem obsaženým ve druhé větě analyzovaného ustanovení se především připouští, aby zůstavitel zaopatřil svou ženu po dobu jejího vdovství (popř. aby jí po tuto dobu

⁴²⁰ Srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 3626.

⁴²¹ Srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 1425.

⁴²² Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 500, k § 1552, marg. č. 1. Naopak přípustná je doložka, která váže nabytí či pozbytí práva na to, že manželství ne/uzavře třetí osoba (tamtéž, s. 504, marg. č. 27).

⁴²³ O registrovaných partnerstvích a partnerstvích bez přívlastku sice § 1552 o. z. výslovně nehovoří, ovšem přesto na ně musíme uvedené ustanovení vztáhnout, a to na základě § 3020 o. z. (a § 655 odst. 2 o. z.).

⁴²⁴ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 504, k § 1552, marg. č. 21.

⁴²⁵ Tehdejší úprava však byla navíc „genderově nekorektní“, neboť právo omezit trvání práva neuzavřením nového manželství přiznávala pouze muži ve vztahu ke vdově (a opačným směrem nikoli). Tuto nerovnost nekorigovalo ani rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. 5. 1974, sp. zn. 4 Ob 534/74.

⁴²⁶ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 505, k § 1552, marg. č. 28 a násl.; či již MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá. Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1929, s. 46. To, že rozhodující roli při výkladu tohoto pravidla hraje účel, dovozuje pro jeho rakouskou obdobu APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 529, k § 700 ABGB, marg. č. 2, podle něhož „může zůstavitel zaopatřit svou manželku nebo třetí osobu tak, že plnění skončí okamžikem uzavření manželství, pokud je účelem pouze zaopatření oprávněné osoby v mezidobí, a ne vytvoření nemravné vazby na neexistenci manželství.“

zajistil např. bydlení), popř. aby zůstavitelka zaopatřila svého muže (zajistila mu bydlení) po dobu jeho vdovectví, eventuálně aby se takového zaopatření či bydlení dostalo jiné osobě do doby, než se provdá.⁴²⁷

Důležité tedy bude dospět při výkladu poslední zůstavitelovy vůle k závěru, že zůstavitel chtěl obmyšlenou osobu zaopatřit či jinak zvýhodnit po dobu, kdy to bude potřebovat, spíše než že by chtěl demotivovat obmyšlenou osobu od plné realizace jejího práva na soukromý a rodinný život.⁴²⁸ Proto bude obecně přípustné např. takové pořízení, podle něhož má dědic či odkazovník vyplácet další osobě určitou částku jako důchod do té doby, než tato osoba uzavře manželství.⁴²⁹ Melzer⁴³⁰ si správně všímá, že při posuzování smyslu, který takovému pořízení zůstavitel přikládal, bude hrát důležitou roli i to, co bude v posuzovaném případě předmětem dědictví či odkazu – typicky v případě peněz, které obmyšlený může spotřebovat nebo si je ponechat, či užívacího práva (k nemovité věci), budou okolnosti nasvědčovat spíše tomu, že zájem sledovaný zůstavitelem byl legitimní.

3.1.2.4 Některé varianty příkazu neodporovat závěti (kasatorní doložky)

V rámci pododdílu o vedlejších závětních doložkách zákon výslovně zakazuje také některé varianty další ze závětních doložek. Jedná se o některé varianty tzv. příkazu neodporovat závěti (neboli kasatorní, popř. privatorní doložky). Kasatorní doložka představuje závětní doložku, kterou se dědici či odkazovníkovi zakazuje zpochybňovat pravost nebo výklad závěti, a to pod hrozbou ztráty určité výhody (typicky pod ztrátou dědického práva či práva na odkaz, popř. jejich části). Pokud dědic či odkazovník poruší kasatorní doložku, může dojít ke ztrátě dědictví nebo odkazu, avšak pouze v případě, že doložka netrpí neplatností či neúčinností. Taková doložka tak může být vhodná např. tehdy, pokud zůstavitel vtělí do závěti zákaz zcizení a/nebo zatížení určité věci z pozůstalosti a nechce, aby obtížený dědic zpochybňoval existenci zájmu hodného právní ochrany či přiměřenost doby, na kterou byl takový zákaz zřízen.

Jak bylo předznamenáno, kasatorní doložky mají poměrně přísné limity. Sankce ztráty výhody uvedenou v závěti tedy nelze uplatnit např. tehdy, pokud dědic či odkazovník – navzdory tomu, že mu to závěť zakazuje – zpochybní pravost závěti (např.

⁴²⁷ K vývoji pravidla v meziválečném období srov. SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revizi občanského zákoníka pro Československou republiku*, s. 50–51.

⁴²⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 505, k § 1552, marg. č. 29. Poněkud odlišně toto pravidlo vnímá KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1552, marg. č. 6, podle něhož je třeba na druhou větu § 1552 o. z. „hledět jako na fakticky obsoletní... [a že] aplikace výjimky obsažené ve větě druhé bude připadat v úvahu spíše výjimečně, zejména pak tehdy, bude-li mezi účastníky dědického řízení nesporné, že faktickým účelem vedlejší doložky nebylo zamezit uzavření sňatku.“

⁴²⁹ Souhlasně ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*, k § 1552, s. 189; MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 505, k § 1552, marg. č. 31.

⁴³⁰ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 505, k § 1552, marg. č. 33.

z důvodu podezření na její padělení) nebo se bude pokoušet objasnit skutečný zůstavitelův úmysl. Nelze platně zakázat napadení závěti z důvodů, které soud přezkoumává z úřední povinnosti, jako jsou vady formy, absence testovací způsobilosti, nesplnění formálních požadavků a další důvody absolutní neplatnosti či zdánlivosti závěti (popř. její části).⁴³¹ Také nelze zakázat dědici, aby namítal dědickou nezpůsobilost jiného dědice.⁴³² Stejně tak není přípustné zakázat napadení závětního ustanovení, které by bylo v rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem. V těchto případech neúčinných doložek tedy nebude možné uplatnit sankci v podobě ztráty výhody.

Kasatorní doložka zároveň nesmí zasahovat do práva na povinný díl.⁴³³ Pokud by např. zůstavitel zakázal dědici uplatňovat právo na povinný díl, jinak o něj přijde, k takové doložce by se nepřihlédlo. I pokud by zůstavitel vtělil do závěti kasatorní doložku, která je přípustná, přesto by se tato doložka nevztahovala na povinný díl. Uvedené závěry plynou z § 1644 o. z., především z jeho odst. 2 (pokud by však zůstavitel použil zároveň tzv. socínskou kautelu ve smyslu § 1644 odst. 3 o. z.,⁴³⁴ musel by si nepominutelný dědic zvolit buďto povinný díl v penězích, nebo sice dědické právo či právo na odkaz, ovšem s omezením plynoucím z kasatorní doložky).

3.1.3 Neurčité a nesrozumitelné vedlejší závětní doložky

Vadnými závětními doložkami jsou také doložky neurčité a nesrozumitelné. Přestože § 1551 odst. 2 o. z. hovoří pouze o doložkách nesrozumitelných, jsou i neurčité doložky doložkami vadnými – to plyne z obecné úpravy obsažené v § 553 o. z.⁴³⁵

Nesrozumitelnými doložkami jsou takové klauzule, u kterých ani na základě výkladu zůstavitelovy vůle nebude možné zjistit, co jimi zůstavitel sledoval.⁴³⁶ Doložka se může stát nesrozumitelnou např. v důsledku toho, že v případě alografu došlo nedopatřením k vymazání části závětního textu, popř. v důsledku toho, že se člověku občas nepodaří zformulovat myšlenky tak, aby je jejich interpret byl schopen

⁴³¹ Tamtéž s. 584–585, k § 1574, marg. č. 16 a násl.

⁴³² Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 420.

⁴³³ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 531.

⁴³⁴ Socínská kautela je závětní doložkou, kterou může zůstavitel využít tehdy, přiznává-li pominutelnému dědici více, než činí jeho povinný díl, ale nabytí (části) dědictví či odkazu váže na podmínku, že nepominutelný dědic přijme i zatížení týkající se části dědictví či odkazu. Nepominutelný dědic má v takovém případě pouze na výběr, zda přijme dědictví či odkaz i se zatížením, nebo zda se spokojí s povinným dílem v penězích (rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. 6 Ob 10/14k, bod 2).

⁴³⁵ Srov. WELSER, R. In: RUMMEL, P., LUKAS, M. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband Erbrecht*, k § 697 ABGB, marg. č. 1, podle něhož je „*zcela neurčitá podmínka [...] ekvivalentní podmínce nesrozumitelné.*“

⁴³⁶ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, § 697 ABGB, marg. č. 2, s. 221; či GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 697, s. 665.

pochopit (a myšlenka pak zůstává pro všechny ostatní s výjimkou jejího původce skrytá). Nesrozumitelností, kterou se nepodaří odstranit patrně žádným výkladem, bude trpět taková doložka, u níž nebude možné posoudit ani to, jestli doložka měla mít odkládací nebo rozvazovací povahu.

Neurčitá doložka je pak taková, u níž nelze ani výkladem zůstavitelovy vůle zjistit, jaké právní následky zůstavitel jejím použitím sledoval, a to typicky proto, že se zůstavitel nevyjádřil dostatečně konkrétně, resp. jasně (a to i přesto, že lze zjistit, co zůstavitel projevil).⁴³⁷ Je však důležité rozlišovat mezi neurčitostí a obecností – to, že je nějaká závětní dispozice formulovaná obecně, totiž automaticky neznamená, že bychom ji museli vyhodnotit jako neurčitou. Jinými slovy, pouze to, že vedlejší doložka co do své konkrétnosti nevyhovuje představám dědiců či soudu, neznamená neurčitost. V této souvislosti lze poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2023, sp. zn. 27 Cdo 955/2022, které se sice primárně týká korporátního práva, ovšem jeho závěry jsou použitelné ve vztahu k právním jednáním obecně. Toto rozhodnutí podle mého velice správně upozorňuje na rozdíl mezi kategorií neurčitosti a kategorií obecnosti.⁴³⁸

S kategoriemi neurčitosti a nesrozumitelnosti se v našem právním prostředí bohužel často nepracuje zcela správně. Především soudy mírají tendenci tyto kategorie nadužívat a operovat s nimi i v případech, v nichž to není namístě. Pokládám proto za nezbytné zopakovat a zdůraznit, že závěru o tom, že je některá doložka neurčitá či nesrozumitelná, musí předcházet snaha zjistit zůstavitelovu vůli, a to i za pomoci jiných materiálů, než je např. text závěti (pokud by např. závěť byla alografní, může jako důkaz sloužit mj. i e-mailová komunikace, v níž si jednotliví aktéři vyměňovali návrhy závěti a v níž zůstavitel vyjadřoval svá přání).⁴³⁹

Zároveň poukazují také na úpravu sníženého standardu pro splnění příkazu, která podle mého podstatně zužuje kategorii neurčitosti vedlejších závětních doložek. Mám na mysli § 1570 o. z., podle něhož příkaz, který nelze splnit přesně, má být splněn „alespoň tak, aby mu bylo přibližně co možná vyhověno. Není-li možné ani to, náleží osobě obtížené příkazem, co jí bylo zůstavěno, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli.“ Z důvodu zásady ochrany zůstavitelovy vůle se přikláním k tomu pokusit se všechny doložky, u kterých by přicházelo v úvahu vyslovení neurčitosti, vyložit právě jako příkazy. Tím zajistíme, že zůstavitelova představa bude naplněna alespoň zčásti, což je z pohledu zůstavitele zpravidla jistě lepší, než kdyby nebyla naplněna vůbec. Díky tomuto přístupu by tak závěr o tom, že je nějaká vedlejší závětní doložka neurčitá, měl být naprosto výjimečný.

⁴³⁷ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III*, s. 567 a násl., k § 553, marg. č. 9 a násl.

⁴³⁸ Srov. bod 36 usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2023, sp. zn. 27 Cdo 955/2022: „*Usnesení, kterým valná hromada uděluje pokyn svému statutárnímu orgánu, [...] není (nutně) neurčité jen proto, že nedosahuje míry konkrétnosti podle představ jednotlivých společníků. Jinak řečeno, není vyloučeno, aby valná hromada udělila statutárnímu orgánu společností pokyn i v obecné formě, aniž by šlo o neurčité rozhodnutí (jak se stalo v projednávané věci).*“

⁴³⁹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Českéoslovenské republiky ze dne 19. 6. 1935, sp. zn. Rv I 119/34 (Vážný 14462): „*Ke zjištění pravé vůle zůstavitelovy mohou zajisté též přispěti příslušné projevy, které zůstavitel učinil oproti třetím osobám, obzvláště pisateli závěti.*“

Neurčité podle mého obecně nejsou ani doložky, jako např. příkaz „neužívat omamné látky“ či „vést řádný život“.⁴⁴⁰ První z uvedených doložek je podle mého bezvadná, jen ji nesmíme vykládat příliš dogmaticky (tedy např. tak, že by zakazovala dědici či odkazovníkovi, aby si s přáteli při nějaké příležitosti připil). Ta druhá může být za určitých okolností vyhodnocena jako šikanózní, popř. rozporná s dobrými mravy. Obecně se však domnívám, že ani dovození nemravnosti doložky směřující k „vedení řádného života“ obecně nebude namístě. U takové doložky podle mého není správné se ptát na to, kde přesně leží hranice mezi tím, co do uvedené kategorie spadá a co nikoli. Vzhledem k tomu, že takovou doložku bude formulovat zůstavitel, pokládám za správné vyřešit sporné případy (např. občasné spáchání přestupku v dopravě) ve prospěch obtíženého dědice. Naopak v jednoznačných případech, jako je např. dlouhodobé gamblerství, úmyslné neplnění vyživovací povinnosti apod., bude předmětná doložka účinkovat. A díky tomu budeme moci dosáhnout realizace zůstavitelovy vůle. Kdybychom naopak doložku vyhodnotili jako neurčitou, obmyšlená osoba by měla z pozůstalosti prospěch i v případech, kdy bude soustavně krást – tedy zcela navzdory tomu, co si zůstavitel prokazatelně přál a co také projevil.

V tomto ohledu vítám závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022, o kterém bylo pojednáno v podkapitole 1.4. a v části 3.1.1. této publikace. Naopak příkladem toho, jak by se podle mého s neurčitostí rozhodně pracovat nemělo, je rozhodnutí odvolacího soudu v téže věci, které Nejvyšší soud svým usnesením zrušil. Ve snaze předejít zkomolení přímo cituji úvahy odvolacího soudu, které vnímám jako nejvíce problematické:

- „způsob, jakým má být tato vůle naplněna (velikost, pořizovací cena, výrobce, stáří mobilheimu apod.), [zůstavitel] jednoznačně neprojevil“;
- „je vyloučeno, aby určitosti (konkretizace) obsahu vůle zůstavitele bylo dosaženo v jiném, následném soudním řízení, neboť jeho předmětem by bylo nepřipustné zjišťování vůle zůstavitele, kterou neprojevil“.

3.1.4 Vedlejší závětní doložky, které trpí nedostatkem formy

Vedlejší závětní doložka musí mít stejnou formu jako závěť.⁴⁴¹ Vedlejší doložka v dědické smlouvě musí mít formu veřejné listiny. To plyne mj. z obecné zásady, podle níž podmínka, doložení času i příkaz musí splňovat stejné formální požadavky jako právní jednání, k němuž se vztahují.⁴⁴²

⁴⁴⁰ Naopak jako neurčité tyto doložky vyhodnocuje FISCHER, K. Bude žít řádný život a nebude požívat omamné látky aneb K (ne)určitým vedlejším doložkám v závěti. *Ad Notam*, 2024, č. 3, s. 46–48.

⁴⁴¹ Ve vztahu k příkazu srov. např. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VON-KILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 349, k § 709 ABGB, marg. č. 26.

⁴⁴² Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svezek III. (§ 419–654)*, s. 552, k § 548, marg. č. 79; dále ve vztahu k podmínkám ROUČEK, F. In:

3.2 Právní následky vadných vedlejších závětních doložek

Dojdeme-li k závěru, že vedlejší závětní doložka trpí nějakou vadou, musíme také vyhodnotit, jaký bude právní následek takové vady. Nejdůležitější otázkou v této souvislosti je, jestli vada povede k tomu, že nepřihlédneme pouze k oné doložce, nebo k celému povolání obmyšlené osoby za dědice či odkazovníka, popř. jestli dokonce vadná doložka povede k neplatnosti či zdánlivosti celého pořízení pro případ smrti. I v tomto ohledu panují rozdíly mezi jednotlivými vadami, a proto je tato kapitola strukturována tak, že se věnuje postupně následkům jednotlivých vad, které byly vymezeny shora v podkapitole 3.1. Následky se také liší v závislosti na tom, jaký je charakter vadné doložky, tedy jestli jde o doložku s odkládacími či s rozvazovacími účinky, popř. jestli jde o příkaz – o rozlišování mezi nimi pojednávám shora v podkapitolách 1.2., 1.3. a 1.4. této publikace.

Předznamenávám, že přístup tuzemské právní úpravy, která u vedlejších závětních doložek zdůrazňuje některé vady, které však jsou vadami právních jednání obecně, není zcela bez problémů. Důvodová zpráva toto řešení odůvodňuje tím, že právní úprava vedlejších závětních doložek je v našem prostředí relativně nová, a proto „*ke korekci zjevných excesů nepostačí obecná ustanovení první části osnovy o mezích autonomie vůle*“.⁴⁴³ Tento přístup je jistě pochopitelný, nicméně podle mého je krátkozraký, protože zatímco na začátku účinnosti nové právní úpravy pomáhá adresátům snáze najít rozhodná ustanovení, z dlouhodobého hlediska je nežádoucí, neboť s největší pravděpodobností povede ke vzniku výkladových problémů vznikajících mimo jiné z potřeby řešit, kdy ještě můžeme aplikovat obecné pravidlo a kdy již musíme aplikovat pravidlo zvláštní.

3.2.1 Právní následky nemožných vedlejších závětních doložek

Česká právní úprava obsahuje výslovnou úpravu následků nemožných podmínek a „nemožného doložení času“. Tato úprava vychází z rozlišování mezi následky vadných vedlejších doložek s odkládacími účinky a následky vadných vedlejších doložek s rozvazovacími účinky.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 281; popř. ve vztahu k příkazům GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 527; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 529, k § 709 ABGB, marg. č. 4.

⁴⁴³ Srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů*. In: *obcanskyzakonik.justice.cz* [online], s. 389.

Pokud závěť obsahuje více ustanovení, která nejsou neoddělitelně spjata, týkají se následky, tj. neplatnost či zdánlivost, pouze konkrétní nemožné vedlejší doložky, popř. pouze konkrétního povolání za dědice či odkazovníka učiněného pod nemožnou podmínkou.⁴⁴⁴ Částečná neplatnost nebo zdánlivost tedy obecně má přednost před neplatností či zdánlivostí celku.

Předznamenávám, že vědomost či nevědomost zůstavitele o nemožnosti dosáhnout splnění vedlejší doložky je z hlediska výsledného řešení v zásadě irelevantní; případná zůstavitelova nevědomost ovšem může vést k tomu, že dotčená závětní dispozice bude neplatná pro omyl.⁴⁴⁵ Ustanovení § 1529 a násl. o. z. sice počítají pouze s neplatností celého závětního ustanovení, ovšem za pomoci argumentu *a maiori ad minus* můžeme dovodit, že když omyl může způsobovat neplatnost celého ustanovení, může vést tím spíše i k neplatnosti jeho oddělitelné části (např. pouze konkrétní vedlejší doložky).⁴⁴⁶ Neplatnost pro omyl ohledně nemožnosti splnění vedlejší doložky můžeme dovodit i přesto, že se z dikce § 1530 odst. 1 o. z. na první pohled zdá, že výčet tam uvedených náležitostí, ohledně nichž je zůstavitelův omyl relevantní, má taxativní povahu. Tak tomu ovšem není, neboť z toho, že zákonodárce přiznal relevanci dokonce i omylu v pohnutce, plyne široké pojmání relevantních závětních omylů.⁴⁴⁷ Aplikace úpravy omylu v závěti tak přichází v úvahu mimo jiné tehdy: (i) pokud zůstavitel vtělil do svého posledního pořízení vedlejší doložku, o které v době posledního pořízení nevěděl, že se nedá splnit, a (ii) pokud se zároveň prokáže, že by zůstavitel takto nepořídil, pokud by o takové nespílitelnosti věděl.⁴⁴⁸

3.2.1.1 Právní následky nemožných podmínek

Zákon obecně rozlišuje následky nemožných odkládacích podmínek a nemožných rozvazovacích podmínek (§ 1563 o. z.). Toto rozlišování je logické a vychází z (hypotetické) zůstavitelovy vůle ve spojení se snahou dosáhnout rozumného řešení při pokud možno maximálním respektu k testovací autonomii.

Podle § 1563 odst. 1 o. z. platí, že nemožná odkládací podmínka zneplatňuje celou dědickou instituci či celé povolání za odkazovníka, což znamená, že připojení

⁴⁴⁴ Srov. např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. 3. 1973, sp. zn. 6 Ob 66/73.

⁴⁴⁵ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 221, k § 697 ABGB, marg. č. 5.

⁴⁴⁶ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 396, k § 1529 až 1531, marg. č. 107, který uvádí mj., že „neplatná jsou ta ustanovení (ty části), která by [zůstavitel] nestanovil, pokud by se nebyl mylil.“

⁴⁴⁷ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 382; k § 1531 až § 1533, marg. č. 38; či FISCHER-CZERMAK, C., PIERER, J. In: FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. [Hrsg.] *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2017, s. 162, k § 570 až 572 ABGB, marg. č. 6; spíše opačně FIALA, R., BEEROVÁ, K. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 168, k § 1529 a § 1530, marg. č. 7; podle nichž se výčet důvodů pro relevantní omyly „dá být taxativní“.

⁴⁴⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 535, k § 1563, marg. č. 18.

nemožné odkládací podmínky vede k tomu, že osoba povoláná pod takovou podmínkou právo vůbec nezíská. Jestliže tedy pozůstalý synovec má získat nějaký majetek pod podmínkou, že mu „narostou křídla a naučí se létat“,⁴⁴⁹ můžeme z toho dovodit, že zůstavitel chtěl, aby se synovec dědicem nikdy nestal. Proto synovec nebude ani následným dědicem. Jedná se o neplatnost absolutní, neboť nedává smysl, abychom ponechávali v platnosti závětní doložku, která se nikdy nemůže realizovat.⁴⁵⁰ Zároveň lze tuto dispozici podle mého zpravidla vykládat také jako negativní závět' ve smyslu § 1649 odst. 2 o. z. – pro případ, že by se měla uplatnit zákonná dědická posloupnost.

Následky nemožné rozvazovací podmínky upravuje § 1563 odst. 2 o. z. tak, že se nepřihlédne pouze k této doložce, což pak znamená, že takto povolaný dědic či odkazovník získává své právo nepodmíněně.⁴⁵¹ V takových případech tedy nevznikne (ani konstruktivní) svěřenské nástupnictví. Vychází se opět z toho, že by zůstavitel, který někoho povolá za dědice či odkazovníka pod takovou podmínkou, počítal s tím, že takové povolání bude definitivní. Tento předpoklad nepochybně platí tehdy, pokud zůstavitel o nemožnosti podmínky věděl. Pokud bychom však dospěli k závěru, že zůstavitel o nesplnitelnosti podmínky nevěděl, bude přicházet v úvahu aplikace pravidel o omylu (především pak § 1531 o. z.).

Pro učebnicové příklady nemožných doložek, jako je doložka, podle níž má dojít např. k dědění tehdy, pokud dědic porazí statný strom pouhou rukou, je shora uvedené řešení uspokojivé. Ovšem život může přinést i řadu situací, které budou více hraniční – jako příklad lze uvést poslední pořízení, kterým zůstavitel povolá svého příbuzného za dědice „pod podmínkou, že postaví na pozemku z pozůstalosti bytový dům podle konkrétního architektonického návrhu“. Tento architektonický návrh se však ukáže jako nerealizovatelný z hlediska fyzikálních zákonitostí (architekt např. udělal chybu ve výpočtu a předmětný dům vůbec nelze postavit požadovaným způsobem). V uvedeném případě se kloním k tomu, že bychom měli dotčenou doložku kvalifikovat jako příkaz. U toho pak dle § 1570 o. z. bude stačit, dojde-li k přibližnému splnění (popř. vůbec), kdežto v případě, že bychom doložku vyhodnotili jako podmínku, by hrozilo, že zůstavitelem obmyšlená osoba vůbec dědit nebude – takový závěr by však s vysokou pravděpodobností odporoval zůstavitelově vůli.⁴⁵² Navrhuji tedy vykládat ty doložky, které vycházejí z mylných představ zůstavitele o tom, co je možné, v pochybnostech jako příkaz (i přesto, že zůstavitel použije slova „pod podmínkou...“, popř. jinou podobnou formulaci naznačující podmínku).

⁴⁴⁹ Tento příklad uvádí FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 196, k § 1563, marg. č. 21.

⁴⁵⁰ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 533, k § 1563, marg. č. 10.

⁴⁵¹ Srov. MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá. Právo dědické*, s. 46, podle něhož nemožná rozvazovací podmínka účinkuje jako „neškodný dodatek“.

⁴⁵² Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. 3. 1973, sp. zn. 6 Ob 66/73 (s odkazem na WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 552 a 553 ABGB, s. 226). „Závětní doložky je třeba vykládat tak, aby se realizoval výsledek zamýšlený zůstavitelem.“

V některých případech bude vhodnější druhé možné řešení situací, v nichž se zůstavitel mylně domníval, že jím použitá doložka může být splněna. Toto řešení musíme zvolit zejména tehdy, pokud nedokážeme zjistit, jestli by si zůstavitel přál obmyslet povolanou osobu i bez oné doložky (tedy s tím, že tato doložka nemusí být splněna) – v takovýchto případech musíme zpravidla na základě pravidel o omylu prohlásit celé povolání za dědice či odkazovníka za neplatné (na základě § 1531 o. z.).⁴⁵³ Příkladem může být např. situace, v níž by nevyhlášeně nemocný nebo smrtelně zraněný zůstavitel, který neví o tom, že se nemůže uzdravit, povolal za dědice či odkazovníka svého lékaře pod podmínkou, že se vyléčí.⁴⁵⁴ Lékař by podle mého neměl dědit (či získat odkaz), neboť můžeme předpokládat, že jeho obmyšlení mělo být jakousi motivací či odměnou za vyléčení (samozřejmě zároveň odhlížíme od § 1493 o. z., který by mohl být dalším důvodem neplatnosti takové závětní dispozice).

Zdůrazňuji také, že shora uvedené závěry se bez dalšího týkají pouze počáteční nemožnosti podmínku splnit. Nastane-li následná nesplnitelnost podmínky, znamená to, že stav nejistoty (*condicione pendente*) končí – nastává tedy zmaření podmínky a právo předního či následného dědice se stává nepodmíněným, aniž by to mělo vliv na platnost či existenci posledního pořízení. Tím pádem dochází také k zániku svěřenského nástupnictví, které se pojí s trvajícím stavem *condicione pendente*. Rozhodným okamžikem pro posouzení otázky, zda se jedná o počáteční nebo následnou nemožnost splnění, je okamžik, k němuž zůstavitel učinil dotčené pořízení pro případ smrti.⁴⁵⁵ Odpověď na otázku, jestli právo zůstane ve stejných rukou, ve kterých bylo do té doby – tedy v rukou předního dědice, nebo jestli přejde na následného dědice či na odkazovníka, záleží především na tom, z jakého důvodu nesplnitelnost nastala. Pokud např. přední dědic zmaří splnění rozvazovací podmínky, zdánlivě tím znemožní, aby se dědicem stal dědic následný. Zákon však tyto případy řeší a stanoví pro ně fikci splnění podmínky, což nakonec vede k tomu, že se dědicem stane následný dědic, popř. další přední dědic⁴⁵⁶ v pořadí, je-li povolána delší řada dědiců (§ 549 odst. 2 o. z.).

3.2.1.2 Právní následky „nemožného doložení času“

„Nemožné doložení času“ se posoudí jako nemožná podmínka. Pokud tedy zůstavitel např. uvede, že se „jeho manželka stane dědičkou teprve na konci roku 3500“, nestane se manželka dědičkou nikdy a nevznikne ani svěřenské nástupnictví, neboť celé ustanovení, kterým se manželka povolává, je neplatné.

⁴⁵³ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 698 ABGB, s. 667.

⁴⁵⁴ Tento příklad používá GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 698 ABGB, s. 667.

⁴⁵⁵ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 534–535, k § 1563, marg. č. 15 (marg. č. 14); či též ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*, s. 208–209, k § 1563.

⁴⁵⁶ Eventuálně přichází v úvahu akrescence uvolněného podílu, popř. přechod práva na náhradníky předního dědice – vše záleží na vůli zůstavitele a jejím výkladu.

Můžeme se ještě ptát, jestli by manželka v případě, že zůstavitel pořídí uvedeným způsobem (a např. by nepovolal žádné závětní dědice), mohla dědit ze zákona. Podle mého by manželka v uvedeném případě neměla dědit ani ze zákona, a to proto, že bychom měli provést konverzi závětního ustanovení na negativní závěť. Provedení konverze můžeme opřít o obecný § 575 o. z., který lze použít i na vedlejší závětní doložky (a to ve spojení s § 1494 odst. 2 o. z., neboť skutečná zůstavitelova vůle je zde nepochybná).

3.2.1.3 Právní následky (od počátku) nemožného příkazu

Následky nemožného příkazu řeší zákon jinak, než je tomu u zbylých dvou vedlejších závětních doložek v užším smyslu.⁴⁵⁷ Konkrétně zákon v § 1570 o. z. uvádí, že může stačit také alespoň přibližné splnění příkazu. A pokud není možné ani to, náleží osobě obtížené příkazem, co jí bylo zůstaveno. To vše platí za předpokladu, že zůstavitelova vůle nesměruje k jinému řešení. Zde podle zákona nezáleží na tom, jestli jde o nemožnost počáteční, nebo následnou⁴⁵⁸ – samozřejmě s výjimkou případů, v nichž se obmyslená osoba vědomě učiní neschopnou příkaz splnit (§ 1570 o. z. třetí věta). Zůstavitelova vůle však podle mého může mezi počáteční a následnou nemožnostmi rozlišovat, což předchází větu částečně relativizuje.

Jak jsem uvedl, zákon zároveň připouští, aby zůstavitel projevil jinou vůli v tom smyslu, že např. může stanovit, že osoba obtížená příkazem musí příkaz splnit přesně. Ztráta zůstaveného práva z důvodu nesplnění příkazu může nastat i tehdy, pokud z posledního poručení doložíme alespoň nepřímou, že zůstavitel chtěl, aby tomu tak bylo⁴⁵⁹ – to dovodíme např. tehdy, pokud dovodíme, že jediným účelem dotčené závětní dispozice bylo umožnit obmyslené osobě, aby splnila povinnost plynoucí z příkazu (takovou dispozicí může být kupříkladu přidělení určité věci z pozůstalosti či zůstavení/odkaz peněz právě za účelem pokrytí nákladů souvisejících s plněním příkazu;⁴⁶⁰ popř. bude-li zřejmé, že zůstavitel měl intenzivní zájem na splnění příkazu a osoby, které nastoupí na místo osoby obtížené příkazem, budou na rozdíl od této osoby schopny jej splnit).⁴⁶¹

⁴⁵⁷ Částečně jiný pohled prezentuje MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 535, k § 1563, marg. č. 21, podle něhož u nemožného příkazu máme vyjít z toho, že se takový příkaz posuzuje jako rozvazovací podmínka, a že se tedy aplikuje přímo § 1563 o. z. Materiálně je však řešení v zásadě stejné.

⁴⁵⁸ Srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 44; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 570, k § 1570, marg. č. 12.

⁴⁵⁹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 569, k § 1570, marg. č. 7.

⁴⁶⁰ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 419; či APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 534, k § 710 ABGB, marg. č. 2.

⁴⁶¹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 569, k § 1570, marg. č. 7.

Pokud se prokáže, že zůstavitel nevěděl o nesplnitelnosti příkazu, musíme si položit otázku, jestli by jeho vůli odpovídalo, aby i přesto obmyšlený dědic či odkazovník získal své právo, či nikoli – pokud bychom uzavřeli, že by to jeho vůli odpovídalo, můžeme na základě aplikace pravidel o omylu k příkazu nepřihlédnout; pokud naopak dospějeme k tomu, že si zůstavitel nepřál, aby v takovém případě získala obmyšlená osoba prospěch, měli bychom uzavřít, že se tato obmyšlená osoba dědicem ani odkazovníkem nestane. Teprve pokud se nám nepodaří nalézt odpověď na začátku tohoto odstavce, můžeme použít zákonné pravidlo, a tedy přiznat obmyšlené osobě zůstavené či odkázané právo. Můžeme tedy říci, že nemožný příkaz, který nelze splnit ani přibližně, má v zásadě stejné účinky jako nemožná rozvazovací podmínka. Pokud se však obmyšlená osoba zaviněně učiní nezpůsobilou příkaz splnit, půjde o zmaření příkazu, které by obecně mělo mít stejné následky jako zmaření podmínky – tzn. že obmyšlená osoba o své právo přijde.⁴⁶² Zůstavitel však může i pro takový případ stanovit jiný následek.

3.2.2 Právní následky nedovolených vedlejších závětních doložek

Jak plyne z předchozí podkapitoly této publikace, za nedovolené vedlejší doložky pokládám zejména všechny vedlejší doložky, které zmiňuje § 1551 odst. 2 o. z., s výjimkou doložek nesrozumitelných, a dále doložky odporující dobrým mravům. Nedovolené vedlejší doložky jako společnou kategorii o. z. výslovně nepojmenovává. Náš civilní kodex ovšem zná kategorii „nemožných podmínek“, s nimiž pracuje jeho § 1563, a dále nemožných příkazů, které upravuje § 1570 kodexu. Oproti tomu jeden z inspiračních zdrojů naší právní úpravy – o. z. o. – na nedovolené doložky výslovně pamatoval ve třetí větě § 698.

Ovšem podle mého názoru můžeme i současnou právní úpravu vyložit tak, že nedovolené podmínky představují podkategorii podmínek nemožných,⁴⁶³ a proto se i na ně obecně může použít řešení plynoucí z § 1563 o. z. Z podobných důvodů můžeme na nedovolené příkazy aplikovat § 1570 o. z., především pak zpravidla pouze jeho třetí větu, neboť např. nemravné příkazy povětšinou zřejmě nebudou splnitelné ani přibližně. Z toho pak plyne, že se na nedovolené vedlejší doložky použijí stejná pravidla, která rozvádím v předchozí části. Vyložíme-li tedy nedovolenou podmínku jako rozvazovací, bude povolání za dědice či odkazovníka nepodmíněné, kdežto vyložíme-li ji jako odkládací, podmíněně obmyšlená osoba se dědicem ani

⁴⁶² Srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 44.

⁴⁶³ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 221, k § 698 ABGB, marg. č. 2, který ve vztahu je k § 698 ABGB – období našeho § 1563 o. z., uvádí, že se uvedené ustanovení vztahuje jak na faktickou, tak na právní nemožnost (přestože ABGB s účinností od 1. 1. 2017 o „nedovolenosti“ již výslovně nehovoří – třetí věta uvedeného ustanovení byla vypuštěna).

odkazovníkem nestane.⁴⁶⁴ Nedovolený příkaz pak povede k tomu, že obmyslená osoba právo nabyde, aniž by byla omezena příkazem, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli. Pro tento extenzivní výklad svědčí teleologické argumenty.

Překážkou mnou naznačeného výkladu podle mého není ani ustanovení § 1551 odst. 2 o. z., podle něhož se k nedovoleným doložkám „nepřihlíží“. Domnívám se totiž, že toto ustanovení nestanoví, že následkem tam vyjmenovaných vad má být vždy zdánlivost celé vadné doložky – spojení „nepřihlíží se“ je v uvedeném ustanovení podle mého použito pouze jako forma vyjádření nepřímého zákonného zákazu.⁴⁶⁵ Právě takový výklad pak vede k výsledku, který odpovídá smyslu a účelu právní úpravy, neboť doslovný výklad naposledy uvedeného ustanovení by znamenal, že musíme na povolání dědiců či odkazovníků pod nedovolenou vedlejší doložkou hledět vždy jako na nepodmíněné, a to i v případě, že by dotčená vedlejší doložka měla směřovat k odložení vzniku dědického práva či práva na odkaz. To by však vedlo k obtížně řešitelným problémům, neboť bychom museli uzavřít, že k jednomu dědictví má být najednou povoláno dvě či více osob, u kterých však zůstavitel prokazatelně nechtěl, aby dědily současně, když je povolal k dědění alternativně, popř. postupně.⁴⁶⁶ Pokud ovšem i na nedovolené doložky vztáhneme § 1563 o. z., potažmo § 1570 o. z., tak těmto nežádoucím důsledkům předejdeme.

Podpurným argumentem může být i to, že také podle historického zákonodárce má být (minimálně primárním) smyslem výčtu kategorií vedlejších závětních doložek obsaženého v § 1551 odst. 1 o. z. výslovně stanovit limity pro zůstavitelovu testovací autonomii, nikoli tedy nutně upravit právní následek, k němuž zakázané doložky vedou. Tomu podle mého nasvědčují tato slova důvodové zprávy: „*Proto se má za to, že ke korekci zjevných excesů nepostačí obecná ustanovení první části osnovy o mezích autonomie vůle a navrhuje se vyloučit právní existenci vedlejších*

⁴⁶⁴ Opačně FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 196, k § 1563, marg. č. 20: „*Dědic bude dědit bez ohledu na podmínku, což zřejmě platí jak u podmínek rozvazovacích, tak u odkládacích.*“

⁴⁶⁵ To, že použití výrazu „nepřihlíží se“ v určitém ustanovení zákona nemusí nutně znamenat, že porušení tohoto ustanovení povede ke zdánlivosti, plyne z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 29 Cdo 5943/2016: „*Sankci spočívající v tom, že se k určitému právnímu jednání nepřihlíží, upravuje občanský zákoník i zákon o obchodních korporacích na mnoha místech. Jakkoliv důvodová zpráva naznačuje, že ve všech těchto situacích jde o právní jednání zdánlivá, je zjevné, že tomu tak v řadě případů být nemůže. Např. v § 5 odst. 2 z. o. k. uvedený obrat vyjadřuje prekluzi práva, v § 14 z. o. k. dokonce toliko dočasnou neúčinnost určitého ujednání. Ostatně z pravidla určujícího, že je-li právní jednání zdánlivé, tak se k němu nepřihlíží (§ 554 o. z.), nelze bez dalšího usuzovat na pravdivost obrácené implikace, tedy že každé jednání, k němuž se nepřihlíží, je zdánlivé [...]. Nicméně bez zřetele k tomu, zda důvodem, proč se k určitému ujednání nepřihlíží, je v tom kterém případě jeho zdánlivost, neplatnost či dokonce pouhá (dočasná) neúčinnost, z příkazu zákonodárce nepřihlížet k němu plyne, že soud tak musí – jsou-li splněny zákonem předepsané předpoklady – učinit ex officio, bez ohledu na návrhy stran.*“

⁴⁶⁶ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 497 a násl., § 1551, marg. č. 51 a násl. (zejména marg. č. 55 a násl.). Mnou zastávané řešení pak v konečném důsledku vede k zásadně stejnému výsledku jako to, které dovozuje uvedený autor na s. 499, marg. č. 64 a 65.

*doložek dědice zjevně obtěžujících, aniž je k tomu rozumný účel. Totéž má platit o vedlejších doložkách odporujících veřejnému pořádku...*⁴⁶⁷

Zákon umožňuje dosáhnout také toho, aby řešení odpovídalo vůli zůstavitele. To zajistíme skrze kvalifikaci dotčené vedlejší doložky. Mohou totiž nastat případy, v nichž bude z okolností vyplývat, že zůstavitel např. chtěl, aby jím povolána osoba dědila i přesto, že vedlejší doložka nebude splněna. Tak tomu bude např. u některých doložek potestativní povahy. Důvodem pro vtělení (nemožné) vedlejší doložky potestativního charakteru pravidelně bude motivovat obmyšlenou osobu k nějaké ne/činnosti, nikoli však nutně také připravit obmyšlenou osobu o oprávnění v případě, že se nezachová v souladu s předmětnou vedlejší doložkou. V případě nedovolených vedlejších doložek bychom se tedy podle mého měli ptát, jestli by zůstavitel chtěl či nechtěl, aby se povolána osoba stala dědicem či odkazovníkem i přesto, že nedostala šanci doložku splnit. A pokud dospějeme k závěru, že by to chtěl, měli bychom buďto (i) kvalifikovat dotčenou doložku jako příkaz (eventuálně jako rozvazovací podmínku, bude-li to vzhledem k povaze oné doložky myslitelné), nebo (ii) dospět k závěru, že dotčená vedlejší doložka je neplatná pro omyl (pokud zůstavitel vycházel z mylné představy, že je dotčená doložka dovolená).

Při zjišťování zůstavitelovy vůle navrhuji vyjít také z těchto zásad, které však jsou toliko podpůrnými kritérii (indiciemi), nikoli nepřekonatelnými dogmaty:

- Pokud zůstavitel konkrétně určil jak osobu, která má dědictví či odkaz nabýt v případě splnění nedovolené vedlejší doložky, tak osobu, která má předmětné právo nabýt v případě nesplnění této doložky, resp. do doby, než ke splnění doložky dojde, přiřklám se k tomu, kvalifikovat doložku jako odkládací podmínku. To konkrétně znamená, že dědic či odkazovník povoláný s takovou doložkou oprávnění nikdy nenabyde. Zůstavitel totiž v těchto případech prokazatelně počítal s variantou, že k nesplnění podmínky může dojít, když pro tento případ stanovil alternativní řešení v podobě určení jiné oprávněné osoby.
- Ovšem pokud zůstavitel určí pouze osobu, která má dědit nebo získat odkaz při splnění nedovolené vedlejší doložky (byť se tato bude z hlediska použité formulace jevit spíše jako odkládací podmínka), naznačuje to, že se zůstavitel nad alternativním scénářem, v němž by podmínka nebyla, či dokonce ani nemohla být splněna, nezamýšlel. V těchto případech podle mého bude potřeba se opět ptát, jestli by zůstavitel preferoval, aby obmyšlená osoba nabyla právo, přestože podmínka nemohla být splněna, nebo aby se aplikovala zákonná dědická posloupnost, popř. aby došlo k akrescenci dědického podílu. Pokud se nám nepodaří prokázat, že by zůstavitel chtěl, aby při nesplnitelnosti doložky obmyšlená osoba nezískala vůbec nic, kloním se k tomu, aby se taková doložka kvalifikovala jako příkaz raději než jako odkládací podmínka – to znamená, že pokud nebude přípustné doložku splnit ani přibližně, nabyde v pochybnostech právo obmyšlená osoba (místo § 1563 o. z. se použije § 1570 o. z.).

⁴⁶⁷ Srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, [online], s. 389.

Příkladem *ad illustrandum*, na kterém si ukážeme, jakým směrem by se měly ubírat úvahy při výkladu zákona, avšak pro který bez dalších konkrétních okolností nechci prezentovat definitivní závěry, může být doložka znějící takto: „*Můj bratr zdědí veškerou mou pozůstalost, pokud se rozvede se svou současnou manželkou.*“ Tato doložka je nedovolená, neboť odporuje § 1552 o. z. (a podle mého také § 1551 odst. 2 o. z.). Podle formulace jde o odkládací podmínku, což by na základě aplikace § 1563 odst. 1 o. z. znamenalo, že bratr nedědí. Ovšem zde naše úvahy nemohou skončit. Takovouto doložku totiž obecně lze vyhodnotit také jako příkaz rozvést se – a na ten bychom pak aplikovali § 1570 o. z., na jehož základě se v pochybnostech musíme přiklonit ve prospěch závěru, že bratr i přes nesplnění příkazu dědí, a to bez ohledu na to, jestli se rozvede, či nikoli. Pokud z rozhodných okolností (které mohou plynout např. z komunikace mezi zůstavitelem a jinými osobami) dovedíme, že by zůstavitel chtěl, aby dědil spíše jeho bratr než zákonní dědici, budeme posuzovat doložku spíše jako příkaz. Pakliže se však takovou vůlí zůstavitele zjistit nepodaří a mám-li se v tomto případě přiklonit k nějakému řešení, kloním se v uvedeném případě k tomu závěru, pro který svědčí použitá formulace, tedy že zůstavitel spíše skutečně chtěl, aby byla tato dispozice odkládací podmínkou. Ani to, že zůstavitel nejmenoval osobu, která má dědit v případě nesplnění podmínky, zde k přijetí opačného závěru nestačí, neboť lze vyjít z toho, že zůstavitel pravděpodobně mohl vědět, že jím zvolená doložka nebude dovolená, a přesto ji do závěti vtělil. Pro úplnost dodávám, že ani další představitelná řešení – jako např. že by měl dědit bratr rovným dílem se zákonnými dědici – nejsou za uvedených okolností namístě.⁴⁶⁸

Pokud by však okolnosti byly jiné, lišilo by se i řešení. Představme si například, že zůstavitel povolá za univerzálního dědice svého dlouholetého kamaráda, ovšem s tím, že tento kamarád se má stát dědicem tehdy, pokud zafinancuje teroristický útok na budovu některého z ministerstev. Nic dalšího v závěti uvedeno nebude. Použitá formulace by mohla nasvědčovat spíše tomu, že jde o odkládací podmínku, ovšem tím se nesmíme nechat zmást. V uvedeném případě totiž může být vhodnější – nezjistíme-li žádné další okolnosti – posoudit dotčenou doložku spíše jako příkaz. Kamarád by tedy dědil, přestože by povinnost uloženou zůstavitelem nesplnil. Ovšem pakliže by zůstavitel určil i dědice, který má dědit v případě, že zůstavitelovo přání nebude splněno, měli bychom se při absenci zjištění jiných okolností podle mého přiklonit spíše k opačnému závěru, a tedy posoudit uvedenou doložku jako nemožnou odkládací podmínku.

To, že se obmyšlená osoba podrobí nedovolené nebo nemravné doložce, nemá žádné právní následky.⁴⁶⁹ I pokud by tedy obmyšlená osoba např. splnila nemravnou odkládací podmínku, neznamená to, že dědictví či odkaz nabyde. Takto dalece už

⁴⁶⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 498, k § 1551, marg. č. 56–58.

⁴⁶⁹ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 221, k § 697 ABGB, marg. č. 5; a dále rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 30. 1. 1952, sp. zn. 2 Ob 29/52.

zůstavitelovu autonomii chránit nemůžeme, neboť pochopitelně existují i jiné zájmy, kterým tato autonomie v některých případech musí ustoupit.

I zde platí, že vědomost či nevědomost zůstavitele o nedovolenosti dotčené vedlejší doložky může vést k tomu, že závětní dispozice bude neplatná pro omyl.⁴⁷⁰ K tomu blíže srov. výklad provedený shora v části 3.2.1. u nemožných vedlejších doložek.

Pokud bychom jako neplatnou vyhodnotili vedlejší závětní doložku ponechávající volbu následného dědice na jiné osobě, měli bychom podle mého zvažovat, jestli není namístě alespoň aplikovat pravidla o konstruktivním svěřenském nástupnictví, a tedy dovodit, že svěřenské nástupnictví je platně zřízeno a že po smrti předního dědice (který měl určit dědice následného) přejde pozůstalost na zákonné zůstavitelovy dědice. Při hledání řešení bychom měli vyhodnotit, k jakému z řešení (tedy žádné svěřenské nástupnictví vs. konstruktivní svěřenské nástupnictví) by se klonil zůstavitel, pokud by věděl, že jím použitá doložka není platná. K výkladu konstruktivního svěřenského nástupnictví srov. část 1.6.4. této publikace. K doložce ponechávající volbu následného dědice na předním dědici či jiné osobě srov. část 3.1.2.2. této publikace.

3.2.3 Právní následky neurčitých a nesrozumitelných vedlejších závětních doložek

Na nesrozumitelné a neurčité vedlejší doložky nelze shora uvedené řešení bez dalšího vztáhnout, neboť tyto doložky trpí jiným druhem vady, než je právní (či faktická) nemožnost. Věnovat se budu primárně nesrozumitelným doložkám, a to z důvodů vyslovených shora v části 3.1.3., tj. že neurčité závětní doložky, které nelze posoudit ani jako přibližně splnitelný příkaz, by měly být naprostou výjimkou. Řešení, které zde budu prezentovat ohledně nesrozumitelných doložek, však bude použitelné i pro doložky trpící neurčitostí (a které zároveň nebude možné nebo žádoucí kvalifikovat jako příkaz).

Nesrozumitelné doložky v posledním pořízení mohou přinášet významné právní problémy. To platí zvláště v případech, je-li doložka natolik nesrozumitelná (či neurčitá), že nelze ani posoudit, jestli se jedná o doložku s odkládacími, nebo s rozvažovacími účinky.⁴⁷¹ V takovýchto případech nám patrně nezbyde než nepřihlédnout k celému povolání za dědice či odkazovníka, s nímž se taková doložka pojí. To znamená, že takto povoláný dědic či odkazovník – bude-li vůbec určitelný – zůstavené či odkázané právo nenabyde.

⁴⁷⁰ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 221, k § 697 ABGB, marg. č. 5.

⁴⁷¹ K tomu, že takový případ může snadno nastat, srov. PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung, zwölftes Hauptstück*, s. 559–560, k § 697 ABGB, marg. č. II.

Ztotožňuji se s Welsarovým⁴⁷² výkladem, podle něhož musíme vycházet z toho, že nesrozumitelná doložka jako taková není připojena, pokud je možné z kontextu zjistit, že zůstavitel měl v úmyslu zachovat zbylou část svého pořízení i bez této doložky. Jestliže však zároveň okolnosti svědčí o tom, že by zůstavitel bez doložky povolání dané osoby za dědice či odkazovníka neučinil, je třeba považovat za neplatné celé takové povolání. Pokud lze výkladem zjistit vůli zůstavitele, je možné závěr o neplatnosti celého povolání osoby s nesrozumitelnou či neurčitou podmínkou zvrátit.

Ze zásady *utile per inutile non vitiatur*⁴⁷³ pak můžeme dovodit, že v případě, že lze zjistit, že zůstavitel zamýšlel, aby nesrozumitelná či neurčitá doložka měla rozvazovací účinky, nebudeme přihlížet pouze k této doložce.⁴⁷⁴ To pak povede k tomu, že zůstavitelem obmyšlená osoba své právo získá, a to bez omezení plynoucích ze svěřenského nástupnictví. Tento závěr odpovídá i dikci § 1551 odst. 2 o. z., podle něhož se k nesrozumitelným doložkám nemá vůbec přihlížet. Výjimku však budou tvořit případy, v nichž se podaří prokázat, že by zůstavitel určitou osobu nepodmínečně (bez vedlejší doložky) vůbec obmyslet nechtěl – tehdy nepřihlédneme k celému povolání dané osoby.

Naopak v případě doložky, která měla mít odkládací účinky, by aplikace § 1551 odst. 2 o. z. vedla k problematickým důsledkům⁴⁷⁵ – proto musíme uvedené ustanovení pro tyto případy teleologicky redukovat, a tedy nepřihlížet nejen k dotčené vedlejší doložce, ale k celému povolání obmyšlené osoby.⁴⁷⁶ Podobné závěry platí i pro vnitřně rozporné (perplexní) podmínky, o kterých hovoříme tehdy, pokud se podmiňující a podmiňovaná část vzájemně vylučují. V těchto případech nastává opět zdánlivost celého povolání za dědice či odkazovníka, nikoli tedy pouhá zdánlivost či neplatnost dotčené vedlejší doložky.⁴⁷⁷

⁴⁷² Srov. WELSER, R. In: RUMMEL, P., LUKAS, M. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband Erbrecht*, k § 697 ABGB, marg. č. 2.

⁴⁷³ Co je užitečné, není znehodnoceno neužitečným.

⁴⁷⁴ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 697, s. 665.

⁴⁷⁵ Srov. PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*, s. 560, k § 697 ABGB, marg. č. 2, podle nichž je pravidlo odpovídající našemu § 1551 odst. 2 o. z. (byť se týká pouze nesrozumitelných doložek obecně) ospravedlnitelné pouze tehdy, je-li jisté, že nesrozumitelná podmínka je rozvazovací.

⁴⁷⁶ Srov. např. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 499, k § 1551, marg. č. 64 a 65 (k problematickým důsledkům srov. tamtéž, s. 498–499, k § 1551, marg. č. 55 a násl.).

⁴⁷⁷ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 697 ABGB, s. 665–666.

3.2.4 Právní následky vedlejších závětních doložek, které trpí nedostatkem formy

Pokud vedlejší doložka nesplňuje formální náležitosti, je posouzení právních následků podle mého poměrně jednoduché. V případě, že nedostatkem formy trpí pouze vedlejší doložka (tedy např. zůstavitel v alografním kodicilu podmíní nabytí dědictví jedním ze zákonných dědiců), je neplatná jen dotčená vedlejší doložka (tedy v uvedeném příkladu ona podmínka). Pokud bude nedostatkem formy trpět i povolání dědice či odkazovníka, bude neplatná jak doložka, tak toto povolání.

Pokud jde o charakter neplatnosti, podle mého půjde o neplatnost absolutní,⁴⁷⁸ neboť formální náležitosti pořízení pro případ smrti tvoří součást veřejného pořádku (§ 588 o. z.).

⁴⁷⁸ Srov. obecně např. SALÁK, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 397, k § 1532, marg. č. 1 (s. 426, k § 1536, marg. č. 19).

4. SPLNĚNÍ A NESPLNĚNÍ VEDLEJŠÍCH ZÁVĚTNÍCH DOLOŽEK V UŽŠÍM SMYSLU

Cílem této kapitoly je analyzovat problematiku splnění a nesplnění (zmaření) vedlejších závětních doložek v užším smyslu. Zaměřím se zde tedy především na situace, které vedou k ukončení stavu nejistoty vyvolaného podmíněným či časově omezeným povoláním určité osoby za dědice či odkazovníka. Tento stav u podmínek obecně končí splněním (vznikem) nebo zmařením (odpadnutím) podmínky. V případě pozitivních podmínek končí stav nejistoty jednak (i) splněním, tedy okamžikem výskytu události, na niž je podmínka navázána, jednak (ii) tehdy, jestliže to, co mělo nastat, nenastalo do zůstavitelem stanoveného data, nebo jakmile je jisté, že to nastat nemůže (stane se to nemožným).⁴⁷⁹ U negativních podmínek dochází k ukončení stavu nejistoty: (i) tehdy, jakmile je jisté, že událost, s níž negativní podmínka pracuje, nenastane, a dále (ii) tehdy, nastane-li to, co podle formulace podmínky nastat nesmělo, aby byl zachován dosavadní stav.⁴⁸⁰

4.1 Splnění vedlejších závětních doložek v užším smyslu a jeho následky

Splnění závětní podmínky je – na rozdíl od splnění dluhu z obligace – žádoucím jevem pouze z pohledu jedné osoby (tedy toho, který je v pozici následného dědice, či toho, kdo má v případě splnění podmínky nabýt odkaz). U podmínek je jejich splnění také tzv. substitučním případem.⁴⁸¹ Splnění příkazu je splnění obligací dluhu o poznání bližší, a lze tedy říci, že jde o vítaný cíl, který zůstavitel svým posledním pořízením sledoval. Splněním vedlejší doložky obecně také dochází k zániku svěřenského nástupnictví (ledaže zůstavitel povolal delší řadu dědiců či odkazovníků a dědic či odkazovník, který po splnění vedlejší doložky nabývá dědictví či odkaz, není posledním dědicem v této řadě).

Již ze shora uvedeného plyne, že ohledně splnění všech vedlejších závětních doložek v užším smyslu platí určitá společná pravidla, ovšem zároveň existuje i řada

⁴⁷⁹ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 699 ABGB, s. 670.

⁴⁸⁰ Tamtéž.

⁴⁸¹ K pojmu substituční případ srov. shora v části 1.6.2. této publikace.

odlišností mezi nimi. Tomu odpovídá též struktura této podkapitoly – tam, kde je vhodné pojednat společně či vedle sebe o všech vedlejších doložkách v užším smyslu, tak činím.

Náklady spojené s plněním vedlejší doložky – pokud nějaké vzniknou – nese zásadně ta osoba, jejíž dědické právo či právo na odkaz je s předmětnou vedlejší doložkou spojeno. To je relevantní především v případě příkazu,⁴⁸² eventuálně u potestativních či smíšených podmínek.

Pokud jde o čas plnění, ten je relevantní především u příkazu. I u potestativních či smíšených podmínek může zůstavitel např. určit lhůtu, v níž nejpozději má být podmínka splněna – zde by se však jednalo o kombinaci podmínky a doložení času, nikoli stanovení dospělosti, neboť ani z podmínky potestativní povahy neplyne povinnost obmyšlené osoby.⁴⁸³ Jinak budeme vycházet z toho, že podmínka může být splněna v zásadě kdykoli (limitem i v takových případech podle mého bude nejdelší přípustná doba trvání svěčenského nástupnictví, která plyne z § 1514 a § 1515 o. z.). U příkazů je otázka času plnění, konkrétně jeho dospělosti, velmi důležitá, neboť právě od dospělosti se odvíjí možnost oprávněné osoby vymáhat splnění příkazu. S dospělostí souvisí také běh promlčecí lhůty.

Okamžik dospělosti příkazu musíme určovat primárně podle zůstavitelovy vůle a jejího výkladu.⁴⁸⁴ Dospělost zároveň nemůže nastat před smrtí zůstavitele (před tím příkaz totiž ani nevzniká, ovšem přesto jeho splnění v období mezi poručením pro případ smrti obsahujícím příkaz a zůstavitelovou smrtí může hrát svou roli).⁴⁸⁵ Pokud by však zůstavitel chtěl, aby byl „příkaz“ splněn před nabytím dědictví či odkazu, o žádný příkaz by se nejednalo, ale šlo by o odkládací podmínku.⁴⁸⁶ Souhlasím s tím, že dospělost příkazu může nastat před skončením pozůstalostního řízení.⁴⁸⁷ Výklad zůstavitelovy vůle často povede k závěru, že byl čas plnění ponechán na vůli osoby obtížené příkazem, což povede k aplikaci § 1960 o. z.⁴⁸⁸ – pokud tedy

⁴⁸² Ve vztahu k příkazům srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 529, k § 709 ABGB, marg. č. 3.

⁴⁸³ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 552, k § 1569, marg. č. 25.

⁴⁸⁴ Srov. APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 533, k § 709 ABGB, marg. č. 4; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 529, k § 709 ABGB, marg. č. 4; popř. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 349, k § 709 ABGB, marg. č. 25.

⁴⁸⁵ Srov. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 349, k § 709 ABGB, marg. č. 25 (a prameny citované v pozn. č. 52).

⁴⁸⁶ Srov. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 349, k § 709 ABGB, marg. č. 25.

⁴⁸⁷ Srov. FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 210, k § 1570, marg. č. 3.

⁴⁸⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 557, k § 1569, marg. č. 46, který se však přiklání k jinému řešení, a sice k analogické aplikaci § 1524 o. z. o splatnosti odkazu.

obtížena osoba v takovém případě neurčí čas plnění v přiměřené době (která se počítá patrně od zůstavitelovy smrti), určí jej soud podle okolností případu, a to na návrh osoby aktivně legitimované k vymáhání příkazu.

Pokud zůstavitel neurčí okamžik dospělosti příkazu, nabízí se několik možných výkladových řešení. Jako nejhorší z nich vnímám to, že by se dospělost měla řídit povahou věci⁴⁸⁹ – používat argumentaci povahou věci (*Natur der Sache*) podle mého není v tomto kontextu namístě, neboť zákon nabízí lepší konkrétní řešení. Zbylé dvě možnosti jsou podle mého o poznání vhodnější. První z nich je analogická aplikace pravidel o dospělosti odkazu (§ 1524 o. z.),⁴⁹⁰ druhou aplikace obecného ustanovení § 1958 odst. 2 o. z.⁴⁹¹ Přikláním se k druhému z uvedených řešení, neboť prostor pro analogii by existoval jen tehdy, pokud by v zákoně byla meze. Ta zde ovšem není, neboť systematickým výkladem můžeme dovodit, že se § 1958 odst. 2 o. z. má použít i v případě dědickoprávních příkazů (srov. § 1723 odst. 2 o. z., popř. § 11 o. z., který sice hovoří pouze o vzniku, změně a zániku práv a povinností, ovšem souhlasím se závěry, podle nichž bychom jej měli vykládat širěji, než plyne z jeho dikce⁴⁹²). Výzvu k plnění, která směřuje k vyvolání dospělosti, mohou učinit osoby uvedené v § 1571 o. z. (popř. osoby, resp. orgán veřejné moci, které určíme na základě § 1572 o. z.).⁴⁹³

Melzer⁴⁹⁴ opírá jiný než mnou zastávaný závěr (tj. analogickou aplikaci § 1524 o. z.) mj. o § 184 z. ř. s., podle něhož je pro vydání rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví potřeba, aby byla „splněna zůstavitelova nařízení“. Toto ustanovení ovšem musíme číst spolu s odpovídajícím ustanovením hmotného práva, kterým je § 1690 o. z. Toto hmotněprávní ustanovení v odstavci 1 stanoví, že postačí, pokud soud v řízení o pozůstalosti zabezpečí, aby vůle zůstavitele byla náležitě splněna.⁴⁹⁵

⁴⁸⁹ Srov. APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 533, k § 709 ABGB, marg. č. 4: „Die Fälligkeit der Auflage richtet sich nach dem Willen des Erblassers oder der Natur der Sache.“

⁴⁹⁰ Srov. KRÁLIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 269.

⁴⁹¹ Aplikaci odpovídajícího ustanovení ABGB (§ 904) pro tento případ navrhuji PFAFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*, k § 709 až 712, s. 617; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*; s. 529, k § 709 ABGB, marg. č. 4; a dále UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 349, k § 709 ABGB, marg. č. 25.

⁴⁹² Srov. LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 72, k § 11, marg. č. 4; či BERAN, V. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 11, marg. č. 1.

⁴⁹³ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 556, k § 1569, marg. č. 45, který se však přiklání k jinému řešení, a sice k analogické aplikaci § 1524 o. z. o splatnosti odkazu (tamtéž, s. 557, marg. č. 47–50).

⁴⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 557, k § 1559, marg. č. 50.

⁴⁹⁵ Srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, s. 419–420: „Dědi-li se podle porčení pro případ smrti, ve kterém zůstavitel dědicům něco nařídil, musí být soudu před potvrzením dědictví zřejmé, že je plnění zůstavitelových opatření **náležitě zajištěno**.“

Druhý odstavce hmotněprávního ustanovení pak neupravuje povinnost prokázat splnění všech nařízení před potvrzením nabytí dědictví, ale upravuje pouze způsob, jakým se potvrzuje či prokazuje zabezpečení zůstavitelovy vůle. Pokud bychom zároveň vykládali § 184 z. ř. s. textualisticky, vedlo by to k tomu, že by v některých případech nebylo možné potvrdit nabytí dědictví v podstatě nikdy (např. u odkládacích podmínek by nebylo možné ani přednímu dědici potvrdit nabytí dědictví před tím, než se taková podmínka splní, popř. než alespoň skončí stav *condicione pendente*). Ze zmíněného procesního ustanovení proto podle mého nelze dovozovat, že by příkazy musely být splněny před skončením pozůstalostního řízení.

Právo (povinnost) plynoucí z příkazu také podléhá promlčení,⁴⁹⁶ a to v obecných promlčecích lhůtách. Délka subjektivní promlčecí lhůty tedy činí tři roky a objektivní promlčecí lhůta je desetiletá. Složitější je otázka, od kdy promlčecí lhůty běží. Objektivní lhůta by ve smyslu § 629 odst. 2 o. z. měla podle mého zpravidla běžet od zůstavitelovy smrti. Pro počátek subjektivní promlčecí lhůty je podle mého rozhodující vědomost konkrétní osoby oprávněné vymáhat příkaz o okolnostech rozhodných pro počátek běhu této lhůty, případně skutečnost, že se tato osoba o takových okolnostech dozvědět měla a mohla.⁴⁹⁷ Rozhodnou by konkrétně měla být vědomost (či zaviněná nevědomost) osoby oprávněné vymáhat příkaz o smrti zůstavitele a o tom, že zůstavitelova závěť obsahovala příkaz, k jehož vymáhání je tato osoba oprávněna. I v tomto kontextu existuje eventuální možnost namítat rozpor námítky promlčení s dobrými mravy. Osoba obtížená příkazem se nemůže dovolávat uplynutí promlčecí lhůty, pokud lstivě znemožnila, aby aktivně legitimovaná osoba podala žalobu včas. Promlčení naopak nepodléhá splnění podmínky⁴⁹⁸ a samozřejmě ani doložení času.

4.1.1 Míra přesnosti splnění jednotlivých vedlejších závětních doložek v užším smyslu

Na otázku, kdy je vedlejší doložka splněna, poskytuje právní úprava částečnou odlišnou odpověď ve vztahu k jednotlivým doložkám. Zatímco u podmínek se zásadně⁴⁹⁹ lpí na tom, že musí být splněny přesně tak, jak je zůstavitel stanovil, u příkazů

⁴⁹⁶ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 559, k § 1559, marg. č. 61.

⁴⁹⁷ Jde tedy o objektivizaci počátku běhu této lhůty. Otázku, zda a kdy se osoba oprávněná vymáhat příkaz měla a mohla o rozhodných okolnostech dozvědět, posuzujeme prizmatem § 4 odst. 2 o. z., tj. půjde „o vědomost, jakou si divodně osvojí osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé“. Srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, s. 949, 953.

⁴⁹⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 559, k § 1559, marg. č. 61.

⁴⁹⁹ Ovšem novější rakouská judikatura dřívější přísný výklad spíše opouští. Příkladem trendu je především rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 24. 5. 1996, sp. zn. 8 Ob 2017/96t,

je právní úprava mírnější,⁵⁰⁰ když podle ní může postačovat i to, aby byl příkaz splněn alespoň přibližně, a to za kumulativního splnění dvou podmínek: (i) přesné splnění není možné; (ii) nevyšla najevo jiná vůle zůstavitele (§ 1570 o. z.). Příkláním se k závěru, že při hledání odpovědi na otázku, jestli je přesné splnění příkazu možné, vycházíme ze subjektivních možností a schopností obmyšlené osoby s tím, že zároveň obecně umožňujeme, že přesné splnění je nemožné až tehdy, pokud obmyšlený nemůže dosáhnout přesného splnění ani při využití třetí osoby.⁵⁰¹ Doložení času je v tomto ohledu zřejmě nejméně problematické ze všech vedlejších doložek, neboť u něj je jisté, že někdy nastane, a zpravidla je i poměrně snadno zjistitelné, že nastalo.

I přestože však zákon u příkazu umožňuje i jeho ne zcela přesné splnění, nastupuje tento snížený standard teprve tehdy, nelze-li přesného splnění dosáhnout. Z toho tedy lze dovodit, že splnění vedlejší doložky obecně nastává až tehdy, dojde-li přesně k tomu, s čím zůstavitel spojoval nabytí či pozbytí dědictví či odkazu.⁵⁰² Ovšem zároveň platí, že u příkazu není obtížená osoba povinna přijmout všechna myslitelná opatření ke splnění, ale stačí, když zvolí pouze ta, která mají slušnou šanci na úspěch.⁵⁰³ To lze demonstrovat např. na rakouském rozhodnutí, kde soud vyhodnotil jako adekvátní to, když se dědic pokusil splnit vedlejší doložku směřující k výstavbě domu na nezastavitelném pozemku tím, že požádal o změnu územního plánu. Nevadilo ani, že dědic nepodal opravný prostředek proti rozhodnutí příslušného úřadu, neboť „*podání odvolání se zjevně jevílo jako bez šance na úspěch*“.⁵⁰⁴

To, aby došlo k pokud možno přesnému či co nejpresnějšímu splnění příkazu, zajišťuje zákon několika pravidly. První skupinou takových pravidel jsou ta, která upravují vymáhání příkazu. Další pravidlo obsahuje § 1569 odst. 1 o. z., podle něhož se příkaz považuje za rozvazovací podmínku. Toto pravidlo ovšem platí pouze v pochybnostech o zůstavitelově vůli,⁵⁰⁵ tam, kde je zřejmé, že zůstavitel nechtěl,

v němž se soudy zabývaly doložkou, podle níž má obmyšlená životní partnerka zůstavitele o zůstavitele až do jeho smrti pečovat doma, ovšem to se nakonec ukázalo jako neuskutečnitelné z důvodů, které životní partnerka nemohla nijak ovlivnit. OGH dospěl k závěru, že se v tomto případě musíme zamýšlet nad tím, jestli by zůstavitel opravdu lpěl na striktním splnění podmínky, kdyby věděl, co se nakonec odehraje. Blíže o uvedeném rozhodnutí pojednávám shora v části 3.1.1. této publikace.

⁵⁰⁰ Na tento rozdíl poukazuje např. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 231, k § 709 ABGB, marg. č. 12 (s. 229, k § 709 ABGB, marg. č. 6); u nás MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 568, k § 1570, marg. č. 1.

⁵⁰¹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 568–569, k § 1570, marg. č. 5. Požaduje-li třetí osoba, jejíž součinnost je nezbytná ke splnění příkazu, protiplnění, nemusí obmyšlená osoba při absenci jiné zůstavitelovy vůle vynakládat více než obvyklou cenu předmětného plnění (tamtéž, s. 569, marg. č. 6).

⁵⁰² K tomu, že i příkaz je potřeba splnit pokud možno přesně, srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 231, k § 710 ABGB, marg. č. 1; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 568, k § 1570, marg. č. 4.

⁵⁰³ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 229, k § 709 ABGB, marg. č. 6.

⁵⁰⁴ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. OGH 6 Ob 244/99x.

⁵⁰⁵ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 12. 6. 2007, sp. zn. 2 Ob 258/05p, bod 1.2. (a tam citovaná literatura).

aby příkaz účinkoval jako rozvazovací podmínka, či by dokonce takový účinek zůstavitelově vůli zjevně odporoval, zůstává obmyšlené osobě právo zachováno.⁵⁰⁶ I sám zákon preferuje spíše to, abychom v případech pochybností považovali příkaz za zrušený, pokud se obmyšlená osoba nemůže jeho splnění bez svého zavinění ani přiblížit (viz druhou a třetí větu § 1570 o. z.).⁵⁰⁷ Následky pozbytí práva osobou obtíženou příkazem tak nastávají – i v případě, že se příkaz posuzuje jako rozvazovací podmínka – pouze tehdy, pokud obtížená osoba příkaz zaviněně nesplní.⁵⁰⁸ Zároveň tyto následky nenastávají bezprostředně, neboť jim zásadně má předcházet vymáhání splnění příkazu.⁵⁰⁹

Pokud přesné splnění příkazu možné není a nevyšla-li najevo jiná vůle zůstavitele, přichází na řadu přibližné splnění příkazu.⁵¹⁰ Souhlasím s tím, že pokud jde o míru přibližnosti, můžeme vyjít z toho, že čím větší zájem na splnění příkazu má zůstavitel a osoba mající prospěch ze splnění příkazu, tím přísnější požadavky musíme klást na osobu obtíženou příkazem.⁵¹¹ Přibližné splnění je takové, na němž by zůstavitel ještě měl zájem, tedy takové, ohledně něhož vyhodnotíme, že by ještě odpovídalo (hypotetické) vůli zůstavitele a cíli, který sledoval.⁵¹² Příkladem z judikatury ohledně nikoli přesného splnění příkazu může být příkaz zůstavitele, aby byly mše za zůstavitelovu duši slouženy v určitém dni, což však z církevních důvodů nebylo možné, a proto došlo k přeložení těchto mší na jiné termíny.⁵¹³

Otázkou je, jestli se aktivně legitimované osoby mohou s osobou obtíženou příkazem dohodnout na zrušení příkazu (resp. prominutí povinnosti z něj plynoucí). Domnívám se, že tuto otázku bychom měli zodpovědět spíše záporně, neboť zúčastněné osoby zásadně mají povinnost respektovat zůstavitelovu vůli a usilovat o její naplňování.⁵¹⁴ Z toho existují výjimky, a to pro případ, že všichni, kdo mají mít ze

⁵⁰⁶ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 419; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 232, § 710 ABGB, marg. č. 1.

⁵⁰⁷ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 419; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 231–232, § 710 ABGB, marg. č. 1.

⁵⁰⁸ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 12. 6. 2007, sp. zn. 2 Ob 258/05p, bod 1.2. (a tam citovaná literatura).

⁵⁰⁹ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 230, § 709 ABGB, marg. č. 8.

⁵¹⁰ Příkladem z judikatury k problematice „přibližného splnění“ příkazu je také rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 14.756, podle něhož se o přibližné splnění jedná tehdy, pokud pohřbení (náhrobní kámen) v zásadě odpovídá přání zůstavitele.

⁵¹¹ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 710 ABGB, s. 695; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 569, k § 1570, marg. č. 8.

⁵¹² Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 569, k § 1570, marg. č. 9; či také rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 12. 6. 2007, sp. zn. 2 Ob 258/05p, bod 1.4.: „[Ž]alovaný správně uvádí, že rozumný zůstavitel, uvažující zřejmě v historických dimenzích, by po něm nepožadoval ‚boj s větrnými mlýny‘.“

⁵¹³ Srov. rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 7322.

⁵¹⁴ Ani nesplnění podmínky zásadně nelze dědici či odkazovníkovi prominout – pokud např. osoba obtížená podmíněným odkazem vyplatí odkaz, přestože podmínka nebyla splněna, nelze to považovat za prominutí nesplnění podmínky, které by mělo stejné právní účinky, jako kdyby podmínka splněna

splnění příkazu prospěch, prohlásí, že své právo na splnění příkazu nebudou uplatňovat.⁵¹⁵ V takovém případě příkaz zaniká a osoba jím obtížená si může ponechat výhodu plynoucí ze závěti.⁵¹⁶ Zároveň může zůstavitel i v tomto ohledu projevit jinou vůli a může také např. uvést, že osoby legitimované vymáhat příkaz mohou osobu, která je obtížena příkazem, zprostit její povinnosti.

Naopak – jak jsem již předznamenal – u splnění podmínek jsme striktnější, což se projevuje i v tom, že splnění podmínky bývá charakterizováno jako uskutečnění události tak, jak ji zůstavitel zamýšlel z hlediska druhu, času a místa.⁵¹⁷ Ten, kdo se domáhá nabytí podmíněného práva i přes nepřesné splnění podmínky, musí prokázat, že vůle zůstavitele nesměřovala ke skutečnému dosažení výsledku, na který byla podmínka navázána, ale pouze k ochotě tak učinit (či pouze k vynaložení úsilí), nebo že vůle zůstavitele nesměřovala k tomu, aby nastal vymezený následek, ale pouze k co možná největšímu přiblížení se tomuto následku.⁵¹⁸ Pořád však platí, že pokud se skutečně jedná o podmínku a pokud je podmínka právně i fakticky možná, mohou na ní navázané právní následky nastat pouze v důsledku jejího přesného splnění – výjimkou nejsou ani zvlášť obtížné nebo bezúčelné podmínky⁵¹⁹ (pokud se nejedná o podmínky šikanózní či nesmyslné tak, jak byly vymezeny v části 3.1.2.1. této publikace).

4.1.2 Vymáhání splnění příkazu

Jak jsem uvedl již v první kapitole této publikace, příkaz se od ostatních vedlejších doložek v užším smyslu liší mimo jiné tím, že zákon umožňuje jeho vymáhání (§ 1571 a § 1572 o. z.). Toto vymáhání pak má obecně přednost před pravidlem, podle něhož příkaz působí jako rozvazovací podmínka (§ 1569 odst. 1 o. z.).⁵²⁰

byla, ale jde spíše o darování mezi dotčenými osobami, které nemá vliv na práva a povinnosti z oblasti dědického práva (srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 699 ABGB, s. 670).

⁵¹⁵ V kontextu německé právní úpravy dovozuje podobné závěry např. NOBIS, S. In: WESTERMANN, H. P., GRUNEWALD, B., MAIER-REIMER, G. a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen, Erman Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen*. 17., neu bearbeitete Auflage. Köln: Otto Schmidt, 2023, s. 6626, k § 2164 BGB, marg. č. 3, která zároveň uvádí, že se nepřipouští vzdání se za úplatu.

⁵¹⁶ Srov. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 355–356, k § 710 ABGB, marg. č. 11.

⁵¹⁷ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 699 ABGB, s. 670.

⁵¹⁸ Tamtéž.

⁵¹⁹ Tamtéž.

⁵²⁰ Srov. např. KRALIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 269; či UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 349–350, k § 709 ABGB, marg. č. 27. Jinak KLEIN, Š. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*,

Pravidla o vymáhání příkazu by totiž neměla žádný smysl, pokud by příkazem obtížená osoba pozbyvala právo již v důsledku pouhého prodlení.⁵²¹ K tomu, aby se použila pravidla o vymáhání příkazu, zůstavitel nemusí (ať již výslovně, či konkludentně) vylučovat aplikaci § 1569 odst. 1 o. z. o tom, že příkaz působí jako rozvazovací podmínka, neboť toto pravidlo musíme vykládat společně s pravidly obsaženými v § 1571 a § 1572 o. z.⁵²²

Nesplnění příkazu tedy může vést ke ztrátě práva, ale až v poslední instanci. Ztráta dědického práva či práva na odkaz totiž nastává až tehdy, pokud osoba obtížená příkazem nesplní povinnost plynoucí z příkazu a k zůstavitelem požadovanému cíli nevede ani exekuce či výkon rozhodnutí, resp. když se příkaz ukáže jako nevymahatelný – tj. když bude zřejmé, že by exekuce nemohla být účelná⁵²³ (to však platí, pokud zůstavitel neprojevívá jinou vůli). To plyne i z rakouské judikatury, podle níž ani odmítnutí splnit příkaz bez dalšího nevede k pozbytí práva, neboť splnění příkazu zásadně lze vymáhat soudně i exekučně.⁵²⁴ Zánik dědického práva či práva na odkaz osoby obtížené příkazem tedy představuje *ultima ratio*.⁵²⁵ Tyto závěry se opírají o myšlenku, která stojí v pozadí naší právní úpravy příkazu – touto myšlenkou je, že zůstavitel má zájem primárně na splnění příkazu, nikoli na tom, aby jím obmyšlená osoba přišla o dědictví či o odkaz.⁵²⁶

Vymáháním příkazu se rozumí především možnost podat na osobu obtíženou příkazem žalobu na plnění.⁵²⁷ Následně vydaný rozsudek znějící na splnění povinnosti plynoucí z příkazu pak lze vymáhat v rámci exekuce či soudního výkonu rozhodnutí. Osoby oprávněné vymáhat příkaz však podle mého mohou také např. učinit výzvu ve smyslu § 1958 odst. 2 o. z., kterou vyvolávají dospělost příkazu (k tomu viz shora v úvodu této podkapitoly 4.1.).

k § 1571, marg. č. 1 až 5, podle něhož je vymáhání namístě až tehdy, když „z vůle zůstavitele vyplývá, že příkaz není rozvazovací podmínkou, a není uvedena ani jiná sankce za nesplnění.“ Opačně SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 103, marg. č. 92.

⁵²¹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 556, k § 1559, marg. č. 42.

⁵²² Podle mého proto není zcela správná např. úvaha, kterou prezentuje KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1571, marg. č. 2: „Pokud z vůle zůstavitele vyplývá, že příkaz není rozvazovací podmínkou, a není uvedena ani jiná sankce za nesplnění, pak by patrně mělo být možné vymáhat splnění příkazu.“

⁵²³ Srov. KLEŇOVÁ, V. *Podmienka, príkaz a odkaz – jeden prípad z rakúskej judikatury*, s. 13; či MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 559, k § 1559, marg. č. 59.

⁵²⁴ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 5. 9. 1996, sp. zn. 2 Ob 2209/96h.

⁵²⁵ Srov. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 355, k § 710 ABGB, marg. č. 9.

⁵²⁶ Srov. tamtéž, s. 350, k § 709 ABGB, marg. č. 27; u nás MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 558, k § 1569, marg. č. 53.

⁵²⁷ U některých vedlejších doložek nebude žaloba na plnění možná (patrně nelze např. žalovat obmyšlenou osobu na to, aby úspěšně vystudovala vysokou školu). V těchto případech tak budeme muset dotčené doložky kvalifikovat jako podmínku, popř. – půjde-li o příkaz – nastoupí v důsledku nesplnění rovnou účinek v podobě pozbytí zůstaveného či odkázaného práva.

Jak jsem již naznačil, pasivně legitimovanou osobou je dědic či odkazovník obtížený příkazem. Aktivní věcnou, popř. procesní legitimaci zákon přiznává širšímu okruhu osob. Pro případy, v nichž podá žalobu na splnění příkazu více aktivně legitimovaných osob samostatně, zákon nepředepisuje povinné spojení řízení. Ovšem souhlasím s tím, že i tak by ve většině případů k takovému spojení docházet mělo, a to z důvodu hospodárnosti řízení (na základě § 112 odst. 1 o. s. ř.).⁵²⁸ Zůstavitel může okruh aktivně legitimovaných osob ovlivnit⁵²⁹ (např. tím, že vyloučí aktivní legitimaci osoby, která má mít z příkazu prospěch). Právě o aktivně legitimovaných osobách blíže pojednávám v následujícím textu.

4.1.2.1 Aktivní legitimace osoby, které je příkaz ku prospěchu

Specifikem české právní úpravy je, že přiznává aktivní legitimaci k vymáhání příkazu i té osobě, které je příkaz ku prospěchu.⁵³⁰ To výslovně uvádí ustanovení § 1571 o. z. Tím se stírá standardní rozdíl mezi příkazem a odkazem, kterým je právě to, že zamýšlený příjemce prospěchu z příkazu nemůže splnění příkazu vymáhat.⁵³¹ Odlišení mezi příkazem a odkazem je v důsledku toho v kontextu naší právní úpravy velice nesnadné – své řešení prezentuji shora v části 1.4.3. této publikace.

Podle mého tedy lze právní poměr z příkazu v poměrech našeho práva připodobnit poměru, který plyne ze smlouvy ve prospěch třetí osoby. V postavení třetí osoby je zde osoba, jež má mít z příkazu prospěch, a dlužníkem je příkazem obtížený dědic či odkazovník.⁵³² Oprávnění osoby, která má mít z příkazu prospěch, často bude mít osobní povahu – a v takových případech není toto oprávnění zděditelné, postupitelné ani zastavitelné.⁵³³ Ani osobní povaha oprávnění osoby, která má mít z příkazu prospěch, však nevylučuje, aby si zamýšlený nabyvatel prospěchu pro některá právní jednání zvolil zmocněnce (např. advokáta, který jej zastoupí při vymáhání splnění příkazu).

⁵²⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 575, k § 1571, marg. č. 21.

⁵²⁹ Srov. tamtéž, s. 574, k § 1571, marg. č. 14; či UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 351, k § 709 ABGB, marg. č. 29; popř. NOBIS, S. In: WESTERMANN, H. P., GRUNEWALD, B., MAIER-REIMER, G. a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen*, s. 6625, k § 2164 BGB, marg. č. 1.

⁵³⁰ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 571–573, k § 1571, marg. č. 1 až 9 (a rakouští a němečtí autoři citováni tamtéž v pozn. pod čarou).

⁵³¹ Srov. např. KRÁLIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 268; či EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 418–419, podle něhož se „příkaz od odkazu liší tím, že příjemce není oprávněn požadovat plnění od příkazem obtížené osoby. To však nevylučuje možnost, že určité osoby – tzv. oprávněné osoby – jsou oprávněny žalovat na plnění.“

⁵³² To, že právo osoby mající prospěch z příkazu, má v poměrech českého o. z. obligační povahu, dovozuje např. KLEŇOVÁ, V. *Podmienka, príkaz a odkaz – jeden prípad z rakúskej judikatúry*, s. 13.

⁵³³ Srov. přiměřeně NOBIS, S. In: WESTERMANN, H. P., GRUNEWALD, B., MAIER-REIMER, G. a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen*, s. 6626, k § 2164 BGB, marg. č. 3, která sice uvádí, že v poměrech německé právní úpravy není oprávnění vymáhat příkaz postupitelné, zároveň však dovozuje, že je předmětné oprávnění zděditelné.

Melzer⁵³⁴ uvádí, že z § 1571 o. z. neplyne aktivní věcná legitimace osoby, která má mít z příkazu prospěch, a že uvedené ustanovení zakládá této osobě pouze legitimaci procesní. S tímto názorem se neztotožňuji, neboť podle mého zde zákonodárce založil věcnou legitimaci. Jakkoli není zcela vyloučeno, aby procesní legitimace plynula z hmotněprávního předpisu, bude taková situace nesystémovou výjimkou. V pochybnostech bychom tak měli vycházet z toho, že v hmotněprávních předpisech zákonodárce nezakládá pouhou procesní legitimaci, natož pak v případech, v nichž zákon uvádí, že oprávnění vymáhat splnění dané povinnosti náleží právě té osobě, která má z takového splnění přímý prospěch. Tak je tomu právě zde, neboť osoba mající prospěch z příkazu vymáhá splnění příkazu právě proto, aby se jí dostalo plnění, které jí chtěl přiznat zůstavitel. Tato osoba tedy má být jak přímým příjemcem prospěchu, tak osobou oprávněnou tento prospěch vymáhat, z čehož podle mého nemůžeme dovozovat nic jiného, než že této osobě přísluší hmotněprávní nárok.⁵³⁵ Pokud bychom vnímali zmínku o osobě, které má mít z příkazu prospěch, mezi osobami legitimovanými vymáhat příkaz tak, jak navrhuje Melzer, znamenalo by to, že zákonodárce stvořil jakéhosi velmi zvláštního „hybrida“, tedy právní postavení naturální povahy (bez nároku), které však přesto může nositel tohoto postavení prosadit u soudu na základě procesní legitimace. A racionální zákonodárce takovéto hybridy nevytváří. S Melzerovým pojmáním se tedy v tomto případě neztotožňuji, ačkoli s ním souhlasím v tom, že zákonná úprava v tomto ohledu není zcela povedená. Kvituji také jeho snahu nalézt racionální výkladové řešení, které umožní rozlišovat mezi příkazem a odkazem.

4.1.2.2 Aktivní legitimace vykonavatele závěti či jině zůstavitelem povolané osoby

Zákon přiznává aktivní legitimaci k vymáhání příkazu také vykonavateli závěti či jině zůstavitelem pověřené osobě (§ 1571 o. z.). V tomto případě už se podle mého o procesní legitimaci jednat bude, neboť uvedené osoby nejsou nositeli hmotněprávního oprávnění a ani přímými příjemci prospěchu plynoucího ze splnění příkazu. *Cum grano salis* by se zde dalo hovořit i o jakési *actionem popularis*,⁵³⁶ ovšem toto pojmenování je podle mého příležitostnější v dalších případech (tj. těch, které upravuje § 1572 o. z.).

Právo vykonavatele závěti žalovat osobu obtíženou příkazem lze označit za jedno z nejdůležitějších oprávnění, jež vykonavateli přísluší. Zvláště v případech, není-li povinnost plynoucí z příkazu ku prospěchu žádné konkrétní osoby, je jmenování

⁵³⁴ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 573, 574, k § 1571, marg. č. 10 a násl. (zejména marg. č. 12).

⁵³⁵ Z důvodové zprávy plyne, že historický zákonodárce vnímal jako samozřejmost to, co žádnou samozřejmostí rozhodně není, a sice že osoba, která má mít z příkazu prospěch, si může takový prospěch i vyžalovat – srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, s. 392: „[V]ystupuje otázka, kdo se má splnění příkazu domáhat. Nepochybně je, že právo v tom směru má ten, komu je příkaz na prospěch, jak osnova v zájmu větší srozumitelnosti připomíná.“

⁵³⁶ Jak dovozoval např. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 710 ABGB, s. 696.

vykonavatele namíste. Jinak zde nemusí být nikdo, kdo by náležitě dbal o naplnění zůstavitelovy poslední vůle. Tak tomu bude např. u příkazů spočívajících v péči o zůstavitelův hrob, popř. v péči o zůstavitelovo zvíře.

Vykonavateli závěti nicméně přísluší relativně široký okruh dalších oprávnění, a ne vždy bude zůstavitel chtít určité osobě svěřit tolik oprávnění (najednou). Mohou se vyskytnout i případy, v nichž zůstaviteli bude stačit, že existuje osoba, která v případě potřeby zažaluje obtíženou osobu na splnění příkazu. Pro tyto případy zákon připouští, aby zůstavitel pověřil určitou osobu pouze vymáháním příkazu. V některých ohledech se však i na takto povolanou osobu mohou použít pravidla o vykonavateli závěti, avšak pouze přiměřeně, nikoli obdobně (tj. bez dalšího) – takové osobě tak např. nebude příslušet správa pozůstalosti, a to ani tehdy, nebude-li povolán správce pozůstalosti.⁵³⁷

O vykonavateli závěti či jiné pověřené osobě hovoří důvodová zpráva přiléhavě jako o jakýchsi substitutech, „kteří mají obstarat splnění zůstavitelovy poslední vůle, když na to sám zůstavitel již dohlédnout nemůže.“⁵³⁸

4.1.2.3 Aktivní legitimace právnické osoby oprávněné hájit zájmy určité skupiny osob

Ustanovení § 1572 o. z. pamatuje na situace, v nichž příkaz směřuje k prospěchu širšího okruhu osob bez bližšího určení. Tímto ustanovením o. z. ve vztahu k příkazům připouští nižší míru přesnosti určení osob, které mají nabýt prospěch, než je tomu u jiných dědickoprávních institutů, zejména u povolání dědiců. Zůstavitel tedy může formulovat příkazy širšího rozsahu, z nichž má mít prospěch určitá skupina, jejíž členy není nutné přesně individualizovat.⁵³⁹ Příkladem může být např. příkaz, podle něhož má dědic postavit azylový dům pro lidi bez domova.⁵⁴⁰

Z praktických důvodů zákon nepřiznává aktivní legitimaci každému členovi takové skupiny, ale pouze právnické osobě chránící zájmy, které se této skupiny týkají (resp. půjde o právnickou osobu, která směřuje k dosahování toho účelu, který sledoval předmětný příkaz).⁵⁴¹ Tato právnická osoba může být osobou soukromého i veřejného práva. Může tedy jít např. o spolek, církev, politickou stranu či např. odborovou organizaci. Klein⁵⁴² uvádí, že toto pravidlo není příliš praktické, neboť právnické osoby se nemají jak dozvědět o existenci příkazu. K tomu lze poznamenat,

⁵³⁷ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1571, marg. č. 6.

⁵³⁸ Srov. MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, 2012, s. 392.

⁵³⁹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 576, k § 1572, marg. č. 5.

⁵⁴⁰ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1572, marg. č. 2.

⁵⁴¹ Srov. tamtéž, marg. č. 6; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 577, k § 1572, marg. č. 7.

⁵⁴² Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1572, marg. č. 3.

že je sice pravda, že tyto právnické osoby nejsou účastníky pozůstalostního řízení, ovšem i tak se o příkazu dozvědět mohou, a to např. od příslušníka skupiny, jejíž prospěch zůstavitel sledoval a která o příkazu ví.

Existuje-li více právnických osob chránících dotčené skupinové zájmy, musí osoba obtížena příkazem vybrat, vůči které z nich příkaz splní. Tento výběr lze provést i konkludentně, tedy poskytnutím plnění jedné z takových právnických osob.⁵⁴³ Pokud osoba příkazem obtížena nečiní volbu ve lhůtě bez zbytečného odkladu, která běží od zůstavitelovy smrti (ledaže dospělost povinnosti plynoucí z příkazu nastává později),⁵⁴⁴ může se kdokoli, kdo má na tom právní zájem, obrátit na soud a požadovat určení oprávněné právnické osoby (která bude adresátem splnění příkazu a také aktivně legitimovanou osobou). Souhlasím s tím, že taková žaloba nebude obecnou určovací žalobou ve smyslu § 80 o. s. ř., ale konstitutivní žalobou.⁵⁴⁵ Právní zájem zde bude mít např. příslušník skupiny, která by měla mít z příkazu prospěch, popř. jedna z několika právnických osob, jež hájí příslušné zájmy.⁵⁴⁶

Právnická osoba určená v souladu s pravidly popsanými shora má případně také aktivní legitimaci k vymáhání příkazu. Dotyčná právnická osoba, která získá plnění příkazu, je posléze povinna toto získané plnění použít ve prospěch skupiny osob, které měly mít z příkazu prospěch.⁵⁴⁷

Pokud příkaz směřuje ve prospěch zvířat či konkrétního zvířete, může se ustanovení § 1572 o. z. podle mého použít analogicky.⁵⁴⁸ Právnická osoba, která hájí zájmy zvířat, podle mého může plnění příkazu jak přijmout, tak jej vymáhat. Nepůjde zde o žádné „zastupování zvířete“, a proto v této souvislosti nevádí, že zvíře nemá právní osobnost.⁵⁴⁹

Odborná literatura⁵⁵⁰ si všímá toho, že o. z. sice výslovně upravuje situace, v nichž existuje více právnických osob, které mají za úkol chránit určitou skupinu osob, nicméně opomíjí případy, kdy žádná taková právnická osoba neexistuje. Melzer⁵⁵¹ k tomu uvádí, že v těchto případech bude podle povahy konkrétního příkazu

⁵⁴³ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 577, k § 1572, marg. č. 10.

⁵⁴⁴ Srov. přiměřeně NOBIS, S. In: WESTERMANN, H. P., GRUNEWALD, B., MAIER-REIMER, G. a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen*, s. 6626, k § 2164 BGB, marg. č. 3.

⁵⁴⁵ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 578, k § 1572, marg. č. 12.

⁵⁴⁶ Tamtéž, marg. č. 13.

⁵⁴⁷ Tamtéž, marg. č. 18.

⁵⁴⁸ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář, § 1572*, marg. č. 8.

⁵⁴⁹ Jak argumentuje KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1572, marg. č. 8, který na základě toho dovozuje, že např. spolky na ochranu zvířat nemohou splnění příkazu vymáhat, ale mohou nanejvýš přijmout plnění příkazu.

⁵⁵⁰ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 578, k § 1572, marg. č. 14; či SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 105, marg. č. 92.

⁵⁵¹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 578, k § 1572, marg. č. 14.

zapotřebí buďto (i) aplikovat § 1571 o. z., z něhož plyne aktivní legitimace kterémukoli příslušníkovi dotčené skupiny osob, nebo (ii) dovést, že právo vymáhat příkaz náleží příslušnému orgánu veřejné moci. S těmito závěry souhlasím a doplňuji, že kromě toho podle mého mají (zejména v těchto případech) aktivní legitimaci také ostatní dědici, kteří nejsou obtíženi příkazem, popř. také osoba v postavení následného dědice, která by nabyta dědictví, bude-li nesplnění příkazu účinkovat jako nesplnění rozvazovací podmínky. K aktivní legitimaci dědiců srov. dále v části 4.1.2.5. Naopak nesouhlasím se závěry Svobody s Kličkou,⁵⁵² podle nichž se v těchto případech bude jednat o objektivní nemožnost splnit příkaz.

4.1.2.4 Aktivní legitimace orgánu veřejné moci

Ustanovení § 1572 odst. 2 o. z. pamatuje také na vymáhání příkazu, který směřuje k veřejnému prospěchu. Pro takové případy zákon přiznává aktivní legitimaci „příslušnému orgánu veřejné moci“. V tomto případě skutečně není pochyb o tom, že „orgán veřejné moci“ není nositelem hmotných práv, neboť ani nemá právní osobnost, a jedná se proto o přiznání procesní legitimace v zájmu uskutečnění veřejného zájmu.⁵⁵³

Klíčovou otázkou je, který orgán je příslušný k vymáhání příkazu. V německé úpravě, která je předobrazem té naší, jsou konkrétnější pravidla obsažena v předpisech jednotlivých spolkových zemí.⁵⁵⁴ Náš o. z. ani jiný právní předpis však žádná taková pravidla neurčuje. K řešení uvedené otázky tedy musíme dospět výkladem. Příslušným úřadem bude ten úřad, který je nadán k tomu, aby hájil veřejný zájem, k němuž příkaz směřuje. Musíme určit nejen věcnou, ale také místní a funkční příslušnost orgánu. Místní příslušnost může vyplývat z místa, kde má být příkaz plněn, popř. podpůrně z místa bydliště osoby obtížené příkazem.⁵⁵⁵ Pokud je obsahem příkazu např. povinnost dědice „*vysadit 100 topolů v obci Dobrý Františkov*“, bude oprávněným orgánem obecní úřad uvedené obce, odbor životního prostředí (ledaže uvedená obec takový odbor nemá, pak by byl oprávněným orgánem obecní úřad „dvojkové“ obce, do jejíhož obvodu Dolní Františkov spadá).⁵⁵⁶ Pakliže by přicházelo v úvahu více příslušných orgánů, může k vymáhání příkazu přistoupit kterýkoli z nich.⁵⁵⁷

Dalším příkladem příkazu, který spadá do této kategorie, může být příkaz směřující k povinnosti „*zorganizovat každoroční festival lidové hudby*“. Takový příkaz

⁵⁵² Srov. SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 105, marg. č. 92.

⁵⁵³ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 579, k § 1572, marg. č. 19.

⁵⁵⁴ Podrobněji ve vztahu k jednotlivým spolkovým zemím srov. např. NOBIS, S. In: WESTERMANN, H. P., GRUNEWALD, B., MAIER-REIMER, G. a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen*, s. 6626, k § 2164 BGB, marg. č. 2.

⁵⁵⁵ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 579, marg. č. 22.

⁵⁵⁶ Uvedený příklad uvádí FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 211, k § 1571 a 1572, marg. č. 4.

⁵⁵⁷ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 579, k § 1572, marg. č. 23; či KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář, § 1572*, marg. č. 9.

směřuje primárně k podpoře kulturních tradic. Věcně příslušným orgánem veřejné moci by byl opět zřejmě obecní úřad, funkčně příslušným by byl odbor kultury. Místní příslušnost by se v tomto případě patrně určila podle toho, jestli chtěl zůstavitel podpořit lidovou hudbu specifickou pro určitou oblast, či nikoli. Pokud by se nepodařilo dospět k závěru, že zůstavitel měl na mysli např. slovácké lidové písně, nezbyde nám podle mého než určit místní příslušnost podle místa bydliště osoby příkazem obtížené.

4.1.2.5 Aktivní legitimace dědiců?

Již shora jsem uvedl, že v některých případech může být obtížné dosáhnout naplnění zůstavitelovy vůle, zvláště pak tehdy, pokud zůstavitel ve své závěti neuvedl vykonavatele závěti ani jinou osobu oprávněnou k vymáhání příkazu.⁵⁵⁸ To platí především u příkazů, které se týkají ochrany zůstavitelovy pověsti či památky (např. péče o jeho hrob), a dále – vzhledem k problematickosti pravidla o aktivní legitimaci „příslušného orgánu veřejné moci“, také u příkazů ve veřejném zájmu.

Zákon sice mezi osoby oprávněné k vymáhání příkazu přímo nezahrnuje ostatní dědice, tedy ty z dědiců, kteří nejsou příkazem přímo obmyšleni či obtíženi, avšak naše literatura⁵⁵⁹ podle mého správně připouští, že by aktivní žalobní legitimace měla příslušet i jim. Tento závěr vychází z následujících argumentů:

- podle § 1690 odst. 2 o. z. mají dědicové povinnost prokázat soudu zabezpečení splnění zůstavitelových nařízení, nebyl-li povolán vykonavatel závěti, a je tedy žádoucí, aby měli adekvátní nástroje k tomu, se splnění příkazu domoci,⁵⁶⁰
- pokud by příkaz nebyl splněn, mohlo by to mít přímý dopad na velikost dědicového podílu jednotlivých dědiců, neboť nesplnění příkazu může účinkovat jako rozvazovací podmínka;
- dědici, jako univerzální právní nástupci zůstavitele, jsou přirozenými ochránci jeho poslední vůle.

4.1.3 Opakované splnění podmínky

Určitou specialitou podmínek v závěti je pravidlo obsažené v ustanovení § 1561 o. z., které stanoví, že pokud závětní podmínka směřuje k jednání dědice nebo odkazovníka, které jimi může být opakováno, musí být takové jednání znovu vykonáno

⁵⁵⁸ Srov. např. KRÁLIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 269.

⁵⁵⁹ Srov. FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 211, k § 1571 a § 1572, marg. č. 2; či MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 574–575, k § 1571, marg. č. 19 (18); popř. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1572, marg. č. 6, který řadí dědice mezi osoby, jimž je splnění příkazu ku prospěchu (v širším smyslu).

⁵⁶⁰ Tyto první dva argumenty uvádí FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 211, k § 1572, marg. č. 2.

po smrti zůstavitele, i když se tak stalo již za zůstavitelova života. To vše platí pouze tehdy, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, kterou lze zjistit i z okolností stojících mimo text závěti.⁵⁶¹ Jde tedy o pochybnostní pravidlo, které platí patrně i u příkazů⁵⁶² a určitě u podmínek, u kterých jsou splněny tyto dva předpoklady: (i) jsou opakovatelné; a zároveň (ii) mají potestativní povahu, a to tak, že závisejí na vůli jimi obtíženého dědice či odkazovníka.⁵⁶³ Podmínka založená na náhodě nebo na vůli třetí osoby se tedy znovu (s)plnit nemusí, ovšem i v tomto ohledu může výklad zůstavitelovy vůle vést k jinému závěru.⁵⁶⁴

Příkladem podmínky, na kterou se může uvedené pochybnostní pravidlo vztahovat, je např. podmínka, podle níž má dědic či odkazovník namalovat určitý obraz,⁵⁶⁵ popř. napsat divadelní hru.⁵⁶⁶

To, jestli splnění podmínky je, či není opakovatelné, posoudíme podle subjektivních schopností a možností dotčené obmyslené osoby. Tomu nasvědčuje v první řadě jazykový výklad § 1561 o. z., když hovoří o podmínce směřující k jednání dědice či odkazovníka, které „jím“ nemůže být opakováno.⁵⁶⁷ Z toho lze také dovodit, že by se uvedené ustanovení nemělo vztahovat na smíšené podmínky, a to ani na takové, které závisí zčásti na vůli podmínkou obtíženého dědice či odkazovníka (např. podmínka spočívající v uzavření smlouvy mezi takovou obmyslenou osobou a někým dalším).⁵⁶⁸

Jak jsem již uvedl a jak plyne přímo z § 1561 o. z. *in fine*, klíčovou roli při zjišťování toho, zda dědic či odkazovník musí podmínku či příkaz splnit znovu i po

⁵⁶¹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 526, k § 1561, marg. č. 16; a dále tamtéž, s. 527, marg. č. 21–23; popř. ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*, k § 1561, s. 206; či KLEIN, Š. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1561, marg. č. 3.

⁵⁶² Což plyne z odkazu obsaženého v § 1569 odst. 1 o. z. – srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 524, k § 1561, marg. č. 5.

⁵⁶³ Srov. např. APATHY, P. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 529, k § 701 ABGB, marg. č. 1; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 223, k § 701 ABGB, marg. č. 1; či MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 524–525, k § 1561, marg. č. 10 a 11.

⁵⁶⁴ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 223, k § 701 ABGB, marg. č. 1; či MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 525, k § 1561, marg. č. 11.

⁵⁶⁵ Srov. WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*, s. 567.

⁵⁶⁶ Srov. EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*, s. 415.

⁵⁶⁷ Srov. ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*, k § 1561, s. 206; MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 525, k § 1561, marg. č. 13 (tamtéž, s. 526, marg. č. 17); či již ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 292, k § 701: „Nevyzadáje se absolutní nemožnost, stačí, je-li opakování pro obmysleného nemožno (slovo »jím«), anebo tak obtížné, že nebylo by spravedливо je požadovati.“

⁵⁶⁸ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 525, k § 1561, marg. č. 13.

zůstavitelově smrti, hraje zůstavitelova vůle. Při zjišťování zůstavitelovy vůle se ptáme na to, jestli by se zůstavitel spokojil pouze s jednorázovým splněním, nebo jestli podmínka (či příkaz) má spíše charakter posledního přání, které má být splněno ještě i po jeho smrti.⁵⁶⁹ Při hledání zůstavitelovy vůle bychom se měli ptát i na to, jestli podmínka či příkaz směřuje k takovému konání či nekonání, u kterého se opakování běžně nepředpokládá (i když technicky vzato znovu splnitelné je). Příkladem zde podle mého může být i podmínka spočívající ve vystudování vysoké školy – představme si např., že zůstavitel povolá za dědičku svou dceru v době, kdy dceři bylo dvanáct let, a to pod podmínkou, že dcera vystuduje magisterský program vysoké školy (ať již s určením oboru, nebo bez). Zůstavitel v uvedeném případě zemře až poté, co dcera vysokou školu úspěšně dokončí a získá magisterský titul. Podle mého lze v tomto případě předpokládat – nevyjde-li najevo jiná vůle zůstavitele –, že dcera již k získání dědictví další vysokou školu studovat nemusí, neboť typickou pohnutkou v těchto případech bude motivace obmyšleného ke zvýšení vzdělání na vysokoškolský stupeň (popř. vystudovat školu určitého zaměření, nikoli však již dvě takové školy).⁵⁷⁰

Při zjišťování vůle zůstavitele je třeba přihlédnout i k jeho pohnutkám; lze se opírat nejen o pohnutky konkrétního zůstavitele, které se nám podaří zjistit, ale i o typické pohnutky a typickou vůli, kterou mají osoby v postavení zůstavitele při činění závěti podobného obsahu – Melzer⁵⁷¹ uvádí příklad podmínky v podobě opravy zchátralého domu, u něhož je typickou pohnutkou snaha uvést tento dům do dobrého stavu, což vede k závěru, že pokud k opravě došlo již za zůstavitelova života, lze předpokládat, že zůstavitel měl vůli považovat tuto opravu za dostačující, a že tedy k nabytí zůstaveného či odkázaného práva není potřeba znovu opravovat již opravený dům (ledaže by tento dům před zůstavitelovou smrtí opět zchátral).

Nesouhlasím naopak s tím, že k tomu, aby se splnění podmínky nemuselo opakovat, postačuje dovést, že opětovné splnění je pro dědice či odkazovníka obtížné (byť by tato obtížnost dosáhla takové intenzity, že to činí nespravedlivým požadovat po něm splnění podmínky).⁵⁷²

Vedlejší doložky, které nejsou potestativní povahy (popř. i ty, které potestativní jsou, ovšem závisí na vůli jiné osoby než té, které se daná vedlejší doložka týká),

⁵⁶⁹ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 701 ABGB, s. 678.

⁵⁷⁰ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1561, marg. č. 2; a dále MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 527, k § 1561, marg. č. 22; k příkladu s vysokou školou se vyjadřují také FIALA, R., BEEROVÁ, K. In: FIALA, J., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 194, k § 1561 až 1563, marg. č. 9 (a 10).

⁵⁷¹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 527, k § 1561, marg. č. 22.

⁵⁷² Shodně MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 526–527, k § 1561, marg. č. 19; opačně GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Teil*, k § 701 ABGB, s. 678; či FIALA, R. In: FIALA, J., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, k § 1561 až 1563, marg. č. 10, s. 194.

mohou být splněny v zásadě kdykoli, tj. i za zůstavitelova života.⁵⁷³ Pokud by však zůstavitel věděl o tom, že podmínka byla splněna již v době porizení závěti či dovětku, lze předpokládat, že jeho vůle směřovala k tomu, aby se splnění podmínky opakovalo – tento předpoklad platí nejen u všech vedlejších doložek, tedy jak u potestativních, tak u kauzálních i u smíšených.⁵⁷⁴

4.1.4 Následky splnění vedlejší závětní doložky v užším smyslu

Je-li vedlejší závětní doložka splněna,⁵⁷⁵ dochází k právním následkům, které s takovým splněním spojoval zůstavitel, popř. které s ním spojuje zákonná právní úprava (ta se použije, nelze-li zjistit zůstavitelovu vůli). Právní následky se obecně liší podle toho, o kterou z vedlejších závětních doložek se jedná. Rozdíl je především mezi příkazem a všemi ostatními vedlejšími závětními doložkami v užším smyslu.

Splnění vedlejší doložky vede k právním následkům automaticky. Právní následky tedy nastávají již samotným splněním (*ipso iure*).⁵⁷⁶ Především za účelem zajištění právní jistoty je nicméně potřeba, aby po splnění podmínky, či poté, co nastane doložený čas, došlo k opětovnému projednání pozůstalosti. S tím počítá § 194 z. ř. s., podle něhož v tomto případě dochází k dalšímu pozůstalostnímu řízení po zůstaviteli. V tomto řízení se postupuje v zásadě stejně jako v „klasickém“ pozůstalostním řízení. Výjimkou je především to, že soud zde navíc rozhoduje o povinnosti nově nastupující dědice vypořádat se s předchozím dědicem (§ 194 odst. 2 z. ř. s., resp. § 1567 odst. 2 o. z.). Nabytí dědictví se potvrzuje zpětně ke dni splnění podmínky, resp. ke dni, kdy nastal doložený čas (§ 194 odst. 1 z. ř. s. *in fine*).

Typický právní následek splnění podmínek či doložení času spočívá v nabytí či pozbytí dědictví či odkazu, popřípadě v zániku dědického práva či práva na odkaz. Vznik (změna) a zánik práva zpravidla nastává současně – jedna či více osob dědictví či odkaz pozbývá a další jedna osoba či dalších více osob jej nabývá. Pokud

⁵⁷³ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 525, k § 1561, marg. č. 11; a dále ROUČEK, F. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 292, k § 701: „Kdy nastane splnění výminky, jest zpravidla lhotejno.“

⁵⁷⁴ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 701, s. 678. Ve vztahu k potestativním doložkám srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 527, k § 1561, marg. č. 23.

⁵⁷⁵ A není-li vyžadováno opakované splnění, jako tomu může být u odkládacích podmínek na základě pochybnostního pravidla obsaženého v § 1561 o. z.

⁵⁷⁶ Obecně ve vztahu ke svěřenskému nástupnictví srov. KLEŇOVÁ, V. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 333, k § 1512, marg. č. 20, která však uvádí, že teprve v této fázi se následný dědic rozhoduje, jestli dědictví odmítne, či nikoli. Takto tomu však podle mého nemusí být pokaždé, neboť dědické právo následného dědice vzniklo již dříve, a proto jej soudní komisař mohl (měl) poučit o jeho odloženém dědickém právu již v první fázi, v níž bylo potvrzeno nabytí dědictví předním dědicem.

po splnění vedlejší závětní doložky nabývá dědictví či odkaz poslední obmyšlený v řadě (popř. je nenabývá nikdo a řada už končí, což může nastat v případě odkazů, nikoli u dědictví), dochází také k zániku svěřenského nástupnictví. To pak vede mimo jiné k tomu, že dědic či odkazovník, který dědictví či odkaz nabývá, může o získaném jmění pořídit pro případ své smrti a celkově s ním libovolně nakládat. Naopak osoba v postavení předního dědice či (předního) odkazovníka pozbývá své vlastnické právo, a to automaticky tím, že se splní podmínka, popř. nastane doložený čas.

Splnění podmínek a doložení času s odkládacími účinky podle mého obecně vede k tomu, že se dědické právo či právo na odkaz osoby, která je v postavení následného dědice či odkazovníka, stanou dospělými (nikoli tedy v tom, že by dědické právo následného dědice v této situaci teprve vznikalo). U podmínek a doložení času s rozvazovacími účinky dochází naopak k pozbytí práva – z pohledu následného dědice však i zda zároveň dědická práva nabývá dospělosti. U doložek rozvazovacího charakteru se častěji musíme zabývat otázkou, kdo po jejich splnění nabude dědictví, neboť zůstavitel zde často žádnou osobu pro tento případ neurčí – v takových případech musíme postupovat podle pravidel o konstruktivním svěřenském nástupnictví, k nimž se blíže vyjadřuji v části 1.6.4. této publikace.

Definitivní splnění příkazu – tedy např. splnění příkazu směřujícího k jednorázovému plnění, nebo uplynutí doby, na kterou zůstavitel omezil příkaz směřující k trvajícimu plnění – vede k ukončení stavu nejistoty (*condicione pendente*). To znamená, že se dosavadní stav stane definitivním, tedy především že opět zanikne svěřenské nástupnictví a zaniknou též z něj plynoucí omezení. Osoba obtížená příkazem, která dosud byla dědicem či odkazovníkem, se jím stane definitivně (s možností volně s dědictvím nakládat a pořídit o něm pro případ smrti). Po splnění příkazu pozůstalostní řízení znovu neprobíhá, neboť dědictví zůstává ve stejných rukou.

Ke splnění podmínky však nebudeme přihlížet tehdy, pokud ho způsobí záměrně ten, kdo tak není oprávněn učinit a komu je zároveň takové splnění ku prospěchu (§ 549 odst. 1 o. z.). V těchto situacích však zpravidla zůstává možné, aby ke splnění podmínky došlo později standardním způsobem.

4.2 Nesplnění (následná nespelnitelnost) vedlejších závětních doložek v užším smyslu

Následná nemožnost splnit podmínku obecně znamená ukončení stavu nejistoty (*condicione pendente*). Taková následná nemožnost tedy obecně vede k tomu, že se pozice osoby v postavení předního dědice či (předního) odkazovníka⁵⁷⁷ zlepší. Tato obmyšlená osoba získává dědictví či odkaz definitivně⁵⁷⁸ (pokud ještě nepřichází

⁵⁷⁷ Resp. dědice obtíženého odkazem.

⁵⁷⁸ Srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 42, který (ve vztahu k rozvazovacím podmínkám) uvádí, že v důsledku zmaření podmínky se dědická instituce stává definitivní (čistou);

v úvahu, že by dědictví či odkaz získala další osoba z řady). To znamená zánik svěřenského nástupnictví a z něj plynoucích omezení. Obmyšlená osoba má od okamžiku, kdy nastala následná nemožnost splnit podmínku, právo se jměním, které je předmětem dědictví či odkazu, volně nakládat, a to i tehdy, bylo-li před tím svěřenské nástupnictví neomezené. Tím, že zaniká svěřenské nástupnictví, zaniká také čekatelské právo osoby, která byla v pozici následného dědice či odkazovníka. Tato osoba již tedy toto své oprávnění nemůže platně zcizit ani např. zastavit (pokud by přesto uzavřela smlouvu o takovém zcizení či zatížení, byla by taková smlouva absolutně neplatná pro počáteční nemožnost plnění).

Výjimkou ze shora uvedeného jsou případy, kdy k následné nemožnosti dojde v důsledku záměrného zmaření podmínky osobou, která ke zmaření není oprávněna a má z takového zmaření prospěch (§ 549 odst. 2 o. z.). Totéž pravidlo podle mého platí i ohledně příkazu. Ke zmaření vedlejších doložek srov. níže v části 4.2.2. této publikace.

Jak jsem již uvedl shora v rámci výkladu § 1570 o. z., nemožnost splnit příkaz přesně nezpůsobuje neplatnost závětní dispozice, ale zakládá primárně povinnost náhradního plnění, které povede alespoň k přibližnému splnění příkazu. Při absenci jiné vůle zůstavitele a při nemožnosti příkaz splnit ani přibližně se dědické právo či právo na odkaz osoby příkazem obtížená stává neomezeným. Osoba obtížená příkazem však může o své právo přijít v případě, že zavíní (subjektivní) nemožnost příkaz splnit. Podle mého toto pravidlo platí jak v případě následné, tak v případě počáteční nemožnosti příkaz splnit.⁵⁷⁹ Rozdíl je pouze v tom, že u počáteční nemožnosti splnit příkaz není z povahy věci možné, aby osoba příkazem obtížená záměrně zmařila možnost příkaz splnit.

Pokud se okolnosti mezi dobou poručení pro případ smrti a okamžikem, kdy má dojít ke splnění příkazu, změní tak, že příkaz již neodpovídá situaci, lze výkladem za pomoci hypotetické vůle zůstavitele obsah příkazu mimo jiné i upravit.⁵⁸⁰ Jde tedy o jakýsi doplňující výklad závěti. Při takovém výkladu budeme zkoumat to, jak by zůstavitel pořídil, pokud by si byl vědom změněných okolností (kdyby v době sepsání posledního poručení předvídal situaci, která nastala později).⁵⁸¹

a dále tamtéž: „*Je-li suspensivní výminka zmařena, instituce nesplodí účinků.*“ Shodně také MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá. Právo dědické*, s. 49.

⁵⁷⁹ Tento závěr podle mého plyne i z rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. 6 Ob 244/99x. Jinak MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 570, k § 1570, marg. č. 12–14, především marg. č. 13, kde dovozuje, že se na od počátku nemožný příkaz hledí jako na rozvazovací podmínku, což znamená, že by docházelo k nabytí práva nepodmíněně (a bez potřeby zvažovat, zda není možné příkaz splnit alespoň přibližně).

⁵⁸⁰ Srov. UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 355–356, k § 711 ABGB, marg. č. 11.

⁵⁸¹ K výkladu podle hypotetické zůstavitelovy vůle srov. obecně WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band, 2. Auflage, k § 552 a 553 ABGB, s. 226 (227) – uvedený autor uvádí také příklady ustanovení, v nichž sám zákon vychází z hypotetické vůle zůstavitele, a dále dva příklady z judikatury a literatury.

Následná nemožnost splnění doložení času pojmově nemůže nastat, neboť u doložení času je jisté, že nastane (nejistota může být nanejvýš v tom, kdy k rozhodné události dojde).

4.2.1 Zmaření vedlejších závětních doložek v užším smyslu a jeho následek

Zmaření vedlejší závětní doložky je v zásadě⁵⁸² ekvivalentem následné nesplnitelnosti vedlejší závětní doložky. O zmaření hovoříme tehdy, pokud je postaveno najisto, že vedlejší doložka nebude splněna.⁵⁸³ Na úvod této části opakují, že ke zmaření vedlejší doložky podle mého obecně nevede smrt obmyšlené osoby, a to ani v případě odkládacích podmínek. Výjimka platí tehdy, pokud zůstavitel výslovně projeví jinou vůli a/nebo pokud předmětnou doložku mohla splnit pouze obmyšlená osoba, která zemřela. Tento závěr plyne z výkladu § 1562 a § 1565 o. z., který jsem provedl shora v části 1.2.3. této publikace.

Také povinnost z příkazu se zpravidla nestává nesplnitelnou v důsledku smrti obtížené osoby, a tato povinnost tedy obvykle přechází na dědice osoby obtížené příkazem.⁵⁸⁴ To opět platí za předpokladu, že z výkladu zůstavitelovy vůle neplyne jiný závěr – tak by tomu bylo např. tehdy, pokud by příkaz závisel na unikátních vlastnostech či schopnostech obtížené osoby (např. příkaz vytvořit zůstavitelovu bustu uložený dědici, který je akademickým sochařem, jehož sochy jsou nenapodobitelné).⁵⁸⁵

4.2.1.1 Zmaření možnosti splnit příkaz

Zmaření možnosti splnit příkaz má právní účinky v prvé řadě tehdy, pokud k němu dojde z důvodů, které zavinila osoba příkazem obtížená – slovy zákona „*učiní-li se [obtížená osoba] neschopnou splnit příkaz*“. Z toho plyne, že zákon vyžaduje zavinění osoby obtížené příkazem alespoň ve formě vědomé nedbalosti, která musí směřovat ke zmaření příkazu.⁵⁸⁶ Pokud tedy příkaz spočívá např. v namalování obrazu

⁵⁸² Může však dojít i ke zmaření splnění vedlejší doložky v jednotlivém případě. Půjde o případy, v nichž by splnění nastalo, nebýt určité skutečnosti. I takové zmaření – budou-li u něj splněny předpoklady § 549 odst. 2 o. z. – bude mít právní následky (třebaže by vedlejší doložku bylo i po tomto zmaření možné splnit).

⁵⁸³ Ve vztahu k podmínkám srov. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 42.

⁵⁸⁴ Srov. FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 207, k § 1569, marg. č. 6.

⁵⁸⁵ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 555, k § 1569, marg. č. 39; či GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3*, k § 709, s. 694; popř. KRALIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 266.

⁵⁸⁶ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 570, k § 1570, marg. č. 17; či KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský*

přímo dědicem a dědic z nedbalosti způsobí autonehodu, při níž přijde o ruku, kterou maloval, aniž by však zároveň věděl, že jej zůstavitel povolal za dědice, nastane nemožnost příkaz splnit v obecném smyslu (a nikoli tedy zmaření příkazu vedoucí k tomu, že uvedený dědic pozbude možnost nabytí dědictví). Není-li zřejmá jiná zůstavitelova vůle, přichází v popsaném případě v úvahu buďto přibližné splnění příkazu, nebo neomezené (nepodmíněné) nabytí dědictví ze strany zraněného dědice.

Souhlasím s tím, že k zaviněnému zmaření splnění příkazu s následkem zániku práva obmyšlené osoby, resp. nemožnosti toto právo nabytí, může dojít již od okamžiku posledního porřízení obsahující předmětný příkaz. Předpokladem samozřejmě je, že obmyšlená osoba ví o tom, že ji zůstavitel obtížil příkazem.⁵⁸⁷

Podle našeho zákona – na rozdíl od jeho rakouského inspiračního zdroje – není nutné, aby nemožnost splnit příkaz zavinila výlučně sama osoba jím obtížena. Stačí tedy i to, pokud nemožnost splnit příkaz zavinila vedle osoby obtížené i jiná osoba. Nemožností v uvedeném smyslu se opět rozumí nemožnost subjektivní⁵⁸⁸ (za předpokladu, že obtížena osoba nemůže splnit příkaz ani za pomoci třetí osoby, popř. že zůstavitelova vůle takové splnění neumožňuje) – k tomu srov. výklad shora 4.1.1. této publikace.

Na příkaz (a samozřejmě i na podmínky) dopadá také § 549 odst. 2 o. z.,⁵⁸⁹ tedy pravidlo o záměrném zmaření podmínky (příkazu) neoprávněnou osobou. Pokud by tedy příkaz spočíval v povinnosti obmyšlené osoby pečovat o psa a obmyšlená osoba by tohoto psa nechala bez vážného důvodu utratit, vedlo by to k tomu, že obmyšlená osoba zůstavené či odkázané právo pozbude (popř. nenabude).⁵⁹⁰ Blíže se k tomuto pravidlu vyjadřuji v následujících odstavcích.

4.2.1.2 Zmaření podmínky

O zmaření podmínky obecně můžeme hovořit tehdy, pokud někdo nebo něco zabrání tomu, aby podmínka mohla být splněna. Pro některé případy spojuje zákon se zmařením podmínky fikci splnění zmařené podmínky. Ovšem pro to, aby nastoupila tato fikce, musí být kumulativně splněny tři předpoklady – ke zmaření musí dojít zaprvé záměrně, zadruhé neoprávněně a zatřetí ku prospěchu toho, kdo splnění podmínky zmařil. Toto pravidlo chrání naplnění zůstavitelovy vůle a je promítnutím obecné zásady *nemo turpitudinem suam allegare potest*.⁵⁹¹ Uvedené pravidlo plyne

zákoník. Komentář, k § 1570, marg. č. 4; popř. FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, k § 1570, s. 210, marg. č. 4.

⁵⁸⁷ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 570–571, k § 1570, marg. č. 19.

⁵⁸⁸ Tamtéž, s. 570, k § 1570, marg. č. 17.

⁵⁸⁹ Tamtéž, s. 535, k § 1563, marg. č. 20; či FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, k § 1561 až 1563, marg. č. 20.

⁵⁹⁰ Podobně FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, k § 1570 s. 210, marg. č. 4, který však na tuto situaci aplikuje třetí větu § 1570 o. z.

⁵⁹¹ Srov. např. BERAN, V. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 549, marg. č. 1; či DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 1748, k § 549, marg. č. 1.

z obecné části, jmenovitě z § 549 odst. 2 o. z. Použití tohoto pravidla na podmínky v závěti zákon nevylučuje, neboť v tomto ohledu nestanoví žádnou zvláštní úpravu. Uvedené ustanovení sice svou dikcí dopadá pouze na dvoustranná právní jednání (viz slova „... strana, které je nesplnění podmínky na prospěch...“), ovšem to jeho použití na závětní podmínky nebrání; přinejmenším musíme připustit jeho použití na základě analogie *legis*.⁵⁹²

Ze shora uvedeného plyne mimo jiné to, že právní úprava neoprávněného zmaření podmínky dopadá zejména na podmínky potestativní povahy, neboť u nich lze nejsnáze ovlivnit chod událostí, a tedy také způsobit zmaření toho, aby mohly být splněny.⁵⁹³ Neoprávněnou osobou může být v kontextu závětních podmínek typicky dědic či odkazovník, který má z nesplnění podmínky prospěch (např. osoba v postavení předního dědice, jejíž postavení se v důsledku nesplnitelnosti podmínky stane definitivním). Prospěch osoby, který je dalším předpokladem aplikace § 549 o. z., může být přímý i nepřímý a může mít nejen hospodářskou, ale i jinou povahu.⁵⁹⁴ Stačí, pokud tento prospěch bude pouze prospěchem subjektivním, tj. prospěchem pouze pro toho, kdo podmínku zmařil, nikoli již nutně pro jakoukoli hypotetickou osobu v pozici toho, kdo podmínku neoprávněně zmařil.⁵⁹⁵

Následkem zmaření, které splňuje předpoklady § 549 odst. 2 o. z., je nastoupení právní fikce, na jejímž základě se podmínka považuje za splněnou, a to k okamžiku, kdy došlo ke zmaření.⁵⁹⁶ To vede k okamžitému ukončení stavu nejistoty (*condicione pendente*), a tedy ke stejným právním následkům, které má splnění podmínek obecně – tedy primárně k tomu, že dědictví či odkaz nabývá jiná osoba/jiné osoby. Tyto právní následky jsou popsány shora v části 4.1.4. této publikace.

Pro ilustraci toho, jak může neoprávněné zmaření závětní podmínky vypadat, si představme následující situaci. Zůstavitel uvede, že jeho neteř nabyde dědictví pouze pod podmínkou, že vystuduje 1. lékařskou fakultu Univerzity Karlovy. Na

⁵⁹² Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 491, k § 1551, marg. č. 21. Podobně také FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 196, k § 1563, marg. č. 21. Naopak za účinnosti o. z. o. bylo z důvodu absence výslovné zákonné úpravy sporné, jestli toto pravidlo platí – srov. např. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*, s. 41. Rakouští autoři však byli v zásadě ve shodě, že ano (srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 699 ABGB, s. 672 a tam citovaní autoři). Z novější literatury srov. např. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 529.

⁵⁹³ Srov. DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 1748–1749, k § 549, marg. č. 5, která tuto myšlenku uvádí ve vztahu k § 549 odst. 1 o. z., pro které tato myšlenka pochopitelně platí ještě více.

⁵⁹⁴ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, k § 549, s. 554; či DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 1749, k § 549, marg. č. 6.

⁵⁹⁵ Srov. BERAN, V. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 549, marg. č. 5.

⁵⁹⁶ Srov. DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 1749, k § 549, marg. č. 15.

této lékařské fakultě shodou okolností vyučuje a zkouší také zůstavitelova pozůstalá manželka, která má být podle závěti dědičkou do té doby, než neteř podmínku splní. Dceru čeká poslední pokus u poslední státní zkoušky, která jí zbývá k úspěšnému absolvování fakulty. Pozůstalá manželka sice ve zkušební komisi není, ale i tak členy této komise úmyslně ovlivní a přesvědčí je, aby pozůstalé neteři u zkoušky nedali šanci. Neteř v důsledku toho zkoušku nezvládne, a to navzdory tomu, že její znalosti byly dostatečné (což by se v reálném světě pochopitelně velmi těžko prokazovalo). Neteř v tomto případě bude dědit, a to i navzdory nesplnění podmínky.

Od záměrného zmaření musíme odlišit situace, v nichž neoprávněná osoba splnění podmínky toliko (záměrně) ztíží nebo oddálí. Pokud zůstavitel neprojeví jinou vůli, tak důsledkem takového jednání podle mého nebude fikce splnění podmínky. Takové ztížení či oddálení splnění podmínky však může za splnění dalších předpokladů (zejména protiprávnost, která se může opírat i o porušení principu poctivosti) vést zejména ke vzniku povinnosti nahradit škodu.⁵⁹⁷

S výjimkou shora charakterizovaného pravidla o „záměrném“ zmaření však u podmínek nehraje otázka zavinění ve vztahu k nesplnění podmínky v zásadě žádnou roli⁵⁹⁸ (ledaže by zůstavitelova vůle naznačovala něco jiného). I pokud tedy obmyšlená osoba nesplní potestativní odkládací podmínku bez vlastního zavinění, stále platí, že podmínka splněna nebyla, a může tudíž dojít i k tomu, že obmyšlená osoba dědictví či odkaz nenabyde.⁵⁹⁹ Nespravedlivým závěrem pro konkrétní případ však můžeme zabránit tím, že budeme dotčenou doložku kvalifikovat jako příkaz. U příkazů je tomu totiž jinak: neprokáže-li se jiná vůle zůstavitele, budeme zohledňovat i subjektivní okolnosti na straně osoby obtíženě příkazem (viz § 1570 o. z. *in fine*). Tento odchýlný přístup je odůvodňován tím, že u příkazů – na rozdíl od podmínek – zůstavitel chce, aby obmyšlený nabyl dědictví či odkaz, pouze má vedle toho také splnit určitou povinnost plynoucí z příkazu. Naopak u podmínky zůstavitel navazuje na její ne/splnění vznik či trvání právních následků (což je ostatně pojmový znak podmínky).⁶⁰⁰

⁵⁹⁷ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*, k § 549, s. 553; či DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, s. 1748, k § 549, marg. č. 4, která uvádí, že takový případ může být v některých případech považován za záměrné zmaření podmínky.

⁵⁹⁸ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 527–528; 529.

⁵⁹⁹ Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 491, k § 1551 marg. č. 22; a dále s. 568, k § 1570, marg. č. 1. Jinak ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*, 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, k § 1561, s. 205, podle nichž by dědici mělo být „zachováno dědické právo, když nesplnění podmínky nezavinil“.

⁶⁰⁰ Srov. GSCHNITZER, F. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3*, k § 709, s. 691.

4.2.2 Jiné možné následky nesplnění vedlejší závětní doložky než pozbytí práva

Zůstavitel může pro případ nesplnění vedlejší závětní doložky stanovit i jiný následek, než je úplné pozbytí dědického práva či práva na odkaz, popř. nemožnost dědictví či odkaz nabýt. Základní možnosti jsou v tomto ohledu dvojí: (i) krácení zůstaveného či odkázaného práva;⁶⁰¹ a (ii) sankční odkaz. Tyto jiné následky se týkají zejména příkazů, kde k pozbytí práva dochází až jako *ultima ratio* – pouhé prodlení s jeho plněním nestačí.⁶⁰²

Sankční odkaz (*legatum poenae nomine relictum*)⁶⁰³ je povinnost zaplatit třetí osobě určitou částku, kterou zůstavitel uložil dědici či odkazovníkovi a která vzniká tehdy, pokud dotčený dědic či odkazovník nesplní příkaz.⁶⁰⁴ Sankční odkaz je přípustný, pokud je navázán na takový příkaz, který netrpí vadou (tj. především není nemožný ani nedovolený).⁶⁰⁵ Jestli povinnost splnit příkaz zaplacením sankčního odkazu zaniká, je opět otázkou výkladu zůstavitelovy vůle.⁶⁰⁶ Tím, že zůstavitel zakotví do závěti sankční odkaz, zároveň dochází k vyloučení zákonného pravidla, podle něhož nesplnění příkazu účinkuje jako rozvazovací podmínka (§ 1569 odst. 1 o. z.)⁶⁰⁷ – jinak by tomu bylo tehdy, pokud by zůstavitel v tomto ohledu projevil jinou vůli (např. by stanovil, že pokud nebude ani sankční odkaz splněn, dědic o dědické právo přijde).

V předchozím odstavci jsem zmínil, že sankční odkaz spočívá v penězích, ovšem přípustné by bylo také to, aby zůstavitel pro případ nesplnění příkazu stanovil dědici povinnost vydat třetí osobě jinou věc a patrně také povinnost zřídit třetí osobě určité právo.

⁶⁰¹ Srov. KLEIN, Š. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1570, marg. č. 5; či FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 209, k § 1570, marg. č. 2.

⁶⁰² Srov. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 558, k § 1569, marg. č. 56.

⁶⁰³ Římské právo sankční odkaz zcela zakazovalo – srov. např. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band, 2. Auflage, k § 712 ABGB, s. 699; či FRINTA, O. Odkaz jako jeden z projevů autonomie vůle v dědickém právu. *Právník*, 2019, č. 4, s. 373.

⁶⁰⁴ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 234, k § 712 ABGB, marg. 1.

⁶⁰⁵ U nás sankční odkaz pro případ nesplnění příkazu výslovně připouští vedle důvodové zprávy také např. MELZER, F. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 560, marg. č. 66.

⁶⁰⁶ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 234, k § 712 ABGB, marg. 1; UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 358–359, k § 712 ABGB, marg. č. 2; či ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 478, k § 712 ABGB, marg. č. 1.

⁶⁰⁷ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 234, k § 712 ABGB, marg. 1; či UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 359, k § 712 ABGB, marg. č. 2.

Pro úplnost dodávám, že přípustný je také tzv. alternativní odkaz, tedy odkaz pro případ, že se příkaz stane nesplnitelným, popř. ukáže jako nesplnitelný – příkladem může být tato vedlejší doložka: „*Moje sestra bude dvakrát týdně uklízet byt mého nemocného souseda. Pro případ, že to nebude možné, protože soused zemřel nebo se přestěhoval do domova důchodců, odkazuji 200.000 Kč organizaci Člověk v tísni*“.⁶⁰⁸

Zůstavitel může také výslovně stanovit, že se má za účelem splnění vedlejší doložky přistoupit k vymáhání takového splnění (případně i ve spojení s určením osoby aktivně legitimované k takovému vymáhání). Pokud tak učiní, pomůže nám to při kvalifikaci jeho dispozice – takovou dispozici totiž budeme v důsledku toho kvalifikovat jako příkaz nebo jako odkaz.

⁶⁰⁸ Srov. KRÁLIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 267; či UMLAUFT, M., HUF, T. In: FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage, s. 359, k § 712 ABGB, marg. č. 3.

5. DOLOŽKA (LISTINA) O POVOLÁNÍ VYKONAVATELE ZÁVĚTI A DOLOŽKA (LISTINA) O POVOLÁNÍ SPRÁVCE POZŮSTALOSTI

Mezi vedlejší závětní doložky řadí o. z. také doložku o povolání vykonavatele závěti, popř. správce pozůstalosti. Především funkce vykonavatele závěti je neoddělitelně spjata i s ostatními vedlejšími doložkami, především pak s příkazem. Institut správce pozůstalosti sice neslouží primárně realizaci zůstavitelovy vůle, ovšem i řádná správa pozůstalosti je pro následné naplnění vedlejších závětních doložek v užším smyslu významná.

Cílem této kapitoly je analyzovat právní aspekty doložek či listin o povolání osob do některé ze dvou uvedených funkcí, popř. do obou z nich zároveň. Zaměřím se především na obsahové a formální náležitosti takových doložek (listin).

5.1 Doložka (listina) o povolání vykonavatele závěti

Na úvod je podle mého vhodné zodpovědět otázku, co vše může být doložkou, resp. listinou o povolání vykonavatele závěti. Následně se zaměříme na formální aspekty povolání vykonavatele a nakonec aspekty obsahové.

Pojem vykonavatele závěti a význam tohoto institutu vymezují shora v podkapitole 1.5. této publikace.

5.1.1 Přípustné způsoby povolání vykonavatele závěti

Vykonavatel závěti (na rozdíl od správce pozůstalosti) může být povolán výhradně zůstavitelem,⁶⁰⁹ a to v prvé řadě pochopitelně závěti. Domnívám se nicméně, že je přípustné také to, aby byl vykonavatel „závěti“ povolán dovětkem⁶¹⁰ a také

⁶⁰⁹ Srov. § 1553 odst. 1 o. z.; či BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 511, k § 1553, marg. č. 7. Naopak v německém právu může vykonavatele závěti povolat i třetí osoba, či dokonce soud (§ 2200 BGB).

⁶¹⁰ To plyne mj. z druhé věty § 1498 o. z., podle něhož to, co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku. Shodně BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*,

samostatnou listinou o povolání vykonavatele závěti – s takovou listinou podle mého počítá notářský řád, a to v § 35c, kde se hovoří o „*listině o povolání [...] vykonavatele závěti*“.⁶¹¹ Podle mého názoru bychom měli připustit dokonce i povolání vykonavatele zůstavitelovy vůle dědickou smlouvou. Z hlediska smyslu a účelu totiž není významné, jestli vykonavatel naplňuje vůli zůstavitele vyjádřenou v závěti, nebo v jiném pořízení pro případ smrti.⁶¹² Usuzovat na opačný závěr pouze z toho, že zákonodárce pojmenoval tuto roli slovy vykonavatel „závěti“, by bylo přespříliš formalistické (a tedy rozporné s § 2 o. z.).⁶¹³

Souhlasím s tím, že vykonavatele může jmenovat pouze zůstavitel (podobně jako dědice), neboť určení toho, kdo bude vykonavatelem, je čistě osobním právem zůstavitele (srov. § 1496 o. z. *per analogiam*).⁶¹⁴ Zůstavitel tedy toto určení nemůže delegovat na jinou osobu.

5.1.2 Formální náležitosti doložky (listiny) o povolání vykonavatele závěti a odvolání takového povolání

Ohledně formy povolání vykonavatele závěti nestanoví o. z. žádné speciální pravidlo. Z toho podle mého plyne, že vykonavatel může být povolán ve formě požadované pro závěti (a dovětky).⁶¹⁵ Je-li závěť či dovětek, v nichž nebo k nimž

s. 510, k § 1553, marg. č. 6. Opačně DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 181, k § 1555, marg. č. 5; a dále DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1553, marg. č. 2; a nakonec FIALA, R. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 83, k § 1498, marg. č. 3, kde je připuštěno alespoň povolání vykonavatele testamentárním dovětkem.

⁶¹¹ Díkce starší rakouské procesní úpravy (§ 80 AußStrG) připouštěla jedinečně povolání vykonavatele v závěti. Přesto doktrína uváděla, že „*text zákona neměl za cíl vyloučit přípustnost jmenování vykonavatele dědickou smlouvou*“ – srov. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 816 ABGB, s. 1035, především pozn. pod čarou č. 10. Uvedený autor však patrně zastává názor, že by se postavení takto povolaného vykonavatele vztahovalo jen na volnou čtvrtinu.

⁶¹² Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 510, k § 1553, marg. č. 6. Přípustnost povolání vykonavatele „závěti“ v dědické smlouvě dovozuje i většinová část rakouské doktríny – srov. NEMETH, K. In: SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 526, k § 816 ABGB, marg. č. 2; či SAILER, H. In: KOZIOL, H., BYDLINSKI, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 635, k § 816 ABGB, marg. č. 2; a dále WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 476, k § 816 ABGB, marg. č. 1.

⁶¹³ Koneckonců i ABGB používá výraz *Testamentsvollstrecker* – tedy výraz, v němž je obsažen německý ekvivalent slova závěť. Ani použití tohoto pojmu nebrání rakouským autorům v připuštění povolání vykonavatele v dědické smlouvě.

⁶¹⁴ Srov. např. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band*, k § 816 ABGB, s. 1035, který jako příklad nepřípustného ustanovení závěti uvádí toto: „*Jmenuji kolegium dvanácti vykonavatelů; pokud jeden z nich zemře, jmenuje jeho nástupce Obchodní komora.*“

⁶¹⁵ Shodně BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 511, k § 1553, marg. č. 10: „*Skutečnost, že vykonavatel závěti nemusí být povolán na rozdíl od správce*

(tj. k jejichž uskutečnění) má být vykonavatel povolán, z formálních důvodů neplatná, je neplatné také povolání vykonavatele.⁶¹⁶

Za úvahu stojí, jestli bychom za pomoci argumentu *a minori ad maius* neměli dovodit, že vykonavatel závěti může být stejně jako správce pozůstalosti povolán jedinečně ve formě veřejné listiny – tato argumentace by vycházela z toho, že i vykonavatel může vykonávat správu pozůstalosti (§ 1554 odst. 2 o. z.) a vedle toho má i další oprávnění; navíc správce pozůstalosti je vykonavatel závěti podřízen (§ 1558 o. z.). Ovšem podle mého by takový závěr nebyl správný, neboť bychom takto nabourali právní jistotu a realizaci zůstavitelovy vůle, aniž by pro to existoval dostatečně silný legitimní důvod. Důvody pro zpřísněné formální požadavky kladené na povolání správce pozůstalosti podle mého nejsou natolik silné, abychom je analogicky vztahovali i na povolání vykonavatele závěti.⁶¹⁷

To, že pro povolání vykonavatele závěti postačuje méně přísná forma než forma veřejné listiny, nepřímo potvrzuje také usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. I. ÚS 2777/21, a jemu předcházející rozhodnutí soudu prvního a druhého stupně – soudy posuzovaly závěť pořízenou soukromou listinou, v níž zůstavitel mj. povolal „správce závěti“ (viz zejména body 22 a 23 uvedeného usnesení). Tato rozhodnutí také potvrzují, že i v tomto kontextu musíme aplikovat pravidlo obsažené v § 555 o. z., podle něhož právní jednání posuzujeme podle jeho obsahu, nikoli podle pouhého označení.

Jedinečně pokud by byl vykonavatel povolán v dědické smlouvě, byla by k takovému povolání zapotřebí forma veřejné listiny – i v případě, že by došlo k pořízení dědické smlouvy např. ve formě splňující náležitosti allografu, však lze za určitých podmínek dospět k závěru, že je platná alespoň část obsahující povolání vykonavatele (na základě § 1591 o. z. by však bylo možné dospět i k závěru, že platí celé poslední pořízení, avšak nejde o dědickou smlouvu, ale o závěť).

Pro zrušení listiny (doložky) o povolání vykonavatele závěti obecně platí stejná pravidla jako pro odvolání (zrušení) závěti. Pokud by však mělo dojít ke zrušení povolání vykonavatele poslední vůle, k němuž došlo dědickou smlouvou, vyžadovalo by takové zrušení formu veřejné listiny. S takovým zrušením by vzhledem ke smluvní podstatě dědické smlouvy musela souhlasit také druhá strana dědické smlouvy.

Ke zrušení povolání vykonavatele poslední vůle povede i to, pokud zůstavitel zruší to poslední pořízení, ve vztahu k němuž byl vykonavatel povolán (aniž by

pozůstalosti veřejnou listinou, může vyvolat praktické potíže, bude-li se vykonavatel závěti chtít na základě takového potvrzení ujmout správu pozůstalosti.“ V Rakousku dovozují tyto závěry např. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 532; či KRÁLIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*, s. 271.

⁶¹⁶ Srov. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*; s. 477, k § 816 ABGB, marg. č. 1.

⁶¹⁷ Analogické rozšiřování zpřísněných formálních požadavků na právní jednání odmítl i Nejvyšší soud, a to ve svém rozsudku ze dne 27. 5. 2022, sp. zn. 33 Cdo 72/2021, který se týkal smlouvy o smlouvě budoucí o prodeji nemovité věci a s jehož závěry nesouhlasím: „[T]axativní výčet právních jednání, k nimž je nezbytné pod sankcí neplatnosti zachovat písemnou formu, nelze rozšiřovat ani pod záminkou smyslu a účelu § 560 o. z.“

musel výslovně rušit i povolání vykonavatele) – to platí bez dalšího za předpokladu, že v důsledku toho, že odpadlo předmětné pořízení pro případ smrti, odpadl i důvod, pro který byl vykonavatel povolán. Pokud by však zůstavitel např. ve své závěti povolal vykonavatele a toto povolání by výslovně odůvodnil potřebou předcházet sporům mezi konkrétními dědici, mohli bychom podle mého – i poté, co zůstavitel tuto závěť odvolá – dovodit, že toto povolání vykonavatele je od zbytku závěti oddělitelné (za předpokladu, že zůstavitel výslovně neuvede, že ruší i povolání vykonavatele, a za předpokladu, že osoby, jejichž sporům měl vykonavatel předcházet, dědí i po odvolání dané závěti).

5.1.3 Obsahové náležitosti doložky (listiny) o povolání vykonavatele závěti

Esenciální obsahovou náležitostí doložky o povolání vykonavatele závěti je určení osoby, která se má vykonavatelem stát. Zůstavitel může povolat jak osobu fyzickou, tak osobu právnickou.⁶¹⁸ Pro případ, že vykonavatel odmítne své povolání, popř. že nebude moci funkci vykonávat, může zůstavitel povolat i náhradního vykonavatele závěti. Přípustné je také povolat následného vykonavatele závěti pro případ, že první povolaný např. zemře.⁶¹⁹ I tohoto následného vykonavatele musí jmenovat sám zůstavitel.⁶²⁰ Povolaný vykonavatel závěti musí být způsobilý dědit po zůstaviteli, což podle mého plyne z toho, že jeho povolání má podobný charakter jako povolání dědice (či odkazovníka).⁶²¹

Domnívám se také, že zůstavitel může povolat více vykonavatelů zároveň, a to podle mého i ve vztahu k jedné závěti.⁶²² To dovozují ze zásady *favor testamenti* (§ 1494

⁶¹⁸ Srov. DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1553, marg. č. 1.

⁶¹⁹ Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 532; či WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 816 ABGB, s. 1035: „Jmenuji kolegium dvanácti vykonavatelů závěti; pokud jeden z nich zemře, žádám předsedu Obchodní komory, aby převzal uvolněné místo.“

⁶²⁰ Srov. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 816 ABGB, s. 1035, a dále s. 1041; či WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 477, k § 816 ABGB, marg. č. 2.

⁶²¹ Srov. WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 816 ABGB, s. 1035.

⁶²² Shodně a přesvědčivě BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 509, k § 1553, marg. č. 1; v Rakousku shodně ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 93; či GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 532; popř. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 477, k § 816 ABGB, marg. č. 2. Opačně DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 180, k § 1555, marg. č. 4: „[O]hledně téže závěti (téhož dědice) však zřejmě smí působit jen jediný vykonavatel závěti.“ Opačně také DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.

odst. 2 o. z.). V případě povolání více vykonavatelů zároveň je žádoucí, aby zůstavitel vymežil vztah mezi nimi, což platí především tehdy, pokud mají vykonavatelé také spravovat pozůstalost.⁶²³ Pokud zůstavitel tato pravidla nevynechá, vykonávají vykonavatelé svou roli společně.⁶²⁴ Vykonavatelé by měli zároveň postupovat tak, aby jejich činnost vedla k naplnění jeho poslední vůle, a to s minimem sporů či průtahů.

Zůstavitel zároveň může spolu s povoláním vykonavatele určit, jak má být vykonavatel odměňován. V tomto ohledu může např. výslovně uvést, že vykonavatel právo na odměnu nemá, ale může vykonavateli také odměnu přiznat, popř. může stanovit způsob jejího určení a splatnost. Pokud by zůstavitel žádná pravidla o odměně neurčil, budeme vycházet z toho, že vykonavatel právo na odměnu nemá, ledaže: (i) by vykonával také správu pozůstalosti; popř. (ii) by se jednalo o profesionála (např. advokáta, notáře či daňového poradce), u kterých se vyvratitelně předpokládá, že zůstavitel počítal s tím, že budou vykonávat práva a plnit povinnosti vykonavatele za úplatu.⁶²⁵ Zůstavitel může určit výši odměny zejména jako dopředu stanovenou pevnou částku, nebo jako určité procento z čisté hodnoty pozůstalosti, popř. jako pravidelnou částku za každý měsíc trvání funkce.⁶²⁶ Neurčí-li zůstavitel osobu povinnou odměnu nahradit, bude tato povinnost podle mého stíhat všechny dědice v poměru podle velikostí dědických podílů (nikoli tedy pouze dědice z posledního pořízení, v němž byl vykonavatel povolán).

Zůstavitel by měl také určit režim náhrady nákladů vykonavatele. Pokud tak neučiní, domnívám se, že bychom přesto měli dovodit, že vykonavatel má právo na náhradu účelně vynaložených nákladů, a to i tehdy, není-li profesionálem a nevykonává-li zároveň správu pozůstalosti.⁶²⁷ Právo na náhradu účelně vynaložených nákladů bychom podle mého měli dovodit z analogické aplikace pravidel o příkazu,⁶²⁸

Občanský zákoník. Komentář, k § 1553, marg. č. 1: „*Ohledně téhož dědice může být činný pouze jeden vykonavatel.*“

⁶²³ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*, s. 509, k § 1553, marg. č. 1.

⁶²⁴ Srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 93: „*Více vykonavatelů vykonává svou funkci společně.*“

⁶²⁵ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 512–513, k § 1553, marg. č. 12. V kontextu rakouské právní úpravy dovozuje takový závěr ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 93; či GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 534 (a tam citovaní autoři a judikatura); popř. WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*, s. 477, k § 816 ABGB, marg. č. 4.

⁶²⁶ Srov. DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1553, marg. č. 4.

⁶²⁷ Jinak BERNARD, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 513, k § 1553, marg. č. 12, který uvádí, že v těchto případech vykonavatel právo na náhradu nákladů nemá, ledaže by se na této náhradě dohodl s dědici. Opačně DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 184, k § 1552 až 1555, marg. č. 26. Naopak shodně DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1553, marg. č. 4.

⁶²⁸ Analogickou aplikaci pravidel o příkazu na vykonavatele závěti dovozují také někteří rakouští autoři – srov. ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 93.

konkrétně z § 2436 o. z. *per analogiam*. S analogickou aplikací jiných pravidel o příkazu však musíme být opatrní – např. není možné analogicky aplikovat pravidlo plynoucí z § 2443 o. z. a dovozovat z toho, že by dědici měli mít právo vykonavatele závěti odvolat.⁶²⁹

Spolu s povoláním vykonavatele závěti může být vhodné připojit také kasatorní doložku, s níž by byla spojena ztráta (části) dědictví nebo (části) odkazu pro případ, že by dědic povolání vykonavatele závěti zpochybňoval.⁶³⁰ Ke kasatorní doložce srov. podkapitolu 1.7. a dále část 3.1.2.5. této publikace.

5.2 Doložka (listina) o povolání správce pozůstalosti

Správce pozůstalosti je klíčovým činitelem pro zachování hodnoty zůstavitelova jmění a zajištění plynulosti pozůstalostního řízení. Jeho úkolem je především uchovat hodnotu a podstatu pozůstalosti, a tedy pokud možno zajistit, že majetek z pozůstalosti nebude poškozen, ztracen nebo zanedbáván, a dále že nebude zbytečně narůstat výše a/nebo příslušenství pozůstalostních dluhů. Může však mít i jiné úkoly, např. za určitých podmínek také dbát splnění poslední zůstavitelovy vůle (§ 1632 o. z.), popř. vyhotovit seznam pozůstalostního majetku, který je jednou z alternativ soupisu pozůstalosti (§ 1687 odst. 1 o. z.).

Povolání konkrétního správce pozůstalosti je namíště zejména tehdy: (i) je-li rozsah pozůstalosti větší, popř. obsahuje-li specifické položky (např. umělecká díla, obchodní závod, podíl v obchodní korporaci apod.); dále (ii) pokud dědicové nemají zkušenosti se správou majetku;⁶³¹ či (iii) pokud hrozí spory mezi dědici, popř. je zde jiný důvod, pro který hrozí, že pozůstalostní řízení bude trvat dlouho – tak je tomu typicky tehdy, je-li mezi dědici nezletilá osoba či osoba omezená ve svéprávnosti.

5.2.1 Přípustné způsoby povolání správce pozůstalosti

Správce pozůstalosti může být povolán v první řadě v závěti či v kodícilu – v takových případech půjde opravdu o vedlejší doložku ve striktním slova smyslu. Další možností, kterou výslovně připouští o. z., je povolání správce pozůstalosti v samostatné listině o povolání správce. Podle mého je možné správce povolat i v dědické smlouvě.

⁶²⁹ Srov. obdobně WEIß, E. In: KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 3. Band. 2. Auflage*, k § 816 ABGB, s. 1034.

⁶³⁰ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 515, k § 1555, marg. č. 2.

⁶³¹ Tyto první dva důvody uvádí BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 516, k § 1556, marg. č. 1.

Pro úplnost dodávám, že správce pozůstalosti může také jmenovat soud. Soud takto postupuje zejména tehdy, je-li dána zvýšená potřeba zajistit majetek zůstavitele pro dědice nebo věřitele. Takové určení správce však takřka vůbec nesouvisí s vedlejšími závětními doložkami, a proto mu v této práci nebudu věnovat více prostoru než tento stručný odstavec.

5.2.2 Formální náležitosti povolání správce pozůstalosti a odvolání takového povolání

Povolání správce pozůstalosti vyžaduje formu veřejné listiny, tedy zásadně formu notářského zápisu (§ 1556 odst. 1 o. z. *in fine*).⁶³² Takový notářský zápis se eviduje v tzv. Evidenci právních jednání pro případ smrti, kterou vede Notářská komora ČR. Po prokázání toho, že nastala smrt zůstavitele,⁶³³ může do uvedené evidence nahlížet každý, kdo prokáže také svůj právní zájem. Požadavek formy veřejné listiny minimalizuje riziko nejasností a uvedená obligatorní evidence umožňuje efektivní zjištění toho, jestli byl správce povolán, již na počátku pozůstalostního řízení. Na druhou stranu zprísněný formální požadavek způsobuje riziko, že nebude zcela realizována zůstavitelova vůle. Proto se přikláním k tomu, aby soudy – pokud zůstavitel určí správce pozůstalosti např. ve formálně, obsahově i jinak bezvadné holografní či allografní závěti, jmenovaly správcem primárně tuto zůstavitelem vybranou osobou.

Notářský zápis o povolání správce sepisuje notář pouze se zůstavitelem, nikoli s osobou, která má být správcem (ledaže by byl správce pozůstalosti zároveň stranou dědické smlouvy, kterou dochází k jeho povolání).⁶³⁴ Na rozdíl od dřívější právní úpravy se předem nevyžaduje souhlas osoby, která má být správcem. Souhlas se zjišťuje až po smrti zůstavitele, kdy se osoba povolovaná za správce rozhodne, zda funkci přijme.

Povolání správce pozůstalosti může být zrušeno stejnými způsoby, jakými lze zrušit závět'. Není tedy vyžadováno, aby ke zrušení došlo veřejnou listinou. Ke zrušení tak může dojít zejména odvoláním povolání (např. v holografní listině), dále vydáním originálu listiny obsahující povolání ze sbírky notářských zápisů, popř. pořízením nové listiny o povolání správce pozůstalosti, vedle které ta původní nemůže obstát. Pokud je povolání správce součástí notářského zápisu o závěti či o dovětku, nemusí být zrušení takového posledního pořízení automaticky spojeno také se zrušením povolání správce pozůstalosti. Projev vůle, kterým dochází k povolání

⁶³² Jak plyne z § 3026 odst. 2 o. z.

⁶³³ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 518, k § 1556, marg. č. 7.

⁶³⁴ Což je rozdíl oproti předchozí právní úpravě – srov. např. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 206, marg. č. 185; či DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 186, k § 1555 až 1559, marg. č. 5.

správce, je samostatným právním jednáním a musí být zrušeno samostatným projevem vůle nebo novou listinou, která obsahuje úpravu neslučitelnou s tím, aby správcem zůstala původně určená osoba.⁶³⁵

Pokud by mělo být zrušeno povolání správce pozůstalosti, k němuž došlo dědickou smlouvou, vyžadovalo by takové zrušení formu veřejné listiny. S takovým zrušením by vzhledem ke smluvní podstatě dědické smlouvy musela souhlasit také druhá strana dědické smlouvy (bez ohledu na to, jestli povolaným správcem pozůstalosti má být tato druhá smluvní strana).

5.2.3 Obsahové náležitosti povolání správce pozůstalosti

Doložkou či listinou o povolání správce pozůstalosti určuje zůstavitel především, kdo se má stát správcem. Vedle toho v ní může zůstavitel zejména specifikovat oprávnění a povinnosti správce a dále stanovit pravidla, podle nichž má správce pozůstalost spravovat.

Esenciální náležitostí listiny (doložky) o povolání správce pozůstalosti je určení toho, kdo má být správcem. Podobně jako je tomu u vykonavatele závěti, také správcem pozůstalosti může být jak fyzická, tak právnická osoba, eventuálně také stát.⁶³⁶ Při výběru správce by měl zůstavitel zohledňovat jak okolnosti na straně pozůstalostního jmění, tak okolnosti na straně povolané osoby (např. její odborné schopnosti, organizační dovednosti a schopnost zvládat specifické úkoly spojené se správou jmění).⁶³⁷ Zvolený správce vykonává svou funkci osobně, nicméně jednotlivé dílčí úkoly může delegovat na jiné osoby.⁶³⁸ I v případech, kdy dojde k delegaci některých úkolů, nese správce odpovědnost za řádný výkon správy (a jako řádný hospodář odpovídá také za výběr osoby, její řádné instruování a dohled nad ní). Patrně nejčastějšími správci pozůstalosti budou notáři (nikoli však ti, kteří *in concreto* vystupují v pozici soudního komisaře, ani ti, kteří sepsali listinu, kterou byl správce určen), dále advokáti a případně také finanční či daňoví poradci.⁶³⁹

⁶³⁵ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 518, k § 1556, marg. č. 9.

⁶³⁶ Srov. DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1556, marg. č. 3; popř. BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 517, k § 1556, marg. č. 4; či DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 186, k § 1555 až 1559, marg. č. 2, který uvádí, že stát může být správcem jen v případě odúmrti, což však není zcela přesné.

⁶³⁷ Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 205, marg. č. 185.

⁶³⁸ Srov. DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1556, marg. č. 4; či DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 186, k § 1555 až 1559, marg. č. 2.

⁶³⁹ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 517, k § 1556, marg. č. 4.

Zůstavitel může povolat více správců,⁶⁴⁰ a to podle mého i tak, že více správců spravuje tutéž věc či tutéž část pozůstalosti⁶⁴¹ – je tomu tak podle mého především proto, že zákon počítá s tím, že pozůstalost bude spravovat více osob zároveň, dokonce se jedná o základní zákonný režim, v němž správu pozůstalosti vykonávají všichni dědicové (srov. § 1677 odst. 1 o. z.). Zejména v těchto případech, kdy má více správců spravovat tutéž část pozůstalosti, je zároveň vhodné, aby zůstavitel vymezil vztahy mezi správci navzájem.⁶⁴² Není-li stanoveno jinak, spravují správci pozůstalost společně.⁶⁴³

Zůstavitel má také možnost stanovit konkrétní pokyny ke správě, které jsou pro správce závazné,⁶⁴⁴ pokud nedojde k podstatné změně okolností.⁶⁴⁵ Díky takovým pokynům lze např. předejít konfliktům mezi správci, mezi dědici (či mezi správcem a dědici), a/nebo zajistit splnění dlouhodobých záměrů zůstavitele. Je také přípustné, aby zůstavitel např. uložil správci povinnost pravidelně informovat dědice o průběhu správy,⁶⁴⁶ popř. aby např. souhlasil s volbou určité osoby do funkce jednatele společnosti (má-li být spravován podíl v s. r. o.). Pokud z pokynů zůstavitele neplyne něco jiného, vykonává správce pouze prostou správu pozůstalosti (§ 1678 o. z.).

V listině či v doložce o povolání správce pozůstalosti může být také určen rozsah správy, tedy jestli se správa vztahuje na celou pozůstalost, popř. jen na její část (např. pouze na obchodní závod či pouze na podíly v obchodních korporacích).⁶⁴⁷

Listina či doložka může také upřesňovat pravidla pro odměňování správce a pro náhradu vynaložených nákladů. Odměna může být určena zejména jako pevná předem určená částka, dále jako procentní sazba z čisté hodnoty pozůstalosti, popř. jako určitá částka za každý měsíc trvání správy.⁶⁴⁸ Pokud by zůstavitel výši odměny neurčil, vyšli bychom z pravidel o obvyklé odměně (§ 1402 o. z.), resp. z pravidel

⁶⁴⁰ Srov. např. DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1556, marg. č. 5.

⁶⁴¹ Opačně DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 186, k § 1555 až 1559, marg. č. 4.

⁶⁴² Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 205, marg. č. 185.

⁶⁴³ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 517, k § 1556, marg. č. 5.

⁶⁴⁴ Srov. např. DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 186, k § 1555 až 1559, marg. č. 3.

⁶⁴⁵ Srov. DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1556, marg. č. 6.

⁶⁴⁶ Srov. BERNARD, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 516, k § 1556, marg. č. 3.

⁶⁴⁷ Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 205, marg. č. 185; či DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1556, marg. č. 1; popř. DRÁPAL, L. In: FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 186, k § 1555 až 1559, marg. č. 3; popř. BERNARD, P. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720*, s. 516, k § 1556, marg. č. 3.

⁶⁴⁸ Srov. DUDA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, k § 1556, marg. č. 9.

obsažených v § 22 až 24 notářského tarifu, jak plyne z aktuální judikatury.⁶⁴⁹ Odměna správce pozůstalosti a náhrada jeho hotových výdajů představují pasiva pozůstalosti (§ 127 z. ř. s.) a o jejich výši rozhoduje soudní komisař v usnesení o potvrzení nabytí dědictví ve smyslu § 185 z. ř. s.⁶⁵⁰ Dědici hradí odměnu a náhradu nákladů správy pozůstalosti v poměru, v jakém odpovídají za pasiva dědictví – mohou se však mezi sebou dohodnout i jinak.

⁶⁴⁹ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2019, sp. zn. III. ÚS 1437/19; či náleze Ústavního soudu ze dne 19. 10. 2021, sp. zn. II. ÚS 3195/20; a dále rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 3. 2023, sp. zn. 24 Co 35/2023: „Závěry v rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1437/19 a II. ÚS 3195/20 se vztahují i na správce pozůstalosti, kteří nebyli jmenováni soudem.“

⁶⁵⁰ Srov. náleze Ústavního soudu ze dne 19. 10. 2021, sp. zn. II. ÚS 3195/20; a dále rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 3. 2023, sp. zn. 24 Co 35/2023, bod 10.

ZÁVĚR

„Ani právník nesmí býti dialektickým strojem, který suše sestavuje sylogismy nebo registruje výroky pramenů. Vykládá-li zákon systematicky, tvoří již nové hodnoty z materiálu v zákoně sneseného, dává vyniknouti podstatnému nad nepodstatným, pojímá úkol vědecky. Je-li při tom súčasně vlastním poznáním života, doplňuje-li ze svého talentu nuance, které nedošly vyjádření nedokonalými prostředky textu zákona, uvádí-li v soulad pevnou kostru zákona s mravní, sociální a hospodářskou potřebou života – tu jistě koná něco, čemu se nelze naučiti z formulí a receptů, vyvíjí činnost intelektuální, kterou lze nazvat v našem slova smyslu uměním.“⁶⁵¹

Uvedený citát podle mého mj. vystihuje roli právní doktríny, která by měla vytvářet nové hodnoty a umět chápat právo v kontextu sociálních, ekonomických a dalších potřeb společnosti. Právní věda je intelektuální činností, která vyžaduje kombinaci odbornosti, tvořivosti a společenského citění. To, že je (soukromo) právní věda spíše uměním než technickou disciplínou, pak podle mého znamená, že i v právu existuje určitý prostor pro originalitu, intuici a cit, které se nedají jednoduše naučit, ovšem jenom díky nim může právo plnit svou funkci nástroje spravedlivého uspořádání společenských vztahů. Tyto ideje se pak, doufám, projevují i v této práci. Je podle mého jisté, že se nenajde žádný čtenář, který by souhlasil se všemi závěry, které jsem v této práci vyslovil. Podle mého není ani možné formulovat pouze takové závěry, které se nakonec prosadí, a proto jsem o něco takového neusiloval, ačkoli mou snahou samozřejmě bylo, aby se veškeré mé závěry opíraly o dostatečnou a přesvědčivou argumentaci. Avšak i kdyby se nakonec neprosadil žádný z mnou hájených (menšinových) názorů, může být podle mého tato publikace užitečná, neboť přínosem vědeckých prací v oblasti právní vědy není pouze nabízet řešení výkladových problémů plynoucích z právní úpravy, ale také přinášet nové otázky a nové argumenty, které v dosavadní odborné diskusi dosud nezazněly.

Institut, jemuž byla zasvěcena tato publikace, tj. vedlejší závětní doložky, umožňuje, aby zůstavitel dosáhl širokého naplnění své vůle. Právě ony pomáhají dosáhnout toho, aby se uskutečnila individuální přání zůstavitele a aby osud zůstavitelova jmění po jeho smrti odpovídal jedinečným okolnostem konkrétních majetkových a rodinných poměrů. Ovšem – jako každá svoboda – s sebou i ta testovací nese také zvýšené nároky a zvýšená rizika. Úprava vedlejších závětních doložek totiž na jednu stranu poskytuje široký prostor pro realizaci autonomie vůle, ovšem na stranu druhou přináší i zvýšené nároky na právníky, a to jak na ty, kteří pomáhají s formulací posledních pořízení, tak na ty, kteří poslední pořízení vykládají.

⁶⁵¹ SVOBODA, E. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. Praha: Nákladem vlastním, 1911, s. 22.

Také zůstavitel, který využije některou z vedlejších doložek, podstupuje riziko, že jím zvolené řešení se nakonec neukáže jako zcela ideální. Chod událostí se totiž po jeho smrti může ubírat stovkami tisíc různých cest – tu více, tu méně křivolakých a tu více, tu méně předvídatelných. Budoucí zůstavitele, kteří se rozhodnou vtělit do své závěti některou z vedlejších doložek, také většinou nenapadne se zabývat např. otázkou, jaké důsledky nastanou v případě, že jejich přání nebude možné splnit, ať již na základě zavinění obmyšlených osob, nebo bez takového zavinění.⁶⁵² Tyto otázky pak musíme obecně řešit *ex post* buďto na základě hypotetické zůstavitelovy vůle, nebo za pomoci pravidel, které jsou výslovně obsaženy v zákoně. Ne vždy je však řešení, které poskytuje zákon, zcela optimální, resp. zcela odpovídající vůli konkrétního zůstavitele. To však není chyba zákona, neboť ani ten nejlepší zákon nemůže upravovat řešení pro veškeré scénáře, které napíše život, natož pak řešení, které by odpovídalo představám každého jednotlivce.

V řadě případů jsou představy lidí o tom, jaké účinky mohou jejich slova vyvolat, pouze mlhavé nebo nepřesné. Například ve snaze zajistit udržení majetku v rodině po co nejdélsí dobu mnozí neuvažují o právně neuspokojivé situaci, která tím vzniká a která plyne z omezení spojených se svěřenským nástupnictvím, které v těchto případech automaticky vzniká.⁶⁵³

V předchozích kapitolách této publikace jsem se zabýval především problematickými otázkami, které v souvislosti s vedlejšími závětními doložkami vznikají. Jakkoli jsem se snažil o komplexní zpracování problematiky, přesto se s největší pravděpodobností objeví i otázky, které v rámci svých analýz neřeším. Pro tyto případy je potřeba vycházet z obecných zásad, na kterých stojí úprava vedlejších závětních doložek a dědického práva vůbec. Těmito zásadami jsou ochrana zůstavitelovy vůle a snaha najít takové řešení, které umožní její co nejširší realizaci (a to při vědomí shora uvedených skutečností, především pak při vědomí toho, že ani odborník, natož pak běžný člověk, nedokáže předvídat chod budoucích událostí a položit si dopředu všechny otázky, které je žádoucí zodpovědět). Co nejširší realizaci zůstavitelovy vůle pochopitelně míním realizaci v mezích zákonných mantinelů, tedy takovou realizaci, která v přiměřené míře respektuje i práva ostatních osob, především pak dědiců a odkazovníků, kteří jsou povoláni s nějakou vedlejší doložkou.

Výsledky vědecké práce nebývají okamžité, ale zpravidla se projeví až s odstupem času. Jedno však mohu říci již v tuto chvíli. Zkoumání problematiky vedlejších závětních doložek bezpochyby rozšířilo mou zvědavost a podnítilo chuť objevovat další „taje a zákoutí“ právního předpisu, který upravuje obecné právo soukromé, a zásad, na nichž této předpis stojí. Na úplný závěr shrnuji odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky, které jsem vymezil v úvodu této publikace:

⁶⁵² Srov. GRUBER, M., SPROHAR-HEIMLICH, H., SCHEUBA, E. In: GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 517.

⁶⁵³ Tamtéž.

a) Podle jakých kritérií posuzujeme, o kterou z vedlejších závětních doložek se jedná?

Stěžejním kritériem pro kvalifikaci konkrétní závětní doložky je vůle zůstavitele, kterou je třeba (nejen) při výkladu doložky vždy hledat a respektovat. Pokud se nepodaří objasnit skutečnou zůstavitelovu vůli, musíme se zamýšlet nad vůli hypotetickou – v rámci těchto úvah obecně hledáme odpověď na otázku, jak by se zůstavitel rozhodl, pokud by znal skutečný stav věci nebo pokud by předvídal budoucí vývoj.

Jazykové vyjádření poslední vůle, tedy zůstavitelem použitá formulace, je prvotním přiblížením k zůstavitelově poslední vůli, ovšem poslední vůli musíme zjišťovat i jinak než jenom z použitých slov. Zjištěná poslední vůle se tedy nemusí vždy shodovat s gramatickým zněním posledního pořízení – i pokud zůstavitel použije např. slova „pod podmínkou...“, ještě to bez dalšího neznamená, že takové pořízení nemůžeme nakonec kvalifikovat jako příkaz nebo (pod)odkaz. Před tím, než se přikloníme k závěru, který plyne ze zůstavitelem použité formulace (např. „pod podmínkou...“, „pokud...“ atd.), bychom se měli zamyslet i nad tím, jestli nelze aplikovat spíše výkladovou pomůcku, podle níž je v pochybnostech potřeba kvalifikovat vedlejší závětní doložku spíše jako příkaz nebo (pod)odkaz než jako podmínku. Je tomu tak proto, že příkaz či (pod)odkaz a jeho právní úprava zpravidla lépe umožní realizaci zůstavitelovy vůle a zároveň adekvátní měrou zohledňuje také práva obtížených osob. Bližší argumentaci obsahují zejména části 1.2.3. a 3.2.1.1. této publikace.

Pokud jde o rozlišení mezi podmínkou a doložením času, nejvíce sporné jsou dispozice, v nichž zůstavitel spojuje nabytí dědictví či odkazu s určitým věkem obmyšlené osoby. I při posuzování těchto dispozic musíme hledat zůstavitelovu vůli, což především znamená hledání účelu, který zůstavitel takovým pořízením sledoval. Pokud vyhodnotíme, že zůstavitel cílil především na to, obmyslet konkrétní osobu po dosažení konkrétního věku (např. odkaz peněz na nákup automobilu poté, co odkazovník nabyde zletilosti), půjde spíše o podmínku. Oproti tomu v jiných případech, v nichž zůstavitel cílil na zvýhodnění celé rodinné větve, posoudíme dotčenou doložku spíše jako doložení času – materiálně zde půjde spíše o určení konkrétního data jiným způsobem nežli o podmínku dožití se konkrétního věku. Při tomto posuzování bude důležitá také odpověď na otázku, jestli zůstavitel spíše počítal s tím, že se obmyšlená osoba určeného okamžiku s vysokou pravděpodobností dožije (např. navázání nabytí peněžitého odkazu nezletilým vnukem, který netrpí žádnou nemocí, na nabytí dvacátého roku věku), či nikoli. V případech uvedených na prvním místě se přikloníme ke kvalifikaci dispozic spíše jako doložení času, v ostatních musíme zohledňovat i další kritéria. Bližší argumentaci obsahuje zejména část 1.2.3. a 1.4.2. této publikace.

Obecně platí, že v závislosti na zůstavitelově vůli může být stejný požadavek zůstavitele (tedy stejné konání či dání) vyhodnocen někdy jako podmínka, někdy jako příkaz a někdy jako odkaz. Nesmíme se nechat příliš zmást označením, slovy či formulací, které zůstavitel zvolí, neboť z hlediska správné kvalifikace bude

rozhodující spíše účel, který zůstavitel sledoval – což plyne ze zásady *favor testamenti* zakotvené v § 1494 odst. 2 o. z.

Zároveň se domnívám, že méně konkrétní vedlejší závětní doložky bychom – před tím, než uzavřeme, že jsou neurčité (či nesplnitelné) – měli v pochybnostech posuzovat jako příkaz. Automatické nepřihlížení k méně konkrétním doložkám by bylo v příkrém rozporu se zásadou ochrany zůstavitelovy vůle. Lze totiž předpokládat, že vtělením vedlejší doložky do posledního pořízení zůstavitel sledoval nějaký cíl a že by chtěl, aby se taková doložka raději splnila alespoň přibližně nežli vůbec. Bližší podrobnosti naleznete zejména v části 3.1.1. této publikace.

b) Jaký smysl má odlišovat mezi jednotlivými vedlejšími závětními doložkami?

Správné rozlišování mezi jednotlivými závětními doložkami v užším smyslu může mít značný vliv na realizaci zůstavitelovy vůle. Například u podmínek, u nichž se vyžaduje zpravidla zcela přesné splnění, povede závěr o jejich počáteční nesplnitelnosti k tomu, že určitá osoba dědictví či odkaz vůbec nenabyde, popř. je nabyde bez omezení, což ovšem může být v příkrém rozporu s tím, co si zůstavitel přál. Naopak u příkazů není přesné splnění vždy nezbytné. Podstatné je také to, že splnění příkazů lze na rozdíl od splnění podmínek soudně vymáhat, což má za následek, že se důsledky dobrovolného nesplnění příkazů a podmínek podstatnou měrou liší – u nesplnění podmínky nastává automatický zánik práva, kdežto u nesplnění příkazu zpravidla přichází na řadu nejdříve jeho vymáhání. Odlišování mezi podmínkou (doložením času) a příkazem je tedy mimořádně významné. Bližší podrobnosti naleznete zejména v části 1.2.4. této publikace.

Oproti tomu rozlišování mezi podmínkou a doložením času podle mého tak podstatné není. Jako hlavní rozdíl mezi těmito dvěma vedlejšími doložkami totiž bývá uváděn odlišný okamžik vzniku dědického práva či práva na odkaz, což se projevuje především u odkládacích podmínek a počáteční doby. Domnívám se však, že naše právní úprava tento rozdíl nezná, což dovozují zejména z § 1562 o. z. Upozorňuji však, že v tomto výkladovém závěru se odchyluji od většinového stanoviska tuzemské odborné literatury. Bližší podrobnosti k této problematice obsahují část 1.2.3. a kapitola 3. této publikace.

c) Kdy vzniká dědické právo dědice povolaného pod odkládací podmínkou nebo s počáteční dobou (odkládacím doložením času)?

Z § 1562 o. z. podle mého plyne, že dědické právo podmíněné odkládací podmínkou vzniká již smrtí zůstavitele – jinak by uvedené ustanovení nemělo žádný normativní význam. Splnění odkládací podmínky pak má za následek pouze dospělost dědického práva (či práva na odkaz), nikoli jeho vznik. Právo dědice či odkazovníka povolaného pod odkládací podmínkou tak podle mého vzniká ve stejném okamžiku jako práva dědice či odkazovníka povolaného s počáteční dobou. A tímto okamžikem je zůstavitelova smrt.

Shora uvedené závěry znamenají, že právo dědice povolaného pod odkládací podmínkou stejně jako právo dědice povolaného s počáteční dobou přechází na právní nástupce takového dědice (a to i před splněním odkládací podmínky). Toto právo je již od zůstavitelovy smrti také postupitelné a zatížitelné. Většinový názor naší odborné literatury je však jiný. Bližší analýzu obsahuje část 1.2.3. této publikace.

d) Kdo nabude dědictví v případě, že dosud nedošlo ke splnění odkládací podmínky, nebo pokud se splní rozvazovací podmínka, jestliže zůstavitel oprávněnou osobu pro tento případ neurčil?

V popsáných situacích, které se označují pojmem „konstruktivní svěřenské nástupnictví“, by měli do pozice předního či následného dědice zpravidla nastupovat zákonní dědicové zůstavitele. Tento závěr odpovídá podpůrnému pravidlu dědického práva, podle něhož mají zákonní dědicové nastoupit tehdy, když chybí vůle zůstavitele nebo ji nelze zjistit. Shora uvedené platí tehdy, pokud nezjistíme, že zůstavitelova vůle směřovala k jinému řešení – takové jiné řešení dovodíme např. tehdy, pokud budou vedle dědice povolaného s vedlejší doložkou povolání rovným dílem i jiní závětní dědicové, kteří tak budou moci „zaplnit volné místo“ na základě pravidel o akrescenci.

Okamžikem rozhodným pro určení zákonných dědiců, kteří mají nastoupit na „neobsazené místo“ předního či následného dědice, bude okamžik zůstavitelovy smrti, a to podle mého vždy, tedy bez ohledu na to, jestli k povolání dědice došlo podmíněně, s doložením času či s příkazem. Je tomu tak proto, že i podmíněně dědické právo podle mého vzniká již smrtí zůstavitele a rozvazovací podmínka z pohledu zůstavitelem určeného dědice představuje z pohledu zákonných dědiců (kteří jsou v případě konstruktivního svěřenského nástupnictví v postavení následných dědiců) podmínku odkládací.

Bližší argumentaci i řešení ve vztahu k odkazům obsahuje část 1.6.4. této publikace.

e) Může zůstavitel ponechat volbu následného dědice na předním dědici, ať již zcela neomezeně, nebo například ze zůstavitelem vymezeného okruhu osob?

Vedlejší závětní doložky, kterými zůstavitel přenechává volbu dědice někomu dalšímu, jsou obecně hodnoceny jako nepřipustné, neboť určení dědice je výlučným právem zůstavitele, které nelze delegovat (§ 1496 o. z.).

To se týká také doložek, které přenechávají přednímu dědici právo zvolit následného dědice (ty nejsou připouštěny ani tehdy, když zůstavitel uloží přednímu dědici, aby následného dědice vybral z určitého omezeného okruhu osob). Tyto závěry se opírají především o ochranu testovací svobody předního dědice. Část rakouských autorů připouští alespoň takové doložky, které umožňují určení následného dědice podle předem stanovených objektivních kritérií (např. nejstarší syn v určitém okamžiku).

Podle mého bychom však neměli tak striktně lpět na potřebě přesného určení následných dědiců zůstavitelem, a to i navzdory § 1496 o. z. Toto ustanovení navrhuji pro (některé) tyto případy teleologicky redukovat. Bez této teleologické redukce by právní úprava zakládala nerovnost mezi svěřenským nástupnictvím na jedné straně a nadačními či svěřenskými fondy na straně druhé – zatímco právní úprava připouští diskreční nadační i svěřenské fondy (a to i takové, které budou zřízené v závěti), podobné přenesení možnosti zvolit dalšího nositele práv v rámci svěřenského nástupnictví by mělo být neplatné. Domnívám se, že takové rozdílné zacházení postrádá legitimní odůvodnění, nepřiměřeně odporuje zásadě ochrany zůstavitelovy vůle a znevýhodňuje ty, kteří nemají dostatek prostředků k vytvoření a/nebo správě fondu.

Shrnuji tedy, že striktní aplikace § 1496 o. z. na vedlejší doložky přenechávající volbu následného dědice přednímu dědici (či třetí osobě) je podle mého příliš rigidní. Naopak teleologická redukce uvedeného ustanovení by umožnila širší realizaci přání zůstavitele, aniž by došlo k nepřiměřenému zásahu do práv předního dědice, který stále může svobodně pořizovat pro případ smrti o veškerém svém ostatním jmění.

Podrobnosti a odkazy na prameny k této problematice naleznete v části 3.1.2.2. této publikace.

f) Jaké jsou právní následky právně nepřijatelné (nedovolené) vedlejší doložky?

Na nedovolené vedlejší závětní doložky, mezi něž řadím i doložky nemravné, odporující veřejnému pořádku a šikanózní, bychom podle mého měli aplikovat úpravu nemožných podmínek (§ 1563 o. z.) a nemožných příkazů (§ 1570 o. z.). Nedovolené doložky totiž lze chápat jako podkategorii doložek nemožných, což umožňuje přímé využití příslušných ustanovení k řešení jejich následků.

U nedovolené doložky rozvazovací povahy se tedy povolání konkrétní osoby pod nedovolenou podmínkou stává nepodmíněným (definitivním), ledaže se jedná o příkaz a vyšlo najevo, že by si zůstavitel neomezené obmyšlení dané osoby nepřál. Osoba povolána pod nedovolenou odkládací podmínkou právo vůbec nenabude, což platí i u těch nedovolených podmínek, které spadají do některé z kategorií vyjmenovaných v § 1551 o. z., který stanoví, že se nepřihlíží mj. k šikanózním doložkám a doložkám odporujícím veřejnému pořádku. Zákonodárce podle mého v uvedeném ustanovení nechce „nepřihlížením“ vyjádřit automatickou zdánlivost takových doložek, ale spíše zdůrazňuje, že jsou tyto doložky zakázané.

Klíčovým principem při posuzování nedovolených doložek je opět respekt k zůstavitelově vůli. Pomocná pochybnostní pravidla, která však rozhodně nejsou nepřekonatelnými dogmaty, by se podle mého mohla opírat o to, jestli zůstavitel určil alternativně oprávněnou osobu pro případ nesplnění doložky, či nikoli. Pokud zůstavitel takovou osobu určil, měla by být nedovolená doložka v pochybnostech kvalifikována jako nemožná odkládací podmínka, což by znamenalo, že právo získá

rovnou tato alternativně oprávněná osoba. Pokud zůstavitel alternativně oprávněnou osobu neurčil, měla by být doložka v pochybnostech vyhodnocena spíše jako příkaz (nejde-li o doložku čistě kazuální, kde by tato kvalifikace nepřicházela v úvahu) – taková kvalifikace by vedla k tomu, že by zůstavitelem obmyšlená osoba právo získala a měla by usilovat alespoň o přibližné splnění vedlejší doložky; pokud by ani přibližné splnění nebylo přípustné či možné, budeme se ptát, jestli by si zůstavitel i přesto přál, aby obmyšlená osoba dědila nebo se stala odkazovníkem.

Pokud by zůstavitel nevěděl o tom, že je doložka nedovolená, přichází v úvahu aplikace pravidel o omylu (především § 1531 o. z., který upravuje omyl zůstavitele v pohnutce). Podle okolností by pak zůstavitelův omyl mohl vést:

- buďto k neplatnosti celého obmyšlení konkrétní osoby (tak by tomu bylo zejména tehdy, pokud bychom uzavřeli, že bez omezení plynoucího z doložky zůstavitel tuto osobu vůbec povolal nechtěl, a to i tehdy, pokud by věděl, že tato osoba ani nebude mít možnost doložku splnit),
- nebo k tomu, že v duchu zásady *utile per inutile non vitiatur*⁶⁵⁴ nebudeme přihlížet ke konkrétní nedovolené doložce, ohledně níž se zůstavitel mylil (k tomuto řešení se přikloníme v situacích, v nichž uzavřeme, že by zůstavitel dotýcnou osobu obmyslel, i kdyby věděl, že tato osoba nebude moci ani nedostane šanci vedlejší doložku splnit).

Bližší argumentaci ke shora uvedeným závěrům obsahuje zejména část 3.2.2. této publikace.

g) K jakým právním následkům vede porušení testamentárního zákazu zcizení a/nebo zatížení?

Následky nedodržení testamentárního zákazu zcizení a/nebo zatížení závisí v prvé řadě na povaze zákazu, tedy na tom, jestli má konkrétní zákaz věcněprávní charakter, nebo jestli účinkuje jen vůči obtížené osobě. Pokud zůstavitel neprojeví jinou vůli (např. tím, že příkáže, aby byl zákaz zapsán do veřejného seznamu), bude zákaz účinkovat jen vůči obtíženému, a tedy nikoli vůči dalším osobám (věcněprávně).

Pokud má zákaz věcněprávní povahu, působí i vůči třetím osobám. Porušení takového zákazu může mít dva základní následky:

- Prvním z nich je neúčinnost. Oprávněné osoby, tedy ty, které mají právo vymáhat splnění příkazu, se podle mého názoru mohou domáhat vyslovení neúčinnosti právního jednání, které se přičií zákazu zcizení a/nebo zatížení, a to analogicky podle pravidel o svěřenském nástupnictví (§ 1524 o. z.). Shora uvedené neplatí pro zákaz, který je zapsán ve veřejném seznamu, kde by porušení zákazu měl zabránit již orgán vedoucí příslušný veřejný seznam – pokud by tomu tento orgán nezabránil, je právní jednání odporující zapsanému zakazu neúčinné *ex lege* (to plyne z § 1524 odst. 1 o. z. *per analogiam*). Dědič či odkazovník, který se pokusí zákaz porušit, zde podle mého o své právo nepřichází.

⁶⁵⁴ Co je užitečné, není znehodnoceno neužitečným.

- Právní jednání porušující věcněprávní zákaz zcizení a/nebo zatížení může vést také k nabytí věcného práva od neoprávněného. Pokud by k takovému nabytí došlo, bude zákaz zcizení a/nebo zatížení působit jako rozvazovací podmínka. To znamená, že dědic či odkazovník, který zákaz poruší, o své právo přijde (§ 1569 odst. 1 o. z.).

Zákaz, který věcněprávní účinky nemá, zavazuje pouze obtíženého dědice či odkazovníka a nepůsobí vůči třetím osobám. V případě jeho porušení nastává opět stejný následek jako při splnění rozvazovací podmínky. To znamená, že osoba, která zákaz porušila, ztrácí své dědické právo nebo právo na odkaz.

Těto otázce se podrobněji věnuji v části 1.4.4. této publikace.

h) Jaký je vztah mezi pravidly o vymáhání příkazu a pravidlem, podle něhož se příkaz posuzuje jako rozvazovací podmínka?

Příkaz se od podmínky liší také tím, že zákon umožňuje vymáhání jeho splnění (§ 1571 a § 1572 o. z.). Zároveň zákon stanoví, že nesplnění příkazu působí jako rozvazovací podmínka, „*takže se zůstavení práva zmaří, nebude-li příkaz proveden*“ (§ 1569 odst. 1 o. z.). Na první pohled se pravidla o vymáhání příkazu jeví jako rozporná s tímto pravidlem, podle něhož nesplnění příkazu vede ke ztrátě práva. Ovšem uvedená pravidla podle mého lze vyložit i tak, aby jejich kombinace vedla ke smysluplným závěrům.

Samotné prodlení s plněním příkazu nezakládá okamžitou ztrátu práva. Osoba obtížená příkazem přichází o své právo až tehdy, pokud příkaz dobrovolně nesplní a zároveň pokud příkaz nebude vymahatelný – tak tomu bude tehdy, pokud k úspěchu nepovede žaloba ani exekuce, ale i v jiných případech, v nichž bude zřejmé, že by vymáhání příkazu nemohlo být úspěšné, popř. tehdy, pokud zůstavitel možnost vymáhání příkazu vyloučil.

Přednost uplatnění pravidel o vymáhání příkazu před rozvazovacími účinky nesplnění příkazu odpovídá i obvyklému záměru zůstavitele. Vůle zůstavitele, který dědici či odkazovníkovi uloží příkaz, totiž obvykle směřuje primárně ke splnění příkazu, nikoli k tomu, aby došlo ke ztrátě práva obmyšlené osoby, neboť tato ztráta představuje v případě příkazu (na rozdíl od rozvazovací podmínky) ultimativní sankci za nesplnění povinnosti. Výklad, podle něhož ztráta práva představuje poslední řešení, zajišťuje také rovnováhu mezi ochranou zůstavitelovy vůle včetně zájmu na jejím splnění a právy osoby obtížené příkazem.

Podrobnosti obsahuje podkapitola 4.1.2. této publikace.

i) Kdy povinnost plynoucí z příkazu nabývá dospělosti?

Také při odpovědi na otázku, kdy nastává dospělost příkazu, musíme vyjít primárně z vůle zůstavitele a jejího výkladu.

V případech, v nichž zůstavitel dospělost příkazu nestanovil – např. lhůtou, v níž má být splněn, pokládám za nejvhodnější aplikovat obecná pravidla o dospělosti

(splatnosti) obligačních dluhů (především jde o § 1958 o. z. a § 1960 o. z.). Druhé z uvedených ustanovení použijeme tehdy, pokud z výkladu zůstavitelovy vůle vyplýne, že zůstavitel chtěl ponechat určení okamžiku dospělosti na vůli osoby obtížené příkazem. V ostatních případech použijeme obecné pravidlo obsažené v § 1958 odst. 2 o. z., které umožňuje osobám oprávněným k vymáhání příkazu vyvolat dospělost příkazu prostřednictvím výzvy k plnění.

Alternativní možností je analogická aplikace pravidel o dospělosti odkazu. Pro analogii však v tomto případě podle mého není prostor, neboť zákon neobsahuje mezeru. Ve prospěch tohoto alternativního řešení podle mého nelze argumentovat ani úpravou obsaženou v § 184 z. ř. s., neboť toto ustanovení podle mého nevyžaduje splnění všech zůstavitelových nařízení ještě před skončením pozůstalostního řízení – takový výklad tohoto procesního ustanovení by vedl k absurdním důsledkům a neodpovídal by hmotněprávnímu ustanovení, o které se opírá (tím je § 1690 o. z.).

Podrobnosti uvádím v podkapitole 4.1. této publikace.

j) Jaký je rozdíl mezi příkazem a odkazem?

Rozlišení mezi příkazem a odkazem podle současné právní úpravy je složitější, než je tomu podle tradičních evropských kodexů. Tradiční rozdíl mezi příkazem a odkazem spočívá v tom, že se s příkazem nepojí právo osoby, v jejíž prospěch příkaz směřuje. Tento rozdíl se v české úpravě stírá zejména v důsledku § 1571 o. z., který přiznává osobě mající z příkazu prospěch právo vymáhat jeho splnění. Domnívám se tedy, že český právní řád dává osobě, které má příkaz přinést prospěch, nejen procesní, ale i věcnou legitimaci k vymáhání splnění příkazu. Tento závěr odůvodňuji v částech 1.4.3. a 4.1.2.1. této publikace.

Při kvalifikaci je v kontextu české právní úpravy nutné přihlédnout zejména k vůli zůstavitele a k charakteru plnění. Odkaz je druhem příkazu, který směřuje k založení povinnosti vydat věc, popř. povinnosti zřídit právo konkrétní osobě. Domnívám se proto, že bychom jako odkaz měli vyhodnotit zásadně všechny zůstavitelovy dispozice, které směřují ke zřízení majetkového práva včetně práva na vydání věci, pokud jsou zároveň tyto dva předpoklady: (i) má být toto právo zřízeno konkrétní osobě či konkrétním osobám; a (ii) zůstavitel nechce, aby obtížená osoba při neúspěšném vymáhání tohoto práva přišla o dědictví či o odkaz.

Oproti tomu příkaz buďto vůbec nesměruje ve prospěch konkrétní osoby, popř. ve prospěch konkrétní osoby sice směřuje, ovšem prospěch této osoby nemá majetkovou povahu. Pokud tedy zůstavitelem uložená povinnost směřuje spíše k realizaci obecného zájmu, ochraně zůstavitelovy památky nebo obmyšlení v zásadě neomezeného okruhu osob, půjde o příkaz. Jako příkaz zároveň vyhodnotíme situace, v nichž zůstavitel ukládá dědici či odkazovníkovi povinnost a zároveň je zřejmé, že chce, aby tento obtížený dědic či odkazovník přišel o dědictví či odkaz v případě, že svou povinnost nesplní.

Pokud existují pochybnosti o povaze posuzované doložky, měli bychom v českém právním kontextu kvalifikovat tuto doložku spíše jako odkaz. Odkaz je totiž

pro obtíženou osobu méně zatěžující než příkaz. Při jeho nesplnění hrozí totiž pouze soudní a exekuční vymáhání, kdežto příkaz může vést až ke ztrátě dědického práva či práva na odkaz.

Podrobnosti obsahují části 1.4.3. a 4.1.2.1. této publikace.

k) Lze vykonavatele závěti povolat i v jiném pořízení pro případ smrti, popř. v jiném právním jednání než v závěti?

Ačkoliv označení role „vykonavatele závěti“ odkazuje na závěť, může zůstavitel povolat osobu vykonávající tuto roli i jinde než v závěti. Vykonavatele závěti může zůstavitel povolat přinejmenším také v dovětku, což plyne z druhé věty § 1498 o. z. Domnívám se, že je přípustné povolat vykonavatele i samostatnou listinou, pokud bude tato listina splňovat formální požadavky pro závěť.

Podle mého názoru lze vykonavatele „závěti“ povolat i dědickou smlouvou. Vykonavatel může být stranou této smlouvy, ale být jí nemusí. Není žádný legitimní důvod v tomto ohledu znevýhodňovat dědickou smlouvu oproti závěti. Úloha vykonavatele směřující zejména k řádnému naplnění zůstavitelovy vůle přitom může být stejně užitečná bez ohledu na to, jestli je zůstavitelova vůle vyjádřena v jednostranném, nebo dvou- či vícestranném právním jednání. A podstatou funkce vykonavatele není jeho vztah ke konkrétnímu právnímu dokumentu, ale k vůli zůstavitele. Omezení povolání vykonavatele pouze na závěť by bylo příliš restriktivní a formalistické, a tedy zároveň v rozporu s východisky, na nichž stojí náš kodex.

Bližší podrobnosti k této problematice obsahuje část 5.1.1. této publikace.

l) Může zůstavitel povolat pro jednu závěť (jedno pořízení pro případ smrti) více vykonavatelů?

Podle mého má zůstavitel možnost povolat více vykonavatelů současně, a to i pro jedno pořízení pro případ smrti. Díky tomu může zůstavitel zajistit, že jeho poslední vůle bude vykonána podle jeho přání, například skrze rozdělení úkolů mezi různé osoby podle jejich schopností nebo díky jejich vzájemné kontrole. Toto řešení odpovídá zásadě *favor testamenti* zakotvené v § 1494 odst. 2 o. z.

Pokud zůstavitel povolá více vykonavatelů, je vhodné, aby současně specifikoval jejich vzájemný vztah. To může zahrnovat stanovení pravidel pro společné rozhodování, například požadavek jednomyslnosti nebo většinového rozhodnutí, jakož i určení, který vykonavatel má právo přehlasovat ostatní vykonavatele. Pokud zůstavitel vztah mezi vykonavateli nevymezí, měli by vykonavatelé obecně postupovat společně a tak, aby jejich činnost vedla k naplnění jeho poslední vůle, a to s minimem sporů či průtahů.

Podrobnosti obsahuje část 5.1.3. této publikace.

m) Lze pravidlo o tom, že pro povolání správce pozůstalosti je nezbytná forma veřejné listiny, analogicky vztáhnout i na listinu, kterou se povolává vykonavatel závěti?

Formální náležitosti listiny o povolání vykonavatele závěti zákon výslovně neupravuje. Naopak ohledně povolání správce pozůstalosti zákon výslovně stanoví, že je k němu zapotřebí projev vůle ve formě veřejné listiny. Přitom vykonavatel závěti má více funkcí než správce pozůstalosti, a pokud jsou povoláni oba, lze říci, že je vykonavatel závěti dokonce správci pozůstalosti nadřazen. Je tedy otázkou, jestli bychom za pomoci argumentu *a minori ad maius* neměli dospět k závěru, že forma povolání vykonavatele závěti by měla být stejně přísná jako u správce pozůstalosti.

Podle mého tento by závěr nebyl správný. Vyžadování veřejné listiny na základě analogie *legis* by mohlo narušit realizaci zůstavitelovy vůle a právní jistotu, aniž by v tomto případě existoval pro takovou analogii dostatečně silný legitimní důvod. Vykonavatel tak může být povolán ve formách požadovaných pro pořízení pro případ smrti, což zahrnuje jak veřejnou listinu, tak i jiné formy závěti, jako je zejména holograf a allograf.

Jedině tehdy, pokud by byl vykonavatel povolán v dědické smlouvě, by k povolání byla zapotřebí forma veřejné listiny – i v případě, že by došlo k pořízení dědické smlouvy např. ve formě splňující náležitosti allografu, však lze za určitých podmínek dospět k závěru, že je platná alespoň část obsahující povolání vykonavatele (na základě § 1591 o. z. by však bylo možné dospět i k závěru, že platí celé poslední pořízení, avšak nejde o dědickou smlouvu, ale o závěť).

Podrobnosti obsahuje část 5.1.2. této publikace.

n) Vyžaduje současná právní úprava vedlejších doložek v závěti nějaké změny?

Podle mého mínění nabízí současná česká právní úprava poměrně kvalitní rámec, který zohledňuje potřebu flexibility a zároveň v adekvátní míře chrání zájmy obtížených dědiců a odkazovníků. Při vědomí toho, že zákon nemůže výslovně řešit každou konkrétní otázku, která se může vyskytnout, hodnotím současnou právní úpravu jako dostatečnou. Přestože právní úprava vedlejších závětních doložek není dokonalá, není zároveň jisté, jestli je možné vytvořit právní úpravu, která by byla lepší.

Nemyslím si ani, že by bylo zapotřebí z právní úpravy vedlejších závětních doložek cokoli vypouštět, třebaže jsem shora dospěl k závěru, že se ustanovení § 1567 odst. 1 o. z. jeví jako nadbytečné, neboť správnou a přesnější spojnici mezi úpravou vedlejších závětních doložek a svěřenského nástupnictví je § 1513 o. z. Souhlasím však s tezí, že „*vynechati možno jen ustanovení a slova zhoľa zbyteční, neobsahující právní myšlenky, [...] tautologická a zbytečně svádějící k nedorozumění. Kde však jest vyjádřena myšlenka právní, byť i zdánlivě dnes nepraktická, jest-li záhodno, ponechati ji v zákoně. Neboť je přílišný radikalismus v tomto směru nebezpečný, že může ze zákona vytrhati zárodky, které mohly vésti k osobitému a cennému vývoji*“.

právnímu. “⁶⁵⁵ Výkladové otázky, které současná právní úprava přináší, podle mého vyřeší literatura a judikatura lépe než novelizace právní úpravy. Podepsal bych i další letitou tezi, a sice že „[m]nohá věc dobře vypadá v tlusté a učené knize, ale bídně v zákoně.“⁶⁵⁶

⁶⁵⁵ SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*, s. 6.

⁶⁵⁶ Tamtéž.

PŘÍLOHA: POROVNÁNÍ USTANOVENÍ O VEDLEJŠÍCH DOLOŽKÁCH V ZÁVĚTI A SOUVISEJÍCÍCH INSTITUTECH V PRŮBĚHU PŘÍPRAV OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

(A) Obecná pravidla:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1295	§ 1338	§ 1551 (1)
<i>Zůstavitel může k závěti připojit podmínku, doložení času nebo příkaz.</i>	<i>Zůstavitel může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz.</i>	<i>Zůstavitel může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz.</i>
–	–	§ 1551 (2)
(obdobné pravidlo se poté několikrát opakuje v rámci jednotlivých doložek)	(obdobné pravidlo se poté několikrát opakuje v rámci jednotlivých doložek)	<i>Směřuje-li vedlejší doložka jen k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, nepřihlíží se k ní. Nepřihlíží se ani k vedlejší doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná.</i>

(B) Vykonavatel závěti:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1296 (1)	§ 1339 (1)	§ 1553 (1)
<i>Zůstavitel může závěti ustavit jejího vykonavatele a určit, jaké má vykonavatel závěti povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.</i>	<i>Zůstavitel může závěti ustavit jejího vykonavatele a určit, jaké má vykonavatel závěti povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.</i>	<i>Zůstavitel může závěti povolat vykonavatele závěti a případně určit, jaké má povinnosti a zda i jak bude odměňován.</i>
§ 1296 (2)	§ 1339 (2)	§ 1553 (2)
<i>Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel v závěti ustaven, vyrozumí ho o tom.</i>	<i>Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel v závěti ustaven, vyrozumí ho o tom.</i>	<i>Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel závěti povolán, vyrozumí ho o tom. Vykonavatel závěti může z funkce kdykoli odstoupit; odstoupení je účinné, dojde-li soudu.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1297 (1)	§ 1340 (1)	§ 1554 (1)
<i>Vykonavatel závěti, přijme-li svou funkci, pečuje o řádné splnění poslední vůle zůstavitele a působí na odstranění neshod mezi dědici. Může též namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka.</i>	<i>Vykonavatel závěti, přijme-li svou funkci, pečuje o řádné splnění poslední vůle zůstavitele a působí na odstranění neshod mezi dědici. Může též namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka.</i>	<i>Vykonavatel závěti dbá o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře. Náleží mu všechna práva potřebná k splnění jeho úkolů, včetně práva před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka a vůbec dbát o splnění zůstavitelových pokynů.</i>
§ 1297 (2)	–	§ 1554 (1)
<i>Vykonavatel závěti rovněž dohlédne, zda s tělem zůstavitele bylo naloženo podle zůstavitelova přání a zůstavitel jej může pověřit i zařízením svého pohřbu a opatřením pohřebišť.</i>	–	<i>„... a vůbec dbát o splnění zůstavitelových pokynů.“</i>
–	–	§ 1554 (2)
<i>Pravidlo obsažené v první větě plynulo z § 1301 návrhu.</i>	<i>Pravidlo obsažené v první větě plynulo z § 1344 návrhu.</i>	<i>Nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti, náleží vykonavateli závěti také správa pozůstalosti, dokud soud nerozhodne o jiném opatření. Ustanovení o správci pozůstalosti se na vykonavatele závěti použijí obdobně, byl-li povolán veřejnou listinou; jinak se použijí přiměřeně.</i>
§ 1297 (3)	§ 1340 (2)	–
<i>Vykonavateli závěti náleží všechna práva, která jsou potřebná ke splnění přijatých úkolů.</i>	<i>Vykonavateli závěti náleží všechna práva, která jsou potřebná ke splnění přijatých úkolů.</i>	<i>Pravidlo plyne z § 1554 odst. 1.</i>
§ 1298	§ 1341	§ 1555
<i>Při námitce neplatnosti ustanovení vykonavatele závěti může vykonavatel závěti vykonávat svou funkci, neučiní-li soud jiné opatření, až do právní moci rozhodnutí, že tento projev zůstavitelovy poslední vůle není platný.</i>	<i>Při námitce neplatnosti ustanovení vykonavatele závěti může vykonavatel závěti vykonávat svou funkci, neučiní-li soud jiné opatření, až do právní moci rozhodnutí, že tento projev zůstavitelovy poslední vůle není platný.</i>	<i>Při námitce neplatnosti povolání do funkce může vykonavatel závěti uplatňovat svá práva a plnit své povinnosti až do právní moci rozhodnutí, že projev zůstavitelovy vůle není platný, pokud soud neučiní jiné opatření.</i>

(C) Správce pozůstalosti:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1299 (1)	§ 1342 (1)	§ 1556 (1)
<i>Zůstavitel může závěti ustavit správce pozůstalosti nebo některé její části (dále „správce pozůstalosti“) a určit, jaké má povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.</i>	<i>Zůstavitel může závěti ustavit správce pozůstalosti nebo některé její části (dále „správce pozůstalosti“) a určit, jaké má povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.</i>	<i>Zůstavitel může povolat správce pozůstalosti nebo některé její části (dále jen „správce pozůstalosti“) a případně určit, jaké má povinnosti a zda i jak bude odměňován. Povolání správce pozůstalosti vyžaduje formu veřejné listiny.</i>
§ 1299 (2)	§ 1342 (2)	§ 1411
<i>Přijme-li správce pozůstalosti svou funkci, vykonává ji s péčí řádného hospodáře.</i>	<i>Přijme-li správce pozůstalosti svou funkci, vykonává ji s péčí řádného hospodáře.</i>	<i>Správce cizího majetku vykonává svou působnost a plní povinnosti s péčí řádného hospodáře.</i>
–	–	§ 1556 (2)
–	–	<i>Projev vůle, kterým byl správce pozůstalosti povolán, lze zrušit stejným způsobem, jakým se zrušuje závěť.</i>
–	–	§ 1557
–	–	<i>Správce pozůstalosti se správy ujme, je-li mu známo, že byl povolán, jakmile se dozví o zůstavitelově smrti. Zjistí-li až soud, že byl správce pozůstalosti povolán, vyzoomí ho o tom.</i>
§ 1300	§ 1343	§ 1558
<i>Byl-li ustaven i vykonavatel závěti, řídí se správce pozůstalosti jeho pokyny; jejich práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu.</i>	<i>Byl-li ustaven i vykonavatel závěti, řídí se správce pozůstalosti jeho pokyny; jejich práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu.</i>	<i>Byl-li povolán vykonavatel závěti, řídí se správce pozůstalosti jeho pokyny; jejich vzájemná práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu.</i>
§ 1301	§ 1344	–
<i>Není-li správce pozůstalosti ustaven, platí, že správou pozůstalosti zůstavitel pověřil vykonavatele závěti.</i>	<i>Není-li správce pozůstalosti ustaven, platí, že správou pozůstalosti zůstavitel pověřil vykonavatele závěti.</i>	Totéž pravidlo plyne z § 1554 odst. 2 první věta.
–	–	§ 1559
–	–	<i>Správce pozůstalosti může z funkce kdykoli odstoupit; odstoupení je účinné, dojde-li soudu.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	–	§ 1560
–	–	<i>Poruší-li vykonavatel závěti nebo správce pozůstalosti závažně své povinnosti, není-li schopen své povinnosti řádně plnit nebo je-li pro to jiný vážný důvod, odvolá ho soud i bez návrhu.</i>

(D) Podmínky:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1302	§ 1345	§ 1561
<i>Směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být po smrti zůstavitele znovu vykonáno, i když se tak již stalo za života zůstavitele.</i>	<i>Směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být po smrti zůstavitele znovu vykonáno, i když se tak již stalo za života zůstavitele.</i>	<i>Směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být znovu vykonáno po smrti zůstavitele, třebaže se tak stalo již za zůstavitelova života, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.</i>
§ 1303	§ 1346	–
<i>Podmínka uložená dědici nebo odkazovníku se nevztahuje na náhradníka, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.</i>	<i>Podmínka uložená dědici nebo odkazovníku se nevztahuje na náhradníka, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.</i>	Z § 1509 plyne pravidlo, které je spíše opačné.
§ 1304	§ 1347	§ 1562
<i>K nabytí toho, co bylo zůstavěno s odkládací podmínkou, je třeba, aby osoba, již bylo něco takto zůstavěno, přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit.</i>	<i>K nabytí toho, co bylo zůstavěno s odkládací podmínkou, je třeba, aby osoba, již bylo něco takto zůstavěno, přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit.</i>	<i>K nabytí toho, co bylo zůstavěno s odkládací podmínkou, je třeba, aby osoba, již bylo něco takto zůstavěno, přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit.</i>
§ 1305 (1)	§ 1348 (1)	§ 1563 (1)
<i>Na nemravnou, nezákonnou nebo nesrozumitelnou podmínku se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Totéž platí o nemožné podmínce rozvazovací.</i>	<i>Na nemravnou, nezákonnou nebo nesrozumitelnou podmínku se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Totéž platí o nemožné podmínce rozvazovací.</i>	<i>Uděluje-li se někomu právo s nemožnou rozvazovací podmínkou, nepřihlíží se k ní.</i>
§ 1305 (2)	§ 1348 (2)	§ 1563 (2)
<i>Ustanovení závěti, kterým se někomu uděluje právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatné.</i>	<i>Ustanovení závěti, kterým se někomu uděluje právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatné.</i>	<i>Ustanovení závěti, kterým se někomu uděluje právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatné.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1306	§ 1349	§ 1552
<i>Na podmínku, aby dědic nebo odkazovník neuzavíral manželství, se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Zůstavitel však může zanechat někomu poživací právo nebo důchod na dobu, než uzavře manželství.</i>	<i>Na podmínku, aby dědic nebo odkazovník neuzavíral manželství, se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Zůstavitel však může zanechat někomu poživací právo nebo důchod na dobu, než uzavře manželství.</i>	<i>Nepřihlíží se k vedlejší doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Zůstavitel však může zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství.</i>

(E) Doložení času:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1307	§ 1350	§ 1564
<i>Při nejistotě, zda nastane doba, jejímž doložením zůstavitel omezil právo někomu zůstavené, platí takové ustanovení za podmíněné.</i>	<i>Při nejistotě, zda nastane doba, jejímž doložením zůstavitel omezil právo někomu zůstavené, platí takové ustanovení za podmíněné.</i>	<i>Omezí-li zůstavitel někomu právo doložením času a není-li jisté, zda čas nastane, platí zůstavené právo za podmíněné.</i>
§ 1308	§ 1351	§ 1565
<i>Je-li čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva na dědice té osoby, již bylo takto zůstaveno.</i>	<i>Je-li čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva i na dědice té osoby, již bylo takto zůstaveno.</i>	<i>Je-li čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva i na dědice té osoby, již bylo takto zůstaveno.</i>
§ 1309	§ 1352	§ 1566
<i>Je-li jisté, že doba vyměřená v závěti nastat nikdy nemůže, posoudí se toto doložení času jako nemožná podmínka. Bude-li však nepochybné, že se zůstavitel při určení času jenom zmýlil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle.</i>	<i>Je-li jisté, že doba vyměřená v závěti nastat nikdy nemůže, posoudí se toto doložení času jako nemožná podmínka. Bude-li však nepochybné, že se zůstavitel při určení času jenom zmýlil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle.</i>	<i>Je-li jisté, že doba vyměřená v závěti nastat nikdy nemůže, posoudí se toto doložení času jako nemožná podmínka. Bude-li však nepochybné, že se zůstavitel při určení času jenom zmýlil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle.</i>

(F) Zvláštní ustanovení o poměru mezi osobou, která nabyla dědictví nebo odkaz s podmínkou nebo s doložením času, a jejím předchůdcem nebo nástupcem:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1310 (1)	§ 1353 (1)	§ 1567 (1)
<i>Dokud právo dědice zůstává odsunuto, protože vymíněná událost nebo určený čas ještě nenastaly, nesmí přední dědic, kterému dědictví připadlo, zcizit, co získal, ani o tom pořídit, ale naopak učiní vše nutné pro jeho zachování. Právo předního dědice je omezeno jako právo poživatele.</i>	<i>Dokud právo dědice zůstává odsunuto, protože vymíněná událost nebo určený čas ještě nenastaly, nesmí přední dědic, kterému dědictví připadlo, zcizit, co získal, ani o tom pořídit, ale naopak učiní vše nutné pro jeho zachování. Právo předního dědice je omezeno jako právo poživitele. Ustanovení o svěřenském nástupnictví se použijí obdobně.</i>	<i>Dokud zůstává právo následného dědice odsunuto, až bude splněna podmínka nebo až nastane doložený čas, je právo předního dědice, kterému dědictví připadlo, omezeno jako právo poživatele; ustanovení § 1520 až 1524 se použijí obdobně.</i>
–	–	§ 1567 (2)
–	–	<i>Dědic, jehož právo bylo odloženo nařízením podmínky nebo doložením času, nabude, co mu bylo zůstaveno, s povinností přispět poměrně přednímu dědici na to, co on plnil na zůstavitelovy dluhy nebo nepominutelněmu dědici na povinný díl.</i>
§ 1310 (2)	§ 1353 (2)	§ 1568
<i>Táž omezení platí obdobně i pro předního odkazovníka.</i>	<i>Táž omezení platí obdobně i pro předního odkazovníka.</i>	<i>Byl-li povolán přední a následný odkazovník, použije se § 1567 obdobně.</i>
§ 1311	§ 1354	–
<i>Ustanovení § 1310 platí obdobně pro poměr mezi tím, komu byly zůstaveny dědictví nebo odkaz s rozvazovací podmínkou, a osobou, které má dědictví nebo odkaz připadnout po splnění podmínky.</i>	<i>Ustanovení § 1353 platí obdobně pro poměr mezi tím, komu byly zůstaveny dědictví nebo odkaz s rozvazovací podmínkou, a osobou, které má dědictví nebo odkaz připadnout po splnění podmínky.</i>	–

(G) Příkaz:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1312 (1)	§ 1355 (1)	§ 1569 (1)
<i>Pokud zůstavitel někomu něco zůstaví s připojením příkazu, posuzuje se příkaz jako podmínka rozvazovací, takže se zůstavení práva zmaří, nebude-li příkaz proveden, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.</i>	<i>Pokud zůstavitel někomu něco zůstaví s připojením příkazu, posuzuje se příkaz jako podmínka rozvazovací, takže se zůstavení práva zmaří, nebude-li příkaz proveden, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.</i>	<i>Zůstaví-li zůstavitel někomu něco s připojením příkazu, posuzuje se příkaz jako rozvazovací podmínka, takže se zůstavení práva zmaří, nebude-li příkaz proveden, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.</i>
§ 1312 (2)	§ 1355 (2)	§ 1569 (2)
<i>Na příkaz bránící věc z pozůstalosti zcizit nebo zatížit ji se hledí, jako by k závěti nebyl připojen.</i>	<i>Na příkaz bránící věc z pozůstalosti zcizit nebo zatížit ji se hledí, jako by k závěti nebyl připojen.</i>	<i>Zákaz zcizení nebo zatížení zavazuje obtíženého, jen je-li nařízen na určitou přiměřenou dobu a odůvodněn vážným zájmem hodným právní ochrany, jinak může soud na návrh obtíženého rozhodnout, že se k zákazu nepřihlíží. Byl-li zákaz zapsán do veřejného seznamu, může obtížený požadovat, aby soud zákaz zrušil; soud návrhu nevyhoví, neprokáže-li se, že zájem na zrušení zákazu zřejmě převyšuje zájem na jeho zachování.</i>
§ 1313 (1)	§ 1356 (1)	§ 1570 (1)
<i>Příkaz, který nelze přesně splnit, budiž splněn alespoň tak, aby mu bylo přibližně co možná vyhověno. Není-li možné ani to, podrží osoba obtížená příkazem to, co jí bylo zůstaveno, není-li zřejmá zůstavitelova opačná vůle.</i>	<i>Příkaz, který nelze přesně splnit, budiž splněn alespoň tak, aby mu bylo přibližně co možná vyhověno. Není-li možné ani to, podrží osoba obtížená příkazem to, co jí bylo zůstaveno, není-li zřejmá zůstavitelova opačná vůle.</i>	<i>Nelze-li příkaz splnit přesně, budiž splněn alespoň tak, aby mu bylo přibližně co možná vyhověno. Není-li možné ani to, náleží osobě obtížené příkazem, co jí bylo zůstaveno, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli. Kdo se však učinil neschopným splnit příkaz, věda, že jej tím zmaří, pozbude, co mu bylo zůstaveno.</i>
§ 1313 (2)	§ 1356 (2)	§ 1570 (1) in fine
<i>Kdo se učiní neschopným splnit příkaz, věda, že jej tím maří, pozbude to, co mu bylo zůstaveno.</i>	<i>Kdo se učiní neschopným splnit příkaz, věda, že jej tím maří, pozbude to, co mu bylo zůstaveno.</i>	<i>Kdo se však učinil neschopným splnit příkaz, věda, že jej tím zmaří, pozbude, co mu bylo zůstaveno.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	–	§ 1570 (2)
–	–	<i>Směřuje-li příkaz k veřejnému prospěchu, může splnění příkazu vymáhat i příslušný orgán veřejné moci.</i>
§ 1314	§ 1357	–
<i>V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.</i>	<i>V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.</i>	–
–	–	§ 1571
–	–	<i>Právo vymáhat splnění příkazu má kromě osoby, již je příkaz k prospěchu, také vykonavatel závěti nebo jiná osoba k tomu v závěti povoláná.</i>
–	–	§ 1572 (1)
–	–	<i>Směřuje-li příkaz k prospěchu více osob bez bližšího určení, splní obtížená osoba příkaz vůči právnické osobě oprávněně chránit zájmy těchto osob. Je-li takových právnických osob více a není-li zřejmá jiná zůstavitelova vůle, má volbu osoba obtížená příkazem; neprovede-li ji bez zbytečného odkladu, určí oprávněnou osobu soud na návrh toho, kdo na tom má právní zájem.</i>
–	–	§ 1572 (2)
–	–	<i>Směřuje-li příkaz k veřejnému prospěchu, může splnění příkazu vymáhat i příslušný orgán veřejné moci.</i>
§ 1315	§ 1358	§ 1573
<i>Přání zůstavitele nemá právní účinky, vysloví-li se jím o účelu, ke kterému někomu něco zanechává, ale neuloží povinnost zanechané věci k tomuto účelu použít.</i>	<i>Přání zůstavitele nemá právní účinky, vysloví-li se jím o účelu, ke kterému někomu něco zanechává, ale neuloží povinnost zanechané věci k tomuto účelu použít.</i>	<i>Vysloví-li se zůstavitel o účelu, ke kterému něco někomu zanechává, ale neuloží-li povinnost k tomuto účelu zanechané věci použít, hledí se na jeho projev vůle jako na přání bez právní závaznosti.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
§ 1316	§ 1359	–
<i>Příkazy ukládající jednání nemožné nebo nezákonné jsou neplatné; uloží-li zůstavitel někomu takový příkaz s dodatkem, že jeho nesplněním vznikne dědici nebo odkazovníku povinnost něco plnit jinému či jiná újma, pak se k takové doložce nepřihlíží.</i>	<i>Příkaz ukládající jednání nemožné, nemravné nebo nezákonné je neplatný; uloží-li zůstavitel někomu takový příkaz s dodatkem, že jeho nesplněním vznikne dědici nebo odkazovníku povinnost něco plnit jinému či jiná újma, pak se k takové doložce nepřihlíží.</i>	–
§ 1317	§ 1360	§ 1574
<i>Ustanovení, kterým zůstavitel dědici nebo odkazovníku přikáže s pohrůzkou ztráty nějaké výhody, aby závěti neodporoval, nemá právní účinky, jde-li jen o odpor proti pravosti závěti nebo proti výkladu jeho smyslu.</i>	<i>Ustanovení, kterým zůstavitel dědici nebo odkazovníku přikáže s pohrůzkou ztráty nějaké výhody, aby závěti neodporoval, nemá právní účinky, jde-li jen o odpor proti pravosti závěti nebo proti výkladu jeho smyslu.</i>	<i>Ustanovení, kterým zůstavitel dědici nebo odkazovníku přikáže s pohrůzkou ztráty nějaké výhody, aby závěti neodporoval, nemá právní účinky, jde-li jen o odpor proti pravosti závěti nebo proti výkladu jeho smyslu.</i>

(H) Svěřenské nástupnictví:

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	§ 1303 (1)	§ 1512 (1)
–	<i>Zůstavitel může nařídit, že dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice. Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka.</i>	<i>Zůstavitel může nařídit, že dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice. Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka.</i>
–	§ 1303 (2)	§ 1512 (2)
–	<i>Je-li zůstavitelovo nařízení do té míry neurčité, že nelze zjistit, zda povolal náhradníka, anebo svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka.</i>	<i>Je-li zůstavitelovo nařízení do té míry neurčité, že nelze zjistit, zda povolal náhradníka, nebo svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka.</i>
–	§ 1304 (1)	§ 1513
–	<i>Ustaví-li zůstavitel svému dědici dědice, zakáže-li dědici, aby o zanechaném jmění pořizoval, povolá-li za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není, anebo povolá-li dědice s podmínkou nebo na určitou dobu, považuje se to za zřízení svěřenského nástupnictví.</i>	<i>Povolá-li zůstavitel svému dědici dědice, zakáže-li dědici, aby o zanechaném jmění pořizoval, povolá-li za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není, anebo povolá-li dědice s podmínkou nebo na určitou dobu, považuje se to za zřízení svěřenského nástupnictví.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	§ 1304 (2)	–
–	<i>Zákaz zcizit určitý předmět nevylučuje právo o něm pořídit.</i>	–
–	§ 1305	§ 1514
–	<i>Jsou-li všichni svěřenští nástupci zůstavitelovými současnými, není omezená řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat.</i>	<i>Jsou-li všichni svěřenští nástupci zůstavitelovými současnými, není omezena řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat.</i>
–	§ 1306	§ 1515 (1)
–	<i>Je-li ustaveno více svěřenských nástupců, z nichž někteří v době smrti zůstavitele jako osoby ještě neexistují, zanikne svěřenské nástupnictví, jakmile jmění nabude první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současnými.</i>	<i>Je-li povoláno více svěřenských nástupců, z nichž někteří v době smrti zůstavitele jako osoby ještě neexistují, zanikne svěřenské nástupnictví, jakmile jmění nabude první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současnými.</i>
–	–	§ 1515 (2)
–	–	<i>Svěřenské nástupnictví zanikne nejpozději uplynutím sta let od smrti zůstavitele, a to i když nařídil delší dobu. Má-li však svěřenský nástupce nabytí dědictví nejpozději při smrti dědice žijícího v době zůstavitelovy smrti, zanikne svěřenské nástupnictví teprve, až první ze svěřenských nástupců nabude dědictví po tomto dědici.</i>
–	§ 1308	§ 1516
–	<i>Svěřenské nástupnictví zanikne, není-li již žádný ze svěřenských nástupců, anebo nenastane-li případ, pro nějž bylo zřízeno.</i>	<i>Svěřenské nástupnictví zanikne také tehdy, není-li již žádný ze svěřenských nástupců, nebo nenastane-li případ, pro který bylo zřízeno.</i>
–	§ 1308 (1)	§ 1517
–	<i>Povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce svému nezletilému dítěti nezpůsobilému pořízovat a nabude-li dítě poté pořízovací způsobilost, zaniká svěřenské nástupnictví v rozsahu povinného dílu.</i>	<i>Povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce svému nezletilému dítěti nezpůsobilému pořízovat a nabude-li dítě poté pořízovací způsobilost, zaniká svěřenské nástupnictví v rozsahu povinného dílu.</i>
–	§ 1308 (2)	§ 1518
–	<i>Není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, zanikne svěřenské nástupnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomka, zanechá-li dítě potomka způsobilého dědit. Totéž platí, zřídí-li zůstavitel náhradnictví jinému svému potomku v době, kdy ten potomka nemá.</i>	<i>Není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, zanikne svěřenské nástupnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomka, zanechá-li dítě potomka způsobilého dědit. To platí i tehdy, zřídí-li zůstavitel svěřenské nástupnictví jinému svému potomku v době, kdy ten potomka nemá.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	§ 1309	§ 1519
–	<i>Povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce osobě zbavené svéprávnosti, a nezpůsobilé proto pořizovat, zanikne svěřenské nástupnictví navždy, nabude-li tato osoba pořizovací způsobilost, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli.</i>	<i>Povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce osobě, která není způsobilá pořizovat pro omezení svéprávnosti, zanikne svěřenské nástupnictví navždy, nabude-li tato osoba pořizovací způsobilost, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli.</i>
–	§ 1310 (1)	§ 1520 (1)
–	<i>Požádá-li o to svěřenský nástupce, sestaví dědic za jeho přítomnosti v písemné formě inventář všeho, co děděním nabyt, uvede v něm den sestavení a vydá ho svěřenskému nástupci. Na žádost svěřenského nástupce musí být podpis dědice na inventáři úředně ověřen.</i>	<i>Požádá-li o to svěřenský nástupce, sestaví dědic bez zbytečného odkladu a za jeho přítomnosti v písemné formě inventář všeho, co děděním nabyt, uvede v něm den sestavení a vydá ho svěřenskému nástupci. Na žádost svěřenského nástupce musí být podpis dědice na inventáři úředně ověřen.</i>
–	§ 1310 (2)	§ 1520 (2)
–	<i>Svěřenský nástupce má právo požadovat sestavení inventáře ve formě veřejné listiny.</i>	<i>Svěřenský nástupce má právo požadovat sestavení inventáře ve formě veřejné listiny.</i>
–	§ 1310 (3)	§ 1520 (3)
–	<i>Náklady na sestavení inventáře se hradí z dědictví.</i>	<i>Náklady na sestavení inventáře jdou k tíži dědictví.</i>
–	§ 1311 (1)	§ 1521
–	<i>Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, je vlastnické právo dědice k tomu, co děděním nabyt, omezeno na práva a povinnosti poživatele. To platí i o tom, co dědic nabyt náhradou za zničení, poškození nebo odnětí věci z dědictví.</i>	<i>Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, je vlastnické právo dědice k tomu, co nabyt děděním, jakož i k tomu, co nabyt náhradou za zničení, poškození nebo odnětí věci z dědictví, omezeno na práva a povinnosti poživatele. To neplatí, je-li věc z dědictví zcizena nebo zatížena za účelem úhrady zůstavitelových dluhů.</i>
–	§ 1311 (2)	§ 1524 (1)
–	<i>Zapisuje-li se věc a její vlastník do veřejného seznamu, zapíše se do veřejného seznamu i svěřenské nástupnictví.</i>	<i>Zapisuje-li se věc a její vlastník do veřejného seznamu, zapíše se do veřejného seznamu i svěřenské nástupnictví. Jsou-li věc a svěřenské nástupnictví do veřejného seznamu zapsány a naloží-li dědic s věcí, kterou nabyt z dědictví, způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím svěřenský nástupce souhlasil, nemá to vůči svěřenskému nástupci právní účinky.</i>

Návrh z roku 2005	Návrh z roku 2007	Text o. z.
–	§ 1312 (1)	§ 1522 (1)
–	<i>Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, může dědic zcizit nebo zatížit věc z toho, co děděním nabyt, jen se souhlasem svěřenského nástupce; souhlas vyžaduje formu veřejné listiny.</i>	<i>Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, může dědic zcizit nebo zatížit věc z toho, co děděním nabyt, jen se souhlasem svěřenského nástupce; souhlas vyžaduje formu veřejné listiny.</i>
–	§ 1312 (2)	§ 1522 (2)
–	<i>Vyžaduje-li péče řádného hospodáře, aby věc byla zatížena nebo zcizena, lze souhlas podle odstavce 1 nahradit rozhodnutím soudu. Rozhodne-li soud, že věc může být prodána, pak také určí, jak se naloží s výtěžkem z prodeje; přitom vezme zřetel na oprávněné zájmy svěřenského nástupce.</i>	<i>Je-li vzhledem k péči řádného hospodáře potřebné věc zatížit nebo zcizit, může soud na návrh dědice souhlas svěřenského nástupce nahradit. Rozhodne-li soud, že věc bude zatížena nebo zcizena za úplatu, určí, jak se naloží s výtěžkem; přitom vezme zřetel na oprávněné zájmy svěřenského nástupce.</i>
–	§ 1314	§ 1523
–	<i>Náleží-li do dědictví les, důl nebo jiné zařízení umožňující přivlastnit si přírodní bohatství, má svěřenský nástupce právo požadovat určení míry jeho požívání a způsobu hospodaření.</i>	<i>Náleží-li do dědictví věc přinášející plody nebo užitky, může svěřenský nástupce požadovat, aby soud stanovil dědici způsob a rozsah hospodaření s věcí nebo požívání věci.</i>
–	§ 1313	§ 1524 (2)
–	<i>Naloží-li dědic s věcí, kterou nabyt z dědictví, způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím svěřenský nástupce souhlasil, nemá to vůči svěřenskému nástupci právní účinky, jsou-li věc a svěřenské nástupnictví zapsány do veřejného seznamu. V ostatních případech má svěřenský nástupce právo podle § 486.</i>	<i>Nejsou-li věc nebo svěřenské nástupnictví zapsány do veřejného seznamu a naloží-li dědic s věcí, kterou nabyt z dědictví, způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím svěřenský nástupce souhlasil, má svěřenský nástupce právo domáhat se podle ustanovení o relativní neúčinnosti, aby soud určil, že právní jednání dědice není vůči němu právně účinné.</i>

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých právních předpisů

- Císařský patent č. 946/1811, všeobecný zákoník občanský (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*), ze dne 1. 6. 1811, též ve znění pozdějších předpisů,
- Občanský zákoník (*Bürgerliches Gesetzbuch*) Spolkové republiky Německo ze dne 18. 8. 1896, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. C. H. Beck [cit. dne 28-12-2024]. Dostupné z: <https://beckonline.beck.de/>
- Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky,
- Výhlášky č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory České republiky (notářský tarif),
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon),
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Seznam použité literatury

- BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, ISBN 978-80-7380-292-9,
- BEZOUŠKA, P. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10,
- BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, 507 s., ISBN 80-7179-590-9,
- BOBEK, M. Výzkum v právu: reklama na Nike nebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*, 2016, č. 6,
- BONFANTE, P. *Instituce římského práva*. Deváté vydání. Brno: ČS. A. S. Právník, 1932,
- BRIEM, R. Kassatorische Klauseln im Erb- und Stiftungsrecht. In: FITZ, H., KALSS, S., KAUTZ, H., KUCSKO, G., LUKAS, M., TORGLER, U. [Hrsg.]. In: *Festschrift für Hellwig Torggler*. Wien: Verlag Österreich, 2013, ISBN 978-3-7046-7108-0,
- BYDLINSKY, F., BYDLINSKY, P. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 4. Auflage. Wien: 2023, ISBN 978-3-8252-6145-0,
- CANARIS, C.-W. *Die Feststellung von Lücken im Gesetz*. 2. Auflage. Berlin: Duncker & Humblot, 1983, ISBN 978-3-428-05311-7,
- DADUOVÁ, M., HORÁK, O. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*, 2016, č. 1,

- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, ISBN 978-80-7478-326-5
- DVOŘÁK, T. Prohlášení vlastníka po první novele právní úpravy bytového spoluvlastnictví v občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2020, č. 13–14,
- ECCHER, B. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*. 6. Auflage. Wien, New York: Springer, 2016, ISBN 9783704676092,
- EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte*. Wien: MANZ, 1924,
- ELIÁŠ, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5,
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, ISBN 978-80-7478-494-1,
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Svazek I*. Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7,
- ELISCHER, D. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-80-7552-298-6,
- ELISCHER, D. Darování s podmínkou, příkazem a jiné vedlejší doložky při darovací smlouvě. *Rekodifikace & Praxe*, 2014, č. 8,
- FENYVES, A., KERSCHNER, F., VONKILCH, A. [Hrsg.] *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar. §§ 353 bis 379 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2011, ISBN 978-3-7046-5695-7,
- FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2017, ISBN 978-3-7046-7337-4,
- FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 647–755 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2021, ISBN 978-3-7046-8652-7,
- FENYVES, A., KERSCHER, F., VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 897–916 ABGB*. 3. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2011, ISBN 978-3-7046-5696-4,
- FERRARI, S., LIKAR-PEER, G. M. *Erbrecht*. 2. Auflage. Wien: Manz, 2020, ISBN 978-3-214-05395-6,
- FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 9788073802288,
- FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, ISBN 978-80-7357-395-9,
- FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, ISBN 978-80-7400-869-6,
- FICOVÁ, S., KRIŽAN, M., FEKETE, I., HAMŘÍK, M., IVANČO, M., KLINCOVÁ, Z., RAKOVÁ, K. *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutost' či nepodstatnost'?* Bratislava: Wolters Kluwer, 2023, ISBN 978-80-7676-865-9,
- FISCHER, K. Bude žít řádný život a nebude požívat omamné látky aneb K (ne)určitým vedlejších doložkám v závěti. *Ad Notam*, 2024, č. 3,
- FRINTA, O. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, 2008, č. 1, s. 103–1216,

- GRUBER, M., KALSS, S., MÜLLER, K., SCHAUER, M. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. 1. Auflage. Wien: Springer Verlag, 2010, ISBN 978-3-7046-7234-6,
- GSCHNITZER, F. *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts*. Wien: Springer Verlag, 1966, ISBN 978-3662278949,
- GSCHNITZER, F. *Erbrecht*. Berlin – Heidelberg: Springer, 1964, ISBN 978-3-662-35918-1,
- HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vydání. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929,
- HOLÍKOVÁ, L. Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu. *Ad Notam*, 2017, č. 2,
- HOLUB, R. *Komentář k občanskému zákoníku, právo dědické*. Praha: Orbis, 1957,
- HONSELL, H., MAYER-MALY, T. *Rechtswissenschaft. Eine Einführung in das Recht und seine Grundlagen*. 6. Auflage. Berlin – Heidelberg: Springer, 2015, ISBN 978-3662456811,
- HORÁK, O. K odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu. *Ad Notam*, 2017, č. 4,
- HORÁK, O. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 11,
- JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J. *Občanský zákoník. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997, ISBN 9788071792253,
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1,
- KLANG, H. a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. Band. 2. Auflage. Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1952,
- KLEIN, Š. Konstruktivní svěrenské nástupnictví, aneb co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice. *Ad Notam*, 2017, č. 1,
- KLEŇOVÁ, V. Darovanie, „zmluvná fideikomisárna substitúcia“ a časovo obmedzené vlastnícke právo. *Právnik*, 2019, č. 2,
- KLEŇOVÁ, V. Podmienka, príkaz a odkaz – jeden prípad z rakúskej judikatúry. *Ad Notam*, 2017, č. 5,
- KLEŇOVÁ, V. Odkladacia podmienka (condicio suspensiva) a počiatočná lehota (dies a quo) v závete podľa občanského zákoníka č. 89/2012 Sb. *Právnik*, 2018, č. 1,
- KLETEČKA, A. Die materielle Höchstpersönlichkeit letztwilliger Verfügungen. *Juristische Blätter*, 1999, č. 5,
- KLETEČKA, A. *Ersatz- und Nacherbschaft*. Wien: Manz, 1999, ISBN 3214008307,
- KOZIOL, H., BYDLINSKY, P., BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*. Wien: Springer Verlag, 2005, ISBN-10 3-211-23827-1,
- KNAPP, V. *Učebnice občanského a rodinného práva, díl čtvrtý: právo dědické*. Praha: Orbis, 1954,
- KNAPP, V., ŠKUNDIN, Z. I., PETRŽELKA, K. *K otázkám nového občanského práva*. Praha: Orbis, 1950,
- KOCÍ, M. Svěrenské fondy: teorie tranzitivního vlastnictví jako léčba zvláštní formy Münchhausenova syndromu v zastoupení. *Právní rozhledy*, 2022, č. 22,
- KOŽUŠŇÍKOVÁ, V. Porovnání a výklad některých ustanovení nového občanského zákoníku a obecného zákoníku občanského týkajících se závětí. *Ad Notam*, 2013, č. 2,
- KRALIK, W. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts IV. Das Erbrecht*. 3. Auflage. Wien: Manz, 1983, ISBN 978-3214046538,

- KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. 1. Auflage. Bern: Stämpfli, 1998, ISBN 978-3727287329,
- KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. V. Právo dědické*. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1937,
- KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, ISBN 8024604833,
- KYSELA, J. Metodologie v právnickém psaní: dobrý sluha, špatný pán. *Jurisprudence*, 2016, č. 6,
- LARENZ, K. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 4. Auflage. Berlin – Heidelberg: Springer, 1979, ISBN 978-3540590866,
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, ISBN 978-80-7400-852-8,
- MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-382-0,
- MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III. (§ 419–654)*. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-003-1,
- MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 1475–1720*. Praha: C. H. Beck, 2024, ISBN 978-80-7400-957-0,
- MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Linde, 2005, ISBN 80-7201-552-4.
- MIKEŠ, J. O fideikomisární substituci (Výklad problematiky). *Ad Notam*, 2005, č. 3,
- MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva. Kniha pátá. Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927,
- NEVŠÍMAL, A. V. *Obecný zákonník občanský mocnářství rakouského. Ku potřebě právníkův a každého občana vůbec vysvětlen a potřebnými formuláři opatřen: přidány důležitější výnosy a rozhodnutí nejvyšších soudcův, jakož i příslušné zákony až na dobu nejnovější*. Praha: M. Knapp, 1903,
- NOVOBILSKÝ, V. Svěrenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*, 2016, č. 6,
- OLZEN, D., LOOSCHELDERS, D. *Erbrecht*. 5., erweiterte und neu bearbeitete Auflage. Berlin: De Gruyter, 2017, ISBN 978-3-11-079201-0,
- ONDŘEJEK, P. Ústavní hodnoty a autonomie vůle v právním jednání v soukromém právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, č. 3,
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, ISBN 978-80-7400-653-1,
- PFÄFF, L., HOFMANN, F. *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Zweiter Theil. Erste Abtheilung*. Wien: Manz, 1877,
- PIHERA, V., RONOVSÁ, K. K některým mýtům a omylům o svěrenských fondech. *Bulletin advokacie*, 2020, č. 7–8,
- PLAŠIL, F. Poznámky k článku „Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu“. *Ad Notam*, 2017, č. 3,
- PLAŠIL, F. Zákaz zcizení nebo zatížení věci v pořizení pro případ smrti – nařizuje se, nebo rovnou zřizuje? *Ad Notam*, 2018, č. 1,
- POKORNÝ, M. [ed.] *Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezidia Nejvyššího soudu 1965–1967*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1974,

- PULKRÁBEK, Z. K problému otevřenosti psaného práva a možnostem jeho dotváření. *Právník*, 2000, č. 11, s. 1041,
- PULKRÁBEK, Z. „Zjevný“ v občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2015, č. 1, s. 3,
- REBRO, K., BLAHO, P. *Rímské právo*. Bratislava: Iura Edition, 2010, ISBN 978-80-8078-352-5,
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl první*. Praha: V. Linhart, 1935,
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531–858)*. Praha: V. Linhart, 1936,
- RUMMEL, P., LUKAS, M. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Teilband Erbrecht*. 4. Auflage. Wien: Manz, 2014, ISBN 9783214164447,
- SALÁK, P. K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu. *Právní rozhledy*. 2014, č. 12,
- SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, ISBN 978-80-210-8381-3,
- SCHWIMANN, M. [Hrsg.] a kol. *ABGB Taschenkommentar*. 2. Auflage. Wien: LexisNexis, 2013, ISBN 978-3-7007-5357-5,
- SPÁČIL, J., ŠEŠINA, M. Nabytí dědictví a vlastnické žaloby dědiců v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2015, č. 2,
- SVOBODA, E. *Dědické právo*. Praha: Československý Kompas, 1946,
- SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku pro Československou republiku*. Druhé vydání. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924,
- SVOBODA, E. *Fideicommissum eius quod supererit. České právo. Časopis Spolku notářů československých*. Praha: Spolek notářů československých, 1929, č. 9,
- SVOBODA, E. Několik myšlenek o methodě vědy a praxe práva občanského. *Sborník věd státních a právních*, 1911, č. 11,
- SVOBODA, E. Problém vůle v rakouském právu dědickém. *Právník*, 1912, s. 195–206,
- SVOBODA, E. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. Praha: Nákladem vlastním, 1911,
- SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, ISBN 978-80-7400-913-6,
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-788-0,
- ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*. Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-601-9,
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, ISBN 978-80-7552-187-3,
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISBN 978-80-7478-939-7,
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV (§ 1475 až 1720)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISBN 978-80-7598-412-8,

- TICHÝ, L., TROUP, T. K. základním otázkám svěřenského fondu (reakce na kritiku). *Bulletin advokacie*, 2022, č. 1–2,
- TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík & Kohout, 1905,
- TILSCH, E., SVOBODA, E. *Občanské právo. Část všeobecná*. 3. vydání. Praha: Spolek československých právníků „Všehrd“, 1925,
- VLČKOVÁ, V. Svěřenské nástupnictví a ochrana práv svěřenského nástupce při exekucním postihu substitučního jmění. *Právní rozhledy*, 2016, č. 7,
- WIECH, T. *Der Nacherbenschutz gem. § 823 BGB*. Berlin: Duncker und Humblot, 1999, ISBN 3-428-09501-4,
- WELSER, R. *Der Erbrechts-Kommentar*. Wien: MANZ-Verlag, 2019, ISBN 978-3-214-02483-3,
- WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II*. 14. Auflage. Wien: MANZ, 2015, ISBN 978-3-214-14713-6,
- WESTERMANN, H. P., GRUNEWALD, B., MAIER-REIMER, G. a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen*. 17., neu bearbeitete Auflage. Köln: Otto Schmidt, 2023, ISBN 978-3-504-47113-2,
- WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9., aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-298-1,
- ZEILLER, F. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie. Dritter Band, Zweyte Abtheilung*. Wien; Triest: Geistingers Verlagshandlung, 1812.

Seznam použitých internetových zdrojů

- DRACHOVSKÝ, O. *Rozhovor: Václav Bednář – O občanském zákoníku, vč. historek z „natačení“ – část II*. Právní prostor.cz. [online]. [cit. dne 17-11-2024]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/o-rozhovor-vaclav-bednar-o-obcanskem-zakoniku-vc-historek-z-nataceni-cast-ii>>,>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Databáze rozhodnutí soudů nižších stupňů* [online]. [cit. dne 3-1-2025]. Dostupné z: <<https://rozhodnuti.justice.cz>>,>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník* [online]. Digitální knihovna, NS RČS 1960–1964. Poslanecká sněmovna – tisk č. 156 [cit. dne 3-12-2024]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_01.htm>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů*. In: obcanskyzakonik.justice.cz [online]. Praha 2012 [cit. dne 3-12-2024]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>
- NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ČSR. *Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva*. Praha, 1937 [cit. dne 1-12-2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_14.htm>
- TALANDA, A. *Problematika reprezentace v dědickém právu*. [online]. [cit. dne 31-1-2023]. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/k82qlj>>

Seznam použité judikatury

- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 2264/13,
Nález Ústavního soudu ze dne 19. 10. 2021, sp. zn. II. ÚS 3195/20,
Nález Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24 #2,
Nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2025, sp. zn. Pl. ÚS 26/24,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 1425,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 2028,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 2049,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 3626,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 3630,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 4360,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 5295,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 5454,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 6422,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 6604,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 7322,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 8255,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 9261,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 9871,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 13.494,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 14.756,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 15.108,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 15.341,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. jako č. 15.849,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. N. F. jako č. 291,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. N. F. jako č. 2279,
Rozhodnutí c. k. Nejvyššího soudu publikované v Gl. U. N. F. jako č. 5520,
Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 6. 6. 2018, č. j. 9 C 57/2018-39,
Rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 28. 6. 2022, č. j. 8 C 12/2022-54,
Rozsudek Okresního soudu Praha-západ ze dne 4. 2. 2021, č. j. 15 C 4/2020-47,
Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 3. 2023, sp. zn. 24 Co 35/2023,
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. 5. 1925, sp. zn. Rv I 581/25 (Vážný 5029),
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 16. 2. 1926, sp. zn. Rv I 1611/25 (Vážný 5756),
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 1. 1927, sp. zn. R II 405/26 (Vážný 6666),
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 10. 1930, sp. zn. R I 616/30 (Vážný 10257),
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 11. 1932, sp. zn. Rv I 1461/31 (Vážný 12113),
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 6. 1935, sp. zn. Rv I 119/34 (Vážný 14462),

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 5. 1937, sp. zn. Rv I 2045/35 (Vážný 16126),
- Rozhodnutí Vyššího zemského soudu ve Frankfurtu nad Mohanem (*OLG Frankfurt am Main*) ze dne 5. 2. 2019, sp. zn. 20 W 98/18,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2006, sp. zn. 33 Odo 753/2004,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 29 Cdo 5943/2016,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2020, sp. zn. 24 Cdo 2864/2019,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2022, sp. zn. 33 Cdo 72/2021,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2022, sp. zn. 21 Cdo 1813/2021,
- Rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, č. j. 31 Cdo 36/2020-103,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 30. 1. 1952, sp. zn. 2 Ob 29/52,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 2. 4. 1952, sp. zn. 2 Ob 272/52,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 21. 9. 1965, sp. zn. 8 Ob 251/65,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. 4. 1967, sp. zn. 2 Ob 1, 2/67,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. 10. 1968, 7 Ob 196/68,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. 3. 1973, sp. zn. 6 Ob 66/73,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 2. 5. 1974, sp. zn. 6 Ob 23/74,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. 5. 1974, sp. zn. 4 Ob 534/74,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 23. 5. 1984, sp. zn. 1 Ob 561/84,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. 11. 1985, sp. zn. 6 Ob 699/85,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 3. 7. 1986, sp. zn. 8 Ob 582/86,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. 10. 1987, sp. zn. 3 Ob 516/87,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 18. 5. 1988, sp. zn. 3 Ob 592/87,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 20. 6. 1989, sp. zn. 5 Ob 42/89,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 8. 2. 1990, sp. zn. 6 Ob 1/90,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 14. 10. 1993, sp. zn. 10 Ob 1517/93.
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 24. 5. 1996, sp. zn. 8 Ob 2017/96t,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 5. 9. 1996, sp. zn. 2 Ob 2209/96h,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 26. 11. 1996, sp. zn. 1 Ob 2138/96k,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. OGH 6 Ob 244/99x,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 24. 4. 2001, sp. zn. 1 Ob 90/01v,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 23. 5. 2005, sp. zn. 10 Ob 14/04p,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 12. 6. 2007, sp. zn. 2 Ob 258/05p,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 2. 10. 2007, sp. zn. 5 Ob 121/07s,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 3 Ob 272/07g,
- Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. 6 Ob 10/14k,
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 9. 2020, sp. zn. 29 Co 286/2020,
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2019, sp. zn. 24 Cdo 2956/2019,
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022,
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2023, sp. zn. 27 Cdo 955/2022,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2019, sp. zn. III. ÚS 1437/19,
Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. I. ÚS 2777/21.

Seznam ostatních zdrojů

MELZER, F., BEZOUŠKA, P. *Podcast Judikatura. Bonus č. 5: Příkaz (jako vedlejší do-
ložka posledního porřízení)*. [online]. [cit. 2-1-2025]. Dostupné na: <[https://herohero.co/
judikatura](https://herohero.co/judikatura)>,
Ottův slovník naučný. První díl. A-Alpy. Praha: J. Otto, 1888.

ABSTRAKT

Tato publikace se zabývá problematikou vedlejších doložek v závěti, jejich povahou, funkcí a rozdíly mezi nimi. Hlavním cílem publikace je komplexně analyzovat právní úpravu vedlejších doložek v kontextu české právní úpravy, identifikovat problematické aspekty této úpravy a navrhnout jejich možná řešení.

Publikace se zaměřuje na obecné vymezení vedlejších doložek, jejich druhy (zejména podmínky, příkazy a doložení času), přičemž reflektuje jak tuzemské, tak zahraniční prameny, především pak judikaturu a literaturu rakouské provenience. Publikace poukazuje také na konkrétní případy a příklady interpretace a aplikace právní úpravy vedlejších doložek (a to jak případy z české a zahraniční rozhodovací praxe soudů, tak příklady z odborné literatury a nakonec vlastní autorovy příklady).

První část obsahuje vymezení klíčových pojmů a základní charakteristiku jednotlivých vedlejších doložek a souvisejících institutů včetně rozlišení mezi jednotlivými vedlejšími doložkami. V této první části se nachází také základní vymezení institutu svěrenského nástupnictví a pojmů, které se s ním pojí. Druhá část publikace popisuje historický vývoj právní úpravy. Dále jsou zkoumány vadné vedlejší doložky a jejich následky. V této souvislosti je pozornost věnována zejména rozdílům mezi nemožnými, nedovolenými a nesrozumitelnými doložkami, jejich právním následkům a možnostem jejich výkladu a kvalifikace. Další část publikace je věnována otázkám, které se týkají splnění a nesplnění vedlejších doložek, jakož i jejich následků. Významná pasáž v této části je zasvěcena dospělosti a vymahatelnosti příkazů. Následuje poslední část před závěrem, v níž se autor zabývá listinami (doložkami) o povolání vykonavatele závěti a/nebo správce pozůstalosti, zejména pak obsahovými a formálními náležitostmi takových listin, potažmo doložek.

Na mnoha místech této publikace je zdůrazňován význam výkladu zůstavitelovy vůle jako základního vodítka pro řešení sporných situací (i situací, které se na první pohled nemusí jako sporné jevit). Z publikace vyplývá závěr, že vedlejší doložky mají nezastupitelný význam, chceme-li umožnit realizaci autonomie zůstavitelovy vůle. Řádné naplnění této vůle závisí nejen na znění právní úpravy, ale také na její pečlivé interpretaci. Autor vychází z ideje pružného nalézání práva, které usiluje o respekt k zůstavitelově autonomii, aniž by přitom nepřiměřeně narušovalo další důležité hodnoty.

Klíčová slova: závěť, vedlejší doložky, autonomie vůle, zůstavitel

Vedlejší doložky v závěti

Ondřej Drachovský

Vydává Wolters Kluwer ČR
U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3,
v roce 2025 jako svou 5406. publikaci.
Odpovědná redaktorka Iva Rolečková
Vydání první
Stran 188

Tisk Sowa Sp. z o. o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno, Polsko

Obsah této publikace naleznete také v ASPI.

E-kniha k dostání na obchod.wolterskluwer.cz

www.wolterskluwer.cz
e-mail: obchod@wolterskluwer.cz
tel.: 246 040 400

